

TERDIK SZILVESZTER
Roskovics Ignác festőművész

Roskovics Ignác önarcképe © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

TERDIK SZILVESZTER

Roskovics Ignác festőművész

Egy elfeledett életmű

Nyíregyháza
2022

Collectanea Athanasiana
VI. Ars Sacra byzantino-carpathiensis
vol. 3.

Kiadja a
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
Felelős kiadó:
VÉGHSEŐ TAMÁS rektor

H-4400 Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13–19.
Tel. +36/42/597-600
www.atanaz.hu
www.byzantinohungarica.hu
e-mail: atanaz@atanaz.hu

A kötet az MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport projektje keretében jelent meg.

© Terdik Szilveszter, 2022

ISSN 2416-0326
ISBN 978-615-6201-20

A borítón Roskovics Ignác *A Szentlélek leszállása* című oltárképe látható.
Porva, római katolikus plébániatemplom, Áment Gellért

Képfeldolgozás: Áment Gellért
Olvasószerkesztő: Hradeczky Moni
Grafikai tervező, tördelő: Hollós János
A borítót Hollós János készítette

Nyomdai kivitelezés: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Joó László

TARTALOM

Bevezetés	7
Család, tanulmányok, korai munkák	9
Zsánerképek, illusztrációk, történelmi témák és portrék.....	43
Vallásos témák, egyházi megbízások: oltárképek, muráliák	101
Roskovics művészetének értékelése és utóélete.....	159
Függelék	
Dokumentumok	175
Rövidítések	226
Felhasznált irodalom.....	227
Summary	237

1. A fiatal Roskovics Ignác. Fénykép, MNM Történeti Fényképtár (136-1952)
© Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Bevezetés

Hosszú ideje szeretnénk volna már egy tudományos, de a szélesebb közönséget is megszólító könyvet írni Roskovics Ignác művészetéről. A már több mint egy évtizede tartó adatgyűjtés eredményeit először 2015-re, a festőművész halálának centenáriumára dolgoztuk volna fel a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán működő Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport munkáját akkoriban finanszírozó egyik OTKA-pályázat segítségével. Akkor azonban úgy tűnt, hogy néhány dolognak érdemes volna alaposabban utánajárni még, ezért csupán egy rövid emlékező írás született.¹ Bö fél évtizedet csúszott tehát vállalásunk, ami nem vált a munka kárára. Sőt, most már olyan eredményeket is be tudunk mutatni, mint például a budai várpalota Szent István termének rekonstrukcióját, amely 2015-ben még kezdeti stádiumában, a tervezési fázis végén és a kivitelezés legelején tartott. 2018-ban a nyíregyházi Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport Végheő Tamás vezetésével a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott Lendület Kutatócsoporttá alakult. Ez a támogatás újra szilárd anyagi hátteret biztosított a már megkezdett kutatómunka folytatására és az eredményeknek egy reprezentatív kötet formájában való közlésére, amelynek eredményét tartja most kezében a kedves olvasó.

Célunk, hogy Roskovics Ignác életműve, amelynek emléke az elmúlt száz évben alaposan megkopott, újra visszanyerje az őt megillető helyet a korszak művészetével foglalkozó szaktudósok és a művészet iránt fogékony közönség érdeklődési horizontján. A Roskovics művészete iránti érdeklődés leginkább a magyar görögkatolikusok között maradt folyamatos. Emlékét ma is elevenen ápolják családjának oldalági

leszármazottai, főképp testvére, Heléna késői utódai, akik közül számosan még ma is a hazai görögkatolikus egyház jelentős papcsaládjainak (például Mosolygó, Papp, Tóth, Vattamány, Wachslér) tagjai. Sokak által ismert, mérvadónak tartott életrajzát Pirigyi István egyháztörténész írta meg.²

A 21. század elején több művészettörténész is elkezdett az életmű bizonyos részeivel foglalkozni. Nem csupán a magyar,³ hanem a szlovák és ukrán szerzők között is megélnékült a szakmai érdeklődés Roskovics művei iránt.⁴ A hazai ruszinság saját művészeként tekint rá, aminek természetesen van jogalapja, hiszen ősei között régi ruszin papcsaládokat is találunk, de meg kell jegyeznünk, hogy Roskovics mindig magyarnak vallotta magát, bár fiatalon elhalt édesanyja valóban ruszin anyanyelvű lehetett, édesapja azonban már a reformkorban a magyar nyelv térhódításán fáradozott a görögkatolikus papság körében és a liturgikus nyelvhasználat terén. Mindenesetre ez a közösség nem feledkezett el a művésztől a maga idejében, halála centenáriumán megemlékezni.⁵ Ugyanakkor az is természetes, hogy a mai Kárpátalja magyar művészeti öröksége részének is tartják ezt a festői életművet.⁶

Könyvünkben a közel négy évtized alatt létrejött életművet három tágon értelmeztük, alapvetően műfaji-tematikusan sajátosságok alapján meghatározott nagyobb egységekre bontottuk, amelyben az egyes műveket, komolyabb megrendeléseket rendszerint kronológiai rendben tárgyaltuk. A kutatás során világossá vált, hogy az eredetileg magángyűjteményekbe került zsánerképeinek, portréinak jelentős része ma ismeretlen helyen található, többségük talán el is pusztult, néhány pedig lappang. Ismert grafikáinak döntő hányada közgyűjteményben

¹ TERDIK 2017.

² PIRIGYI 1987, 198–199.

³ Például GASSAMA SZABÓ 2009.

⁴ Például ГРЕШЛИК 2017; ПРИЙМИЧ 2014; ПРИЙМИЧ 2017.

⁵ SZILÁGYI 2015.

⁶ DUPKA 2016, 64–65; DUPKA–FUCHS 2017.

van. A legjobban tanulmányozható egységet templomi falfestményei és oltárképei alkotják. Igyekeztünk szinte minden elérhető, még csupán a sajtóban megjelent fotóról ismert művéről is legalább egy reprodukciót közölni. A kötet végén azonban nem szerepeltetünk tételes műtárgyjegyzéket, mivel a kronológiában vannak bizonytalanságok, illetve további művek felbukkanása is várható még. Az egyes műalkotásokra vonatkozó pontos adatokat (készítési technika, méret, őrzési hely és intézmény, leltári szám) a mű első említéséhez tartozó lábjegyzetben helyeztük el.

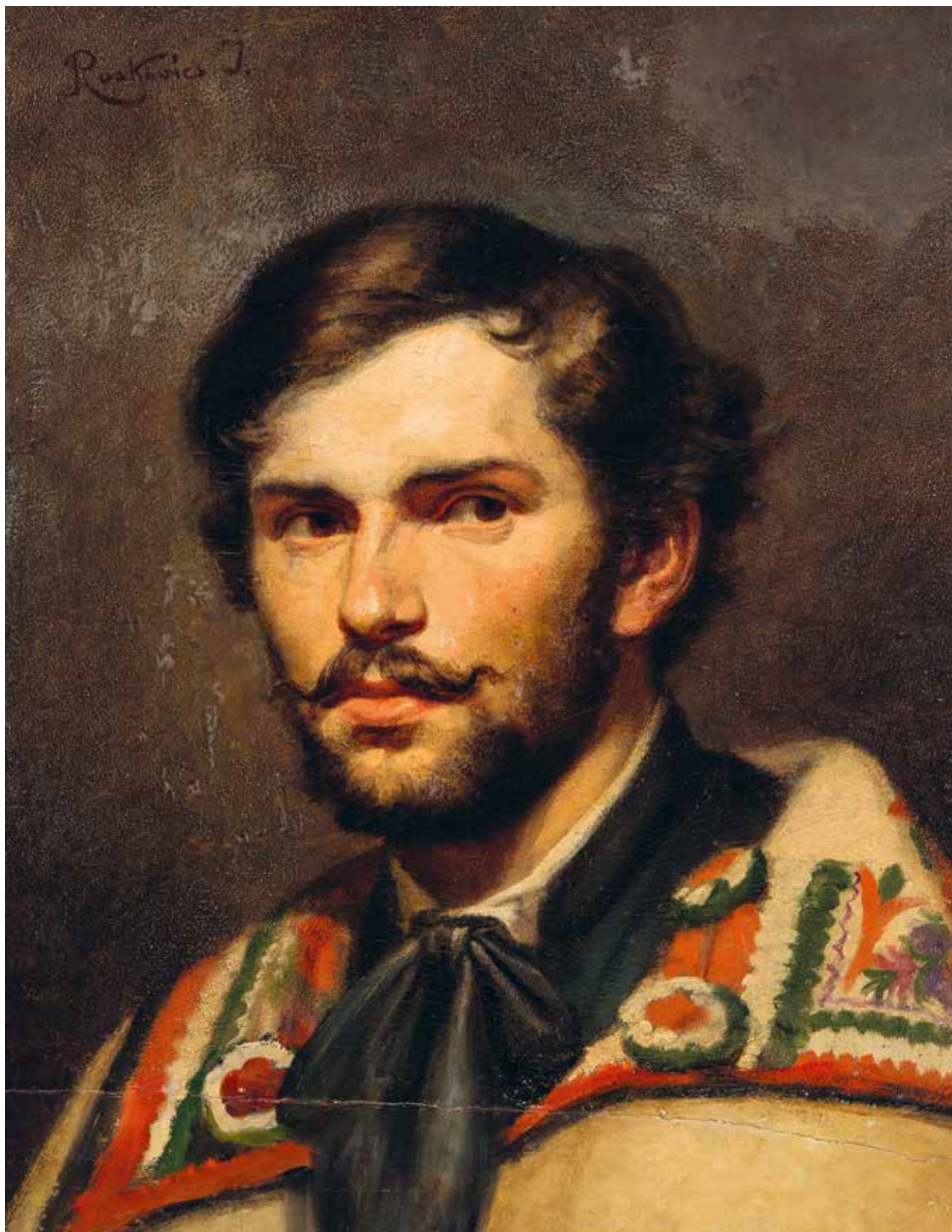
Hálával tartozunk a kutatómunkát segítő intézményekben dolgozó kollégáknak, akik rendszerint a reprodukciók elkészítésében is segítséget nyújtottak: a Magyar Nemzeti Múzeumnak, a Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galériának, az Iparművészeti Múzeumnak, a Budapest Történeti Múzeumnak, a Várkapitányságnak, a kecskeméti Katona József Múzeumnak, a szegedi Móra Ferenc Múzeumnak. A levéltári kutatásban nyújtott segítségükért köszönet illeti a Hajdúdorogi Főegyházmegye és a Nyíregyházi Egyházmegyei Levéltár, a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, a Budapest Főváros Levéltára és budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetem levéltárának munkatársait. Külön szeretném kiemelni Majchricsné Ujteleki Zsuzsannát, aki a görögkatolikus levéltári anyag felkutatásában és a megtalált dokumentumok digitalizálásban nyújtott önzetlen segítséget; Makarij Medvigy

szereztespapot, a ma már Ungvárhoz tartozó Órdarma görögkatolikus parókusát, aki a beregszászi Területi Állami Levéltárban folytatott kutatási eredményeit is megosztotta velem, illetve a már akkor is nehezen elérhető kárpátaljai és szlovákiai helyszíneken található emlékekről fényképfelvételeket készített vagy közvetített; Tóth Elek nyíracsádi görögkatolikus parókusát és öccsét, Tóth Péter Pál kutatót, akik családi dokumentumaikat, illetve saját gyűjtéseiket megosztották velem, ami nagy segítséget jelentett a koronavírus-járvány alatt elszenvedett kényszerű intézményi zárvatartások idején. A helyszíni fotózások engedélyezéséért és helyszíni segítségnyújtásukért köszönetünket fejezzük ki a porvai római katolikus templom adminisztrátorának és híveinek, a Budapest józsefvárosi Szent József-, terézvárosi Avilai Szent Teréz-, kőbányai Szent László-templomok plébánosainak, a Szent István-bazilika adminisztrátorának és a Rózsák terei görögkatolikus templom parókusának. A fotós kollégákat, barátokat is nagy elismerés illeti a pompás fényképfelvételekért. A fotókat készítőket nevét a képfeliratokban feltüntettük. A régi sajtó- és könyvillusztrációk újrafotózásáért Vadász Flóra kollégámnak tartozom hálával.

Bízunk abban, hogy a kötet tanulmányozása arra is készíti majd az olvasót, hogy a zömében a magyar fővárosban koncentrálódó emlékanyagot lehetőleg személyesen is felkeresse, megtekintse, néhány percre fellebbentve a feledés fátylát.

CSALÁD,
TANULMÁNYOK, KORAI
MUNKÁK

2. *Fiatalférfi képmása.* Roskovics önarcképe (?) © Szépművészeti Múzeum, Budapest

A Roskovics családra vonatkozó első történeti adatokat a Hegyaljáról, Tokajból ismerjük. A késői leszármazottak között élő hagyomány szerint az őseik apai ágon szerb eredetűek voltak, és hordókészítőként telepedtek le Tokajban, minden bizonnyal a 18. század első felében.¹ Az első családtag, akinek az életéről több adattal is rendelkezünk, a festőművész nagyapja, János (1796 – 1835. november 15.). Ő már nem folytatta ősei mesterségét, hanem jogi tanulmányokat végzett, majd a Tokajjal szomszédos Tarczal mezőváros jegyzője lett.² Feleségét Gregorovics Veronikának hívták (1793 – 1844. október 21.). Házasságukból három gyermek biztosan született, közülük Ignácnak, a festőművész édesapjának az életútja viszonylag jól ismert, a többi testvér életrajzi adatai bizonytalanok. Idősebb Ignác Tarczal látta meg a napvilágot 1822. július 11-én.

Roskovics Jánostól több levél is fennmaradt, amelyek a tarczali származású Waltherr Lászlónak (1788–1763), a gróf Károlyi család jószágigazgatójának, majd későbbi levéltárosának, nyelvész-történésznek, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának írt.³ Waltherr gyakran megfordult tarczali birtokán, ahol Roskovics Jánossal is megismerkedett, ez utóbbi rendszerint tiszteletét tette a hazlátogató vendégnél. Roskovics a fennmaradt leveleiben Ignác fia taníttatásával kapcsolatban írt Waltherrnek, aki – az első levél tanúsága szerint – 1838 őszén maga ajánlotta fel, hogy szívesen segíti a tehetséges ifjú képzését. A találkozást megemlíti, 1839. június 21-én, Nagyváradon (Oradea, Románia) kelt Roskovics-levélből az is kiderül, hogy Ignác ekkor Egerben a „logikai” osztályba járt, de tanulmányait szívesen folytatta volna már Pesten, amihez azonban valamelyik pénzügyi alapítvány támogatásának az elnyerésére is szükség lett volna. A levélből azt is megtudjuk, hogy a tehetséges ifjú az előző évben, de már az „ideiben” is, eredményei alapján a kétszáz tanulóból az első tíz „eminens” diák közé tartozott, de elégedetlen lévén előmenetelével, még többet tanult, hogy jobb „helyezést” érhesen el. A pesti tanulást az

is indokolta az apa szerint, hogy fia ott a német nyelvet is jól elsajátíthatná. Roskovics János a kérelem háttérindokai közül kettőt emelt ki: nem sokkal korábban egyik szeme világát elvesztette valamilyen betegség következtében, illetve több „neveletlen” (vagyis kiskorú) gyermeke van még otthon (számukat, életkorukat nem adja meg).

Roskovics János következő levele már Tarczalon kelt, ugyanabban az évben, szeptember 3-án. Ez alapján úgy tűnik, hogy Waltherr László válaszát ugyan nem kapta meg, de fiát már útnak indította Pest felé, bízva a pártfogó jóindulatában, így ezt a levelet már maga Ignác kézbesíthette a címzettnek. A harmadik, szeptember 24-én kelt leveléből aztán világossá válik, hogy Waltherr kedvező válasza egy nappal a fiú indulása után, szeptember 4-én valóban megérkezett. Ebben már azt is kérte az apától, hogy az Ignác tanulmányainak anyagi támogatása elnyeréséhez szükséges iratokat a különböző hivatalokból szerezzé be, aminek az intézésére ígéretet is kapott a jegyzőtől. Roskovics János még időben kezdte el Ignác fia tanulmányainak útját egyengetni, ugyanis néhány hónap múlva, meglehetősen fiatalon, agyvérzésben elhunyt.⁴

Ignác tanulmányainak pontos alakulásáról keveset tudunk. A legtöbb életrajza szerint Ungváron (Ужгород, Ukrajna) végezte középiskoláit, majd Pesten bölcséletet tanult. Ezek után Ungváron a görögkatolikus szemináriumba jelentkezett, ahová helyhiány miatt nem vették fel, ezért Egerben, majd Nagyváradon folytatott jogi tanulmányokat. Más forrás szerint, a jogi tanulmányok befejezése után egy ügyésznél volt joggyakornok Pesten. Ha a tanulmányi útvonal minden egyes helyszíne nem is felel meg a valóságnak, a gyakornokoskodásra vonatkozó adat feltehetően megállja a helyét.⁵ Roskovics Ignác 1844. november 10-én, Ungváron kelt, Waltherr Lászlónak címzett leveléből azonban megtudhatunk még néhány, a tanulmányaira vonatkozó részletet, amelyek részben kiegészítik a már ismert adatokat (Dokumentum 1.).

¹ A család szerb eredetére vonatkozó hagyományt Tóth Elek nyíraczádi görögkatolikus parókus, egy késői Roskovics leszármazott osztotta meg velem, aki anyai nagyapja, ifj. Oláh Kornél (1905–1986) családtörténeti feljegyzéseiben Roskovics János neve mellé írva találta ezt a megjegyzést. A családtagok életrajzi adatai is Tóth Elek gyűjtéséből származnak. Segítő közreműködését ezúttal is hálásan köszönöm.

² Szüleit Roskovics Andrásnak és Dávid Annának hívták, pontos életrajzi adataikat egyelőre nem ismerjük.

³ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Roskovics János levelei.

⁴ A tokaji görögkatolikus parókia anyakönyvének bejegyzése: „1839. nov. 19. Roskovics János, 43 év, Gregorovics Veronika férje, Tarczali jegyző, guttaütés, Temetés: Tokaj”. Miskolc, Görögkatolikus Püspöki Levéltár.

⁵ Ezek az adatok a nekrológiához kapcsolódó életrajzban jelentek meg, amelyet feltehetően a család és az egyházmegyei hivatalok állítottak össze: *Kelet*, 8 (1895), 8. szám, 2. Átveszi: SZINNYEI 1906, 1190–1991.

Roskovics némi magyarázkodással kezdi a levelét: egykori pártfogójával ugyan már régen érintkezett, de atyai-családi segítségét soha nem felejtí el. A mostani levél megírásának szomorú apropóját az édesanyja nem sokkal korábban, hosszan tartó betegség után bekövetkezett elhunyt adja, temetését két árvája – minden bizonnyal Ignác még otthon lévő testvérei – intézték. Ezt a levelet anyai nagybátyjával, Gregorovics Antallal,⁶ aki néhány évig földmérőként dolgozott, küldte fel Pestre Waltherrhez, azzal a céllal, hogy legalább őt is megismertesse személyesen egykori pártfogóival. Ignác a minket is különösen érdeklő részletek elmesélését, hogy tudniillik hogyan került a nagyszombati (Trnava, Szlovákia) és a pesti szemináriumok után Ungvárra, nagybátyjára hagyja, így a változások részleteiről sajnos ebből a levélből nem tudhatunk meg többet. A levél további részében pedig arról számol be, hogy az ungvári szemináriumban, annak ellenére, hogy a hallgatók többsége a ruszint, a románt vagy éppen a szlovákot vallja anyanyelvének, a társalgás nyelve szinte kizárólag magyar. Már több lépést is tettek a magyar nyelv ápolásának előmozdítása érdekében, amit az előjárók ugyan nem kezdeményeztek, de nem is akadályoztak. Ezek alapján úgy tűnik, hogy Ignác Egerben és Pesten végezte középiskoláit, majd püspöke, Popovics Bazil (Vazul) Nagyszombatba küldte volna teológiára, de mivel a főpásztor ekkor éppen a pozsonyi országgyűlésen volt, nem tudta, hogy az otthoniak már egy másik szeminaristát delegáltak oda, így Roskovics végül nem Nagyszombatban, hanem Pesten, a Központi Szemináriumban kezdte meg tanulmányait. Innen azonban a saját egyházi hagyományainak szeretete és jobb meg-

ismerése szándékától vezéreltetve Ungvárra kérte át magát.⁷

Roskovics Ignác a teológiai tanulmányok befejezése után Gulovics Rozáliát, Gulovics György falkusi (Falkušovce, Szlovákia) parókus és Molnár Terézia leányát vette feleségül. Popovics Bazil munkácsi megyéspüspök szentelte pappá Ungváron 1848. december 17-én. Első kinevezését a Zemplén vármegyei Szalók (Slavkovce, Szlovákia) parókiájára kapta. A fiatal párnak négy gyermeke született itt: Emánuel 1850-ben,⁸ János 1852-ben,⁹ Ignác – a későbbi festőművész – 1854. szeptember 28-án¹⁰ és Ilona (Heléna) 1856. október 22-én.¹¹ Ignácot az anyakönyvi bejegyzések szerint október 1-jén keresztelték meg a helyi görögkatolikus templomban. A szertartást Petrasovics János márki (Markovce, Szlovákia) lelkész végezte, keresztstülei Kecskés Antal lelkész és Gerberi Veronika lettek.

A fiatal lelkipásztort 1857-ben Nyírkarászra helyezték, itt született Mária lányuk 1860-ban. Egy év múlva már Hajdúböszörménybe költözött a család, ahová az apa parókusi kinevezést nyert. Itt született Rozália 1862-ben, aki néhány hét múlva, novemberben elhunyt, de néhány nappal a kis „Mari” előzte meg az örökökészségbe (Dokumentum 2.). A következő években született szintén Mária nevet viselő leányuk¹² és Terézia.¹³ 1866. július 14-én azonban a fiatal tiszteendő asszony, a harmincöt éves Gulovics Rozália is meghalt, így hat gyermek maradt félárván. A temetési szertartás elvégzésére Roskovics – ahogyan az elhunyt gyermekek esetében is tette – a komáját, Szabó György hajdúdorogi esperest (1844–1879) vagy az ottani káplánokat kérte meg (Dokumentum 4.).

⁶ Gregorovics Antal mint okleveles mérnök 1887. január 10-én hunyt el Homonnán (Humenné, Szlovákia). Gyászjelentését testvére és annak felesége, Gregorovics József és Albrecht Mária, valamint sógora, Roskovics Ignác és annak gyermekei, Manó, János, Ignác, Ilona és férje, Mosolygó János (sic!), Mária és férje, Drohobeczky Bazil adták ki. Gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/276813> (letöltés: 2021.10.01.).

⁷ *Kelet*, 8 (1895), 8. szám, 2.

⁸ Görögkatolikus pap lett, az ungvári kir. katolikus gimnázium hitoktatója huszonkilenc éven át, a Munkácsi Egyházmegye címzetes kanonokja, és szentszéki ülnök. Felesége: baksi Baksay Mária, gyermekeik: Konstantin, Emmánuel, Erzsébet, Ilona és Nácika (Ignác). 1905. október 29-én hunyt el. Gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/470868> (letöltés: 2021.10.01.).

⁹ Királyi ítélőtáblai bíró, felesége: Zékány Valburga. Gyermekek nem volt. Meghalt 1913. április 3-án. Gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/470872#> (letöltés: 2021.10.01.).

¹⁰ A születéséről szóló anyakönyvi bejegyzést lásd Štátny Oblastný Archív v Prešove, Inv. č. 1099. Digitálisan elérhető: <https://www.familysearch.org/search/catalog/711469?availability=Family%20History%20Library> (letöltés: 2021.01.20.).

¹¹ Ő Mosolygó Antal görögkatolikus pap (1852–1922) felesége lett, elhunyt 1917-ben. Gyermekeik közül négy lány lett papné: Heléna Papp János, Mária Papp György, Erzsébet Bicsánszky János, Veronika Simon György felesége lett, míg a másodszületett lány, Anna, Oláh Kornél kántortanítóhoz ment feleségül, de az ő leszármazottaik között is számosan választották a papi szolgálatot. Sándor fiukat pedig pappá szentelték, akinek egy lánya papné, három fia pedig pap lett. Leszármazottaikról: VÉGHSEŐ 2015, 31.

¹² Drohobeczky Bazil görögkatolikus pap felesége lett, 1895-ben még nem volt gyermekük.

¹³ Magyar Lajos ügyvéd felesége lett; 1895-ben, az édesapja gyászjelentésén már özvegyként szerepel.

3. *A pásztorok mezeje Betlehem mellett.* Roskovics Ignác felvétele, 1897. (*Vasárnapi Ujság* 1907 nyomán)

4. *A malom alatt Petyegő Uram vezetett* (*Vasárnapi Ujság* 1907 nyomán)

Amint az idősebb Ignác Waltherr Lászlóhoz írt 1844-es leveléből is kitűnt, már kispapként nagyon izgatták a magyar nyelv művelésével kapcsolatos kérdések. Papi működése alatt a magyar liturgikus nyelvként való használata foglalkoztatta, ezért számos egyházi szláv nyelvű liturgikus szöveget ültetett át magyarra. Ebben az időben a görögkatolikusok mindenütt az egyházi szlávot vagy a románt használták a szertartások végzése során, noha a szabolcsi, szatmári és dél-zempléni közösségekben a hívek többsége már egy szót sem értett a szláv nyelvű liturgiából. Roskovics első fordításgyűjteményét, egy imakönyvet, 1862-ben jelentette meg Debrecenben, amely aztán számos kiadást ért meg.¹⁴

Noha Hajdúböszörményben közel kétezer görögkatolikus hívő élt, Roskovics parókus anyagi helyzete azt sem tett lehetővé, hogy fiait bentlakásos oktatási intézményekben helyezze el, ezért inkább otthon készítette fel őket a vizsgákra. 1866-ban megpróbált tanulmányi ösztöndíjakat szerezni a számukra. Az ehhez szükséges „szegénységi bizonyítvány” szövege, amelyet Szabó György esperes állított össze, az egyházmegyei levéltárban is fennmaradt (Dokumentum 3.). Emánuel ekkor tizenhat, János tizenegy, Ignác pedig tizenegy éves volt, a gimnázium hatodik, negyedik és az első osztályába jártak. Szabó György kiemelte az irat kiadásának indoklásában, hogy Roskovics a lelkipásztorokodást, a jegyzői teendőket és az irodalmi munkásságát annyira komolyan vette, hogy ennek leginkább a gazdálkodás látta kárát, ami aztán a család megélhetését is erősen megnehezítette.

A megözvegyült papot 1866-ban Nyírpilisre helyezték. Az itteni első karácsonyukról – noha nem szerepel a település pontos neve – ifjabb Ignác 1897-es szentföldi-betlehemi naplójában olvashatunk személyes hangú, megrendítő sorokat:

„Kimentünk a városon (ti. Betlehem) kívül. Egy nagy fa alatt Betsahurral és a pásztorok mezejével szemközt (3. kép), a hol az angyal jelenté Jézus születését a pásztoroknak, lepihentem és messze, haza a Nyírségre szállt gondoltam. A kis falu hóval borított utcáin betlehemes gyerekeket láttam, köztök magamat. Fölöttem fényesen sütött a nap; rekkenő hőség volt. De én otthon képzeltem magam. Szegény édes anyám hogy meghalt, atyám feledni e kis községbe vonult papnak. A falu iskolájának olvasóablái sem voltak; hogy lettek volna bibliai képei! Kihirdette tehát a templomban atyám, hogy iskolásfiúk karácsonykor betlehemmél fognak járni, hogy az iskolai szereket megvehessék a begyűlt pénzből. Nekem jutott a föladat betanítani a fiúkat mindenre, a »Csodának csodája«,¹⁵ a »Mennyből az angyal« kezdetű énekekre. Minden jól elkészült: szép kéttornyú betlehem, piros aranyos papíros csákó a pásztoroknak, csak az öreg számadó nem tudta a mondókáját sehogyse betanulni. Végre is, hogy felsülés ne legyen, nekem kellett a nagy kender szakállt föltennem. Atyám nagy kérésre elbocsátott, s én örömmel mentem, mert otthon úgy sem sok öröm várt az első karácsonykor anyánk nélkül. Nagy volt a siker. Az iskola megkapta az olvasóablákat és bibliai képeket is, de én meghül-

¹⁴Erről lásd DOBOS András, *Roskovics-féle énekeskönyv*, in TERDIK 2020b, 395, Kat. IV.40.

¹⁵Görögkatolikus karácsonyi népének. Teljes szövegét lásd *Emeljük föl szívünket! Görögkatolikus imakönyv*, Nyíregyháza, 1992, 360.

5. *Petyegő uramat nyilvánosan meginti a pap* (Vasárnapi Ujság 1907 nyomán)

6. *Egyszer csak Petyegőnek elakadt a szava* (Vasárnapi Ujság 1907 nyomán)

vén, beteg lettem. Lázás álmaimban anyám jelent meg, mindig vele, róla beszéltem és boldog voltam. Több mint fél év múltán, a mikor fölépültem, keservesen sírtam. Szegény siket gyerek voltam. Bizony, bizony, ez az oka, hogy festő lett belőlem... És mily csodálatos a végzet. Ime, mint meglett ember, itt vagyok Betlehemben. Bibliai képekért járok ezuttal is, csakhogy most nem venni, de magamnak kell azokat megfestenem.”¹⁶

Édesapja, idősebb Ignác, Nyírpilisen is folytatta tovább a liturgikus könyvek magyarra fordítását, ekkor már leginkább a különböző egyházi szertartások papi részeit, amelyek aztán kéziratos formában terjedtek tovább a papság körében. 1868-ban nyert szervezett formát a hazai görögkatolikusok között a magyar egyházmegyéért és a magyar liturgikus nyelvért folyó küzdelem, amelyet az ebben legaktívabban részt vevő közösségről hajdúdorogi mozgalomnak neveztek el.¹⁷ Ehhez kapcsolódóan Roskovics Ignác is kifejtette a magyar nyelvű liturgikus fordítások szerepéről vallott véleményét, ismertette fordítói elveit Simor János esztergomi érsekkel is.¹⁸ Amikor azonban 1879-ben felállították a hajdúdorogi fordítóbizottságot, ott már nem ezek az elvek érvényesültek. Roskovics

fordításai mellett/helyett újak készültek, az ezek után kinyomtatott liturgikus könyvekben már más szövegeket közöltek.¹⁹

A nyírpilisi lelkipásztori működésének fia egy kis elbeszélésében állított emléket, amely 1907-ben a *Vasárnapi Ujság* hasábjain jelent meg. A *Petyegő úr* című elbeszélésben édesapja mint a történet egyik fontos szereplője jelenik meg. A novellát három rajz is kíséri, az egyik a parókia tornácán ülő, Petyegő urat megfeddő pap a központi szereplő, háttérben a falusi templom tornya is megjelenik (4–6. kép). (Lásd a keretes írást a fejezet végén.) Ez alapján nyugodtan feltételezhetnénk, hogy a pap alakja az idősebb Roskovics vonásait rejtje. A direkt azonosítással szemben óvatosságra int azonban az a tény, hogy Roskovics az elbeszélést kísérő három rajzát már megjelentette az 1880-as években egy másik költemény illusztrációiként, méghozzá P. Szathmáry Károly (1831–1891) *Kurucz Péter, az istenkáromló* című, „igaz történet”-ként hirdetett, népkönyvnek szánt, erkölcsipéldázat-költeményének kiadásában.²⁰ Ettől függetlenül elképzelhető, hogy amikor Roskovics a költeményhez készítette rajzait, a falu papjának megformálása során édesapja vonásait örököltette meg. Egyébként különös módon a három rajz

¹⁶ ROSKOVICS 1897, 879. A cikkhez tartozó lábjegyzetből megtudható az utazás célja is: „Roskovics Ignác jeles festőművésznünk a Szent István Társulat kiadásában jövő évben megjelenő »Négy Evangéliom« illusztrációihoz szerzendő tanulmány céljából utazott a szent földre, s ez útja alkalmával a helyszínén készítette a »Vasárnapi Ujság« számára a lapunk mai számában közölt betlehemi képeket. – Szerk.”

¹⁷ A mozgalom történetéről: VÉGHSEŐ 2019.

¹⁸ VÉGHSEŐ–KATKÓ 2014, 110–114.

¹⁹ Erről lásd IVANCSÓ 1999; DOBOS 2020 és Dobos András katalógustételeit: TERDIK 2020b, 397–399, Kat. IV.42–43.

²⁰ P. SZATHMÁRY Károly: *Kurucz Péter az istenkáromló*, (Jókönyvek a magyar nép számára 31.), Budapest, [é. n.]. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi katalógusa szerint a könyvecske 1884-ben vagy 1885-ben jelent meg.

7. Id. Roskovics Ignác nagyprépost és három fia, talán 1892 és 1895 között (SZILÁGYI 2015 nyomán)

valahogy pontosabban illusztrálja a később megjelenő saját elbeszélését, mint P. Szathmáry versét.

A család életében jelentős változást jelentett, hogy az édesapát az új munkácsi püspök, Pásztelyi Kovács János²¹ 1875-ben Nyírpilisről Ungvárra helyezte át, ahol id. Roskovics Ignác a szeminárium spirituálisa lett. Hamarosan, már egy év múlva címzetes kanonoki kinevezést kapott, amely 1878-ban tényleges kanonoki kinevezésre módosult. Ekkor teológiai tanárrá is kinevezték, morálist és pasztorálist oktatott, miközben az általános iskolaügy sorsát is szíven viselte: hosszabb-rövidebb tankönyvek sorát írta, szerkesztette, amelyek magyarul és ruszinul jelentek meg. Négy évig a papi árvagyerek intézetét is igazgatta. 1892-ben nevezte ki az uralkodó, Ferenc József király a munkácsi káptalan nagyprépostjává. 1895. február 15-én hunyt el Ungváron, ahol három nappal később a

székesegyház kriptájában helyezték örök nyugalomra. Nekrológiájában külön fejezetet szentelnek pedagógiai munkásságának is:

„Az elhunytak tanítói érzékét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy fiait ő maga nevelte, oktatta a szülői háznál. Fiai az ő tanítása alapján tették le a gymn. érettségi vizsgálatot; néhai Juhász Norbert kassai tanterületi kir. főigazgató gratulált az érettségi vizsgálat után elhunyt nagyprépostunknak, hogy tanítványait oly alaposan készítette el az érettségire.”

Részletesen megemlékeznek irodalmi munkásságáról is, amely szintén az iskolai oktatáshoz kapcsolódott. Ő kezdeményezte, hogy a papleányok tanítónővé képezzék magukat, sokáig nyolc-tíz paplányt összegyűjtve személyesen oktatta őket, ami a 19. század végére már szinte bevett dolognak számított. Mariska lánya is tanítónői oklevelet szerzett.²² Fennmaradt egy fénykép, amelyen a reverendában ülő Roskovics Ignác nagyprépost mögött három felnőtt fia áll, akik – ma már különösen ható gesztus ebben a kontextusban – egymás kezét fogják (7. kép).²³

Érdekes, hogy az apa halála előtt két évvel megjelent, az ifjabb Roskovics festőművészt bemutató életrajz nem hangsúlyozza ennyire az édesapa oktatói szerepét – pedig nincs okunk kételkedni benne –, sőt, még két várost, Ungvárt és Debrecent is megnevez, ahol a gyermek középiskolai tanulmányokat folytatott.²⁴ Ezt a szöveget azért is idézzük hosszabban, mert a fiatalabb Ignác betegségét későbbre teszi, mint a fentebb idézett, később íródott szentföldi útinapló. Ugyanakkor még néhány szórakoztató adalékot is olvashatunk arról, hogy a betegeskedő gyermek milyen úton-módon döntött a művészeti tanulmányok mellett:

„Isten nagy kegyelme az, midőn sok ezrek között valamely embert oly tehetségekkel lát el, a melyek segélyével megmarad a népek történetében. Ilyen lángelme ifj. Roskovics Ignác festőművész, magyar hazánk egyik dísze, nekünk görög-katholikusoknak büszkeségünk, – mert közülünk származván s hitünknek, szent szertartásunknak buzgó híve lévén, hírével, dicsőségével ránk is fényt áraszt.

²¹ Munkácsi püspök: 1875–1891.

²² *Kelet*, 8 (1895), 8. szám, 1–2.

²³ A fényképet közli, de őrzési helyére, készítési idejére nem utal: SZILÁGYI 2015, 55. A felvétel minden bizonnyal Ungváron készülhetett, talán az 1880-as években, biztosan 1895 előtt.

²⁴ Ungvári gimnáziumi éveire más életrajzaiban is utalnak (vö. K. E. 1895, 299), illetve Roskovics is hivatkozik rá a Drugeth-portré festése körüli alkudozásban. Lásd Dokumentum 36.

Ifj. Roskovics Ignác 1854. szept. 20-án [sic!] született Szalókon, a hol édes apja, Munkácsyváradmegye jelenlegi nagyprépostja, lelkész volt. Elemi iskoláit Kárászon, majd Hajdu-Böszörményben, a közép iskolát Debreczenben, majd Ungváron látogatta. – A rajzoktatásban első oktatója Heverdle ungvári főgymnasiumi tanár volt, a kinél a többi tanulók között annyira kitüntette magát, hogy két éven át Pankovics²⁵ püspök ezüst pénzbeli jutalmait mint legjobb rajzoló mindig ő nyerte el. Ez volt Roskovics első kitüntetése.

Nyilvános iskoláztatását betegsége miatt a harmadik osztálylyal kénytelen volt félbeszakítani. A betegség abban nyilvánult, hogy hallása nagyon meggyöngült. (A festőművész ma is nagyot hall.) Édesapja ekkor többektől kért tanácsot: mit faragjon a különben igen szorgalmatos, tehetséges, de ily fogatkozással bíró fiából? Heverdle legott azt mondta neki: Csináljon belőle piktort. Csakhogy a fiú hallani sem akart róla, mert nem ismert más piktort, mint az öreg Jergenez bácsi szobafestőt, a ki vasárnap is ugyanabban a nadrágban járt, a melyikben hétköznap festett. S minthogy a kis Ignác legalább is egy jó nadrágra tartott igényt életében, hát nem akart piktort lenni. Alig lehetett vele megértetni, hogy itt egészen másról van szó, mint a szobapiktorságról. Édes apja ekkor Vidrához adta Bilkére, ahol templom-képek festésében csakhamar annyira előre haladott, hogy a mester a tanítványt rendes díjazásban részesítette. Vidránál másfél évig dolgozott, a kitől a budapesti rajztanár képző intézetbe került. Itt az első évek között csakhamar annyira kivált, hogy legjobb erőt a tanári testület rajztanári ösztöndíjjal kínálta meg. Csakhogy Roskovicsban ekkor már sokkal jobban ébredt és fejlődött ki a művész ösztön, mint sem ez ösztöndíjat elfogadta volna. Festő-művész akart lenni, nem rajztanár, s azzá is lett.²⁶

Az anekdotikus elemekkel fűszerezett életrajz megírásában minden bizonnyal maga a művész is segítségére volt a szerzőnek, hiszen mind a ketten Budapesten éltek, és aktívan részt vettek a magyar görögkatoliku-

sokat tömörítő szervezetekben, ezért az itt olvasható adatokat többé-kevésbé hitelesnek tekinthetjük.²⁷ Két olyan művész neve is feltűnik a szövegben, akik kétségkívül az ifjú Roskovics első mestereinek tekinthetők: Heverdle Ferenc és Vidra Ferdinánd.

Heverdle (1841–1910) Budán született, tizenkilenc évesen iratkozott be a bécsi Képzőművészeti Akadémiára, amelynek festészeti szakosztályát 1861 januárja és 1862 májusa között látogatta.²⁸ Innen keleti tanulmányútra indult, évekig dolgozott Bukarestben és Konstantinápolyban is. Hazatérése után, 1868-ban nevezték ki az ungvári gimnázium rajztanárává.²⁹ Tájképek, portrék festésén kívül egyházi témájú műveket is alkotott. Érzékelt a munkácsi görögkatolikus egyházmegyében egyre erősebben jelentkező igényt a vallásos témájú képek iránt, ezért 1876 nyarán az egyházi főhatósághoz kérelmet adott be, amelyben az „egyházmegyei festő” cím elnyerésére tett kísérletet. Kérvénye rövid szakmai életrajzot is tartalmaz (Dokumentum 5.): döntését az indokolta, hogy az akkori egyházmegyei festő, Vidra Ferdinánd – állítólag – lemondani készült. Az egyházmegyei hatóság választát nem ismerjük, de feltehetően nem nevezték ki, mivel három évvel később egykori tanítványa, Roskovics Ignác nyerte el ezt a címet (vö. Dokumentum 8.). Ettől függetlenül Heverdle több ikonosztáz készítésében is közreműködött: az Ungvár-ceholnyai Úrszínváltozás parokiális templom képfalának Szent Miklós-képe az ő műve volt (mára elveszett vagy lappang), ahol a két középső alapképet azonban Roskovics festette 1879-ben, ahogyan látni fogjuk. A mai Magyarországon Heverdlének egyetlen görögkatolikus templomban lévő festménye ismert: a fábiánházi szószerk hátfalán lévő Jó pásztor-ábrázolás, amely szignált, s a rajta olvasható évszám szerint 1893-ban készült (8. kép). Roskovics a mestere portréját is megfestette, amely egy hagyományos beállítású, félalakos képmás, az ábrázolt személy balra fordul, arca háromnegyedes profilban látszik (9. kép).³⁰

Roskovics másik mestere, akiről az életrajzok megemlékeznek, Vidra Ferdinánd (1815–1879) volt.³¹

²⁵ Pankovics István munkácsi görögkatolikus püspök: 1866–1874.

²⁶ KECSKÓCZI 1893, 77–79.

²⁷ Kecskóczy Ödön görögkatolikus volt, budapesti polgári iskolákban tanított, Roskovicshoz hasonlóan tagja volt a magyar görögkatolikusok céljaiért küzdő szervezeteknek, nyilván onnan ismerte személyesen is a fiatal művészt. Tevékenységéhez lásd MAYER 1977b.

²⁸ FLEISCHER 1935, 51.

²⁹ DUPKA–FUCHS 2017, 97–98.

³⁰ Olaj, vászon, 69 × 49 cm. SZM – MNG, ltsz. FEO 6208.

³¹ Munkásságával már foglalkoztam korábban: TERDIK 2020a, 227–241.

8. Heverdle Ferenc: *A jó Pásztor*. Fábiánháza, görögkatolikus templom (Terdik Szilveszter, 2010)

A veszprémi születésű festő itáliai tanulmányútja során ismerkedett meg a nazarénus, a korszak legismertebb vallásos irányultságú festői mozgalmának művészetével. Az 1850-es években a Munkácsi Egyházmegye kizárólagos szolgálatába állt, ami után csak vallásos témájú képek festésével foglalkozott. Korábbi, nem világi tematikájú képei közül az 1844-ben festett, díjnyertes Pannónia-képe még ma is ismert.³² 1862-ben a Bereg vármegyei Bilkén (Билки, Ukrajna) telepedett le, és ott is hunyt el, nagy szegénységben, mivel élete utolsó másfél évében elvesztette szeme világát, s így már dolgozni sem tudott. A Munkácsi Egyházmegye egykori területén számos ikonosztázion, oltár- és falkép köthető hozzá, kizárólag görögkatolikus templomokban. Stílusa jól felismerhető: kompozícióit a 19. század vallásos festészetében megszokott idealizált figurák és

9. Heverdle Ferenc portréja © Szépművészeti Múzeum, Budapest

tájébrázolások jellemzik. Kétségtelen, hogy Roskovics korai munkáin, első ikonosztázsképein Vidra stílusának hatása még egyértelműen érezhető, de az is elmondható, hogy a fiatal tanítvány igyekezett meghaladni a mester nazarénus stílusát, amikor inkább az akadémikus naturalizmus irányába mozdult el.

Roskovics feltehetően jól ismerte a Kassán (Košice, Szlovákia) élő és alkotó Klimkovics festőcsalád tagjai közül a testvérpárt, Ferencet (1826–1890) és Bélát (1833–1885), akik történeti, vallásos témájú kompozícióikkal a korszakban elismerést vívtak ki.³³ Több esetben görögkatolikus templomok számára is alkottak.³⁴ Klimkovics Ferencről, aki az 1860-as évek végén Budapestre költözött és rajztanárként működött, Roskovics festett a jubileumára portrét, amelyen a művész szignója feletti feliratban emlékeznek meg a

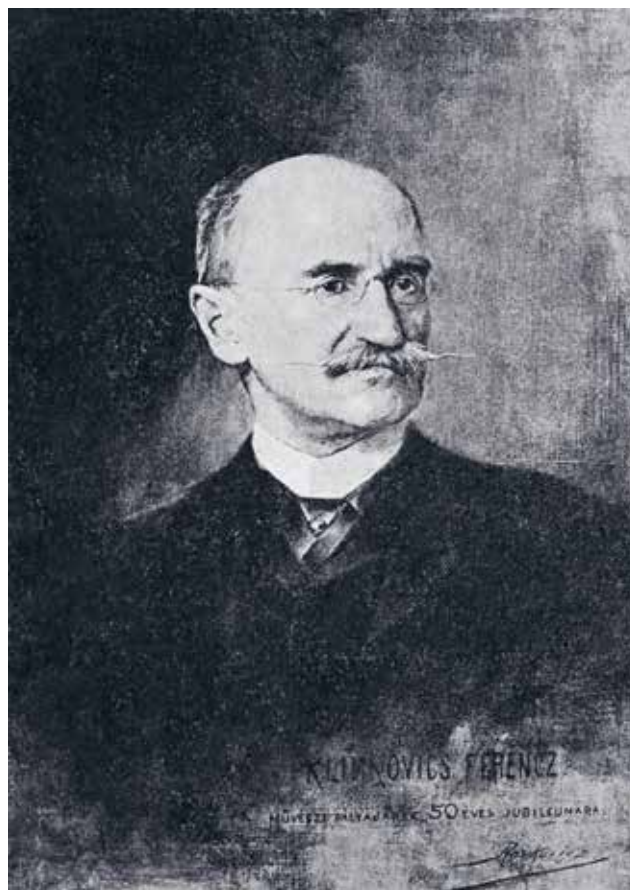
³² A rá vonatkozó irodalommal: TERDIK 2020a, 229.

³³ A Klimkovics családról legutóbb, új levéltári dokumentumokkal: HERUCOVÁ 2015, 19–34.

³⁴ A Klimkovicsok görögkatolikus kapcsolatairól: TERDIK 2020a, 226.

mű készülésének okáról: „KLIMKOVICS FERENCZ / művészpályájának 50 éves jubileumára” (10. kép). A festményt a jubileum alkalmával a kassai Felső-Magyarországi Múzeum-egyletnek adományozták, hiszen Ferenc nagyon fontos szerepet játszott az egylet 1872-es megalapításában, amelyből aztán a városi múzeum is kinőtt.³⁵

Ifjabb Roskovics Ignác nem sokkal apja Ungvárra helyezése után kezdhette meg tanulmányait a fővárosban. A budapesti Királyi Tudományegyetem évkönyve szerint az 1875–1876-os tanévben Roskovics Ignác másodéves bölcsészhallgató volt,³⁶ feltéve, ha valóban róla van szó, mivel egyik későbbi életrajza sem említi, hogy a bölcsészkarra járt volna. A következő tanévben már az 1871-ben alapított Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda- és Rajztanárképezdében találjuk a művészhallgatók között. Az intézményben fellelhető levéltári dokumentumok szerint két évig járt ide: az 1876/1877-os tanév mindkét félévére beiratkozott mint vendéghallgató,³⁷ majd ugyanígy járt el a következő, 1877/1878-as évben is.³⁸ Az iskola anyakönyveiben anyanyelvként az első évben a „magyar és orosz” szerepel, majd a következő évben már azt írják, hogy magyar anyanyelvű, de tud „oroszul” is. Mind a négy félévben kérte a tandíj elengedését. Sajnos a kérvényei nem maradtak fenn, de a második tanulmányi év mindkét szemeszterére tandíjmentességet kapott. A harmadik évre már nem iratkozott be, az anyakönyvi bejegyzés szerint „a nyári félév elején kilépett”. Az anyakönyv szélső rubrikájában a hallgatók tanulmányi céljára is utalnak, hogy tudniillik művésszé vagy rajztanárrá szeretne-e válni. Roskovicsnál az szerepel, hogy „festész akar lenni”.

10. Klimkovics Ferenc portréja (Vasárnapi Ujság 1889 nyomán)

A Mintarajztanoda utódintézményének gyűjteményében több tanulmányrajza mai napig fennmaradt: két fejtanulmány (1876-ból, papír, kréta, fedőfehér), az egyik egy szobor, a másik élő modell után készült, de van egy kompozíciógyakorlat, közös kartonon, amely 1878-ban készülhetett.³⁹ Fennmaradt még két mozgástanulmány is, amelyek egyike két menekülő férfit, másika pedig egy lehanyatló férfit ábrázol.⁴⁰ Minden

³⁵ A kép keletkezési történetét és reprodukcióját megtaláljuk Klimkovics Ferenc méltatásával együtt: PRÉM 1889, 273–274. A festmény, miután ki volt állítva az őszi tárlaton Budapesten, csak 1890 elején érkezett Kassára. Erről röviden beszámolnak: Megérkezett ajándék, *Kelet*, 3 (1890), 7. szám, 4. Ezt a portréját egy zsánerképével együtt említi: TARCZAI 1903, 168–169. A festmény ma is a Kassán, a Východoslovenské Múzeumban van. Lásd Kander Ábel írását: <https://kozvilagitas.blogspot.com/2018/02/a-kassai-tobb-generacioja-folytatott.html> (letöltés: 2021.11.01.). *Férfiarckép* címmel szerepelt az 1889-es téli tárlaton is: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1889/90. évi téli kiállításához*, Budapest, 1889, IV. (10. sz.)

³⁶ *A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja*, Budapest, 1875–1876, 88.

³⁷ Magyar Képzőművészeti Egyetem Levéltára, 11/a 1. kötet (Országos m. kir. Mintarajztanoda és rajztanárképezde beíratási lajstroma). Laccímként a Király utca 61. szám, földszint 4. ajtó van megadva. A tandíj rovatnál mind a két félévben megjegyzik, hogy annak elengedéséért folyamodott.

³⁸ Magyar Képzőművészeti Egyetem Levéltára, 11/a 2. kötet (Országos m. kir. Mintarajztanoda és rajztanárképezde beíratási lajstroma). Az első félévben laccímként a Rózsa utca 49, I. em. 23. ajtó van megadva, míg a második félévben a Király utca 50., I. emelet szerepel. A vendég- és a rendes hallgatók közötti különbség abban állt, hogy előbbieket rendszerint magasabb tandíjat fizettek, amelyet egyenlőre állapítottak meg, míg a rendes hallgatók évi tandíja fix összeg, 10 forint volt. Vendéghallgató státuszra olyanok is jelentkezettek, akiknek az előtanulmányaiban lehettek hiányosságok, de tehetségük miatt mégis alkalmasnak tűntek a művészpályára, illetve nem kellett minden tantárgyat hallgatniuk. Köszönöm dr. Kissné Havas Gyöngyvérnek, az MKE levéltárosának a forráskutatásban és a vendéghallgatói státusz körülírásában nyújtott önzetlen segítségét.

³⁹ BLASKÓNÉ MAJKÓ–SZŐKE 2002, 18 (13. kép), 71, 72, 75.

⁴⁰ <https://katalogus.mke.hu/results/-/results/3a199d29-8127-4d39-88e0-f5a951076478/solr#/result> (letöltés: 2021.05.02.).

11. *Női akt, vázlat* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

bizonytal ehhez az időszakhoz köthető még egy háttal álló férfi- és egy színes fekvő női akt is (215. és 11. kép).⁴¹ Utóbbi műfaj nagy mestere Lotz Károly (1833–1904) volt a korszakban. A női aktok ebben az időszakban még csak tanulmányi céllal készültek, „betörésük” a műtárgypiacra a századfordulón indult meg.⁴² Szintén tanulmányrajznak tekinthető, és talán erre az időszakra datálható az a két női portré is, amelyek kárpátaljai magángyűjteményekben maradtak fenn, feltehetően családtagokról készültek.⁴³ 1879-ben festette meg egy ifjú portróját, amelyet egyesek önarcképnek tekintenek: a háromnegyedes beállítású férfi magyaros ruhát visel, fekete atillán nemzeti színnel hímzett cifra szűrt hord (2. kép).⁴⁴ Elképzelhető, hogy önarckép, s ha így van, a ruha színválasztása ez esetben tudatos nemzeti elköteleződésre utal. Nem sokkal később készülhetett egy idősebb parasztférfi portréja is, amelynek címe *Janó*, ami arra utalhat, hogy a művész jól ismerte az ábrázolt személyt (12. kép).⁴⁵ Ebben az időszakban készülhetett az a portréfotója, amelyen kezében festőeszközökkel jelenik meg az ifjú művész (13. kép). Kecskóczy Ödön így ír Roskovics képzésének éveiről:

„Mint festőművész-növendék bámulatos gyorsan fejtette ki tehetségeit, s annyi kitüntetést és díjat senki sem kapott, mint ő. Örök érdeme az is, hogy a festő

12. *Janó* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

akadémián a társas szellemet hozta be, aminek a festőművészek társasköre lett az eredménye. Mint növendék első volt, a ki a budapesti műcsarnokban kiállított, s az egyházi festészetre hirdetett pályázat díját a Szentlélek eljövételét ábrázoló vázlatával megnyerte.”⁴⁶

Roskovics első nagyobb szabású, rendszerint valamilyen vallásos témát feldolgozó művei is ebből az időszakból származnak. 1876-ban festette meg az eddig egyetlen ismert cirill betűs szignója mellett szereplő évszám szerint a szlávok apostolait, Szent Cirillt és Szent Metódot ábrázoló olajfestményét (14. kép).⁴⁷ A kép keletkezésének pontos körülményeit nem ismerjük, állítólag Drohobeczky Gyula (1853–1934) rendelte

⁴¹ Papír, ceruza (Wolfner Gyula ajándéka) és lemezpapír, olaj; előbbi: 176 × 111 mm, utóbbi: 24,5 × 34,8 cm. SZM – MNG, ltsz. GRO 1925–1198 és FEO FK317.

⁴² SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 62–65.

⁴³ ПРИЙМИЧ 2017, 77.

⁴⁴ Olaj, vászon, 50,3 × 39,5 cm. SZM – MNG, ltsz. FEO FK 6734. A festmény fotóját közölték, és 1870-re datálták: ПАП 1992, 142.

⁴⁵ Olaj, vászon, 36 × 30 cm. SZM – MNG, ltsz. FEO FK 784.

⁴⁶ КЕЦСКÓЦЗИ 1893.

⁴⁷ Vászon, olaj, 114 × 76 cm. Ungvár, Boksay József Kárpátalja Megyei Szépművészeti Múzeum. ПРИЙМИЧ 2017, 76.

13. *A fiatal Roskovics Ignác fényképe.* MNM Történeti Fényképtár, 359-1933 © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

meg, aki ebben az évben Ungváron püspöki levéltáros, székesegyházi karnagy és szemináriumi prefektus lett az új püspök, Pásztelyi Kovács János akaratóból.⁴⁸ A témaválasztást motiválhatta, hogy 1874-ben Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter azt vetette fel az eperjesi és a munkácsi görögkatolikus püspököknek, hogy a hazai ruszinság a cirill írás helyett térjen át a latin betűk használatára, illetve a Julianus-naptár helyett vezessék be a Gergely-naptárt. Ez a hazai ruszinok között erős tiltakozást váltott ki, még a közösség magyar érzelmű értelmiségi csoportjai sem támogatták a javaslatot.⁴⁹

Roskovics festményén sötét háttér előtt áll a teszsaloniki eredetű testvérpár: a kép középtengelyét is kijelölő, nyolcágú keresztben végződő botot az ősz szakállú, idősebb testvér, Metód tartja a kezében, valójában rá támaszkodik, jobbjaiban az Evangélium nyugszik, háta mögött a földön az Utolsó Ítéletet ábrázoló mo-

14. *Szent Metód és Cirill* © Ungvár, Boksay József Kárpátalja Megyei Szépművészeti Múzeum

nokróm festmény vehető ki; míg Metódot profilból, a mellette álló ifjabb Konstantin-Cirillt háromnegyedes beállításban látjuk, aki jobbjaival áld, baljaival pedig egy posztamensre támaszkodik, amely tetején egy kigöngyöltetett irattekercsen a cirill ábécé betűi jól kivehetők, a posztamens oldalát feltehetően egy faragott (szláv) isten képe díszíti, akinek fejét a kibomló tekercs beárnyékolja. A kereszt mellett éppen csak felsejlik Krisztus büszkje. Érdekes, hogy mind a két testvér püspöki ornátusban jelenik meg: Metódon archaikusabb formában – ugyanis az omofort a felön fölött viseli –, míg Cirill anakronisztikus módon szakkoszt hord, püspöki mitrája a posztamensre helyezve, pástorbója pedig a háta mögött kitámasztva látható. A festmény alján egyházi szláv felirat nevezi meg az ábrázoltakat: Szent Metód és Szent Cirill, a szlávok apostolai.

⁴⁸ ПАП 1992, 143; PUSKÁS 2008, 264.

⁴⁹ A javaslatról és hatásáról: MAYER 1977a, 56–57; BOTLIK 1997, 102.

15. Konrad Wiesner rézmetszete Emanuel Max Szent Metódot és Cirillt ábrázoló szobráról

A 19. században a Monarchiában is élénken kibontakozó szlavofil mozgalmak adtak új lendületet a szent testvérpár kultuszának. A nyugati szlávok között különösen a csehek, akik a velehrádi ciszterci monostorban a középkortól kezdve tisztelik Metód sírját, valamint a szlovákok jártak élen, akik az egykori szláv misszió területén élve, annak örököseiként kezdték magukat értelmezni.⁵⁰ A testvérpár kultusza a 19. századtól kezdve a Munkácsi Egyházmegye életében is egyre jelentősebbé vált, mivel ekkoriban kezdett elterjedté válni az az enyhén szólva mitikus nézet, hogy a püspökség

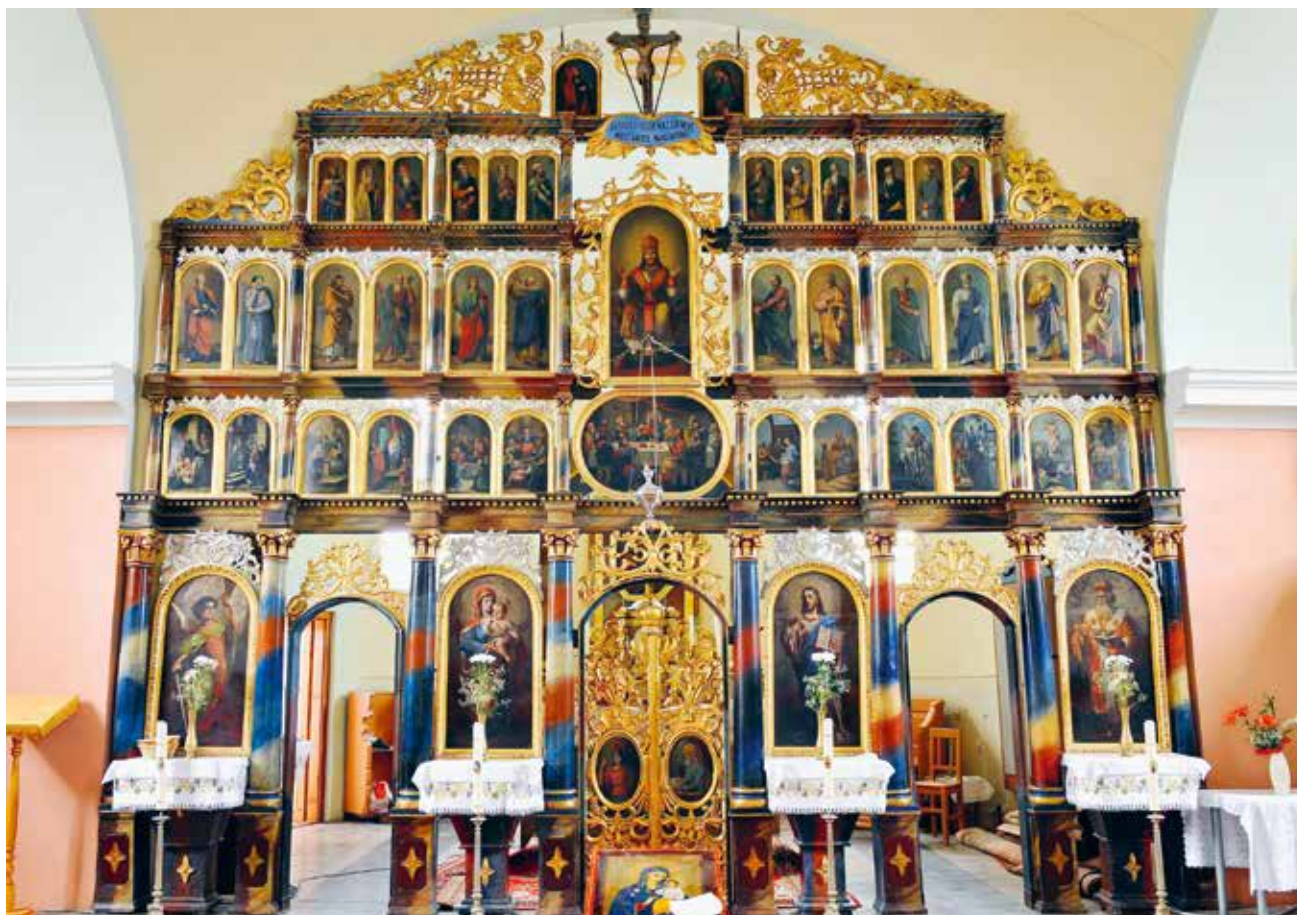
16. Jan Matejko: *Szent Cirill és Metód*, 1885. Velehrad, Szűz Mária-zarándoktemplom (Terdik Szilveszter, 2019)

valójában a Szent Metód által Pannóniában alapított hét püspökség egyikének (jog)utódja volna.⁵¹

Nem tudjuk, hogy Roskovics pontosan milyen ikonográfiai előképekből indult ki műve alkotása során. Ekkoriban már léteztek a német nazarénusok munkái alapján kiadott rézmetszetek is, amelyeken – a történeti valósághoz igazodva – Cirill nem püspökként, hanem szerzetesként látható, ő egy nagy keresztet, míg Metód egy ívesen záródó, az Utolsó ítéletet ábrázoló festményt tart a kezében. A metszeteket Emanuel Max (1810–1901) prágai szobrász 1842 és 1845 között, a nazarénus művészek hatása alatt Rómában faragott fehér márványszobra alapján készítették, amelyet a prágai Týn-templomban állítottak fel 1846-ban. A művéről készült első metszetet a szobrász gróf Franz Anton von Kolowrat-Liebsteinsky (1778–1861) államminiszter-

⁵⁰ A középkori és barokk kori cseh, morva Cirill és Metód-kultuszról: KOVÁCS 2008, 132–149. A szlovákok közötti 19. századi kultuszt érinti: MICHELA 2017, 310–313.

⁵¹ BOTLIK 1997, 15. Kijevben 1846-ban az ukránok is alapítottak Cirill és Metód Társaságot, amelyben pánszláv politikai nézeteket vallottak, így egy év múlva az oroszok fel is oszlatták. ROMSICS 2020, 85–86.

17. A tiszavasvári Szent Miklós-templom ikonosztáza (Bakos Zoltán, 2011)

nek ajánlotta (15. kép).⁵² Az Utolsó ítélet szerepeltetését Roskovics művén tehát a nazarénus előképek ihlethették. Arra, hogy mind a ketten püspökként jelennek meg, leginkább a bolgár ikonfestészetben találunk példákat,⁵³ de feltehetően inkább a keleti szláv legendák ihlették az ifjú művészt, vagy az is lehet, hogy a megrendelő személyesen instruíta.

Érdekességként jelzem, hogy majd egy évtizeddel később, 1885-ben Jan Matejko (1838–1893), a lengyel historikus festészet kiemelkedő alakja is elkészítette a szlávok apostolait ábrázoló olajfestményét a

velehrádi ciszterci templom számára (16. kép). Roskovicshoz hasonlóan ő is gazdag liturgikus öltözékben, de még dúsabb részletekkel, a lengyel vallási élet fontos szimbólumaira is utaló háttér előtt ábrázolja őket, a festmény előterében összetört bálványszoborral.⁵⁴ Matejko festészetét Budapesten is jól ismerték már az 1870-es évektől kezdve, a műveiről készült reprodukciók is népszerűnek számítottak. Jó kapcsolatot ápolt a Lengyelország területén élő ruszinokkal, közülük származó görögkatolikus festő számára még ösztöndíjat is alapított a krakkói akadémián.⁵⁵ 1888-ban ő

⁵² Konrad Wiesner (1821–1847) metszette. Lásd egy, a műkereskedelemben felbukkanó példányát: <https://www.abebooks.com/art-prints/Method-Methodios-815-Thessaloniki-April-885/30323497455/bd> (letöltés: 2021.10.01.). Max szobrának modellója Brnóban, a Moravska Galéria gyűjteményében van: https://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.E_93 (letöltés: 2021.10.01.). A szobor a Týn-templom előcsarnokában, a déli torony alatt található. Egyik másolata a velehrádi ciszterci templom számára készült, Ferdinand Neumann munkája 1907-ből.

⁵³ A testvérpár kultusza a bolgár ortodox egyházban is az 1860-as évektől, a nemzeti ébredéssel egy időben vált egyre fontosabbá. MATAKIEVA-LILKOVA 2001, 94–95. A korábbi ikonográfia alaposabb áttekintése: ROUSSEVA 2017. A munkácsi görögkatolikus templomban Fenczik Kornél Gyula (1856–1899) is megfestette a szlávok apostolait, ő is mindkettőt püspöki omoforral ábrázolta. A falkép mára elpusztult, talán a szentélyben lehetett. Korabeli fényképfelvétel erről: *Листопись*, 7 (1891), 270.

⁵⁴ Olaj, vászon: 145 × 95 cm. SROCZYŃSKY 1993, [kat.] 212.

⁵⁵ Matejko hazai recepciójáról: PETNEKI 2017, 108–121. A ruszinokkal való kapcsolatáról: ŚWIĄTEK 2013. Az ösztöndíjra vonatkozó adatot idézi: PETNEKI 2017, 110.

18. *Istenszülő*. Alapkép, Tiszavasvári (Bakos Zoltán, 2011)

19. *Üdvöztető Krisztus*. Alapkép, Tiszavasvári (Bakos Zoltán, 2011)

festette meg a krakkói Szent Kereszt felmagasztalása görögkatolikus templom számára a 16–17. századot idéző, galíciai reneszánsz stílusban tervezett ikonosztázhoz tartozó képeket. Matejko a festmények stílusában igyekezett az állványzathoz alkalmazkodni, de így is sajátos, egyéni hangvételő lett az eredmény.⁵⁶ Arra vonatkozó adattal nem rendelkezünk, hogy Roskovics mennyire ismerte Matejko művészetét. Mindenesetre Roskovics másik, az 1880-as évek elején festett eperjesi (Prešov, Szlovákia) Cirill és Metód-képe sem éri el azt a szuggesztív hatást, amely Matejko későbbi festményéből sugárzik.

A Cirill és Metód-festménnyel vette kezdetét Roskovics önálló görögkatolikus megrendeléseinek sora. Az életrajzai által említett momentum, amely szerint

Vidra Ferdinánddal együtt is dolgozott, levéltári forrásokból egyelőre nem igazolható, de hihető.

1877-ben az Ugocsa vármegyei Felsőveresmart (Велика Копаня, Ukrajna) görögkatolikus templomának falképeit festette, ahol Weirich (Weichrich/Weihrich) János gödöllői szobafestő volt a társa. A két évtized múlva már megújításra szoruló festményekből mára semmi nem maradt, vagy legalábbis a későbbi átdolgozások miatt felismerhetetlenné váltak (Dokumentum 40.).

A következő évben két ikonosztázhoz is festett képeket. Ungvár ősi görögkatolikus parókiája a Ceholnyának nevezett városrészben működött. A 17. században épült, Urunk színeváltozása tiszteletére szentelt templomot a 18. század végén bővítették.⁵⁷ Az 1890-es

⁵⁶ ŚWIĄTEK 2013, 63–64. A krakkói görögkatolikusok 1808-ban kapták meg a 17. században az ágostonosok számára épült Szent Norbert-templomot. 1947 és 1994 között, a görögkatolikus egyház lengyelországi elnyomása során újra a latin rítusúak használták. Ekkor a 19. századi ikonosztázt is kibontották, de képeit megőrizték, s így az egészet restaurálva csupán 1998-ban állították vissza eredeti helyére. Lásd még: http://www.nestor.cracow.pl/Wydawnictwo/ms_08/001_mokry_cerkiew_krakow_3.htm (letöltés: 2020.10.01.).

⁵⁷ A templom építéstörténetével röviden foglalkoztam: TERDIK 2013a, 94–95. Újabbán: МАКАРІЙ 2021, 11–12.

években a közösség új ikonosztáziont akart építtetni, amelyet a parókia egyháztanácsának tagja, a Munkácsi Egyházmegye hivatalos szobrásza, Kovaliczky Péter tervezett.⁵⁸ A régi ikonosztázból a három, néhány évtizeddel korábban festett alapképet megpróbálták átmenteni: a Szent Miklós-kép Heverdle Ferenc, míg a Tanító Krisztus- és az Istenszülő-alapképek pedig Roskovics Ignác művei voltak 1878-ból. Roskovics fémlemezre festett két műve azonban a 20. század elejére már olyan rossz állapotba került, hogy 1903-ban Mihályi Béla egyházi festő pontos másolataival helyettesítették.⁵⁹ Az eredeti képek egy darabig még a ceholnyai templom különböző melléktereiben voltak, de amikor 1951-ben a kommunisták ezt a templomot is bezárták, átkerültek az ekkor már ortodox tulajdonban lévő egykori görögkatolikus székesegyházba. 1959-ben a bezárt ceholnyai templom ikonosztázát az őrdarmai (ma Ungvár része) ortodox, egykor görögkatolikus templomnak engedték át, ahol mai napig fennáll (a templom ma újra görögkatolikus). Roskovics két eredeti alapképének állítólag 1991-ben, a székesegyház visszaadása körüli huzavona során veszett nyoma, azóta lappanganak.⁶⁰ Mihályi másolatai nagyon pontosnak, az eredeti Roskovics-képeket híven követő alkotásoknak tűnnek, olyannyira, hogy levéltári adatok feltárása előtt Roskovics saját műveinek véltük azokat.

Az ungvári megbízással egy időben a Szabolcs vármegyei Büdszentmihály (ma: Tiszavasvári) görögkatolikus templomában még az előző évtizedben beállított ikonosztázion számára festett négy alapképet (17–20. képek).⁶¹ Mivel itt Szent Miklós püspök a templom védőszentje, ezért a csodatévő szent képét nem a megszokott helyére, vagyis a képállvány északi oldalára, hanem a címünnepnek fenntartott helyre, a

20. *Szent Miklós püspök*. Alapkép, Tiszavasvári (Bakos Zoltán, 2011)

déli oldalra állították be, az északi oldalra Szent Mihály főangyal került. A fémlemezre festett képek nem szignáltak, hátoldalukon az adományozók nevei és az 1878-as évszám olvashatók.⁶² A képek stílusa alapján Roskovics szerzősége egyértelműnek tűnik, de nevét fenntartotta a szakirodalom is,⁶³ bár a parókia levél-

⁵⁸ Az új ikonosztázion felállítását már 1892-ben elhatározták, 1899-re be is állították. Kovaliczky Péter 1840-ben született, 1907-ben halt meg Ungváron, 1876-tól volt a Munkácsi Egyházmegye hivatalos szobrásza és aranyozója. Életéről és munkásságáról, az ungvári ikonosztázhoz készített tervrajzát közölte: МАКАРИЙ 2021, 38–40.

⁵⁹ МАКАРИЙ 2021, 37.

⁶⁰ A ceholnyai-őrdarmai ikonosztáz történetére vonatkozó levéltári forrásokat Makarij Medvigy tárta fel. Hálásan köszönöm, hogy ezeket a forrásokat velem is megosztotta. МАКАРИЙ 2021, 46–69, 95–111. A ceholnyai képeket még 1934-ben is emlegették, amelyek ekkor már a végpusztulás szélén álltak. Lásd Az ungvári muzeum a podkarpatszka-ruszi emlékeket és népi kultúrát átmenti az utókor számára, *Keleti Ujság*, 14 (1934), 3. szám, 3–4.

⁶¹ A 18. század második felében épült templomot 1861-ben kezdték bővíteni (GKPL, IV–2–a. 203/1861), s három év múlva lett kész az új oltár (GKPL, IV–2–a. 127/1864), az ikonosztáziont 1869-ben állították be, Bódis János faragta (GKPL, IV–2–a. 113/1869). Még nem világos, hogy az alapképeken kívüli sorok 1878 előtt vagy után készültek el, festőjük egyelőre nem azonosított.

⁶² A Szent Mihály-képen: Özv. Reznek Istvánné / Szül. Palincza Anna / ajándéka / 1878. Az Istenszülő-képen: Özv. Nagy Mihályné / Szül. Lenárd Mária / ajándéka / 1878. A Krisztus-ikon hátán: Toma Mihály és neje – Keréjkártó Mártha / Csoma Mihály – Palincza Mártha / Rozgonyi János – Porubszky Mária / ifj. Molnár István – Majoros Juliána / Pagyi András – Bodnár Mária / ajándéka / 1878. Szent Miklós-ikonon: Özv. Reznek Istvánné / Szül. Palincza Anna / ajándéka / 1878.

⁶³ ENTZ 1987, 380.

21. A tarackarsznai Istenszülő elhunytja egykor görögkatolikus, ma ortodox templom ikonosztáza (Mykhaylo Koshilka, 2019)

tárában napjainkra sajnos már nem maradtak fenn a művész nevét is említő források, s egyelőre az egyházmegyei levéltárból sem kerültek elő ezzel a munkával kapcsolatos adatok.

Roskovics Büdszentmihályon is fémlemeze dolgozott, mint Ungváron. 1864-től kezdve ugyanis a Munkácsi Egyházmegyében az ikonosztázionok esetében a fémlemezek használatát szorgalmazták. Vidra, az akkori egyházmegyei festő véleményét is kikérték az ügyben, aki javaslatában kifejtette, hogy csak jó minő-

ségű lemezeket volna szabad használni, s arra is intett, hogy a nedves templomok megfelelő szellőztetése elengedhetetlen a fémlemezek tartóssága érdekében.⁶⁴ Roskovics munkái esetében a hordozók nem bizonyultak jó minőségűnek, alapképei mára erősen megkoptak.⁶⁵

Roskovics ekkoriban egy teljes ikonosztázion képállományát is megfestette, amelyet a máramarosi Tarackraszna (Krasznisora, Красна, Ukrajna) temploma számára rendeltek meg, s 1879-ben készült el (21–24. kép).⁶⁶ A nem sokkal korábban neogótikus stílusban épített templomba Kovaliczky Péter ungvári mester az épülethez igazodva neogót stílusban faragta meg az ikonosztáz faállványzatát. Az ikonosztázionok esetében meglehetősen szokatlan stílus nemcsak a mai, hanem a korabeli szemlélő számára sem tűnhetett természetesnek, bár a 19. század második felében több görögkatolikus,⁶⁷ sőt néhány ortodox templomban is találkozhatunk hasonló konstrukciókkal.⁶⁸ A korszakban általánosnak számított a historizmusban meggyökerezett nézet, miszerint a szakrális épületekhez a gótikus stílus illik a legjobban,⁶⁹ s ezt az elvet, úgy látszik, még a bizánci hagyományú közege is igyekeztek kiterjeszteni azok a megrendelők, akik híven kívánták követni saját koruk ideáljait. Ebben a szellemben alakították át 1895 és 1897 között a horvátországi görögkatolikusok székhelyén, Kőrösön (Križevci, Horvátország) a barokk eredetű székesegyházat is, Drohobeczky Gyula püspök elképzelései szerint. A templomot teljesen neogótikus formában építették újjá, míg az ikonosztázionon a gótikus tagozatok mellett egyéb stíluselemek (például reneszánsz ornamensek) is megfigyelhetők, addig az épület „tiszta” neogót, így egy vérbeli eklektikus mű jött létre (25. kép). A képállvány festményeinek stílusa azonban egyértelműen a nazarénusok hagyományait követi.⁷⁰ Drohobeczky püspök – amint már utaltunk rá – még ungvári működése idejéből jól ismerte Rosko-

⁶⁴ TERDIK 2020a, 238–239.

⁶⁵ Az ikonosztáziont az 1960-as években restaurálták utoljára. Az ezzel kapcsolatos iratok: GKPL, I–1–a. (17) 2185/1962; GKPL, I–1–a. 2508/1963; GKPL, I–1–a. 492 (17)/1965; NYEL, II–37–d. (Tiszavasvári); GKPL, I–1–a. (17) 1704/1967; GKPL, I–1–a. (17) 1359/1968. A festményeket csak tisztították. 2015-ben Matiz János helybéli népi iparművész két diakónusi ajtót is faragott az együttes stílusát követve.

⁶⁶ ПРИЙМИЧ 2014, 169–170; ПРИЙМИЧ 2017, 76.

⁶⁷ Később még a Rétaý és Benedek Műipari Intézet repertoárjában is szerepelt gótikus ikonosztázterv: TERDIK 2008, 339.

⁶⁸ Az egyik legérdekesebb példa a havasalföldi Bistrița monostorának Istenszülő elszenderülése főtemplomában áll, amely állítólag Bécsben készült az 1850-es években. Vö. [https://ro.orthodoxwiki.org/Mănăstirea_Bistrița_\(județul_Vâlcea\)](https://ro.orthodoxwiki.org/Mănăstirea_Bistrița_(județul_Vâlcea)) (letöltés: 2021.10.01.).

⁶⁹ FIEBER 1914, 3; SINKÓ 1996, 220.

⁷⁰ A görögkatolikus püspökök 1777-ben kaptak birtokokat a város mellett, amikor Mária Terézia megalapította a kőrösi püspökséget. 1791-ben vették át és alakították székesegyházzá a korábbi ferences templomot és rendházat, amelyet 1786-ban hagytak el a barátok II. József feloszlatási rendelete okán. IVANIŠEVIĆ 2000, 10.

22. A tarackarsznai ikonosztáz részlete (Mykhaylo Koshilka, 2019)

vics Ignác festőt, hiszen édesapját is ő temette 1895-ben Ungváron.⁷¹ Nem tudjuk, hogy vajon az ifjabb Roskovics neve felmerült-e a kőrösi megbízással kapcsolatban, valószínűleg nem, mivel a püspök szinte kizárólag – talán a horvát érzékenységre való tekintettel – bécsi tanultságú zágrábi mesterekkel dolgoztatott. Roskovics amúgy sem követte festményein a neogótikához illőnek tartott, leginkább a nazarénus művészek alkotásaiból inspirálódó stílust, amely alapvetően a kőrösi székesegyház festményeit is jellemzi,⁷² hanem saját útját járva, müncheni tanulmányaihoz híven, figuráit realistább módon formálta meg.

Minden bizonnyal Roskovics korai ikonosztázképei segítették elő azt a döntést, hogy a már évek óta beteg Vidra helyett Roskovicsot nevezzék ki egyházmegyei festőnek 1879-ben (Dokumentum 8.). Egyik első feladata az ungi Ubrezs (Úbrež, Szlovákia) templomának frissen befejezett képállványának bírálata lett (26. kép).

Szakteleményében lesújtónak tartja az egészet, részletesen elemezve az általa kontárnak bélyegzett galíciai festők, a Bogdanskýk munkáját (Dokumentum 7. és 9.). Levele végén szóba hozza a szakértői munkájáért járó díjazás kérdését is, amiből már érezhető, hogy Roskovics nem egészen úgy képzei a művészi pályát és feladatokat, mint ahogyan elődje, Vidra. Nem tudjuk, hogy mire jutottak a díjazások, juttatások kérdésében, mindenesetre Roskovics nem sokkal később elhagyta Ungvárt, külföldi tanulmányai és távoli megbízásai nem kedvezhettek a szakértői szerep gyakorlásának. Nem lehet véletlen, hogy később más festők, például Fenczik Péter azt kezdeményezte, hogy legalább egyházmegyei másodfestővé nevezzék ki (Dokumentum 10.). Minden bizonnyal sok volt a feladat, amelyet akár meg is lehetett volna osztani. 1895-ben már a fia, Fenczik Kornél is hasonló kéréssel fordult az egyházmegyei hatósághoz, amely arra való tekintettel,

⁷¹ Roskovics Mária nevű testvére férjét Drohobeczky Bazilnak hívták, aki a püspök testvére volt. Drohobeczky Gyula (1853–1934) sokgyermekes papcsaládból származott. 1891-ben nevezték ki kőrösi püspökké, de 1920-tól a Szentszék fölmentette tisztségéből.

⁷² IVANIŠEVIĆ 2000, 16–17. Ebben az időszakban szinte az egész Osztrák–Magyar Monarchián belül a nazarénus festészetet tartották a templomokhoz leginkább illőnek, nemcsak a katolikusok, hanem még a szerb és román ortodox főpásztorok is. Vö. NÉMETH–SYNEK 2021, 557–563.

23. *Szent Miklós*. Alapkép, részlet, Tarackraszna (Mykhaylo Koshilka, 2019)

24. *Istenszülő*. Alapkép, részlet, Tarackraszna (Mykhaylo Koshilka, 2019)

hogy Roskovics tölti be ezt a tisztséget, ugyan nem nevezte ki, de mint festőt – bizonyos feltételek mellett – az egyházmegyei papság figyelmébe ajánlotta (Dokumentum 22.).⁷³ Érdekes adalék, hogy ebben az időszakban még Hollósy Simon (1857–1918) máramarosi származású festőtől, a későbbi nagybányai művésztelep egyik alapító tagjától is kértek ajánlatot ikonosztázfestésre, bár megrendelést végül nem kapott (Dokumentum 6.). Amikor Roskovics szülőföldjétől távol elismert festővé vált, nagy vásznaiért olyan magas honoráriumot kért – amint a következő fejezetekben látni fogjuk –, hogy a falusi templomok számára biztosan nem jöhetett szóba, hogy őt bízzák meg. Egy-egy képe több ezer koronás árából a műipari intézetek ár-

szabása szerint ugyanis egy teljes (52 képes) ikonosztáz kitelt volna...⁷⁴

Roskovics ekkor a szomszédos egyházmegyében, az eperjesiben nyert el egy nagyszabású feladatot: a székesegyház barokk festésének megújításával, illetve új kompozíciók készítésével bízták meg. Eperjesen a mai székesegyház, vagyis a gótikus eredetű egykori ispotálytemplomot a minoriták 1673-ban a szlovák ajkú evangélikusoktól vették át, Keresztelő Szent János tiszteletére szentelték, majd a 18. században barokkizálták.⁷⁵ Miután II. József (1780–1790) feloszlatta a rendet 1787-ben, a használaton kívüli kolostor és a hozzá tartozó templom 1806-ban a görögkatolikusok birtokába jutott, és a Munkácsi Egyházmegyében fel-

⁷³ Fenczik Kornél Gyula 1899-ben elhunyt. TERDIK 2020a, 236.

⁷⁴ A műipari intézeteknél egy ikonosztáz már 2500 koronából is kitelt, 4000 koronából szinte a teljes berendezés elkészült. Vö. TERDIK 2008.

⁷⁵ A templomot 1753–1754-ben Urlespacher Gáspár eperjesi építőmester barokkizálta: a gótikus szentély végét lebontva a templom új főhomlokzatot és bejáratot kapott, az egykori szentély maradék részébe orgonakarzat épült, míg a templom nyugati végéhez egy teljesen új szentélyt építettek. DIVALD 1904, 74.

25. A kőrösi görögkatolikus székesegyház ikonosztáza (Terdik Szilveszter, 2013)

állított kassai külhelynökség székhelye lett. Az épületkomplexum 1816-ban vált az újonnan felállított Eperjesi Egyházmegye központjává, így az egykori kolostori templom székesegyházi rangra emelkedett.⁷⁶

Roskovics 1880 nyarán mutatta be a székesegyház festésére vonatkozó javaslatait az egyházmegyei hatóság előtt (Dokumentum 11. a). Tervét elfogadták, még ugyanabban az évben hozzá is fogtak a munkához. A díszítőfestéseket itt is Weihrich János gödöllői mester végezte (Dokumentum 11. b), a pillérek márványozására Baj Girolamo budapesti festővel szerződtek 1881. augusztus 25-én.⁷⁷ A templom hajójának négy csehüvegboltozatán meghagyták a stukkókeretekbe helyezett eredeti kompozíciókat, amelyek az Előhírnök életéből vett jeleneteket ábrázolnak (27–29. kép),⁷⁸ bár Roskovics ezeket is megújította a munka során (Dokumentum 11. b). Majd a boltozaton a már létező egyes képmezők mellé megfestette a négy nyugati és a négy keleti nagy

egyházatya félalakos arcképét, boltszakaszonként kettőt (30–37. kép). Igazán nagy méretű és önálló kompozíciókhoz a szentélyben és a hajó oldalfalain kínáltak szabad felületek. A szentély boltozatára a négy evangélistát és a Szentháromságot helyezte el (38–39. kép), míg az oltár mögötti falon Szent Cirill és Metód kettősét az ungváritól eltérő beállításban alkotta meg.⁷⁹ Szent Cirill ezen a képen már nem püspöki ornátusban látható (40. kép). Az evangélisták közül Szent Lukács a legfigyelemreméltóbb: inkább festőként, mint íróként jelenik meg: az evangélista a kompozíció előterébe állított, ikonyszerű Szűz Mária-ábrázolásra támaszkodik, a háttérben felhalmozott festőkellékek között pedig egy festőállvány részlete is felsejlik, melynek szárán – az evangélistaportrék között kivételesen – Roskovics szignója is jól kivehető (41. kép). A Szentháromság-képhez külön vázlatot is készített, ez szerepelt a Képzőművészeti Társulat 1881-es őszi tárlatán, még metszetes reprodukcióját is közölték.⁸⁰

⁷⁶ 1807-ben kezdték meg a templom és kolostor újjátását, ami az építőmester megbízhatatlansága miatt sok nehézséggel járt. Vö. DUCHNOVICS Sándor, *Az eperjesi egyházmegye története* (ford. Drohobeczky Gyula), *Kelet*, 3 (1890), 5. szám, 2, uo. 7. szám, 1–2, uo. 9. szám, 2, uo. 14. szám, 2–3.

⁷⁷ A német nyelvű szerződés, amelyet Weihrich János és Bárdosy Béla írtak alá tanúként, fennmaradt: AGKA, 385/1883.

⁷⁸ A falképek 1757-ben készültek, állítólag egy közelebről meg nem nevezett kassai festő munkái, amelyért 125 forintot kapott. Vö. DIVALD 1904, 74. Az egykori barokk főoltár Keresztelő Szent Jánost ábrázoló nagy méretű főképe ma a püspöki palota lépcsőházában függ.

⁷⁹ Ez utóbbi képet az 1970-es években nem túl szerencsés módon restaurálták. 1974-ben és 1976–1977-ben a falképekhez több helyen hozzányúltak. Vö. *Mária*, 1976, nro 5, 15. és *Mária*, 1979, nro 2, 16. Megköszönöm Makarij Medvigynek, hogy ezekre az adatokra felhívta a figyelmemet.

⁸⁰ „Roskovits Ignác. Eperjes, püspöki lak. 233. Szt-Háromság. Pályamű. Olajfestmény.” *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1881. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1881, XXI. (60. sz.) (a kép alatt az eredeti festmény méretét is megadták: 55 × 26 [cm]).

26. Az ubrezsi görögkatolikus templom ikonosztáza (Makarij Medvigy, 2010)

A székesegyház hajójának déli, vagyis a bejáratától nézve bal oldali falán, az ikonosztázhoz közel a Jézus bemutatása a jeruzsálemi templomban (42. kép), míg a középre eső oldalkápolna bejárata felett a Kulcsok átadása jelenet látható (43. kép). Vele szemben, az északi oldalon, a másik kápolna bejárati íve felett a Getszemáni kertben imádkozó Jézus kapott helyet (44. kép). A három nagy méretű falkép közül a Kulcsátadás jelenete a legmozgalmasabb s a leginkább invenciózus alkotás.

A karzat csúcsíves nyílásának – amely valójában a gótikus templom egykori diadalíve – csúcsán éneklő angyalok (45. kép), két oldalán Dávid király mint a zsoltárok szerzője (46. kép), Damaszkuszi Szent János pedig mint a bizánci himnuszköltészet kimagasló alakja jelenik meg (47. kép). Az előbbi lendületes beállításban, trónján ülve hárfát penget, lába előtt kiterített, Tórára emlékeztető tekercs. A trón posztamensének bal sarkában a festő szignója jól kivehető. Damaszkuszi Szent János ül, de az égre tekint, miközben az asztalra terített pergamenre ír, amelyen az Istenszülőt dicsőítő egyházi szláv nyelvű himnusz kezdő sora jól olvasható. A háttérben az Istenszülőt és a gyermek Jézust ábrázoló kép függ, az előtérben a szerzetesi életre utaló koponya, illetve a földön könyvek, tekercs hevernek: az előbbi

az ábrázolt szent elmélyült Mária- és ikontiszteletére, míg az utóbbiak irodalmi, költői tevékenységére utalnak. A falkép a 20. század második felében szakszerűtlen beavatkozáson eshetett át, amiről a szent arcának és végtagjainak esetlen, eltorzult vonásai egyértelműen tanúskodnak. A gótikus csúcsív feletti képmezőben egy karmester angyal vezényli éneklő társait, feje fölött csillag ragyog.

Az íves karzattalélvéd tükreiben, változatos formájú stukkókeretes mezőkben kerubfejeket, és különböző szimbólumokból összeállított kompozíciókat festett Roskovics. A középtengely széles szakaszán egy nyitott evangéliumos könyvvel díszített pajzsú püspöki címer két oldalán az 1881-es évszám olvasható (48. kép). A Dávid király felőli oldalon egy kerub, majd az Ószövetségre utaló tárgyak következnek egy mezőbe rendezve: felül Dávid-csillag, alatta a két kötőábla, amelyek egy Tóratekercsen és a rézkígyón nyugszanak. Egy újabb kerubfej után már a Krisztus szenvedésének eszközeivel kitöltött mező látható: az előtérben két kerubfejes szent legyező (ripidion), aztán a nádszálra tűzött szivacs és egy lándzsás végű alabárd, sás (mint az *Ecce homo*-képeken rendszerint jogaraként látható), és más növények, az egész fölött a töviskoszorú lebeg. Ennek pandan mezőjét a karzattalélvéd másik oldalán

27. *Keresztelő János prédikál*, mennyezeti falkép, 18. század közepe. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

28. *Jézus megkeresztelkedése*, mennyezeti falkép, 18. század közepe. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

29. *Keresztelő János Heródes előtt*, mennyezeti falkép, 18. század közepe. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

30. *Szent Ambrus püspök*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

31. *Nagy Szent Gergely pápa*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

32. *Szent Ágoston*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

33. *Szent Jeromos*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

34. *Teológus Szent Gergely*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

35. *Aranyszájú Szent János*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

36. *Nagy Szent Atanáz*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

37. *Nagy Szent Vazul*, mennyezeti falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

38. A székesegyház szentélyboltozata Roskovics festményeivel (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

39. Szentháromság az eperjesi székesegyház szentélyboltozatán (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

41. Szent Lukács evangélista az eperjesi székesegyház szentélyboltozatán (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

40. Szent Cirill és Metód az eperjesi székesegyház szentélyében (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

42. Jézus bemutatása a jeruzsálemi templomban, falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhofer-Kovács Gábor, 2018)

már a püspöki jelvények töltik ki: két- és háromágú gyertyatartó, rájuk tekeredve egy *panagia* (az Isten-szüllőt ábrázoló, nyakba akasztható medalion), felettük pedig a mitra lebeg (49. kép). Az utolsó szimbólummal töltött, két kerubfej közötti mezőben pedig ezek láthatók: csukott evangéliumos könyvön egy kehely áll, felette az eucharisztikus bárány tűnik fel, illetve egy ferde szárú hármaskereszt nyugszik a könyvnek támasztva, meghatározhatatlan növény kíséretében (50–52. kép).

Az oldalkápolnák bejárata feletti két nagy festmény szemmel láthatóan nincs befejezve. A Getsze-

máni kertben imádkozó Jézus-kép bal alsó sarkában nagy betűkkel ki is van írva: „Félbe hagyatott / 1881: Dec.16. / Roskovics” (53. kép). Ma már nem világos, miért szakadt félbe ez a munka.⁸¹ A levéltári források alapján egyértelmű, hogy Roskovics még 1882-ben is dolgozott itt, noha ekkor már Münchenben is tanult ösztöndíjjal. Ott készítette el a Kulcsátadás nagy méretű színes vázlatát, amiről a festmény bal alsó sarkában olvasható szignó (Roskovics / München 1881) is tanúskodik (54–56. kép).⁸² A falképhez készült vázlatrajza közül is fennmaradt néhány.⁸³ Az eperjesi munkálatokat felügyelő kanonokhoz írt levelében azt hozza fel indokként, hogy betegsége nehezítette a visszatérését (Dokumentum 11. c/cc). Mindenesetre az egyházmegyei főhatóság 1884-ben kezdte elveszíteni a türelmét, ami azzal is összefügghet, hogy Tóth Miklós püspök 1882-ben elhunyt. Perrel akarták megfenyegetni a festőt, amiről az egyházmegyei ügyész 1885-ös levele is tanúskodik, de az ügy kimenetelét valójában nem ismerjük, csak annyi bizonyos, hogy később sem tért vissza elmaradását pótolni (Dokumentum 11. d). Roskovics ekkoriban festetett placsenyicákat (sírlepel) is az egyházmegye területén: a székesegyház számára készített példányról archív fotó tanúskodik,⁸⁴ míg egy másik mai napig megvan Komlóspatakán (1899-ig: Komlósa, ma: Chmelová, Szlovákia) (57. kép).⁸⁵

Az 1880-tól kezdve elnyert díjak, ösztöndíj-lehetőségek különböző irányokba terelték kutató figyelmét. 1880. október 20-án a müncheni akadémiára iratkozott be.⁸⁶ Római tanulmányútja kisebb alkotói válságot is eredményezett, ami szintén nem segítette elő az eperjesi munka befejezését. Minderről ezt olvashatjuk Kecskóczinál:

„Néhai Trefort miniszter kívánságára az üvegfestéssel is megismerkedett s ez idő alatt minden díjat ő nyert el. Majd Münchenbe ment, a hol egy évig tartózkodott, s ott festette meg az állam számára a Szentlélek eljövételét, a melyért a kiállításon újra díjjal tüntették

⁸¹ Egyes vélemények szerint egy sértő kritika állt a szakítás hátterében. ПАП 1992, 143; PUSKÁS 2008, 264.

⁸² Szignált a jobb alsó sarokban: Roskovics, 1881, 75 × 45 cm. SZM – MNG, ltsz. FEO 4933.

⁸³ Apostolfej (Szent Máté?), (jobb felső sarkában 1880/12/24-as dátum), tempera, papír, 18 × 14 mm; földön ülő apostol, profilban, papír, ceruza, 193 × 245 mm; háttal fekvő férfi, jobb karján könyököl, papír, ceruza, 193 × 245 mm. SZM – MNG, ltsz. FEO 5005; GRO 1916–16, GRO 1916–17. Ezeket a műveket a festő özvegyétől vásárolták egy évvel a halála után. Az utolsó két rajz képe: 215–216. kép.

⁸⁴ A székesegyházi darab fotóját közölték: *Листок*, 22 (1891), 258. Idézi: ПАП 1992, 143, 84. lábjegyzet. Az archív fotót újraközli: SZILÁGYI 2015, 7.

⁸⁵ A meglévő példányra Makarij Medvigy atya hívta fel a figyelmemet, fotóját is neki köszönhetem.

⁸⁶ Az intézmény anyakönyvi bejegyzésének magyar fordítását közölték: „II. 3887. Roskovits Ignác, 25 éves, görög vallású, született Ungvárott, Magyarországon; anyja kanonok, gyakorlati festőosztály, 1880 okt. 20.” SOMOGYI 1912, 183.

43. *Kulcsok átadása*, falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

44. *Jézus a Getszemáni kertben imádkozik*, falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

ki. Ugyancsak a műcsarnokban az ő Szent Józsefjének a vázlata vitte el a díjat. Magát a képet Rómában festette meg, a hol a Palazzo di Venezian (követségi palota) egy évig tartózkodott és szorgalmasan képezte magát tovább az örök város remek műkincsei között. De e közben hirtelen csodálatos közöny szállta meg. Rómából hazajött Ungvárra s egész esztendőn keresztül nem csak hogy semmit sem csinált, hanem komolyan azzal az eszmével foglalkozott, hogy nem lesz piktor. Azonban mód nélkül felbosszankodván azon, hogy úgy kezdtek róla beszélni, mint tönkrement emberről: Budapestre költözött és zsáner képek festésével kezdett foglalkozni [...]"⁸⁷

Az 1884-es, Ungváron töltött rajztanári év emléke kis méretű önarcképe, amelyen háromnegyedes pro-

filból csipetűn keresztül, kalapban, cigarettát szívva tekint szemlélőjére a még saját útját kereső művész (58. kép).⁸⁸ A festő nekrológiájában, 1915-ben Lyka Károly még részletesebben ismerteti ezeket a körülményeket:

„1875. beiratkozott (ti. Roskovics Ignác) tehát a mintarajziskolába, ahol rövidesen megfestette első képét (»Tud-e váltani?«) s azt ki is állította a Műcsarnokban 1880-ban. De ugyanebben az évben részt vett a budapesti oltárkép-pályázaton is és elnyerte a harmadik díjat. Hallatlan eset volt, hogy a sok gyakorlott és ismert művész sorában egyszerre megjelenik egy ismeretlen mintarajziskolai növendék s ily kitüntetést tud magának szerezni. Ebből a sikerből olyképp vonta le a

⁸⁷ KECSKÓCZI 1893.

⁸⁸ A festmény bal felső sarkában a szignó alatt Ungvár, 1884-es dátum olvasható. Olaj, lemezpapír, 46,3 × 31 cm. MNM TK, ltsz. 1390. A festményt 1911-ben kiállították: *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, Jubiláris téli kiállítás 1911/1912*, Budapest, 1911, 37 (65. sz.). A festményt 1912 novemberében terjesztették fel megvásárlásra, s a következő évben meg is vették 1000 koronáért, feltehetően magától a művésztől. PEREGRINY 1915, 212.

45. Éneklő angyalok, falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

46. Dávid király, falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

47. Damaszkuszi Szent János, falkép. Eperjes, székesegyház (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

48. Püspöki címer az eperjesi székesegyház karzatmellvédjén (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

49. Szimbólumok az eperjesi székesegyház karzatmellvédjén (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

50. Kerubfej az eperjesi székesegyház karzatmellvédjén (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

51. Eucharisztikus szimbólumok az eperjesi székesegyház karzatmellvédjén (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

52. Kerubfej az eperjesi székesegyház karzatmellvédjén (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

53. Roskovics szignója a Getszemáni kert falkép bal alsó sarkában (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

54. Színes vázlat a *Kulcsok átadása* falképhez
© Szépművészeti Múzeum, Budapest

következtetést, hogy még az évben Münchenbe ment s októberben beiratkozott a Képzőművészeti Akadémiába. Itt se volt soká maradása. Félév után ott hagyta a »gyakorlati festőosztály« professzorát,⁸⁹ műtermet bérelt, ahol megfestette a »A Szentlélek eljövetele« c. régebben megkezdett képét, amely a Műcsarnokban 1882-ben a vallásalap 300 frtos egyházi festészeti díját nyerte el. E sikerekkel eldőlt Roskovics festési témaköre: ezentúl is az adomás életkép és az egyházi festés volt élete művének tartalma. Már 1882-ben felbuzdulva a vallásos képpel elért nagy sikeren, ő is – mint egykori tanítója, Vidra, – Rómába utazott, ahol a Palazzo Veneziaában ütött szállást. Itt festette ez évben »József a

55. *Apostolféj*, részlet a *Kulcsok átadása* falképből (Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2018)

kis Jézust neveli« c. képét, amely most a lévai piarista-templom főoltárát díszíti.⁹⁰

Az itt említett oltárképekkel a *Vallásos témák, egyházi megbízások* című fejezetben fogunk részletesebben foglalkozni. A müncheni tanulmányok, amelyek ugyan nem tartottak túl soká, lényegesen befolyásolták Roskovics festői formanyelvét: vallásos és zsánerképeit egyaránt a realizusból táplálkozó könnyed kompozíciós megoldások jellemzik.

A 19. század közepétől kezdve számos magyar művész tanult az 1808-ban alapított Bajor Királyi Képzőművészeti Akadémián, amely ekkor az egyik leghaladóbb szellemű művészeti akadémiának számított Európában. Az 1848–1849-es szabadságharc leverését követő időszakban itt voltak emigrációban a majdani dualizmus idején a magyar kultúrpolitikában, s azon keresztül a képzőművészeti életben is meghatározó szerepet játszó közéleti szereplők, mint Eötvös József (1813–1871), Trefort Ágoston (1817–1888) és Szalay László (1813–1864), akik az akadémia vezetőjével, Wilhelm von Kaulbachhal is jó kapcsolatot ápoltak, műtermében ugyanis rendszeresen találkoztak az emigránsok. Az első Münchenben tanuló magyar művészgeneráció tagjai közül három később az intézmény tanára is lett: Wágner Sándor (1838–1919), Liezen-Mayer Sándor (1839–1898) és Benczúr Gyula (1844–1920).⁹¹ Az utóbbit, aki 1876-tól tanított, Trefort Ágostonnak 1883-ban sikerült hazacsábítania az akkor Budapesten megalakuló festészeti

⁸⁹ Nem dönthető el, hogy pontosan melyik tanár osztályába járt ebben az egy félévben.

⁹⁰ L. [LYKA] 1915, 448.

⁹¹ HESSKY 2009, 21–30.

56. Vázlat az eperjesi székesegyház festéséhez © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Mesteriskola élére.⁹² A Münchenben tanuló magyar festők 1881-ben írtak egy levelet a miniszternek, amelyben támogatták a budapesti akadémia alapításának tervét, de saját elvárásaikat és javaslataikat is megfogalmazták. Az aláírók között szerepelt Roskovics Ignác is.⁹³ A Benczúrral folytatott előkészítő tárgyalások során az éppen akkor Münchenben tartózkodó Roskovicsnak jutott némi „postás” szerep, amiről az Ipolyinak írt levelei tanúskodnak (Dokumentum 15–16.).

A müncheni művészeti akadémia a történeti festészet műfajában is mintaadónak számított a 19. század második felében. Itt tanultak Roskovics legjobb művész barátai, Feszty Árpád (1856–1914) és Vágó Pál (1853–1928) is, akiknek az életművében jól tetten érhető München hatása, és akik számos, hatalmas méretű vásznat – köztük körképeket is – festettek.⁹⁴ Roskovics később nem

57. Plascsenyica a komlóspataki görögkatolikus templomban

tudott igazán megbirkózni az efféle monumentális megbízásokkal. Képei közül a *Különös szórakozás* szerepelt müncheni kiállításon, ami arra is utal, hogy művei a korszak haladónak tartott alkotásai közé illeszkedtek.⁹⁵

Münchenben Roskovics már nem találkozott a magyar festők progresszív csoportjával sem, akik Hollósy Simon 1886-ban alapított szabadiskolájában gyülekeztek, s 1896-ban vonultak haza, megalapítva a nagybányai művésztelepet, megvetve ezzel a hazai modern festészet alapjait.⁹⁶

⁹²TELEPY 1963, 26–27; BELLÁK 2001, 9–10. Az I. Festészeti Mesteriskola a Mintarajztanodától függetlenül működött, Benczúr Gyula vezette, Stetka Gyula (1855–1925) volt a segédtanára. Az épületük az Eperkesztrben emelkedett, 1883-ban készült el. Ezzel párhuzamosan a Mintarajztanodában Lotz Károly vezette (1833–1904) 1882-től a gyakorlati festészeti szakosztályt a Régi Zeneakadémia 4. emeleti műtermében. BLASKÓNÉ MAJKÓ–SZŐKE 2002, 321. Az intézmény történetéről lásd: SISA–PAPP–KIRÁLY 2018, 445–455.

⁹³KOVAČEV NINKOV 2007, 21.

⁹⁴BAKÓ 2009, 67–81. A müncheni akadémia oktatási rendjéről lásd még KOVÁCS 1996, 101–107.

⁹⁵SÁRMÁNY-PARSONS 2009, 150.

⁹⁶HESSKY 2009, 30–32.

PETYEGŐ URAM

Elbeszéli a rajzaihoz Roskovics Ignác¹

Ott a nyírségen, hepe-hupás homok között van P. község; dombok oldalán, szélmentében, akác- és eperfalombok árnyékában húzódnak meg fehérre meszelt házikói. Ezekről körülvéve, egy kis magaslaton uralkodni látszik a pirosra festett tornyú templom a paplakkal. Körülöttük van az iskola, a kántortanító lakása, szárazmalom, községháza, kovácműhely, no meg a faluban a legszükségesebb hely: a kocsmá. A paplakkal szemben terül el a tó, nemcsak a kacsák, libák kedvenc helye, de más háziállatok temetője is; azonfelül a jó háziasszonyok itt áztatják a kendert. A falu békességes, csendes hangulatához is hozzájárul sima tükrével a tó; kivéve a nyári szép holdas éjszakákat, midőn a békabrekegés, kuruttyolás még a szomszéd faluba is elhallatszik. Nem enyhíti ezt még az se, hogy a tó árnyékosabb helyein ilyenkor nimfák fürödnek. (El kell ezt hinni, mert a falu leányai, reggelre kelvén, erősen tagadják, hogy ők lettek volna.) Persze hogy nimfák, mert még a pulyanép is (a gyerekeket hívják így e vidéken) csak akkor fürdik e tóban, ha szerezcent akar játszani.

Mi a hajdúságból kerültünk a faluba s már az első napokon elfogyott a kenyérünk. Apám ilyen apró földi dolgokkal nem igen szokott törődni; hát én küldtem át a kocsist a szárazmalomba, nézzen utána, lehet-e öröltetni? Visszajött, hogy e héten már nem, mert vagy harmincz soros van.

Ismertem már Mária Antoinette nézetét, hogy ha nincs kenyér, zsömlét egyék, a ki éhes: Parisban a népnek nem volt erre pénze, nekünk meg P.-ben zsemle nem akadt a pénzünkhöz; így mindenáron öröltetni kellett. Egy véka életet (a kenyérnek valót, a gabonaneműt nevezik így e tájon) az egyik ló hátára vettetve, megindultam a malom felé. Ide érkezve, tisztességtudóan mutatkoztam be a nagyszámú körbeülő pipázóknak:

– A pap fia vagyok, engedjék meg, barátim, hogy egy vékát leöröltessek.

– Szívesen, tessék.

De e nyájas szavakat túldörögte egy hang:

– Az Istennek sem engedem!

– Elhallgat, kend ! – szolt egy másik s egyidejűleg egy pofon is elcsattant.

Adta pedig ezt a kör közepén ülő katonasipkás a mellette ülőnek. Az utóbbit az egész társaság igyekezett azonnal lefűlelni, hogy a folytatást megakadályozza. Hangos véleménycsere támadt, mely végre is abban formálódott ki, hogy Kótubé megérdemelte sorsát, mert tisztelendő atyám urunk mindnyájunkért imádkozza: „Add meg nekünk a mi mindennapi kenyérünket”, s így a jó Isten először is őt kell, hogy meghallgassa. A katonasipkás – szép szál ember – e közben hozzám jött és bemutatkozott:

– Petyegő Pál a nevem.

Mentegetőzőleg tette hozzá:

– Nem rossz ember a Kótubé, csak számár. Ő vót a tizenkettedik soros, hogy most az úrfikánk örlet, tizenharmadik lett, azt hiszi, hogy az ígyen szerzett lisztből való kenyér csak a kutyának való.

Erre én a megvert emberhez fordultam, kit még fogva tartottak, s kezet adva neki, kijelenttem, hogy hajlandó vagyok 13-iknak is öröltetni. Restelkedve utasította vissza, ő viseli sorsát, s ha akarom, öressek egyfolytában akár tiz köblöt is. Ezzel az ügy a lovagiasság szabályai szerint el volt intézve s körben leültünk a malom alá; én Petyegő és Kótubé közé, hogy a baj ne ismétlődjék. Petyegő katonasipkája iránt – a mely határozottan jól állt neki – érdeklődtem s megtudtam, hogy tizenkét esztendeig szolgálta a császárt. Úri sorban, mert káplár volt. Így érttettem meg, hogy Petyegő nevéhez mért jár ki mindég az uram szó.

Petyegő uram meg is érdemelte ezt, mert a természet határozottan uras volt. A malom alatt, a kocsmában, békés és háborús időben egyaránt ő vezetett. Békés idő volt a hét hat munkás napja, háborús a vasárnap. Ilyenkor Petyegő uram, füle mellett virzsinia-szalmaszállal, akár csak hajdan a harminczkét tornyú Majlandban, Klagenfurtban, meg a császár városában – dirigált. Hetyke hangon szolt:

– Pista! Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon. Ne hadd magad, Jancsi! No elég, úgy kell neked; oszt el ne feledd, hogy törvényre menni nem virtus. Nem is akadt ilyesmiért P. községben a szolgabírónak dolga, elintézte azt mind Petyegő uram.

¹ *Vasárnapi Ujság*, 54 (1907), 6–7.

Ezenkívül rátarti ember is volt, de nem olyan, mint Koczás, a kerülő, a ki egyszer így szólított meg:

– Kedves kis úrfikám, mondja, ki most az ország számadója?

Úgy véltem, hogy ha az ország legelő, lakosai nyáj, Isten kegyelméből e fölött a király az úr, számadója a miniszterelnök lesz, tehát ezt feleltem:

– Gróf Andrássy Gyulának hívják; miért kérdi?

– Mert, kérem, én sokat gondolkoztam már azon, ha én egy kis írást-számolást ismernék, én lehetnék az ország számadója.

– Megtanítom, Koczás, nem nagy sor az.

Sült kukoricza meg dinnye mellett, künn a mezőn, meg is tartottam az első előadást, homokba irt ábéczéről és számokról. Koczás azonban kijelentette, hogy ő már öreg a tanulásra. Csak ezen múlt, s így hamarjában nem is tudom, hogy Andrássy után ki lett Koczás helyett az ország számadója.

Petyegő uram értelmes, fogas eszű vala és mestere volt a káposztataposásnak és disznóölésnek. Beszélt magyar, orosz, talián és német nyelven, de az utóbbit szégyennek tartotta és tagadta. Mindezen kiváló tulajdonságok mellett hibája számba ment, hogy bár csak baka volt, olyan szép kacskaringósan tudott káromkodni, mintha lovon szolgálta volna a császárt. Ehhez járult, hogy az italt – a víz kivételével – mód felett szerette. E két hibáért többször négy szemközti papi intésben részesült, a mi azonban kárba veszett, mert nemcsak nála, de a falu többi népségében is nagy volt az akarat a korhelységre. Egyesben vagy együtt naponta kihallatszott a Koppasztó Mózsai korcsmájából rekedten a nóta:

Korhelységre nagy bennem az akarat,

Néha-néha le-leiszom magamat;

A Duna, Tisza is kiárad:

Bocsássák meg ez apró hibámat.

Mindezek végre egy szép vasárnapi délután a paplak tágas tomáczán nyilvános papi intéshez juttatták Petyegő uramat. De ennek is csak vagy egy hétig volt foganatja. Feleségének sűrűn hulló könnyei és könnyörgései is kárbavesztek. A gazdaság pusztult; a házuk teteje behorpadt, a kerítés kidőlt, tűzre került. Siralmas látvány volt ez, nem segített már rajta az se, hogy a derék asszony egy kis kölcsönkért mésszel meg-megkenegette a házuk elejét. Petyegő Pál uramnál, sajnos, mindezek dacára nem állt be a Pál fordulása. Megtörtént aztán az a szomorú eset,

hogy egy gyönyörű tavaszi napon a szép Petyegőnét eltemettük.

Az árvaságra maradt két szép kis pulya a szomszédok jó szívére, gondjára volt utalva, mert Petyegő uram állandó kvártélyra a Mózsínál helyezkedett el. Ide igyekezett akkor is, midőn az utcán találkozott vele és megszólítottam:

– Petyegő uram, az Isten áldja meg, tekintsen a gyerekeire, hagyja abba már azt a korhelykedés!

Előbb bambán bámult reám, majd fortélyos eszének csilláma széles mosolyban mutatkozott petyhüdt ábrázatán.

– Édes jó úrfikám, – mondta, – ha én megiszom egy meszely pálinkát, hát zsendelyes a házam, festett stahedli van körülötte, hat ökor jár ki a kapumon, a két pulyám a legjobban tanul az iskolában, csak szegény anyjukom nem támad fel. Hát úrfikám, ne igyam én meg azt a meszely pálinkát?

A hajdan katonás tartású ember görnyedten, könnyes szemmel nézett reám. Nem, nem volt hozzá szívem, hogy ha olyan sok jó van abban a kis pálinkában, azt mondjam, ne igya meg. Petyegő uram ivott is tovább; kompániája is akadt, folyt a gégeken az ital bőven, de egyszer csak Petyegőnek elakadt a szava. Kínosan hörögve, a megriadt kompánia között meghalt. Mint futó tűz terjedt el a faluban a kocsmai szerencsétlenség híre. A nagy eset nagyobb is lett azáltal, hogy a pap a temetést megtagadta, s eziránt nála minden könnyörgés hiábavaló volt. Sírját azonban nem a temető árkába, hanem Petyegőné mellé ásták meg. Harang nem hirdette Petyegő halálát, de ép azért szőlőből, tanyákról is összesereglett a nép, együtt volt az egész falu apraja-nagyja a temetésen, melyre csak a kántor jelent meg. Ezen a két napon át zúgolódó nép látszólag megnyugodva, csendes részvétellel viselkedett. Midőn a koporsóval elindult a menet, váratlanul megkondultak a templom tornyában az összes harangok. Váratlan meglepetés volt ez, a harangok zúgása a sziveket átjárva, megbékéltette az embereket.

Midőn pedig a menet a malom alatt befordulva, a temetőhöz ért, megdöbbenve látta a nép, hogy papjuk teljes papi ornátusban, kezében kereszttel, a nyitott sírnál áll. Szorongó szívvel közeledett a koporsóval a menet; a kántor éneke elakadt, itt-ott sugdosódva hallatszott: a tisztelendő úr nem engedi szentelt földbe tenni Petyegőt.

A sírnál megállt a menet.

– Tegyétek le a koporsót, – szólt a pap és elkezdett beszélni. Elmondta Petyegő Pál életét,

58. Roskovics Ignác önarcképe
© Magyar Nemzeti Múzeum,
Budapest

megrendítő halálát, nemcsak a roszt mondta el róla, de inkább a jót, szólt a mértéktelen ivás káros hatásáról, és hogy a különben jó, becsületes ember élete mi lett volna, ha mértéket tud tartani. A nép hangos zokogása között mondódott e beszéd.

– Az Isten, az emberszerető Jézus Krisztus nevében, a ki a keresztfán érettünk, a mi bűneinkért vértelt el, én az ő alázatos szolgája, az ő tanítása szerint mondom: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” Temetem szerencsétlenül járt hívünket, Petyegő Pált.

A legnagyobb parádés temetés, a mi csak van, végződött így. A sír beszentelése s elhantolása után a két árvához fordult a pap, megsimogatva fejüket, megcsókoltatta velök a keresztet, s a sírhoz maga mellé térdepeltetve őket, az egész nép hangos kíséretével mondta el a „Miatyánk Isten”-t. Ennek végeztével levette az egyházi öltönyt, kézen fogva a két árvát, elindult a paplak felé. Az egész nép a tornáczig követte. Itt a pap a nép felé fordulva, ismét megszólalt.

– Köszönöm, hogy hittestvérünk temetésére eljöttetek; az árvákról én gondoskodom, ha nem akad közületek, a ki örökbefogadja.

Behozta a két gyereket köznök; mi öten voltunk, tudtuk, mi az árvaság, csak nemrég meghalt édes

anyánkat még mindig sirattuk, az árvákat szeretettel fogadtuk. Én apámhoz mentem, kezét megcsókoltam. Lelki tartozás lerovása volt ez, mert a temetés megtagadása miatt két napig kétkedés támadt én bennem is jó szíve iránt. Apám, úgy látszik, megértett, magához vont és megcsókolt.

Másnap kora reggel már többen jelentkeztek az örökbefogadók, délre, mikor a pap a falu jegyzőjét magához kérte, már egész csomóval voltak a jó emberek. A papnak könnyű volt a választás a jelentkezők közül, ismerte hiveit s így jó kézbe kerültek a Petyegő árvái.

Mint a temetés, úgy hatása is meglepő volt. A kocsmá üresen maradt; Mózsai csak a Petyegő házat licitáltatta még el, aztán elköltözött a faluból, másik bérlő pedig nem akadt. A falu népe ezután vizén kívül csak a saját nyíri vinkóját iszogatta. Ez embernek nem árt, a bicskára van csak hatással, mert az néha kinyilik tőle. Ha meg akadt akarat a korhelységre, minden asszony azonnal kész volt az intéssel:

– Vigyázz, mert tisztelendő atyám urunk úgy temet el, mint Petyegőt.

Mindez rég volt, Petyegő uram sírján a kereszt talán már el is korhadt; de a temetésének emlékezetét P. község asszonyai föntartják és a kocsmáros kárára emlegetik ma is.

ZSÁNERKÉPEK,
ILLUSZTRÁCIÓK, TÖRTÉNELMI
TÉMÁK ÉS PORTRÉK

59. *A rózsámnak* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

60. Roskovics Ignác önarcképe, 1886 © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Roskovics 1885-től véglegesen Budapesten telepedett le, ebből az időszakból maradt fenn rajzolt önarcképe is (60. kép).¹ A vallásos témák mellett a kor szak kedvelt műfajában, a zsánerfestészetben – amely ekkoriban főleg paraszti életképeket jelentett – egyre többet alkotott. Készített már ilyen témájú vázlatot Romában: 1883-ban szignálta az *Úrfi kijátok* című művét, amely néhány éve bukkant fel újra a műkereskedelemben.² A *Pici piros alma* (61. kép), amely egy, a címben szereplő gyümölcsöt tartó, arra csábosan mosolygó, padon ülő, kötényében további almákat rejtő parasztlányt háromnegyedes beállításban ábrázol, hamar elismerést hozott a művésznek: a (rég) Műcsarnokban kiállított képére az Országos Képzőművészeti Társulat

61. *Pici piros alma* (SZANA 1901 nyomán)

első díját (600 forint) is elnyerte 1885-ben.³ A tárlaton szereplő festmény „átiratát” *Az Űstökös* című élclap karikaturistája is elkészítette: a menyecske nem tartja, hanem jóízűen majsolja az almát, étvágyát jelzi, hogy kötényében az ép gyümölcsök között már almacsutkák is halmozódnak (63. kép).⁴ A festményről, amely ma magángyűjteményben lehet vagy elpusztult, különböző méretben „múlapok” (olajnyomat) is készültek. Ezeket számos újság kínálta eladásra több évtizeden át a műkedvelő közönségnek. A kiállítás évében Roskovics azonos című rajzát is lehozták a *Magyar Salonban*.⁵

¹ Karton, tus, 324 × 248 mm, SZM – MNG, ltsz. 1917–220. Közölve: SZANA 1887, 212.

² Egy menyecskét szorongató „úrfit” láthatunk enteriőrben ábrázolva: olaj, karton, 49 × 32 cm. *Nagybázi Galéria és Aukciós ház, 243. árverés, 2019. május 28.* Budapest, 2019, 89, kat. 191.

³ SZMRECSÁNYI 1911, 126. A festmény reprodukciója: uo. 135. GERGELY 1979, 302; LYKA 1982b, 98, 35. kép. Itt lappangó műként szerepel.

⁴ *Az Űstökös*, 28 (1885), 48. szám, 8. A következő oldalon szöveges kommentár is tartozik hozzá: „Nep.-szent.-János, Roskovics Ignácztól. Hiába mondjuk, hogy remek, mert Dulánszky püspök kétségbe vonja, hogy itthon is tudnak kitünő oltár-képeket festeni. Maradjunk hát csak annál, hogy ez a szent az egyetlen cseh szent, a ki a női titkokat el nem árulta, s hogy Roskovics is a nők háláját akarta leróni gyönyörű festményével a nemes szent iránt. A piczi piros alma oly édes, hogy az ember szeretné megenni – Zichynek mégis savanyú.” (Itt a Mikszáth-karcolatban szereplő helyzetre gondolhat a szerző.) Uo. 9. Ugyanabban a lapszámban Roskovics egy vershez készült illusztrációja is megjelent. Uo. 4. (62. kép).

⁵ *Magyar Salon*, 4, Budapest, 1885, 316.

Éjszaka

Sajlik nagy vigasságban
A fényes bálterem.
Hej-huj! mulatnak ottan
Csárdáson, valczeren.

Ábrándos, szép leányka
Melyet csak nem leli.
Hej, haj! töprengésekkel
Van a szive teli.

Vigalmas tánczot ott hágy
É a folyosóra mén —
Hej, haj! egyedül lenni
Vágyik csak a szegény.

A csillagok felé ott
Aggódva feltekint:
„Oh, jaj! hogy birjam én el
Szivemben most e kint!

Kétség, zavar dobálja,
Tépárza szivemet,
É oh, jaj! nehéz bajomból
Kijutnom nem lehet.

Vallott forró szerelmet
Két gavallér nekem,
És nem bírom kivütni:
Melyiket szeretem?”

D—s.

62. Versillusztráció (Az Űstökös 1885 nyomán)

A MŰCSARNOKBÓL.

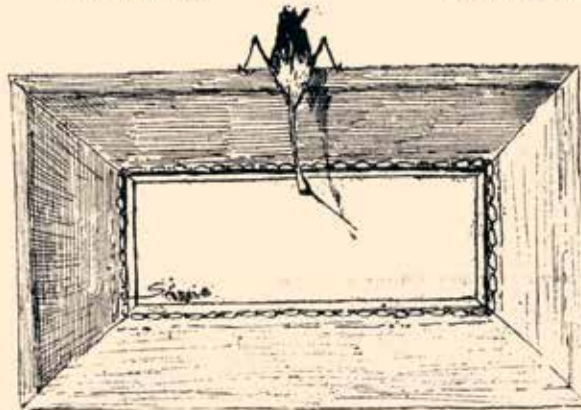
Roskovits: «N.-Szt.-János».

GREGUSS IMRE.

SOMOGYI D.: «Csorhai tó Nro 157.»

SPÁNYI BÉLA tájképe.

PATAKY LÁSZLÓ «Huszár-atak».

Roskovits: Piczi piros alma.

63. Karikatúrák az 1885. évi kiállítás festményeiről (Az Űstökös 1885 nyomán)

64. *A rózsámnak, vázlat* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

A festmény egy variánsa illusztrációként előfordul *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* sorozat III. kötetében, amelybe még a címadó népdalkottáját is belefoglalták.⁶ A kép Mikszáth Kálmánt is „megihlette”, két hozzá kapcsolódó anekdotát is papírra vetett. (Lásd az első és a második keretes írást e fejezet végén.)

Roskovics zsánerképei mind hasonló jellegűek, népszínművekből, népdalokból ihletett témák: né-

65. *Kóstoja be édes, vázlat* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

pieskedő, kicsit pajzán, affektáló címekkel ellátott, általában évődő menyecskét és legényt, vagy csak az előbbit egyedül ábrázoló festmények. Zsánerképei közül többet csak címről ismerünk, bár némelyik darab közgyűjteménybe is került, mint például az 1884-ben festett *A rózsámnak* című, legénykalapot virággal díszítő leányt ábrázoló kompozíciójának vázlata (64. kép), de néhány évvel ezelőtt a kész olajfestmény is a Szépművészeti Múzeum birtokába jutott (59. kép).⁷ Az 1887-ben festett, mezőn pihenő és görögdinnyét falatozó fiatal párt ábrázoló, *Kóstoja be édes* című képének csak a vázlata van közgyűjteményben (65. kép).⁸ A festmény ismertetéskor nem mindenki volt elégedett a művel: míg a figurák kidolgozottságát dicsérték, a dinnyelevelék plasztikájában némi hiányosságot véltek felfedezni.⁹ A kép variánsa illusztrációként *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* sorozat *Alföld*-kötetének a Mátraalját bemutató fejezetében, *Dinnye-földön* címmel jelent meg.¹⁰ Biztos, hogy a korszakban ezeknek a műveknek a művész megélhetésében is jelentős szerep jutott. *Az Ebéd előtt* című festményét például I. Ferenc József vásárolta meg több hasonló témájú, más alkotótól származó művel együtt 1884-ben, a Képzőművészeti Társulat őszi

⁶ JÓKAI 1888, 381. A képet újraközölték: SÁRMÁNY 2007, 379, 10. kép.

⁷ Olaj, karton és olaj, vászon; előbbi: 20,5 × 12,7 cm; utóbbi: 56 × 36 cm. SZM – MNG, ltsz. FEO 5570, FEO 2017.73T.

⁸ Olaj, karton, 27,2 × 43,7 cm. SZM – MNG, ltsz. FEO 4931. A festményt 1887-ben állította ki, 2000 forintért árulták: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1887. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1887, VII. (57. sz.). 1896-ban újra kiállították, ekkor már magántulajdonban volt: *Ezredéves országos kiállítás 1896. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója. Az új múcsarnok alaprajzával*, Budapest, 1896, 108. (895. sz.). Gergely Attiláné tévesen Roskovics-hoz kapcsolja az egy fiatal lánykát szorongató katonát ábrázoló, *No ne izéljen* című képet is, amelyet azonban Aggházy Gyula festett. GERGELY 1979, 290, 303, 54. lábjegyzet. A képet az uralkodó, I. Ferenc József 1886-ban, a kiállításon megvette: SZMRECSÁNYI 1911, 132.

⁹ Egy Művész, A Múcsarnokból, *Magyar Salon*, 8, Budapest, 1887, 281.

¹⁰ JÓKAI 1891, 269. Az eredeti rajz nem került közgyűjteménybe.

66. *Hátha innánk* (*Vasárnapi Ujság* 1889 nyomán)

67. *Acél, kova, tapló* (SZANA 1901 nyomán)

kiállításáról.¹¹ Ugyanekkor ugyanott három, már magántulajdonban lévő arckép mellett szerepelt még egy másik zsánerkép is Roskovicstól, az *Igyék már kelmed*, amelyet szintén eladásra kínált.¹² 1888 tavaszán Bécsben is szerepelt munkája a Ferenc József uralkodása negyvenedik évfordulója alkalmából rendezett nagyszabású tárlaton. Ekkor különösen a magyar festők portréit méltatták, de a többi fiatallal együtt Roskovicnak is jutott az elismerésből. Az uralkodó szívesen látogatott képzőművészeti kiállításokat, volt, ahová többször is visszatért, s egy-egy alkalommal órákat volt képes elidőzni. A látott alkotásokról gondosan jegyzetelt, és a saját házi pénztárából költött a művek

megvásárlására. A Magyarországon vett képeket csak hazai királyi rezidenciákban helyezte el.¹³ Roskovic a Képzőművészeti Társulat téli tárlatán a *Hátha innánk* című képpel szerepelt 1889-ben.¹⁴ A festményt egyelőre csak a *Vasárnapi Ujság*ban közölt fotóról ismerjük (66. kép), amelyben így írták le a kiállítás ismertetése során: „egy pajkos paraszt menyecske, kedves mellékdarabja a másik képének, melyen almát kínál a szőke menyecske (ti. a Pici piros alma). Ez kulacsból kínál

¹¹ *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1884. évi őszi kiállításához*, Budapest, 1884, XXI. (279. sz.) SZMRECSÁNYI 1911, 132. Az uralkodó ekkor megvette Temple János *Ebéd után* című olajfestményét is. Uo. Roskovic szoban forgó műve elpusztult vagy lappang.

¹² Egy női és két férfiarckép, előbbiről metszetet is közöltek: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1884. évi őszi kiállításához*, Budapest, 1884, IX. (99. sz.), XIX. (245. sz.), XXV. (346. sz.), 32. Az *Igyék már kelmed*: uo. XXV. (347. sz.)

¹³ A kiállítás visszhangját részletesen elemzi: SÁRMÁNY-PARSONS 2019, 171. Azt nem írja, hogy Roskovicstól pontosan melyik kép szerepelt. Az uralkodó vásárlásairól lásd még SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 20–25.

¹⁴ *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1889/90. évi téli kiállításához*, Budapest, 1889, XXI. (282. sz.) Fényképét is közölték. A festmény ekkor a Légrády testvérek tulajdona volt.

68. *Cigánybanda* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

69. *Thália a régi Nemzeti Színházzal* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

70. Sípót fúvó pán © Szépművészeti Múzeum, Budapest

71. Zongorázó leány © Szépművészeti Múzeum, Budapest

72. Forgószél © Szépművészeti Múzeum, Budapest

egy pohár bort. Tűz villog szeméből, forró mosoly ajkáról. Nem hiába mondják, hogy Roskovics sikkes festő.¹⁵ Hasonló jellegű *A kis gourmand* című festménye, amelyen egy parasztlány káposztalevéllel etet egy nyulat.¹⁶ A leányok mellett a legényeknek is jutott némi figyelem: az *Acél – kova – tapló* festményt a Révai testvérek kiadásában, Szana Tamás szerkesztésében megjelent *Magyar művészek* című vállalkozás illusztrációi között is megtaláljuk (67. kép).¹⁷ A *Vasárnapi Ujság*ban a könyv ajánlásakor így méltatták a festményt, amelynek reprodukcióját itt is leközlötték: „Nyalka paraszt legényt tüntet föl, ki épen abban a pillanatban csiholt, s a szikrát fogott taplót fújja, hogy pipájába tehesse. A kis kép a miniatűr festészet legjobb darabjai közé tartozik. Semmi kinos pepecselés rajta csupa könnyűség, s az alak a mily élettelses, oly hű is. Igazi paraszt legény.”¹⁸ A festmény népszerűségét jelzi, hogy később öntött vas dombormű változata is elkészült.¹⁹ Ismert még a *Hazatérő parasztok* című műve

is, amelyen parasztlányokat, egy kévét tartó kisfiút s a háttérben kaszásokat látunk.²⁰

A művészi *ars poetica* műfajába tartozhat az 1885-ben bemutatott *Extra passio* című festménye, amelyen egy művész, akiben Roskovicsra ismerhetünk, vastag törzsű fa odújába Madonna-képet fest elég valószínűtlen helyzetben, a fa tövében a festéshez szükséges kellékek jól kivehetők.²¹ A képet 1896-ban is kiállították, akkor már a Felső-Magyarországi Múzeum tulajdona volt.²²

A századvégen roppant népszerű zsáner műfajt, vagyis a „szalon-genre festészetet” Lyka Károly – a kortárs szemtanú és a *Művészet* folyóirat szerkesztője – a néhány évtizeddel később megjelenő s a magyar millennium korában alkotó festőket ismertető könyvében már nem túl hízelgő módon jellemezte, az erről szóló fejezetnek a *Pesti zsúrok légkörében* címet adta. Lyka alapvetően Münchenből eredeztette ezt a műfajt, legalábbis Roskovics esetében.²³

¹⁵ *Vasárnapi Ujság*, 36 (1889), 768.

¹⁶ A festmény fotóját közölték: *Vasárnapi Ujság*, 46 (1899), 88. Ez szerepelhetett 1896-ban is: *Ezredéves országos kiállítás 1896. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója. Az új műcsarnok alaprajzával*, Budapest, 1896, 84. (607. sz.), bár itt *A gourmand* cím szerepel.

¹⁷ A könyv egy év múlva jelent meg: SZANA 1887. Roskovicstól a *Pici piros alma* „fénymetszete” került bele. Szana Tamás (1844–1908) szerkesztő, kritikus, a korszak kedvelt művészeti írója volt.

¹⁸ *Vasárnapi Ujság*, 33 (1886), 688. Tizenöt évvel később Szana beválogatta egy másik könyve illusztrációi közé is: SZANA 1901, 252.

¹⁹ 21 × 11 cm. A tárgy Vaszkó Ernő magángyűjteményéből került az Iparművészeti Múzeumba (ltsz. 2021.412.1). Megköszönöm Pandur Ildikónak, hogy erre a műre felhívta a figyelmemet.

²⁰ Vászón, olaj, 37,2 × 54,8 cm. Jelzett jobbra lent: Roskovics. Magángyűjtemény, Szeged. SZABÓ 2011, 158–159. Ebben a kötetben az szerepel, hogy Roskovics ezzel a művével elnyerte a Képzőművészeti Társulat Lotz-díját, de valójában nem erre, hanem a kecskeméti nagytemplom festésének kartonjaira kapta az elismerést. Vö. SZMRECSÁNYI 1911, 131.

²¹ *Budapest Országos Általános kiállítás. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója*, Budapest, 1885, 45. (88. sz.), 77. Fotóját is közlik. Az olajfestményt 1000 forintért eladásra kínálták. Ezen a tárlaton még egy női arckép is szerepelt tőle, amely magántulajdonban volt: uo. 59. (348. sz.)

²² *Ezredéves országos kiállítás 1896. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója. Az új műcsarnok alaprajzával*, Budapest, 1896, 110. (929. sz.); TARCZAI 1903, 168–169.

²³ LYKA 1982c, 83.

73. *Leánykérés* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Az életképek meghatározó témának bizonyultak Roskovics könyvillusztrációiban is, bár ezekre már a korszak tudományos igényű kibontakozó néprajzi érdeklődése, dokumentáló szándéka is hatással volt. Jelentős szerephez jutott a Rudolf trónörökös kezdeményezésére megjelenő nagyszabású mű, a Habsburg Birodalom országait, tartományait sokféle (történelmi, kulturális, néprajzi) szempontból bemutató vállalkozás, *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben* sorozat illusztrálásában. Az egyszerre németül és magyarul megjelenő kötetek kiadása (összesen huszonegy, amelyből hét foglalkozott Magyarországgal és egy Horvát-

országgal) 1885 decemberében indult meg, és 1902-ben zárult le.²⁴ A magyar kiadást és a magyar vonatkozású részeket Jókai Mór, a korszak magyar írófejedelme szerkesztette Nagy Miklós, a *Vasárnapi Ujság* főszerkesztőjének közreműködésével. A sorozat illusztrálásában számos művész vett részt. A festők által készített grafikákat Morelli Gusztáv (1848–1909) műtermében metszették fába, így biztosítva a sokszorosításukat.²⁵ A magyar kötetek számára negyvenkét művész dolgozott, Roskovics a legtöbbet foglalkoztatott nyolc-kilenc festő közé tartozott,²⁶ később tagja lett a sorozat művészeti szerkesztőbizottságnak is. Az illusztrációkhoz készített

²⁴ FEJŐS 2010, 293–294.

²⁵ CZENNERNÉ WILHELMB 1981, 59–77; HESSKY Orsolya (összeáll.), *Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchia idején. Rajzok és grafikák*, Budapest, 2005; HESSKY 2008, 36–47. A fadúcok többségét a MNM TK-ban őrzik.

²⁶ SÁRMÁNY 2007, 377; SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 67.

74. *A vőfély* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

tanulmányrajzai közül sok fennmaradt: egy részük a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában, más részük a Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében található.²⁷

Roskovics némelyik kötet számára fejezetnyitó vagy -záró képeket is alkotott, amelyek között időnként előfordul a népies tematika. Tőle származik a Jókai Mór által írt, *A magyar népköltészet* című fejezet nyitóképe, amelyen egy virágzó fa alatt, kezében korsót tartó leány

énekelve igyekszik minden bizonnyal a kúthoz vagy patakhoz, a háttérben alföldi táj, magas fák között megbúvó falusi ház homlokzatával.²⁸ Roskovics készítette a magyar palotás zenét és a népdalokat bemutató fejezet cigánybandát megjelenítő nyitóképet is (68. kép).²⁹ Tőle származik az *Alföld*-kötetben a Hajdúságot ismertető fejezet elején *A XVII. századi hajdúvitéz Bocskay zászlajával* című kompozíció.³⁰ A sorozat Budapestről szóló kötetének a magyar színészetet ismertető írását Thália múzsa és a régi Nemzeti Színház ábrázolásával nyitotta meg (69. kép),³¹ míg a következő, a zenéről szóló fejezet elején tovább vitte a mitológiai ihletést egy angyalforma, hárfázó múzsa és a nádasban sípot fújó pán ábrázolásával (70. kép).³² A fővárost ismertető kötetnek a Keleti Gusztáv (1834–1902) tollából származó, a festészetet és a szobrászatot bemutató nyitóképe ugyancsak Roskovics munkája: magas padon ülve a Festészet allegóriája (?) épp egy díszmagyart viselő magyar festő – talán Munkácsy Mihály, akit a külföldön legismertebb magyar művészként mutat be ebben a fejezetben Keleti – képét pingálja, míg a műterem üvegezett ablakából a Nemzeti Múzeum épületére látni. Ez utóbbi részletet talán az indokolta, hogy akkoriban a Nemzeti Múzeumhoz még jelentős képzőművészeti anyag is tartozott. A rajzon jól felismerhető a múzeum előtt álló Arany-szobor, ami a rajz alkotójának Strobl Alajos (1856–1926) előtti tisztelgése lehet.³³

A fejezetzáró képek közül Roskovics rajzolta a magyar közmondásokról szóló részhez tartozó gólyafészket,³⁴ a népzenei rész hangszereket mutató kompozícióját,³⁵ a Hajdúság ismertetésének végén pedig a „hajdúk címereit”.³⁶ A *Budapest*-kötet színészetéről,³⁷ valamint az ugyanott következő zenéről (71. kép)³⁸ és a képzőművészetekről szóló fejezet záró kompozíciói is az ő munkái.³⁹

²⁷ A sorozat illusztrációinak nagy része már 1902-ben, albumokba rendezve a Szépművészeti Múzeum grafikai gyűjteményébe került.

²⁸ JÓKAI 1888, 347. Ennek a rajznak nincs meg az eredetije a közgyűjteményekben.

²⁹ JÓKAI 1888, 363. Eredetije: karton, tus, toll, 360 × 248 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1173.

³⁰ JÓKAI 1891, 317. Eredetije nincs közgyűjteményben.

³¹ JÓKAI 1893, 339. Eredetije: papír, tusrajz, 357 × 273 mm. MNM TK, ltsz. T/8272.

³² JÓKAI 1893, 379. Eredetije: karton, tus, fedőfehér, 329 × 220 mm. SZM – MNM, ltsz. 1902–1189.

³³ JÓKAI 1893, 413. Eredetije nincs közgyűjteményben.

³⁴ JÓKAI 1888, 362. A rajz eredetije: karton, tus, toll, 250 × 364 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–117. 218. kép.

³⁵ JÓKAI 1888, 396. Eredetije nincs közgyűjteményben.

³⁶ JÓKAI 1893, 334. Eredetije nincs közgyűjteményben.

³⁷ JÓKAI 1893, 378. Eredetije nincs közgyűjteményben.

³⁸ JÓKAI 1893, 412. Eredetije: karton, tus, 366 × 217 mm. SZM – MNM, ltsz. 1902–1190.

³⁹ JÓKAI 1893, 470. Eredetije nincs közgyűjteményben.

75. *Menyasszonytánc* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Legizgalmasabbak azonban a népi életképek vagy a férfi és női viseletek gazdagságát érzékeltető portrészerrű rajzai. A magyar népviseletet bemutató fejezetben a jáász leány (214. kép), vagy az alföldi csikós teljes alakos álló képe érdemel figyelmet.⁴⁰ Az Alföldről szóló kötetben ő rajzolta még a természeti jelenségek ismertetéséhez kapcsolódva a forgószelet (72. kép),⁴¹ míg a helyi népszokások bemutatásánál a leánykérést (73. kép),⁴² a

vőfélyt (74. kép)⁴³ és a menyasszonytáncot (75. kép)⁴⁴ ábrázoló rajzokat köszönhetjük neki. Az erdélyi kötetben egy kalotaszegi párt (76. kép),⁴⁵ a torockóiakat és a szászkezdői „mátkapárt” ábrázolta.⁴⁶ A nép „jellemének” leírásához tartoznak a portrék is: készített ilyet kecskeméti szőlősgazdáról,⁴⁷ amelyhez a helyi népviseletet bemutató rajz is társult (77. kép);⁴⁸ hajdúsági (nagy-) gazdáról és kisebb gazdáról (78–79. kép),⁴⁹ egy dél-

⁴⁰ JÓKAI 1888, 396–397. A jáász leány rajza: karton, olaj, fedőfehér, 456 × 330 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1175.

⁴¹ JÓKAI 1891, 15. Eredetije: karton, olaj, ceruza, 228 × 338 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1176.

⁴² JÓKAI 1891, 77. Eredetije: karton, olaj, 239 × 329 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1179. Kiállították 1909-ben a Műcsarnokban: *Országos Magy. Képzőművészeti Társulat, Akvarellek, pasztellek és grafikai művek nemzetközi kiállítása 1909*, Budapest, 1909, 27–28. (109–110. sz.).

⁴³ JÓKAI 1891, 81. Eredetije: karton, tus, olaj, 228 × 238 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1178.

⁴⁴ JÓKAI 1891, 95. Eredetije: karton, olaj, 239 × 329 mm. SZM – MNG, 1902–1179.

⁴⁵ JÓKAI 1901, 177. Eredetije: papír, ceruza, tus, fedőfehér, 193 × 134 mm. MNM TK, ltsz. T/8280.

⁴⁶ JÓKAI 1901, 211, 463. Eredetijük nincs közgyűjteményben.

⁴⁷ JÓKAI 1891, 221. Eredetije nincs közgyűjteményben.

⁴⁸ JÓKAI 1891, 225. Eredetije: papír, lavírozott tus, ceruza, 352 × 253 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1180.

⁴⁹ JÓKAI 1891, 323, 325. Eredetijük: papír, ceruzarajz, 146 × 106 mm és 146 × 107 mm. MNM TK, ltsz. T/8266 és T/8267.

76. Kalotaszegi viselet © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

77. Kecskeméti viselet © Szépművészeti Múzeum, Budapest

78. Hajdúsági nagygazda © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

79. Hajdúsági kisgazda © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

80. *Sokác menyecske* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

81. *Bácskai szerb menyecske* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

vidéki sokác (80. kép)⁵⁰ és egy szerb nőről (81. kép),⁵¹ utóbbiak a legjobban sikerült rajzai közé tartoznak. Későbbi balkáni utazása során rajzolt még hasonló zsánereket: egy Bosznia címerét kezében tartó leányt egész, és Jezero falu bíróját fél alakban.⁵²

A számára kedves vidék, Északkelet-Magyarország és az ott élő ruszin parasztnak világa is megelevenedik több rajzán: szikár, egyszerű viseletű férfialakjai nagyon portrészzerűek. Roskovics a Kapos-vidéki ma-

gyar és rutén férfit közös rajzon mutatja be (82. kép),⁵³ majd a ruszinok közül a bojkó férfiaknak és nőknek, illetve menyecskéknek szentel még több illusztrációt (83–87. kép).⁵⁴ Ennek a fejezetnek a szövegét Hodinka Antal (1864–1946) görögkatolikus történész írta, akit Roskovics biztosan személyesen ismert. Mind a ketten részt vettek a fővárosi görögkatolikusok magyar parókiáért és magyar nyelvű liturgiáért küzdő mozgalmaiban. Kapcsolatuk érdekes emléke egy krasznahorkai

⁵⁰ JÓKAI 1891, 605. Eredetije: karton, lavírozott tus, fehér olaj, 233 × 142 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1185.

⁵¹ JÓKAI 1891, 625. Eredetije: karton, lavírozott tus, toll, 230 × 143 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1186.

⁵² Az előbbi rajz szignált: „Roskovics, Jajcze, 1897. sept 4.” A bosnyák útrajról szóló beszámolója: Roskovics Ignác, Jajcze. *Bosznia gyöngye, Vasárnapi Ujság*, 53 (1906), 844. A két rajzot ehhez a cikkhez tartozó illusztrációként közölte: uo. 843.

⁵³ JÓKAI 1900, 403. Eredetije: papír, ceruza, tus, 112 × 150 mm. MNM TK, ltsz. T/8278.

⁵⁴ JÓKAI 1900, 407, 409, 411, 414, 415. Eredetijük: *Rutén gazda a háza előtt*, karton, ceruza, 345 × 245 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1193; *Rutén menyecske*, karton, ceruza, fedőfehér, 335 × 205 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1194; *Rutén férfi*, karton, ceruza, fedőfehér, 334 × 204 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1195; *Álló rutén menyecske, kezében orsó*, karton, ceruza, lavírozott tus, 345 × 244 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1196; *Rutén menyecske, fején rózsakoszorú*, karton, ceruza, 345 × 233 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1197.

82. *Kapos vidéki magyar és ruszin férfi* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

(Krásna Hôrka, Szlovákia) kiránduláson készült fotó, amelyen Roskovics mellett Hodinkáké is szerepelnek.⁵⁵

Tájképek és történelmi emlékek sorát is ő rajzolta a sorozat számára: az *Alföld*-kötetben Újvilág pusztát (88. kép),⁵⁶ Szerencs várának, református templomának látképét és az utóbbiban található Rákóczi-

tumba ábrázolását is (89–90. kép);⁵⁷ Hajdúszoboszló látképét,⁵⁸ amelyhez „egy régi divatú hajdúsági ház” összképe társul ebben a fejezetben, szintén tőle (91. kép);⁵⁹ az angyalházi pusztáról, annak gulyásáról (92. kép),⁶⁰ a vajai kastélyról szép összkép maradt fenn (93. kép).⁶¹ A vajai rajzolás előkészítéséről Nagy

⁵⁵ KINCSES 1991, 455–459. Hodinka Antal 1882-től Budapesten tanult, 1891-től bölcsészdoktor. Egy-két évet leszámítva, amikor Bécsben és Rómában kutatott, egészen 1906-ig Budapesten élt, ekkor Pozsonyba költözött, ahol egyetemi tanár lett. A fotó talán a budapesti évek alatt készülhetett. Hodinka életéről lásd UDVARI 1991.

⁵⁶ JÓKAI 1891, 271. Eredetije: zöld papír, lavírozott tus, fedőfehér, toll, 157 × 248 mm. SZM – MNG, ltsz. 1902–1181. Kiállították 1909-ben a Múcsarnokban: *Országos Magy. Képzőművészeti Társulat. Akvarellek, pasztellek és grafikai művek nemzetközi kiállítása 1909*, Budapest, 1909, 28. (111. sz.).

⁵⁷ JÓKAI 1891, 273, 276, 277. Eredetijük: vár (bal alsó sarokban a szignó felett: „Szerencs '89”): papír, ceruzarajz, 194 × 314 mm, MNM TK, ltsz. GR T/8261; templom: papír, ceruzarajz, 209 × 211 mm, MNM TK, ltsz. T/8263; tumba: papír, ceruzarajz, 165 × 245 mm, MNM TK, ltsz. T/8262.

⁵⁸ JÓKAI 1891, 317. Eredetije: papír, ceruzarajz, 268 × 397 mm, MNM TK, ltsz. T/8264.

⁵⁹ JÓKAI 1891, 319. Eredetije: papír, ceruzarajz, 177 × 254 mm, MNM TK, ltsz. T/8265.

⁶⁰ JÓKAI 1891, 327, 329. *A puszta* eredetije: papír, tus, akvarell, fedőfehér. SZM – MNG, ltsz. 1902–1183.

⁶¹ JÓKAI 1891, 347. Eredetije: papír, olajfestmény, 188 × 274 mm, MNM TK, ltsz. T/8269.

83. *Ruszín menyecske Husztsófalva vidékéről* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

84. *Ruszín gazda báza előtt ugyanonnan* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

85. *Ruszín leány Izáról* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

86. *Ruszín férfi Hidegpatakról* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

87. *Ruszín asszony Hidegpatakról* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

88. *Újvilág puszta* © Szépművészeti Múzeum, Budapest89. *Szerencs vára* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest90. *Szerencs középkori temploma* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest91. *Régi típusú hajdúsági ház* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Miklósnak írt 1888-as levelében is megemlékezik (Dokumentum 19.). Az ország déli részein Zombor (Сомбор, Szerbia) főteréről (94. kép)⁶² és a kovilji (Кабол, Ковиль, Szerbia) szerb ortodox monostor templomáról készített rajzokat, az utóbbiról olyformán, hogy az előtérben egy öreg „kalugyer” (szerzetes) portróját is megörökítette (95. kép).⁶³ Észak-

kelet-Magyarországról – a már ismertetett ruszin témákon túl – az ungvári vár összképét (96. kép),⁶⁴ valamint az ottani görögkatolikus székesegyház, püspöki palota és a vármegyeháza távlati képét köszönhetjük neki (97. kép).⁶⁵ A környéket mutatják be a pálóci (Pavlovce nad Uhom, Szlovákia) Barkóczy-kastély főhomlokzatáról készült rajza (98. kép),⁶⁶ a perecsenyi (Перечин, Ukrajna) gyár távlati képe és a luchi petróleumkút ábrázolása,⁶⁷ valamint az uzsoki hágót (99. kép),⁶⁸ a rovini hidat és alagút bejáratát (100. kép)⁶⁹ és Szobráncot (Sobrance, Szlovákia) mutató grafikái (101. kép).⁷⁰

⁶² JÓKAI 1891, 601. Eredetije: papír, ceruza, víz- és fedőfehér festék, 120 × 159 mm, MNM TK, ltsz. T/8270.

⁶³ JÓKAI 1891, 609. Eredetije: papír, tus, ceruza, 185 × 151 mm, MNM TK, ltsz. T/8271.

⁶⁴ JÓKAI 1900, 389. Eredetije: papír, ceruza, tus, fedőfehér, 298 × 209 mm, MNM TK, ltsz. T/8273.

⁶⁵ JÓKAI 1900, 393. Eredetije: papír, ceruza, tus, fedőfehér, 350 × 237 mm, MNM TK, ltsz. T/8274.

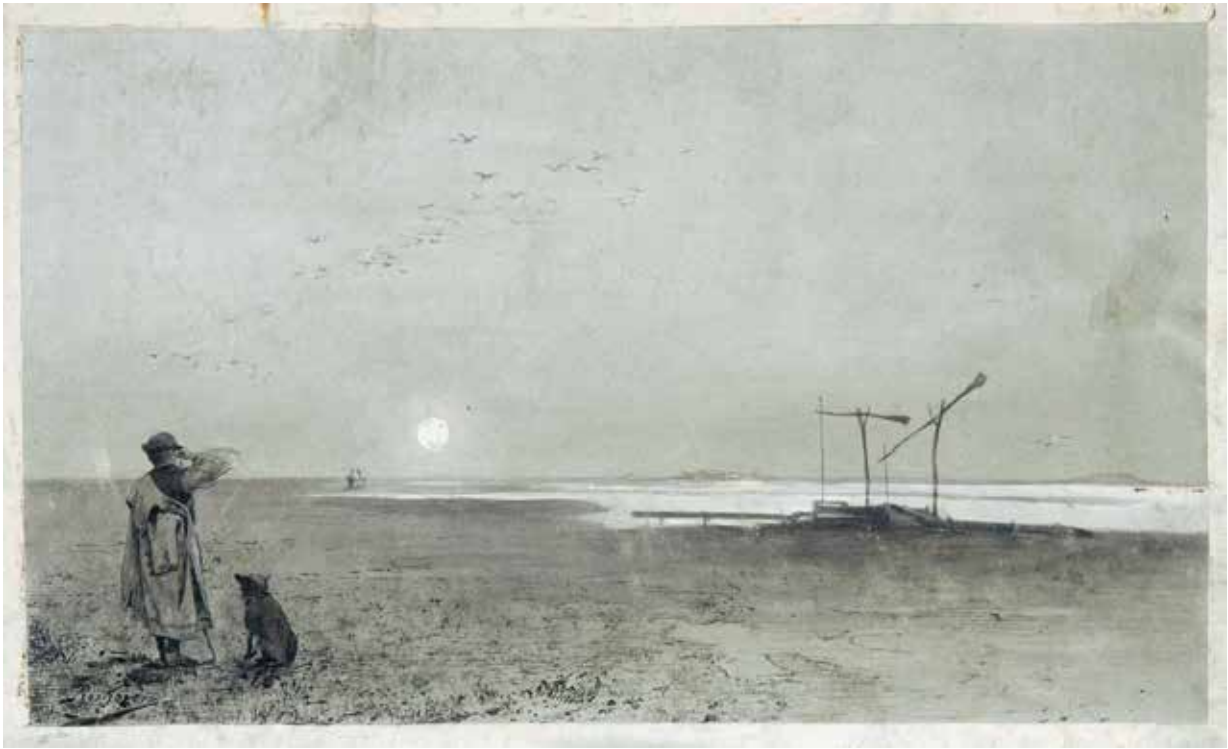
⁶⁶ JÓKAI 1900, 395. Eredetije: papír, ceruza, tus, 122 × 167 mm, MNM TK, ltsz. T/8275.

⁶⁷ JÓKAI 1900, 397. Eredetije: papír, ceruza, tus, 190 × 266 mm, MNM TK, ltsz. T/8276.

⁶⁸ JÓKAI 1900, 399. Eredetije: papír, ceruza, tus, fedőfehér, 138 × 200 mm, MNM TK, ltsz. T/8277.

⁶⁹ JÓKAI 1900, 452. Eredetije: papír, tus, fedőfehér, 189 × 274 mm, MNM TK, ltsz. T/8279.

⁷⁰ Papír, ceruza, tus, fedőfehér, 123 × 172 mm. MNM TK, ltsz. T/8283.

92. *Angyalházi puszta* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Több híres történelmi személy portréját is Roskovics készítette el a sorozat számára. A Budapestről szóló kötet színészetéről szóló fejezetében Moór Anna⁷¹ és Egressy Gábor,⁷² a magyar irodalomról szóló fejezetben Madách Imre (102. kép),⁷³ Tompa Mihály (103. kép)⁷⁴ és Arany János portréját közölték (104. kép).⁷⁵ Megrajzolta még fontos komponisták arcképeit a magyar zenét bemutató részhez: Esterházy Pál nádorét,⁷⁶ Liszt Ferencét (105. kép),⁷⁷ Mosonyi Mihályét (106. kép)⁷⁸ és Volkmann Róbertét (107. kép).⁷⁹

Az uralkodó dicsőítését szolgálta a sorozat számára készített két nagyobb kompozíció is: az egyik Ferenc József „emléktáblája”, melynek tetején a király

mellképét puttók tartják, drapériával és babérágakkal díszítve, míg magát a feliratot tartalmazó kartont két lebegő nőalak, a megszemélyesített Ausztria és Hungária emeli a magasba; a kompozíció előtérében egy kis puttó vánkoston nyújtja az uralkodó felé a könyvet, körülötte festőeszközök látszanak, ami a kötetben szereplő művészek hódolatára utalhat (108. kép).⁸⁰ Rudolf trónörökös mellképét hasonló, a koronaékszerekkel és babérággal díszített háttér előtt helyezte el (109. kép).⁸¹ Az 1889. január 30-án öngyilkosságot elkövető trónörököséről Roskovics egyébként egy ravatalképet is készített, amelyet 1889. évi, február 10-i számában a *Vasárnapi Ujság* is közölt (110. kép).⁸²

⁷¹ Donáth János festménye után. JÓKAI 1893, 353. Eredetije: papír, ceruzarajz, 305 × 210 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1187.

⁷² JÓKAI 1893, 363. Eredetije: papír, ceruzarajz, 220 × 150 mm, MNM TK, ltsz. 10568.

⁷³ JÓKAI 1893, 311. Eredetije: papír, tusrajz, 317 × 219 mm, MNM TK, ltsz. 10565.

⁷⁴ JÓKAI 1893, 313. Eredetije: papír, tus és fedőfehér, 280 × 205 mm, MNM TK, ltsz. 10566.

⁷⁵ JÓKAI 1893, 321. Eredetije: papír, szénrajz, 486 × 350 mm, MNM TK, ltsz. 10567.

⁷⁶ JÓKAI 1893, 389. Papír, tusrajz, 222 × 159 mm, MNM TK, ltsz. 10569.

⁷⁷ JÓKAI 1893, 389. Papír, tusrajz, fedőfehér, 221 × 157 mm, MNM TK, ltsz. 10570.

⁷⁸ JÓKAI 1893, 395. Papír, tusrajz, 221 × 156 mm, MNM TK, ltsz. 10571.

⁷⁹ JÓKAI 1893, 397. Papír, ceruza, tus, fedőfehér, 263 × 276 mm, MNM TK, ltsz. 10572.

⁸⁰ JÓKAI 1893, 399. Eredetije: papír, lavírozott tus, fedőfehér, 346 × 225 mm, SZM – MNG, ltsz. 1902–1170.

⁸¹ Papír, ceruzarajz, akvarell, fedőfehér, 310 × 330 mm, MNM TK, ltsz. 10573.

⁸² A lap aljára, a szignója alá írta: „Rudolf. / Bécs, 1889. febr. 4. éjjel 10. órakor”. Eredetije: papír, ceruzarajz, 266 × 316 mm, MNM TK, ltsz. 11024.

93. *Vája, Vay-kastély* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest94. *Zombor főtere* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Nem tudjuk, hogy a sorozat illusztrációinak elkészítéséhez pontosan milyen szempontok alapján választották ki az egyes művészeket. Roskovics esetében jól látszik, hogy főképp olyan vidéki helyszíneken járt, amelyekhez volt valamilyen személyes kötődése is, akár családi (például Hajdúság vagy az Ung vidéke), akár baráti, de aktuális munkakapcsolatok is állhattak a háttérben. 1888 októberében például Jókai Mór és Feszty Árpád festő társaságában érkezett Kecskemétre anyaggyűjtés céljából.⁸³ Jókai, aki tanulmányai miatt személyesen is kötődött a városhoz, egyrészt fogadott lánya férjét, Fesztyt, másrészt annak barátját, Roskovicsot vitte magával.

Roskovics a *Vasárnapi Ujság* számára rendszeresen készített illusztrációkat, nemcsak történelmi személyiségekről,⁸⁴ hanem híres kortársakról vagy politikusokról (például Tisza Kálmánról,⁸⁵ Berzeviczy Alberttről),⁸⁶ a királyi családhoz tartozó rokonok esküvőjéről. Rajzolt életképeket, mint amilyen például a *Vasárnap délután* című, kártyázó társaságot ábrázoló munkája.⁸⁷ Szépirodalmi elbeszélésekhez is készített

rajzokat: Jókai Mórnak a *Roszzul osztozott testvérek* című elbeszélésehez, amelyen a Budakeszi határában álló Makkos Mária akkor még romos egykori kolostortemploma is feltűnik,⁸⁸ vagy Baksay Sándor *Jábel* című elbeszélésehez.⁸⁹ 1907-ben *Petyegő uram* címmel megjelent saját novelláját illusztrálta három, az addig megszokott stílusától egészen eltérő művekkkel: nem miniatűr festményeket készített, hanem az illusztráció műfajához jobban illő tollrajzokat. A történet a nyírési „P.” faluban játszódik. A kezdőbetű a gyermekkor egyik színhelyét, Nyírpilist rejti, a falu hajdani alakjai elevenednek meg az elbeszélés soraiban. Ezekkel a rajzokkal részletesebben foglalkoztunk már az előző fejezetben (4–6. kép).⁹⁰ (Lásd a keretes írást az első fejezet végén.)

Roskovicsnak Jókai Mórral volt egy másik közös vállalkozása is. 1887-ben kezdték szerkeszteni a nagyszabású *Segítség!* című albumot, amelynek az volt a célja, hogy a kötetek eladásából származó összeggel az Eperjes, Nagyvárad (Carei, Románia) és Torockó (Râmetea, Románia) városában tűzkárt szenvedett embereken segítsenek.⁹¹ A könyvet egy kiállítás is meg-

⁸³ Erről lásd SZÉKELY 2001, 83–84.

⁸⁴ Például Petőfit ábrázoló rajza a „Petőfi-albumból”. *Vasárnapi Ujság*, 45 (1898), 174.

⁸⁵ Dégenfeld Ilona grófnő, kétszer is megjelent: *Vasárnapi Ujság*, 34 (1887), 809; *Vasárnapi Ujság*, 35 (1888), 337.

⁸⁶ A politikus Berzeviczy Albert, *Vasárnapi Ujság*, 34 (1887), 342.

⁸⁷ A rajz fametszetét Morelli Gusztáv készítette. Reprodukcióját közölték: *Vasárnapi Ujság*, 32 (1885), 96. A szöveghez egy ismeretlen szerző tollából származó írás is tartozik egyező címmel. Uo. 97–98.

⁸⁸ *Vasárnapi Ujság*, 36 (1889), 4.

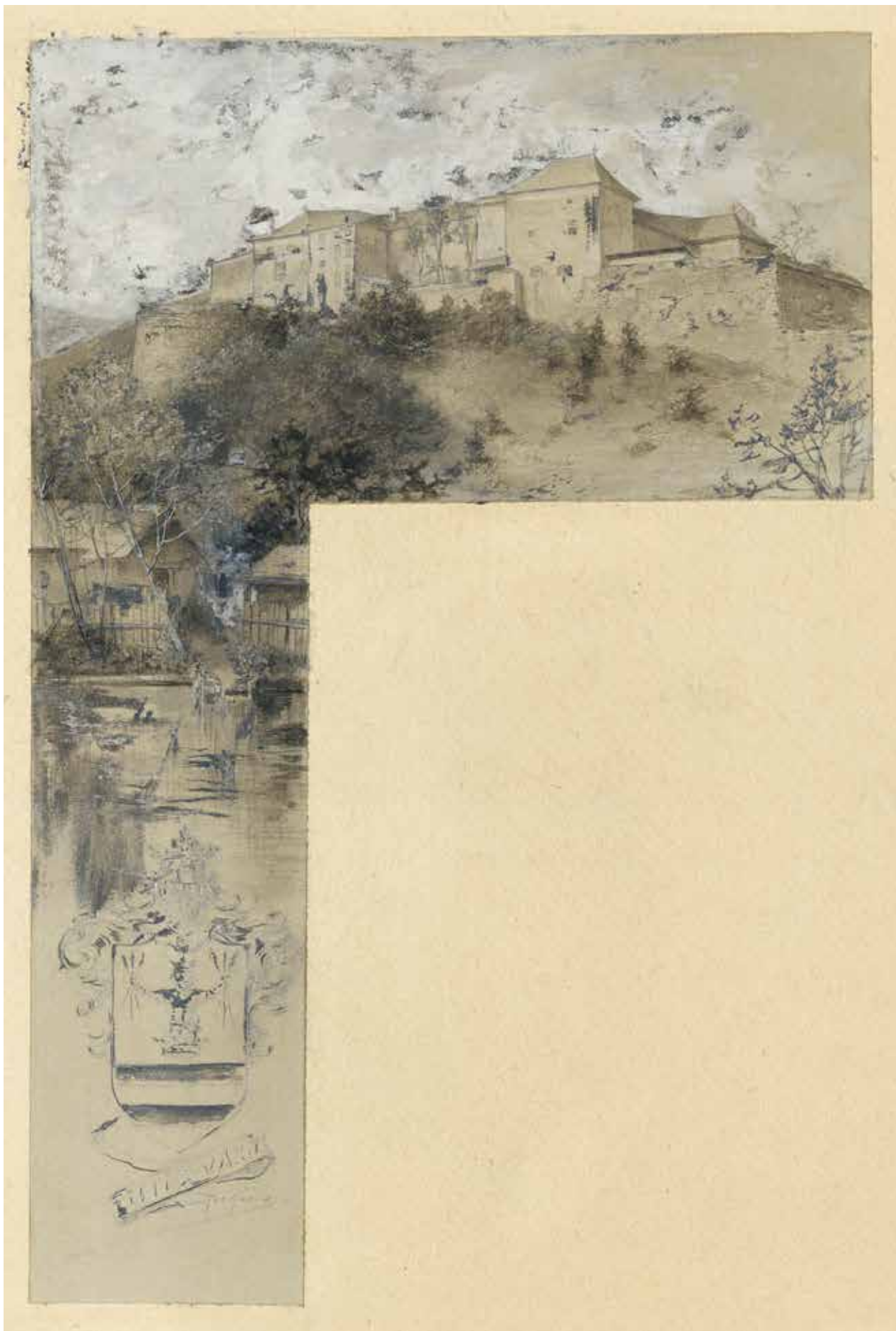
⁸⁹ *Vasárnapi Ujság*, 37 (1890), 304.

⁹⁰ A novella: *Vasárnapi Ujság*, 54 (1907), 6–7. A három rajz: uo. 4–6.

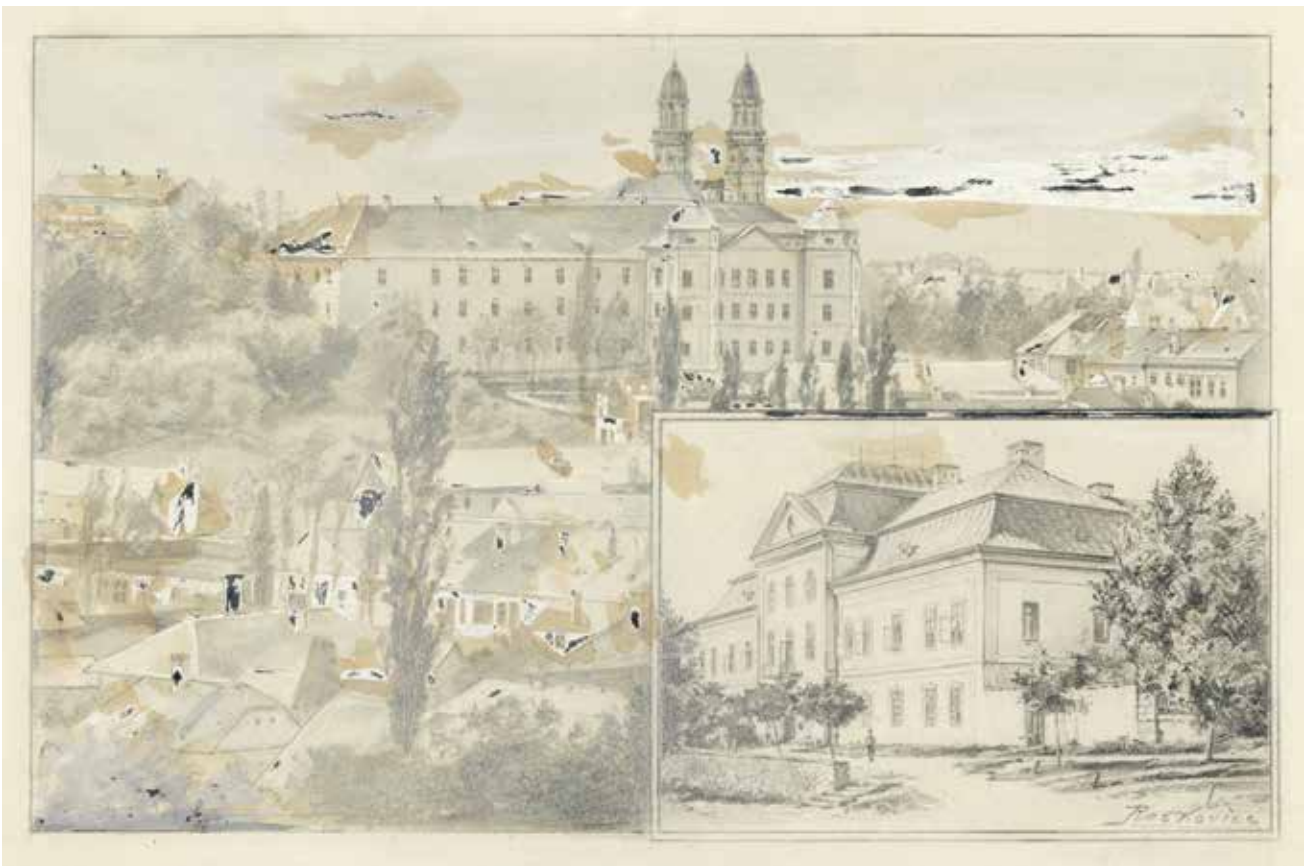
⁹¹ A vállalkozásról a korabeli sajtóban is rendszeresen beszámoltak: A „Segítség” albuma, *Fővárosi Lapok*, 24 (1887), 227. szám, 1672; A „Segítség” kiállítása, *Budapesti Hírlap*, 7 (1887), 230. szám, 9–10.

95. *A kovilji szerb ortodox monostor temploma egy szerzetessel* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

96. *Az ungvári vár* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

97. A görögkatolikus püspöki központ és a vármegyeháza, Ungvár © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

előzte, az ott szereplő művekből összeálló kötet szerkesztésében kettőjükön kívül Nagy Miklós is részt vett. A négyféle formátumban és árkategóriában megjelenő könyv rövid irodalmi alkotásokat és azokhoz kapcsolódó illusztrációkat tartalmaz. A legdíszesebb változata – fóliáns méretű, selymekötésben, díszdobozban – 100 forintba került.⁹² A kezdeményezés fővédnöke Rudolf trónörökös és Stefánia hercegnő voltak, utóbbi még egy írással is szerepel a kötetben. A címlapon látható *Anya gyermekével* kompozíció Vágó Pál munkája. Tőle egyébként még egy saját szöveget, *A népfelkelő önérzete* című, szarkasztikus írást is közöltek, melyhez illusztrációt készített. A rajzon két figura hallgatja lelkesen a mesélő egyenruhás katonát: az egyik biztosan maga a szerző, míg a másik vonásaiban legjobb barátjára, a kötet egyik szerkesztőjére, Roskovics Ignácra ismerhetünk. Az albumért köszönetképpen Eperjes városa Jókainak 1887. november 12-én díszpolgári címet

szavazott meg, míg a két társszerkesztőnek, Nagynak és Roskovicsnak köszönő levelet írtak.⁹³ A következő évben ennek átadó ünnepségére invitálhatták a festőt, amit ő finoman visszautasított (Dokumentum 19.).

1887-ben Roskovics elvállalta, hogy Than Károly kémiaprofesszor huszonöt éves egyetemi tanári működése alkalmából a tanítványai által megrendelt díszalbumhoz címlapot és négy egész oldalas illusztrációt készít. Utóbbiak az ünnepeket életéből válogatott eseményeket és fontos helyszíneket ábrázolták, amelyek témáját a megrendelők határozták meg (Dokumentum 18.). Az elkészült mű egyes lapjait a *Vasárnapi Ujság*-ban közölték és ismertették. A négy kép témája: „Az 1849. január 4-iki vizaknai ütközetből” (ebben harcolt a fiatal Than Károly is);⁹⁴ közös képmezőben: „A régi laboratórium Ujvilág-utcai bejárója”, „Az új vegytani intézet egy része”; „A harkányi fürdő”; „A vízesés a Margitszigeten”.⁹⁵ Különös, hogy nem Than Mórt

⁹² *Segítség: az Eperjes-Nagykároly-Toroczkói tűzkárosultak emlékalbuma*, Budapest, [é. n.]. A kötetet a Franklin Társulat jelentette meg.

⁹³ Az album részletes ismertetése és története: SZEMZŐ 1980, 168–175.

⁹⁴ Ezt a képet egy évtized múlva betették a szabadságharc történetét képekben bemutató kötetbe is: BRÓDY–JÓKAI–RÁKOSI 1898, 162.

⁹⁵ *Vasárnapi Ujság*, 35 (1888), 40–41.

98. *A pálóci kastély* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest99. *Az uezsoki hágó* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest100. *A rovini vasúti híd és alagút* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest101. *Szobránc látképe* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

(1828–1899), Károly testvérét bízták meg a feladattal, aki a korszak jól ismert festőjének számított. Ennek talán az lehetett az oka, hogy Than Mór ekkoriban a fővárostól távol, a lányánál élt Triesztben.⁹⁶

Roskovics illusztrációi szépirodalmi művekben is felbukkannak. Petőfi összes költeményeinek 1900-as díszkiadásában a címlapelőzéken szereplő arcképet köszönhetjük neki, amellyel kapcsolatban külön kiemelték a kötet képjegyzékében, hogy a költőről fennmaradt 1847-es dagerrotípián alapszik.⁹⁷ Tíz évvel

korábban Petőfi felesége, Szendrey Júlia portréját is elkészítette a nagy költő özvegyét bemutató, Szana Tamás által írt mű számára. Ezzel kapcsolatban is azt hangsúlyozták már, hogy Roskovics Szendrey Júlia portréját az egyetlen fennmaradt fotó alapján készítette el, de ő rajzolta a díszes kiállítású könyv borítóján feltűnő virágokat is.⁹⁸ A szépirodalmi művek mellett Clair Vilmos (1858–1951) párbajkódexének illusztrálásában is közreműködött Kimnach Lászlóval (1856–1907) és Grünwald Imrével együtt.⁹⁹ Roskovics rajza díszítette

⁹⁶ 1884 körül ment ki, és 1890-ben tért vissza Budapestre. Vö. KORHECZ PAPP 2016, 7.

⁹⁷ *Petőfi Sándor összes költeményei. Hazai művészek rajzaival és a költő arcképével I*, Athenaeum, Budapest, 1900. *Petőfi Sándor összes költeményei: hazai művészek rajzaival és a költő arcképével. Emlékkiadás a Petőfi-Ház megnyitása alkalmából I*, Athenaeum, Budapest, 1907. Az illusztrációkról: RÓZSA 1972, [348–349], E. CSORBA 1999, 16–18.

⁹⁸ SZANA Tamás, *Petőfiné Szendrey Júlia*, Budapest, 1891. A kötet ajánlója: Szendrey Júliáról..., *Magyar Salon*, 14, Budapest, 1891, 331.

⁹⁹ Grünwald Imre 1889-ben, huszonegy évesen iratkozott be a müncheni akadémiaira. Vö. SOMOGYI 1912, 188.

102. *Madách Imre portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

104. *Arany János portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

103. *Tompa Mihály portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

105. *Liszt Ferenc portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

106. *Mosonyi Mihály portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

107. *Volkmann Róbert portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

a kötet borítóját, melyen egy daliás alak áll leeresztett karddal, a lap jobb alsó sarokban látható címer fölött pedig a festő szignója is jól kivehető.¹⁰⁰

Az 1890-es években a Szent István Társulat biblia-illusztációk készítésével bízta meg a festőt. Roskovics már 1895-ben Jeruzsálemben készült, anyaggyűjtés címen,¹⁰¹ végül két év múlva tényleg eljutott, amiről ő maga számolt be a *Vasárnapi Ujság* hasábjain.¹⁰² A Szent István Társulat 1904-ben jelentetett meg egy illusztrált Újszövetséget, de nem Roskovics munkáival, hanem Morelli Gusztáv fametszeteivel, amelyek évtizedeken át ismétlődtek a Társulat bibliai tartalmú kiadványaiban (mint például a hittankönyvek).¹⁰³ Noha Rosko-

vics végül nem készített – vagy legalábbis egyelőre nem ismerjük – illusztrációkat a szentföldi élményei alapján, helyszíni fotóit azonban felhasználta: 1907 húsvétján a *Vasárnapi Ujság*ban szentföldi élményeiről írt, amelyhez fényképeiből válogatott.¹⁰⁴ Ezek közül kettőn ő maga is feltűnik: egyszer számárháton, helyi kísérői társaságában, másszor a királysírokat felkereső bokharai zarándok zsidókról készült csoportképen (111–112. kép).¹⁰⁵ Halála után, 1916-ban ugyancsak az ő szentföldi fotóival illusztrálták a folyóirat egyik húsvéti számát.¹⁰⁶ Rózsa Miklós (1873–1945) újságíró, művészeti publicista késői visszaemlékezéseiben utal Roskovics bibliai témájú illusztrációira – ami nem je-

¹⁰⁰ CLAIR Vilmos, *Párbaj-codex*, Budapest, 1897. Ez a munka 1944-ig huszonkilenc kiadást ért meg. Az utolsó kiadásokban a rajzok helyett már fotók szerepeltek, de Roskovics címlaprajza sokáig megmaradt.

¹⁰¹ Roskovics szándékáról Márki Sándor emlékezik meg a naplójában 1895. november 4-én: „Roskovics Nácival vacsoráltunk Szádeczkyéknál. Még az asszonyokat is hitta bicskás lakomára, s be akarja őket pingálni az unió kimondását feltüntető képbe. A nyáron a Szt. István bibliájának illusztrációihoz a Szentföldön gyűjt anyagot.” MÁRKI 2018, 118.

¹⁰² ROSKOVICS 1897.

¹⁰³ *Az Úr Jézus Krisztus négy evangéliuma és az Apostolok cselekedetei. A Vulgata szerint, figyelemmel az eredeti szövegre Káldi György fordítása nyomán rövid jegyzetekkel átdolgozva*, Budapest, 1904. Bibliai hittankönyv is jelent meg akkor, illusztrálva: RÓDER Alajos, *Biblia történet iskolai könyvül, középkorú gyermekek számára*, Budapest, 1904; POKORNY Emánuel, *Bibliai történetek. Polgári és felső leányiskolák használatára*, Budapest, 1903; UŐ, *Új-szövetségi bibliai történetek. Középkorú iskolák használatára*, Budapest, 1906. Szinte egyező illusztrációkkal jelentek meg a későbbi könyvek is: GERELY József, *Képes Biblia. Polgári iskolák részére*, Budapest, 1913; UŐ, *Kis képes Biblia. Az elemi iskolák I–II. osztálya részére*, Budapest, 1914; AUBERMANN Miklós, *Katholikus iskolai Biblia. Polgári és felsőbb leányiskolák II. osztálya számára*, Budapest, 1912.

¹⁰⁴ ROSKOVICS 1907, 245–246. Fotói: Uo. 247–250.

¹⁰⁵ Uo. a 246. oldalon lévő fotó és a 249. oldalon az alsó képe.

¹⁰⁶ Hat darab fotó: *Vasárnapi Ujság*, 63 (1916), 266–267.

108. Ausztria és Hungária allegóriája Ferenc József portréjával © Szépművészeti Múzeum, Budapest

109. *Rudolf trónörökös portréja* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

lenti azt, hogy valóban el is készültek –, melyek kapcsán arról elmélkedik, hogy ezek valójában nem az illusztráció műfajába tartoztak, csupán kis festmények voltak, bár azt is megjegyzi, hogy ez nem az alkotó hibája, mivel ő maga is csupán a korszellemnek engedelmesskedett (Dokumentum 39.). Van némi igazság ebben az értékítéletben, de arra is volt példa, hogy Roskovics megtalálta az illusztrációkhoz közelebb álló műfajt, legalábbis szellemes tollrajzai ezt mutatják.

Roskovics 1890-ben készített egy címlapot az első amatőr fotókiállítás számára.¹⁰⁷ Ugyanebben az évben egy emblémát is tervezett a Műbarátok Köre megrendelésére, amelyen olajágas, szalagos pajzsban pegazus látható. Ezenkívül az egyesület által később kibocsátandó könyvre vagy oklevélre való díszítménytervén egy allegorikus nőalak (génusz) a zene, az irodalom és az iparművészet szimbólumait ábrázoló pajzsot, valamint a magyar Szent Koronát tartja. Mindkét rajza az Iparművészeti Múzeumban maradt fenn (113–114. kép).¹⁰⁸ A Műbarátok Köre ekkor alakult, társadalmi különbség nélkül (arisztokraták, polgárok, egyháziak), sokféle művészetet szerető ember talált itt egymásra, különösen a hölgyek, akik leg-

110. *Rudolf trónörökös a ravatalon* © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

inkább a hazai iparművészet színvonala emelésének elősegítésén fáradoztak.¹⁰⁹

Budapesten kezdetben Vágó Pál festőművész barátjával bérelt közös műtermet Roskovics, amelyet 1890-ben, cimborája házasságkötése után kellett elhagynia, míg egy rövidebb kitérő után a Röck Szilárd utcában jutott számára is méltó műteremlakáshoz. A korabeli sajtó egy szórakoztató írásban emlékezett meg erről a nagy eseményről, melynek pajkos szóhasználata a mai olvasó számára időnként kétértelműnek tűnhet, de az akkori, mára erősen átalakult tréfálgató nyelvhasználatba bőven belefért:

A „piczi piros alma” kitűnő festője évekig élt Vágó Pállal ennek szűz-utcai lakásán, melyet csak akkor építtetett a saját tervei szerint, közös atelieréletet. A két művész férj és feleségnek nevezte egymást,¹¹⁰ de talán a műtörténelem se fogja véglegesen eldönthetni, hogy a kettő közül ki volt a feleség és ki a férj.

Nézetem szerint Roskovics lehetett a feleség, mert Vágó – megnősült. És ezzel aztán véget ért a kedélyes együttélés. Roskovicsnak más lakásról kellett gondoskodni. Talált is hamar egyet, mert ki ne fogadná tárt

¹⁰⁷ DÉRY 1927, 116.

¹⁰⁸ Embléma a Műbarátok Köre részére, karton, tus. Jelezve: Roskovics; 240 × 235 mm, IM Adattár, KRTF 485. Díszítményterv, karton, tus. Jelezve: Roskovics; 232 × 365 mm, IM Adattár, KRTF 486.

¹⁰⁹ Az alapítók között voltak művészek is, például Feszty Árpád festő. Az alapítókról és műpártolói tevékenységükről korábbi irodalommal: SINKÓ 1995, 305.

¹¹⁰ Ez tényleg így lehetett. Roskovics Nagy Miklósnak írt levelében „drága feleségem, Palkó”-t említi. Lásd Dokumentum 19.

111. *Roskovics a Szentföldön* (*Vasárnapi Ujság* 1907 nyomán)

karokkal magához a mindig kedves, mindig szeretetreméltó, mindig jó barát Roskovics Nácit!

Zala György¹¹¹ éppen akkor építette új műtermét a Lendvay-utca sarkán.¹¹²

– Gyere hozzám Nácikám, mondá, legyünk most már mi férj és feleség.

De ha már a festőnek nagy helyre van szüksége a vásznaival, mennyivel nagyobb térség kell még egy szob-

112. *Roskovics a Szentföldön* (*Vasárnapi Ujság* 1907 nyomán)

rásznak az ő kolosszális agyag és gipsz alakjaival. A két jó barát, a kik jól megfértek volna együtt, nem fértek el egymás mellett.

Roskovicsnak megint hurczolkodni kellett.

De mostmár garçon-lakást keresek magamnak, mondá buslakodva, semmitsem ér az a házaselet.

Párthos Géza,¹¹³ a zseniális építész, Bartolucci Vittorina,¹¹⁴ bájos volt primadonnánk boldog férje, éppen ez időtájt épített magának egy szép házat a Röck-Szilárd utcában.¹¹⁵

– Nincs benne ateliernak való hely? kérdé Roskovics; visszavágyom a Józsefvárosba, ott jobb a – víz.

– Nincs, de lesz! – felelé az építész.

Azzal összeültek és együttes erővel olyan gyöngyháztervet pöndörítették papírra, hogy igazán gyöngyházból kellett volna építeni, de így nyers téglából emelve is igen tetszetős.

¹¹¹ A korszak egyik ünnepezt szobrásza, élt: 1858–1937. Munkásságáról: BORBÁS 2017.

¹¹² Az Epreskertben kialakult művésztelep történetét Gábor Eszter dolgozta fel (GÁBOR 1990). 1883-ban, a mesteriskola megalakulása során Trefort miniszter az oktatási intézménynek kiszakított terület mellett telkeket is kért a fővárostól a művészek számára, hogy azokon műtermeket építsenek. Zala György már majdnem szerzett itt egyet 1886-ban, de mivel a főváros a telkek tulajdonjogát nem akarta átadni, így a művészek nem akartak építkezni. 1885 decemberében tizenegy művész, köztük Roskovics Ignác, azt kérelmezte a fővárostól, hogy építsen számukra műtermet, mivel ehhez nekik nincs elég jövedelmük, de kötelezik magukat arra, hogy bérbe fogják venni. Ez végül nem történt meg. 1888-ban már inkább eladták a művészeknek a telkeket, így jutott tulajdonhoz Zala György és Aggházy Gyula. Zala többször, 1890-ben és két év múlva is bővítette műtermét. 1890-ben kapott telket Feszty Árpád (1888-tól Jókai Mór veje, akivel együtt építkeznek majd, s 1907-ben ebben az épületben nyílik meg a Petőfi Ház), Pállik Béla és Konek Ida is. Egy-két évtizeden belül aztán a művészek is eladogatták a műtermeket-lakásokat, amelyeket később le is bontottak. GÁBOR 1990, 26–27, 29–30. Zala műterméről elég keveset lehet tudni. 1888-ban már hírt adott arról a sajtó, hogy Roskovics a bérlője, bár ekkor a bérbe adható rész még nem állt. GÁBOR 1990, 37.

¹¹³ Valójában Pártos Gyula (1845–1916).

¹¹⁴ Bartolucci (1859–1915) Firenzében született, 1881-ben lépett fel először Budapesten. Magyarul is megtanult, s a *Bánk bán*ban Gertrúd szerepét is énekelte.

¹¹⁵ Akkor a Röck Szilárd utca (korábban Bodzafa utca 41.) 39. számú telkéről van szó (ma: Röck Szilárd utca 19.). Punczmann (1888-tól Pártos) Gyula 1873-ban szerzett tulajdont ezen a telken Lechner Gyulával (1841–1914) együtt. A telék és ház történetére vonatkozó adatok a tulajdoni lapon: BFL XV.37.c.–5562–36673. Digitálisan elérhető: <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Telekonyv/14192/view/?pg=7&bbox=-1669%2C-3264%2C3449%2C-295> (letöltés: 2021.10.01.)

113. Embléma terve a Műbarátok Köre számára © Iparművészeti Múzeum, Budapest

Az udvar mélyén az egész ház szélességét foglalja el a csinos épület, melynek középrésze emeletes két oldalt földszintes földött, elől nyitott folyosóval és a két végén toronyszerű galambdúczzal. Az egész körülülteve virággal, befutva vadszőlővel, benépesítve galambokkal és az emeleten, a világos, tág és szellős műterem szomszédságában szabad terasse-szal a földött folyosó fölött.

Ez a Roskovics Ignác jelenlegi otthona, melyben minden van, csak a feleség... az igazi feleség hiányzik még belőle és a melyből senki se házasíthatja ki, a míg a házigazdával meg nem szakad az egyetértő pártoskodása.

A mint megcsendíti a látogató a villamos csengetyűt, siet Roskovics, vagy valamelyik fiatal vendége ajtót nyitni és jóleső szivélyességgel vonszolja föl a szűk csigalépcsőn szentélyébe, hol az estszürkületig, az ecsetmosás órájáig szakadatlanul dolgozik.

A műterem berendezését, megvallom, nem figyelhettem meg. Hogy egy szőnyegborított széles kerevet és sok apró szék van benne azt tudom, de a sok megkezdett képtől nem láttam egyebet.

Roskovics jelenleg egy Szűz Máriát ábrázoló oltárképen dolgozik, mely egy felvidéki templom számára készül.¹¹⁶ A még befejezetlen kép méltó pendantja lesz

a híres Nepomuki Szt. Jánosának.¹¹⁷ Ugyanaz az átszellemlélt kifejezés az arcokon, ugyanaz a miszterikus fény, mely az alakokat körülveszi és az a vallásos hangulatot keltő valami, mely a művész ecsetét különösen jellemzi. Milyen szelíd öröm a szent anya arcán, milyen gyermekded báj a kis Jézuska szemeiben és a háttérbe vonuló Szt.-József ihlett komolysága, melylyel a gyönyörű csoportot szemléli.

Ki mondaná, hogy ugyanaz a kéz vezette az ecsetet a „Piczi piros alma” pajkos szemű menyecskéjének vásznán! Ki mondaná, hogy a vérbélű görögdinnyés menyecske is az ő műve és hogy népies galleriáját legközelebb egy szüretelő menyecskével akarja gazdagítani. (Készül is már a hegyaljára tanulmányokat készíteni.)

Emez ellentétes két irány között Roskovics sokoldalú művészete még számos állomást tart. Most díszruhás politikai portentum arczképet festi majd egy báli szépség vonásait örökíti meg olajban; jótékony czélra értéktelen tamburin, árát emeli néhány ecset vonással 4-500 frtra; Ámorokat fest nagy világi hölgyeknek, mindenféle célzatos csoportokban; vagy az „Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben” számára rajzol vidéki tanulmányokat.

Mert mint illusztrátor is ritkítja párját. Megleste Erzsébet királynét Andrassy Gyula ravatalánál, lerajzolta a koporsóban nyugvó szerencsétlen trónörökös élettelen vonásait, a budavári Szt.-Zsigmond kápolna egyik fülkéjében szobortalapzaton pálmák és fikusok közt állva néhány vonással megérzékíté Margit főhercegnő fényes nászát Thurn-Taxis herczeggel. (Mindeme képeket, sok másokkal a „Vasárnapi Ujság” közölte.)

A ki ennyit és ennyifélét fest, készen lehet rá, hogy a vászon, ecset festék rajta is boszut áll! Pályatársai, kik mind barátai (bár nem minden barátja festő) mindenféle alakban, nagyságban és kifejezéssel, és karikírozva, lefestették. Sőt, mellszobrának mintázására is lelkesítette egyik szobrász barátját.

A legtöbb hasonmása eléggé sikerült. Hogyne!

A szeretettel készült műnek többé-kevésbé sikerülnie kell. De azért szemeinek szelíd jóságát, melyet a csiptető mögé igyekszik ejteni, egyik se volt képes „lemásolni”, annál jobban vésődik a szívbe, ha egyetlen egyszer beszéltünk is vele.¹¹⁸

¹¹⁶ A szinnai plébániatemplom Szent Család-oltárképéről lehet szó.

¹¹⁷ Itt a zombolyai Csekonits-kastély számára festett oltárképre gondolhat (lásd a következő fejezetben), bár Szinnára is festett egy Nepomukit.

¹¹⁸ KÜRTHY 1890. A teljes cikket újraközölték: *Kelet*, 1890, 5. szám, 2–3.

114. Fejlec terve a *Műbarátok Köre* számára © Iparművészeti Múzeum, Budapest

Roskovics és Vágó barátsága a „szakítás” után is eleven maradt. Amikor 1895-ben a *Vasárnapi Ujságban* beszámolnak Roskovicsnak a józsefvárosi templomban zajló festéséről, a művészt ábrázoló félalakos portrét Vágó rajza nyomán közölték (115. kép).¹¹⁹ Egy év múlva együtt fotózkodtak a Múcsarnok álarcosbálján.¹²⁰ 1890 körül Kocséron készült az a felvétel, amelyen szintén együtt szerepelnek a Dósa család és más helyi értelmiségiek, birtokosok társaságában.¹²¹

Szerencsére a Rökk Szilárd utca 39.-ben (ma: 19.) található műteremlakás építési tervei is fennmaradtak (116. kép). A teljes bérházat Pártos (Punczmann) Gyula tervezte 1888-ban, egy év múlva meg is épült. Az U alakú ház nem ér el egészen a hátsó szomszéd, a mai Krúdy utca felől benyúló, a teljes telket körbeérő épület faláig. A Rökk Szilárd utcai telek hátsó részébe Pártos eredetileg egy földszintes istállót tervezett, de nem sokkal később – amint a fenti cikkben is olvashattuk – ezt alakította át egy „multifunkcionális” épületté, amelynek pinceszintjén raktárak és istálló, a földszintjén két kis lakás, a középtengelyében a műteremlakás szobája és konyhája, első emeletén pedig maga a műterem és két terasz kapott helyet (117–118. kép).¹²²

115. Vágó Pál: *Roskovics Ignác portréja* (*Vasárnapi Ujság* 1895 nyomán)

Pártos Gyula Lechner Ödön iskolatársa volt. Műszaki tanulmányikat együtt kezdték Pesten 1866-ban, majd együtt folytatták Berlinben, az évfolyamukban Hauszmann Alajos volt a harmadik magyar. Lechner és Pártos 1871-től kezdve közös céget működtetett egészen 1896-ig. Kétségtelen, hogy kettőjük közül Lechner volt a nagyobb formátumú és tehetségesebb művész.¹²³ Roskovicssal való kapcsolatáról egyelőre más forrás nem került elő.

Roskovics műterméről 1896-ban rövid leírás jelent meg a *Pécsi Figyelőben*, Milodanovits Simon (*alias* Lármas őrmester) tollából, amely szintén elég pontosan adja vissza az épület szerkezetét: „A villaszerű épület áll pedig: egy német és magyar s két előszobából; egy jobb és bal kohu-ból¹²⁴ s a műteremből, mely az egész emeletet elfoglalja, a hova az előszobából egy csigalépcsőn lehet feljutni. A műterem olyan világos, akár

¹¹⁹ *Vasárnapi Ujság*, 42 (1895), 297.

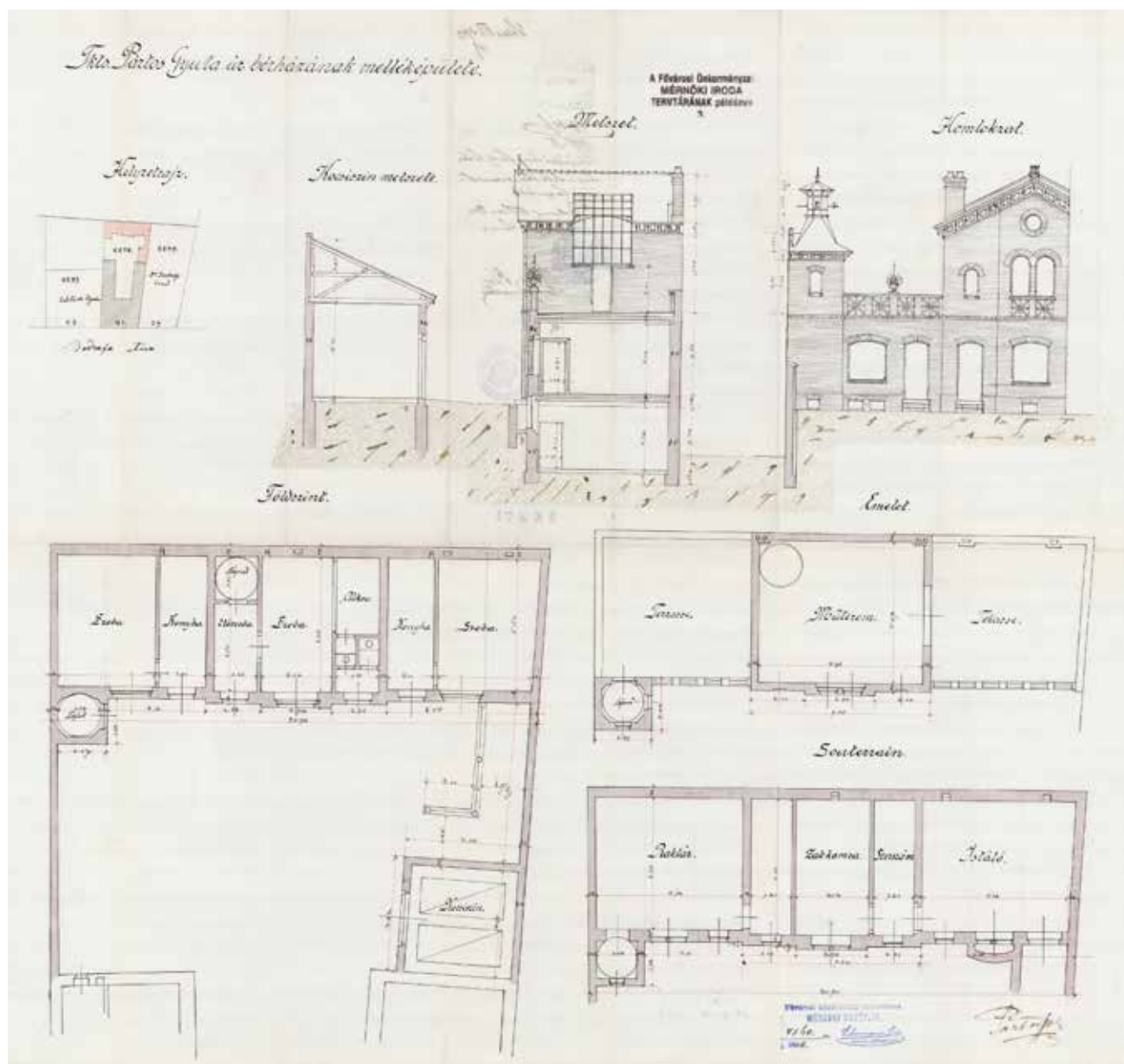
¹²⁰ NÉMETH 1981, 74. o. 127. kép, 1896, Goszleth István fényképe.

¹²¹ A fotót a fiatal Dósa Kálmán (1876–1943) mérnök, Budafok későbbi főépítésze készítette szülei háza udvarán. MUHORAY 1989, 410.

¹²² A bérház tervei három lapon, míg az áttervezett hátsó épület egy külön lapon szerepel. Címe: Tks. Pártos Gyula úr bérházának melléképülete. Ezen is 1888-as iktatószám van. BFL XV.17.d. 329–36673. A tervek digitalizált változatai: <https://maps.hungaricana.hu/hu/BFLTervtar/30350/view/?pg=6&bbox=-2703%2C-8264%2C11775%2C136> (letöltés: 2021.10.01.) Ezt a hátsó épületet Vécsey Terézia 1935-ben alakította át, a teraszokat beépíttette, és a belső beosztást is megváltoztatták. Az átalakítás tervrajzai: uo. A ház mai napig kisebb átalakításokkal ugyan, de áll.

¹²³ Együttműködésük a budapesti Iparművészeti Múzeum építése (1893–1896) körüli nehézségek hatására bomolhatott föl. SISA 2014, 9–11, 22.

¹²⁴ Itt talán az épület szélén álló két kis toronyra gondol.

116. Pártos Gyula: *Műteremlakás és egyéb mellékterek terve* © Budapest Főváros Levéltára

egy üvegház.¹²⁵ Milodanovits saját elbeszélése szerint ez idő tájt éppen Roskovics albérlője volt, s ügyesen beszámol az akkor épp a műteremben látható, készítés alatt álló festményekről is, amelyek főleg történelmi témájúak voltak.¹²⁶ Ehhez a műteremlakáshoz kapcsolódik a Roskovicsról és az adóvégrehajtóról szóló anekdota is.¹²⁷ (Lásd e fejezet végén.)

A millenniumra készülve a Vallás- és Közoktatási Minisztérium a vidéki városokat a hazai történelmi témák – akár saját múltjuk valamelyik fontos eseményének – megfestésére buzdító pályázatot írt ki. Roskovics két helyre is nyújtott be pályamunkát.

Az elsőt Szegedre, ahol az 1879-es, szinte az egész várost elpusztító nagy árvíz utáni újjáépítésnek akartak

¹²⁵ Lármás örmester, Roskovics Ignác műtermében, *Pécsi Figyelő*, 24 (1896), 80. szám, 2.

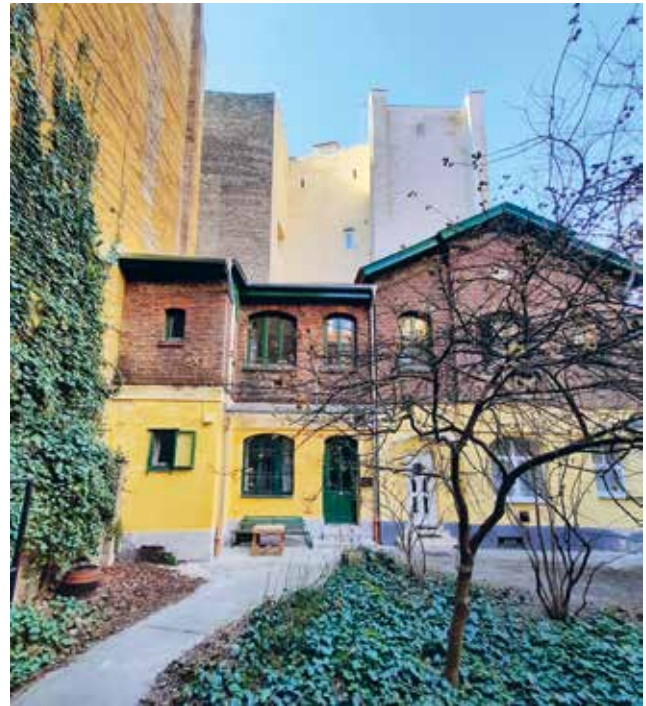
¹²⁶ 1857-ben született Szabadkán, 1930 januárjában halt meg ugyanott. 1911-ben alezredesként ment nyugdíjba, de az első világháború alatt Szabadka parancsnoka volt, majd 1918-ban a bunyevác nemzeti tanács elnöke. Katonai tárgyú tárcákat és anekdotákat írt, a *Bolond Istók* című lapban főképp Lármás örmester néven jelentek meg szövegei. Rövid nekrológja: *Irodalomtörténet*, 19 (1930), 226. 1877-ben lett katona, 1890-ben a lovasságnál százados, 1892-ben a gyalogsághoz helyezték, 1898-ban Szabadkán lett alezredes, 1900-ban Brassóban őrnagy. SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái* 8, Budapest, 1902, coll. 1428–1429.

¹²⁷ *Pesti Hírlap*, 15 (1893), 161. szám, 9.

117. Az egykori műteremlakás napjainkban (Terdik Szilveszter, 2022)

emléket állítani. Az 1895-ben megjelent felhívás témáját az uralkodó, Ferenc József látogatása adta, aki a tragédiát követően két hét múlva személyesen jelent meg a helyszínen. A készítendő képnek a *Szeged szebb lesz, mint volt...* címet adták. Roskovics nagy méretű vázlatán Ferenc József az elpusztult, a még részben víz alatt álló várost a vár délnyugati bástyáján állva, Tisza Kálmán miniszterelnökkel (1875–1890) a jobbján és a mögöttük álló helyi előkelőségekkel együtt tekinti meg. Az 1895-ös pályázatra beérkezett vázlatokat 1896 májusának végén Budapesten bírálták meg először az Országos Képzőművészeti Tanács ülésén. A bizottság szegedi tagjai a három pályázó – Vágó, Roskovics, Pataky – egyik vázlatát sem találta megfelelőnek. Erre a bizottság egyhangúlag úgy határozott, hogy a művészek a millenniumi ünnepségek izgalmai és a sok tennivaló miatt nem tudtak nyugodtan alkotni, ezért a már nyugodtabb körülmények között több esélyük lehet egy másik, jobb változatot készíteni.¹²⁸ Az újabb vázlatokat a város kiküldött szakértői bizottsága 1896 decemberében bírálta meg.¹²⁹ A pályázat győztese Roskovics barátja, Vágó Pál lett.¹³⁰ Később még egy anekdota is született az éppen a nagy művön dolgozó Vágó és az öt meglátogató Roskovics

118. Az egykori műteremlakás napjainkban (Terdik Szilveszter, 2022)

között folyó társalgásból.¹³¹ (Lásd e fejezet végén.) Végül minisztériumi segítséggel Vágó Pál, Pataky László és Petrovits László festőművészek pályamunkáival együtt vásárolták meg Roskovics képét is, majd néhány évvel később a városi képtárban helyezték el az új szerzeményeket. Roskovics festményét 2009-ben restaurálták, s a Móra Ferenc Múzeum letéteként a szegedi városháza Lechner Lajos termében helyezték el (119. kép).¹³²

A minisztériumi felhívásra Kolozsváron (Cluj Napoca, Románia) is elhatározták, hogy egy nagy méretű képet készíttetnek, melynek témája Magyarország és Erdély 1848-ban, a kolozsvári országgyűlésen kimondott uniója lesz. A később csak *Unió*-képként emlegetett műre már tényleg Roskovics kapott megbízást. 1896-ban szerződött a várossal, 20 000 forintnyi (=40 000 korona) honoráriumát három részletben kellett volna megkapnia (Dokumentum 23. a).¹³³

¹²⁸ (Szeged millenniumi festménye), *Pesti Hírlap*, 18 (1896), 149. szám, 9–10.

¹²⁹ December 20-án, Budapesten tartották a bírálatot. *Szegedi Napló*, 19 (1896), 295. szám, 1.

¹³⁰ A pályázatra benyújtott vázlata: Móra Ferenc Múzeum, Képzőművészeti Gyűjtemény, ltsz. 50.63.1. A hatalmas olajfestmény (351 × 680 cm) 1902-re lett kész. Uo. ltsz. 50.485.1. SZABÓ 2011, 28–29.

¹³¹ A szegedi árvízkép festője, *A Műgyűjtő*, 4 (1930), 4. szám, 113.

¹³² Vásznon, olaj, 125 × 197 cm, jelzett jobbra lent: Roskovics; egykorú díszkeretben. Móra Ferenc Múzeum, Képzőművészeti Gyűjtemény, ltsz. 50.56.1. A műről és a legutóbbi restaurálásáról: SZABÓ 2011, 142–143. Korabeli rövid beszámoló a festéséről: Lármás őrmester, Roskovics Ignác műtermében, *Pécsi Figyelő*, 24 (1896), 80. szám, 2.

¹³³ A szerződés szövege: SZM–KEMKI ADK, 4767/50. Hivatkozik rá: Szívós 2009, 79.

119. *Szegeu szebb lesz mint volt...*, vázlat © Móra Ferenc Múzeum, Szeged

(Ugyanennyit kapott Vágó a szegedi *Árvíz-képért* is). A tervezett mű témáját a Kolozs vármegyei főispán felhívására 1894 decemberében Kőváry László (1819–1907), Szádeczky-Kardoss Lajos (1859–1935) és Márki Sándor (1853–1925) történészek határozták meg, mint ahogyan az utóbbi naplójegyzeteiben is olvasható. Márki később is figyelemmel kísérte a kép sorsát, többször megemlékezik róla naplóiban: innen tudjuk, hogy Roskovics már 1895 júliusában és novemberében is járt Kolozsváron, hogy anyagot gyűjtsön a képhez, bár ekkor a várossal még nem is volt szerződése. Abban bízott, hogy ha Kolozsvár sokallná érte a megszabott honoráriumot, akkor talán a Nemzeti Múzeum majd megveszi.¹³⁴

A festmény előkészítéséhez végzett történeti adatokat rögzítő füzetét tényleg 1895-ben nyitotta meg: „Jegyzetek: UNIO 1848. máj. 30. című képemhez. Roskovics Budapest, 1895.” A kis méretű, 40 oldalas, négyzetrácsos füzetbe a festő nem sokat jegyzetelt.

120. a. *Erdély és Magyarország unióját kimondó országgyűlés, 1848. május 30.*, vázlat © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Valaki azonban szépen bemásolta az 1848-as erdélyi országgyűlés tagjainak névsorát, a számos oldalt kitöltő lista után a művész azonban saját kezűleg jegyezte fel az unió részleteinek kidolgozására 1848-ban kiküldött bizottság tagjainak jegyzékét (egy oldal), majd a következő oldalon „A képen lévő alakok” ismertetésébe fogott, de csupán báró Puchner Antal és gróf Teleki

¹³⁴ MÁRKI 2018, 82, 103, 118. Megköszönöm Borbás Beáta művészettörténésznek, hogy a naplók vonatkozó részleteire felhívta a figyelmemet.

120. b. Erdély és Magyarország unióját kimondó országgyűlés, 1848. május 30. © Szépművészeti Múzeum, Budapest

József részletesebb leírásáig jutott.¹³⁵ Roskovics úgy tervezte, hogy a hatalmas méretű vásznon (4 × 7 m) az összes korabeli szereplő hiteles portréját megfesti. Ehhez fáradságos munkával igyekezett az erdélyi arisztokratáktól minél több fényképfelvételt is beszerezni.¹³⁶

Kolozsvár városa és Roskovics 1896 májusában megkötötték a szerződést, amelyben azzal a lehetőséggel is számoltak, hogy talán már abban az évben megnyíló országos kiállításon látható lesz a kész mű.¹³⁷ Figyelemre méltó, hogy a festő belefoglaltatta a szerződés szövegébe, hogy különböző típusú reprodukciók készítése esetén őt milyen jogok illetik meg (Dokumentum 23. a). Roskovics ekkoriban valóban hozzá is fogott a festéshez, hiszen ebben az évben megjelent írásában Milodanovits Simon a műteremben látottak alapján össze is foglalta a kép tematikáját, s a megjeleníteni tervezett személyekről – különösen a hölgyekről – anek-

dotikus elemeket közölt.¹³⁸ Érdekes, hogy Roskovics hagyatékában épp a karzatra helyezett női résztvevők elrendezését bemutató, nevekkal azonosított, de a figurákat csak sematikusán ábrázoló vázlata maradt fenn.¹³⁹

A munka lendülete aztán valahogy megtört. Amikor 1899 májusában Márki Sándor együtt ebédelt Budapesten Roskovicsal, még nagyon bizakodó volt a művész: úgy vélte, akár abban az évben elkészül a nagy művel.¹⁴⁰ Az élet aztán másképp hozta: az egész festmény vázlatos maradt, csupán Wesselényi Miklós alakja van teljesen kidolgozva.¹⁴¹ Minden bizonnyal egyéb megbízásai, majd súlyos szembetegsége hátráltatták leginkább az alkotómunkát. Az *Unió* kép tervezett színpompájáról és részletgazdagságáról a kis méretű vázlata alapján lehet némi fogalmunk (120. a kép).¹⁴² Amikor 1916-ban Roskovics özvegye megpróbálta Kolozsvárral átvétetni a félkész művet, és a honorá-

¹³⁵ SZM–KEMKI ADK, 4767/50. Az országgyűlésre hivatalos követeknek és tagjainak névsora egy-egy külön dokumentumban is szerepel, ezek sem Roskovics írásával: uo. 4767/50/1–2.

¹³⁶ Ötvenhat tétel szerepel a listán. A elkészült forók jegyzéke: uo. 4767/50/3. Utal rá: Szívós 2009, 79.

¹³⁷ Kőváry László is említi Kolozsvár millenniumi vállalásai között, hogy: „Roskovicz [sic!] megfestette az unio kimondását a 48-iki erdélyi országgyűlésen: megszerzik.” KŐVÁRY 1897, 189.

¹³⁸ Lármas őrmester, Roskovics Ignác műtermében, *Pécsi Figyelő*, 24 (1896), 80. szám, 2.

¹³⁹ SZM–KEMKI ADK, 4767/50/4.

¹⁴⁰ MÁRKI 2018, 244.

¹⁴¹ Vászon, olaj, 398 × 704 cm, SZM – MNG, ltsz. nélküli. A festmény állapotát 2020-ban mérték fel.

¹⁴² Vászon, olaj, 35 × 60 cm, SZM – MNG, ltsz. 58.162T.

121. *Szent Korona kivétele a millennium alkalmával 1896. június 8-án*, vázlat © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

riumból már megkapott összeget kipótoltatni annyival, hogy legalább a fele meglegyen (Dokumentum 23. b), az erdélyi küldöttség csalódba állapította meg, hogy a nagyszabású festmény jóval gyengébb készütségi fokon áll, mint ahogy gondolták. Ők nem tétlenkedtek ott-hon, mert a monumentális festmény díszkeretét Pákei

Lajos (1853–1921) helyi építésszel meg is terveztették.¹⁴³ Kolozsvár aztán – állítólag – fizetett az özvegynek, és a festményt hazaszállították, de nem állították ki. Hamarosan Papp Gábor festő (1872–1931) ajánlkozott a mű befejezésére. A nagy vásznat szovátai (Sovata, Románia) műtermébe vitette, ahonnan az 1916-os román betörés elől elmenekült ugyan, de valahogy a félkész festményt is magával tudta vinni új lakhelyére, Szegedre. Papp műterméből a kép 1928 körül az Országgyűlési Múzeum birtokába került, a két háború közötti időszakban meg is lehetett tekinteni (120. b kép).¹⁴⁴

A *Pesti Hírlap* 1898 júniusában arról számolt be, hogy az Országos Kaszinó megvásárolta Roskovicsnak a *Szent Korona kivétele a millennium alkalmával 1896. június 8-án* című képét. A festményt magát nem, csak vázlatát ismerjük (121. kép).¹⁴⁵ 1896-ban a *Vásárnapi Ujság* képmellékleteként is megjelent *A királyi korona és a koronázási jelvények ünnepélyes elővétele a királyi palotában június 5-én* címmel.¹⁴⁶ Arról is beszámolt a korabeli sajtó, hogy az ezen a napon tartott millenniumi díszmenetben részt vevő vármegyei bandériumokat is meg fogják örökíteni az egyes törvényhatóságok részére Vágó Pál, Roskovics és Margitay Tihamér (1859–1922) festőművészek. Vágó Pál biztosan el is készült egy bandériummal, míg Roskovics munkájára nincs adatunk. Az egész díszmenetet a következő évben Eisenhut Ferenc (1857–1903) festette meg többedmagával körképként, amelyet a Városligetben lehetett megnézni.¹⁴⁷

Roskovics számos híres kortárs vagy már elhunyt történelmi személyiségről is festett portrékat egyesületek, társaságok vagy közigazgatási hivatalok (város- és megyeházák) számára. Az egyik első ilyen jellegű, hivatali portrénak számító munkája Török Napóleon ungi főispánról készült 1888-ban, a helyi vármegye megrendelésére (Dokumentum 19.).¹⁴⁸

¹⁴³ DÁVID 2013, 313.

¹⁴⁴ Vö. *Magyarország*, 37 (1930), 152. szám, 4. Az Országgyűlési Múzeumot 1922-ben alapították, 1929-ben nyitotta meg kapuit az Országház északi szárnyában. 1949-ben megszüntették, anyagait különböző intézmények között osztották szét. Történetéről: Cs. LENGYEL 1989, 109–114. A múzeumot 2015-ben alapították újra: LENGYEL–KEDVES 2016, 173–186. Az *Unió* festmény kalandos történetéről újabban: MURÁDIN 2022, 46–51.

¹⁴⁵ *Pesti Hírlap*, 20 (1898), 168. szám, 6. A vásárlást említik még: Az országos kaszinó művásárlásai, *Műcsarnok*, 1 (1898), 67–68. Egy vázlat: papír, szén, tus, fedőfehér, 522 × 318 mm, MNM TK, 53.1039. „Festett, rajz” változatát 500 forintért árulták 1897-ben a tavaszi kiállításon: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat tavaszi nemzetközi kiállításához 1897*, Budapest, 1897, XXVI. (346. sz.).

¹⁴⁶ *Vásárnapi Ujság*, 43 (1896), műmelléklet a 476. és 477. oldal között.

¹⁴⁷ Az ezredéves ünnepek megörökítése festményeken, *Fővárosi Lapok*, 33 (1896), 200. szám, 6. Az Eisenhut-féle körképről és Vágó Pál művéről: KOVAČEV NINKOV 2007, 88–96.

¹⁴⁸ Török Napóleon Nepomuk János (1810–1898) 1887-ig volt főispán. A portré ki is volt állítva Budapesten: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1888. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1888, VIII. (9. sz.). Röviden említi: SZANA Tamás, Az őszi műtárlat, *Magyar Salon*, 10, Budapest, 1888, 210. A portré reprodukcióját közli az őrzési hely megadása nélkül: SZILÁGYI 2015, 26. Feltehetően Ungváron, valamelyik közgyűjteményben van.

Több, ehhez a műfajhoz tartozó munkája elkészültéről részletesen beszámolt a korabeli sajtó is. Műveinek egy része mára elpusztult vagy lappang, de arra is van példa, hogy a mellőzött hivatali portré az utóbbi évtizedekben újra elfoglalta régi helyét.

Az első ilyen típusú megrendelések közé tartozott báró Eötvös József portréja, amely a Magyar Királyi József Műegyetem tulajdona volt, szerepelt az 1887-es őszi tárlaton.¹⁴⁹ Hollán Ernő (1824–1900) egész alakos nagyszabású portróját egy év múlva szintén kiállította, amelyről így írtak a kortársak: „Roskovics Ignác is az előadás egész erejével, az alakítás melegével festette Hollán Ernő honvéd-altábornagy arczképét, életnagyságban, katonai díszben. A mérnök- és építész-egylet rendelte meg a művésznél, alapítójának emléket kívánván fölállítani a képben gyűlésterme számára. A művésznek tehát nem csupán a hűségre kellett törekedni, hanem azokra a dekoratív feladatokra is, melyek az ily képet egy terem díszítésére alkalmassá, szembetűnővé teszik.”¹⁵⁰

A Magyar Tudományos Akadémia székházában működő Kisfaludy Társaság megbízásából festette meg Madách Imre félalakos portróját, a munkáért 150 forintot kapott.¹⁵¹ Ehhez a megbízáshoz kötődik a Jónás Károlyhoz, az MTA gondnokához írt levele, amelyben már a festmény díszkeretéről esik szó (Dokumentum 20.). A nagy drámaíró egész alakos, álló portróját is elkészítette Nógrád vármegye számára néhány évvel később, amelyet ünnepélyesen a balassagyarmati vármegyeházán helyeztek el, és 1890. október 30-án leplezték le.¹⁵²

Tompa Mihályról 1891-ben festett portrét ugyancsak a Kisfaludy Társaság megbízásából, szintén 150 forintért, amelyet Szász Károly és Beöthy Zsolt vettek át (erről lásd Dokumentum 21.).¹⁵³ Két év múlva ez alapján készített fametszetet Morelli Gusztáv, amelyet a *Vasárnapi Ujság*ban is leközöltek.¹⁵⁴ Roskovics Tom-

122. *Kossuth Lajos portréja* © Pest Megyei Önkormányzati Hivatal, Budapest (Áment Gellért, 2021)

páról rajzolt egy portrét is, amely *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben* is megjelent (lásd fentebb).

Szeged városa 1894-ben határozta el, hogy a millennium tiszteletére az ország jeles személyiségei közül Kossuthról, Deákról, Széchenyiről és Andrássy Gyuláról nagyszabású portrét festet. Roskovics 1897-ben készült el az álló Kossuthot ábrázoló művével. A monumentális portrékat 1898 és 1908 között a Szegedi Városi Képtárban láthatta a közönség, majd hosszú

¹⁴⁹ *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1887. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1887, XXVIII. (389. sz.).

¹⁵⁰ *Vasárnapi Ujság*, 36 (1888), 684. A festmény elpusztult vagy lappang. *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1888. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1888, XXIII. (328. sz.).

¹⁵¹ Vászon, olaj, 79,5 × 63,5 cm, jelzés nélkül. 1889–1890-ben készült. Magyar Tudományos Akadémia, Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 90. A történetéről: BICSKEI 2005, 31. Fotóját közölték: SISA–PAP–KIRÁLY 2018, 568, III/91. kép.

¹⁵² Az eseményről írnak, a festmény fotóját közlik ezzel a kísérő szöveggel: „Nógrád vármegye, székháza számára megfestette (ti. Roskovics) a megye nagy fiának arczképét, melyet 1890. okt. 30-án leplezték le. A költő egyszerű, fekete magyar viseletben áll előttünk. Vállát köpeny fedi, melynek szárnyait elől egymásra tett kezekkel nyugodtan összefogja. Az egész alak, egy nemes lelkű, mély, fennkölt gondolkodó benyomását teszi a szemlélőre. A háttérben, íróasztalon, írószer és kéziratok vannak. Ez utóbbi felirata: Az ember tragédiája. Alsó-Sztrégova. – A költő lábainál babérszörű látható.” VENDE 1905, 48. A kép fotóját közölték még: FERENCZI 1913, 517. A festmény elpusztult vagy lappang.

¹⁵³ Magyar Tudományos Akadémia, Művészeti Gyűjtemény, ltsz. Kr. 39. A kép megrendeléséről részletesebben lásd BICSKEI 2005, 31.

¹⁵⁴ *Vasárnapi Ujság*, 40 (1893), 520.

123. Kossuth Lajos portréja, vázlat © Szépművészeti Múzeum, Budapest

időre raktárba kerültek, csak a 20. század utolsó évtizedében restaurálták és helyezték ki azokat a városháza reprezentatív tereibe.¹⁵⁵

Kossuth Lajosról a szegedihez hasonlóan monumentális, de több részletében különböző portrét a pesti vármegyeháza közgyűlési terme számára is rendelték Roskovicstól 1894-ben (122. kép). A *Pesti Hírlap* ezzel a megrendeléssel kapcsolatban arról tudósított, hogy a művész, amikor azon törte a fejét, hogy miféle ruhában ábrázolhatná a nagy politikust, Helfy Ignác-

nál¹⁵⁶ megtalálta azt az atillát, amelyet Kossuth éppen 1847-ben hagyott nála.¹⁵⁷ Úgy tűnik, hogy Roskovics a millennium évében még dolgozott ezen a portrén, legalábbis erre utal „Lármás őrmester” 1896-os írása.¹⁵⁸ A festmény vázлата is fennmaradt (123. kép).¹⁵⁹ A kész mű leleplezésére 1898. július 11-én került sor a pesti vármegyeházán, az eseményről egy héttel később a *Vasárnapi Ujság* a címlapján számolt be, közölve a mű fényképét is. Az ünnepi alkalmat nem véletlenül helyezték erre a napra, ugyanis éppen ötven évvel korábban, július 11-én, Kossuth pénzügyminiszterként az országgyűléssel meg tudta szavaztatni a kétszázezer honvéd és a negyvenmillió forint megadását „az ország megvédésére”. A cikkből azt is megtudjuk, hogy a festményt még 1894-ben Földváry Mihály (1824–1895) akkori alispán indítványára rendelte meg a vármegye. Az ismertetőben részletesen leírják a képet is: „Életnagyságban s férfi kora delén, 1847-iki alakjában ábrázolja Kossuth Lajost, ki a megrendelés utasítása szerint Pestmegye zöld asztalánál, szokott könnyed szónoki állásában tűnik elénk. Deli alakját sötétzöld színű s karneol-gombokkal megrakott atilla, fekete selyem mellény és vadgalamb színű nadrág fűdi. Az atilla nyakára széles inggallér hajlik ki s oldalán vörös zsinórtartón egyszerű díszkard csüng. Arczán nyájas szelídség ömlik el; de homlokán s ajkai körül borongás ül s kék szemeknek villogó tüze törhetetlen erélyt fejez ki. Jobb kezében iratcsomót szorít, míg baljával könnyed szónoki mozdulatot tesz. A háttérben könyves polcz és Pestvármegye címere egészíti ki a kép színeibe rejtett komoly hangulatot.” A nagyszabású festményt a terem főfalán helyezték el Benczúr Gyula Ferenc Józsefről készített festménye és egy Deák-portré közé.¹⁶⁰

Újabbán bukkant fel egy fénykép, amely minden bizonnyal Roskovics műtermében készülhetett. Érdekessége, hogy a háttérben már a kész, díszkeretben álló pesti megrendelésre megvalósuló Kossuth-portré is jól kivehető. A fotó jobb alsó sarkában olvasható a művész dedikációja: „Papp Jánoséknak szeretettel Roskovics Náci” (124. kép). Papp János görögkatoli-

¹⁵⁵ Lenvászon, olaj, 238,5 × 133,5 cm. Móra Ferenc Múzeum, Ists. 50.41.1. 1998-ben restaurálta Szabó Tamás. SZABÓ 2011, 46–47. Deák Ferencet László Fülöp, gróf Andrássy Gyulát Pataky László festette meg. SZABÓ 2011, 52–55.

¹⁵⁶ 1830–1897, politikus, országgyűlési képviselő.

¹⁵⁷ A Kossuth atillája, *Pesti Hírlap*, 16 (1894), 333. szám, 8–9.

¹⁵⁸ Lármás őrmester, Roskovics Ignác műtermében, *Pécsi Figyelő*, 24 (1896), 80. szám, 2.

¹⁵⁹ Karton, olaj, 41,7 × 26 cm, SZM – MNG, Ists. 50.75 (10.047).

¹⁶⁰ *Vasárnapi Ujság*, 45 (1898), 493–494. Megköszönöm a Pest Megyei Önkormányzati Hivatal munkatársainak, hogy a fotózást lehetővé tették.

124. Roskovics Ignác műtermében rokonaival, fénykép, 1895. Magántulajdon

kus pap volt, aki Roskovics egyik unokahúgát, lánytestvére, Heléna legidősebb lányát, Mosolygó Helénát vette feleségül. A fiatalok házasságkötésére 1897 telén kerülhetett sor, mivel Papp Jánost ebben az évben, december 12-én szentelték pappá, s a papoknak még a szentelés előtt meg kellett nőszülniük. Az esküvő akkoriban nem sokkal a papszentelés előtt volt. A fotó keletkezési idejét tehát 1898 tavaszára, nyarára, a Kossuth-kép leleplezése előtti, de már a házasságkötést követő időszakra tehetjük. Hogy Roskovics pontosan kiknek a társaságában látható a képen, egyelőre nem világos: a középtengelyben biztosan egy görögkatolikus pap ül, aki jobbjával egy fonott fotel háttámlá-

jára könyököl, a fotelben ülő nő az ő felesége lehet. A művész dedikációjából úgy sejtethető, hogy rokonai körében örököltette meg magát.¹⁶¹ Ebben az évben, 1898-ban állította ki a „Totó”-nak becézett kisfiút bemutató arcképét is, akit talán a fotón látható egyik fiúcska ihletett (125. kép).¹⁶²

Érdekes adalék még Kossuth és Roskovics viszonyához, hogy majd egy évtized múlva egy budapesti „uri családnál” fölfedezett egy Kossuth-portét, amelyet Parlaghy Vilma 1885 körül Torinóban festett. A cikk szerint a festő megmozgatta politikai kapcsolatait, s a képet megvásárolták 500 koronáért az Országos Függetlenségi Kör részére.¹⁶³

¹⁶¹ Ha valóban a rokonok körében látjuk, akkor a dedikációból kiindulva azt feltételezhetjük, hogy a kép közepén a művész húga, Heléna lehet, akinek Mosolygó Antal volt a férje, s talán velük küldte a dedikált képet frissen házasodott lányuknak (akinek leszármazottai még ma is őrzik). Nem világos, hogy ki lehet a Roskovics mellett ülő civil, bajszos fiatal férfi és a velük szemben épp a *Vasárnapi Ujság*ot nézegető nő, továbbá a mellette álló, szintén az újságra pillantó kisfiúk. A fotó Papp János tulajdona, megköszönöm Wachslér Györgynek, hogy fölhívta rá a figyelmemet.

¹⁶² *Tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1898. évi tavaszi nemzetközi kiállítására*, Budapest, 1898, XIX. (203. sz.), fényképét is közlik. *Vasárnapi Ujság*, 45 (1898), 280. A Múcsarnok kiállítását ismertetik: uo. 281–282. A kép elpusztult vagy lappang.

¹⁶³ Kossuth Lajos ismeretlen arcképe, *Budapesti Hírlap*, 27 (1907), 165. szám, 10. Lwoff-Parlaghy Vilma (1863–1923) Hajdúdorogon született, Pesten nevelkedett, majd Münchenben vált képzett portréfestővé. 1885-ben kitartó munka eredményeként az öreg Kossuthról három portrét festett Torinóban. Kettőn ülő, egyen álló pózban látható az idős politikus. Az utóbbival benevezett az 1885-ös, Múcsarnokban rendezett kiállításra, amelyet először elfogadtak, majd végül elutasítottak, politikai okok miatt. Az ügyről Mikszáth is megemlékezett a *Túlhajtott lojalitás* című karcolatában: <https://www.mek.oszk.hu/00900/00901/html/index.htm> (letöltés: 2021.10.01.). A botrány hatására 1886-ban mégis kiállították a képet, és az állam megvásárolta. Az egyik ülő portré a festőné saját tulajdonában, a másik a Kossuth családé maradt, előbbi műve számára kiállításokat szervezett. Talán ezt a portrét fedezhette fel Roskovics két évtizeddel később. A portrééről: Giuseppe WEISZ, Kossuth Lajos hiteles öregkori arcképe, Parlaghy Vilma festménye, *História*, 19 (1997), 7. szám, 24.

125. Totó (Vasárnapi Ujság 1898 nyomán)

126. Katona József arképe © Katona József Múzeum, Kecskemét

A kecskeméti városháza számára Kada Elek (1852–1913) polgármester 1900-ban bízta meg Roskovicsot, akit akkoriban már a városi nagytemplom festésére is felkértek, hogy készítse el Katona József portréját. A mű két év múlva lett készen, melynek megalkotása során Roskovics feltehetően a néhány évvel korábban előkerült, de ismeretlen festőtől származó pasztell Katona-portréból indult ki. Bár a korabeli sajtó ezzel kapcsolatban arra utalt, hogy Roskovics nem ismerte ezt a korábbi képmást, az általa festett portré mégis, szinte csodálatos módon valóságos és történetileg hiteles lett, amiről a festményt és a rajzot összevetve bárki meggyőződhet.¹⁶⁴ Az új portré nagyobb szabású lett, mint elődei, s valódi újdonsága, hogy nem mell-, hanem térdképben mutatja a nagy drámaíró.¹⁶⁵ A festmény népszerűségét

jelzi, hogy az 1930-as években két másolat is készült róla.¹⁶⁶

Késői Gajzágó-leszármazott ajándékként került a jereváni Örmény Tudományos Akadémia birtokába 1971-ben az erdélyi örmény származású Gajzágó Salamont (1830–1898) háromnegyed alakban ábrázoló, nagy méretű portré, amely szintén Roskovics műve.¹⁶⁷ Gajzágó családja a 19. század elején költözött Túrkevére, de fiuk Szamosújváron (Gherla, Románia) és több jeles iskolában tanult, majd gróf Széchenyi István titkára lett. 1848-ban honvédként harcolt, a móri csata után fogságba is esett. Szabadulása és hazatérte után íróként működött, majd a kiegyezést követően tért vissza az országos politikába, ő lett a Számvevőszék első elnöke. A Roskovics által festett arképet a túrkevei városházán őrizték egészen a második világháborúig.

¹⁶⁴ SÜMEGI 2016a, 33, 10. kép.

¹⁶⁵ Vászon, olaj, 126 × 95 cm. Kecskemét, Katona József Múzeum, ltsz. 56.98. SÜMEGI 2016a, 78–83, 41. kép.

¹⁶⁶ Ezekről lásd SÜMEGI 2016a, 79, 189. lábjegyzet. 1935-ben még arról számoltak be, hogy a képek névtáblákat kaptak: „A polgármester fogadószobájában: [...] Katona József főiskális 1820–1830 (Roskovics Ignác 1902) [...]” – „Sándor József dr. tiszti főügyész szobájában: Katona József főiskális (Roskovics után festette Benyovszky István 1930)”. Névtáblát kapott a város 29 portréja, *Kecskeméti Közlöny*, 17 (1935), 92. szám, 8.

¹⁶⁷ 1889-ben ki volt állítva *Férfiarckép* címmel, Túrkeve tulajdonából: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1889/90. évi téli kiállításához*, Budapest, 1889, XXVII. (366. sz.). Létezett még egy változata, amelyet magántulajdonban lévő műként 1896-ban állított ki: *Ezredéves országos kiállítás 1896. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója. Az új műcsarnok alaprajzával*, Budapest, 1896, 92. (716. sz.)

127. *Munkácsy Mihály ifjúkori arcképe* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

128. *Ligeti Antal portréja* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

A háború utáni zűrzavarban majdnem elpusztult, de valaki megmentette, s idővel a helyi múzeumba került, ahol azonban nagy mérete miatt (!) nem tudták biztonságosan őrizni, ezért Gajzágó unokája felajánlotta Jereván számára.¹⁶⁸

Vas vármegye szombathelyi székházába II. Rákóczi Ferenc fejedelem egész alakos portréja festésével bízták meg Roskovicsot.¹⁶⁹ A mű megrendelésére minden bizonnyal Rákóczi 1906-os kassai újratemetése ösztönözhetette a vármegye közönségét.

1912-ben az ungvári gimnázium Homonnai Drugeth György (1583 körül – 1620) egész alakos portréját kívánta tőle megrendelni az intézmény alapításának tricentenáriumára készülve.¹⁷⁰ Drugeth György 17. századi arcképét a homonnai Andrassy-kastélyban őrizték

és őrzik ma is, a festőnek ebből kellett volna kiindulnia. Roskovics 1912-ben felháborodott hangú levélben jelezte Koronghi Lippich Eleknek, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium munkatársának, hogy ugyan a megbízást – mint az intézmény egykori növendéke – szívesen elvállalja, de a felkínált 500 koronányi honoráriumot méltatlanul kevésnek tartja (Dokumentum 36.). Egyelőre nem tudjuk, hogy végül megvalósult-e ez a megbízás.¹⁷¹

Pontosan meg nem határozható megrendelésre Roskovics két festő, Munkácsy Mihály ifjúkori (127. kép),¹⁷² és Ligeti Antal idős kori (128. kép) portréját is megfestette.¹⁷³ Az utóbbi különösen jól sikerült munka.

A történelmi személyiségeken kívül természetesen kortársairól, ismerőseiről is festett arcképeket, melyek

¹⁶⁸ NÉMETHI 1971a, 3–4; NÉMETHI 1971b, 22; OSZTROVSZKIJ–ANYIKIN–PRIHOGYKO–SLABAJEVA–SELESZT 1988, 116. kép, kat. 339.

¹⁶⁹ *Vasárnapi Ujság*, 56 (1909), 917. Ugyanezen az oldalon a festő arcképe is szerepel. A Rákóczi-kép elpusztult vagy lappang.

¹⁷⁰ Drugeth György 1615-ben alapította a homonnai jezsuita kollégiumot, amely megszakításokkal működött. Fia, János, 1645-ben áthelyezte Ungvárra, így lett a későbbi gimnázium elődje. A homonnai és ungvári alapításról lásd MOLNÁR 2009, 95–146.

¹⁷¹ A szándékról az iskola értesítőjében is írtak: *Adatok a főgimnázium 1911–12. évi történetéhez*, in *Az Ungvári Kir. Kat. Főgimnázium Értesítője az 1911–1912. iskolai évről*, Ungvár, 1912, 73–74.

¹⁷² Vászón, olaj, 48,5 × 38,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 57.79T.

¹⁷³ Karton, olaj, 65 × 50 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 7499.

közül többet a (rég) Múcsarnok kiállításain is bemutatt. 1892-ben a Téli Tárlaton szereplő női portréjának ruhája a korszak karikaturistáit is megihlette: a *Magyar Figaró*ban *Kétféjű angyal (Empire-styl.)* címmel jelent meg róla rajz, amely az ábrázolt hölgy jobb vállának buggyos ruháját a megfestett személy tükörképeként értelmezi újra.¹⁷⁴

Roskovics legjelentősebb történelmi témájú megbízásait a budai királyi palota Hauszmann Alajos (1847–1926) vezette nagyszabású újjáépítéséhez kapcsolódva nyerte el.¹⁷⁵ Egyrészt a Szent István terem Árpád-házi királyokat és szenteket bemutató sorozat Zsolnay kerámia képeinek kartonjait készítette el, másrészt az ő vázlatát ítélték a legjobbnak a Szent Zsigmond-várkáporna Szent Istvánt ábrázoló új oltárképére kiírt meghívásos pályázaton is, utóbbival a következő fejezetben foglalkozunk.

A Szent István terem a palota új, krisztinavárosi szárnyát és a barokk kori palotát összekötő szakaszban, a Tabán felőli oldalán állt, kialakításának ötlete már 1897-ben fölmerült. Egy kerámiaburkolattal díszített terem építésének ideája Zsolnay Vilmostól (1828–1900) származott, de Hauszmann úgy fogadtatta el a várépítési bizottsággal a javaslatot, hogy a tervezés jogát magának tartotta fenn. Az újjáépülő budai királyi palotában a Hunyadi Mátyás és a Habsburg terem mellett ide készült tudatosan a magyar történelem fontos korszakát bemutató sorozat. A Szent István terem (11,22 m hosszú, 6,42 m mély és 5,50 m magas) ikonográfiai programját a következő év tavaszára Pauler Gyula (1841–1903) történész dolgozta ki. Az új terem falait díszítő kerámiafestmények kartonjainak elkészítésére Roskovicsot javasolták.¹⁷⁶ A Thék Endre (1842–1919) műhelyében készített neoromán stílu-

sú, diófából faragott keretekbe tíz darab, teljes alakot ábrázoló festmény mellé két nagyobb, három mezőre osztott, fekvő formátumú kép is készült a supraportákba, vagyis a terem ajtója fölé. A szoba berendezésének addigra elkészült darabjait először 1900. február 23-án állították össze Thék Endre Üllői úti gyárában, ahol az uralkodó, Ferenc József személyesen is megtekintette az együtttest – ekkor Roskovicsot is bemutatták neki –, majd ugyanabban az évben a párizsi világkiállításon újra összerakták az egészet.¹⁷⁷ A terem díszítésén dolgozó mesterek több fontos elismerést is kaptak a párizsi világkiállításon, Roskovicsot azonban itthon jutalmazta állami kis aranyéremmel a Képzőművészeti Társulat.¹⁷⁸

A festőt 1898 áprilisában bízta meg a Várépítési Bizottság a tervezett képprogram megvalósításával. Első vázolatait az év júniusában terjesztette be, amelyeket el is fogadtak. A pirogránit képekhez 1:1-es arányú „kartonokat” kellett készítenie, amelyeket vászonra festett meg. Az elsők (Szent Imre, I. Béla) 1899 elején készültek el, további négyről (III. Béla, Szent László, II. András és III. András) július 7-én a művezetőség jelentette, hogy leszállította a festőt, majd október 4-re adta át a még hátralévő műveket (Kálmán, IV. Béla, Szent Margit, Szent Erzsébet).¹⁷⁹ A munkáért eredetileg 4000 forintot kapott volna, de Roskovics az alapos előkészítő tanulmányokra hivatkozva elérte, hogy végül az egészért a dupláját, 8000 forintot fizettek neki, annak ellenére, hogy a határidőkkel jócskán megcsúszott: a sorozat két utolsó képét öt hónappal később adta le az eredeti terminushoz képest, míg a két supraportába szánt festménnyel további négy hónapot foglalkozott. Azt is el tudta érni, hogy a kartonok, vagyis a nagy méretű vászonfestmények a birtokában maradjanak.¹⁸⁰

¹⁷⁴ A karikatúrát „Homicskó” szignálta. A rombuszforma képen olvasható 314-es szám a kiállítási sorszámra utal. *Magyar Figaro*, 10 (1892), 49. szám, 5. A kiállítás műtárgyjegyzékében *Gr. H. nővérek* címmel szerepel. *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1892/93. évi téli kiállításához*, Budapest, 1892, XXII. (314. sz.). A magántulajdonban lévő festmény fotóját is közölték, amely alatt Női arckép megnevezés szerepel: uo. 23. Ekkor két férfiarcképet is bemutattak Roskovicstól, az egyik F. T. urat ábrázolta, és az igazságügyi minisztériumé volt, míg a másik tulajdonosa nem derül ki: uo. XX. (276. sz.), XXVII. (399. sz.).

¹⁷⁵ Az újjáépítésről: FARBAKY 2001, 241–265.

¹⁷⁶ Bánffy Dezső előterjesztése a Szent István terem kialakítására: *Századok*, 31 (1897), 855; SZANA 1900, 245–247; HAUZSMANN 1900, 265–266; A királyi palota újjáépítése, *Vasárnapi Ujság*, 47 (1900), 409–410; SPERÓ, A Szent István terem, *Budapesti Építészeti Szemle*, 9 (1900), 5. szám, 60–61; SZVOBODA DOMÁNSZKY 2001a, 109–111; SZVOBODA DOMÁNSZKY 2001b, 433–435; SZALAI 2003, 177–193; ROSTÁS 2009, 149–172; ROSTÁS 2021, 8–11.

¹⁷⁷ LOVAY 1997, 155–159; ROSTÁS 2021, 10–11. A világkiállítás előkészítéséről: A párisi kiállítás magyar termei, *Múcsarnok*, 2 (1899), 383; N. N., A Szent István-terem, *Múcsarnok*, 3 (1900), 118.

¹⁷⁸ SZMRECSÁNYI 1911, 125.

¹⁷⁹ KERNY–SMOHAY 2013, 391, kat. 134. (Kerny Terézia). A képek szállítási rendjéről: KERNY 2007, DVD-Kat. *129. (Bizzer István–Kerny Terézia).

¹⁸⁰ SZENTPÁLY–JUHÁSZ 2021, 52–53.

Az előtanulmányokra nagy szükség volt, mert az ábrázolt történelmi alakok „hiteles” megjelenítésére a kortársak – a historizmus korszelleméhez igazodva – nagy hangsúlyt fektettek. Roskovics is okult talán a néhány évvel korábban kialakult vitából, amely az Országházba készülõ uralkodókat ábrázoló szoborgaléria kapcsán bontakozott ki: a részt vevõ mûvészeket a megrendelõk az elégtelennek ítélt „hitelesség” javítása érdekében létrehozott „Történelmi Hûséget Vizsgáló Bizottság”-hoz irányították, amelynek Pauler Gyula is tagja volt.¹⁸¹ Az Országos Képzõmûvészeti Társulat 1900 tavaszán megrendezett tárlatán a millennium évében megnyitott új Múcsarnok V. számú termében, vagyis a jobb oldali kereszthajó végében található helyiségben Roskovics kiállította a Szent István terembe szánt, vászonra festett tíz álló figuráját, ugyanezeket „vízfestményvázlatban” is lehetett látni. A mûtárgyjegyzékben mind a két sorozathoz azt a megjegyzést fûzték, hogy a tíz mû csak együttesen vásárolható meg. Szerepelt még itt a két szupraporta-kép, valamint egy Gizella királynét ábrázoló mûve is, ez utóbbi olajfestmény volt.¹⁸²

Feltehetően az 1898-ban bemutatott elõkészítõ vázlatok közé tartozott az a kis méretû, kartonra olajjal festett Árpád-házi Szent Margitot ábrázoló kép, amely mostanában tünt fel a mûkereskedelemben (129. kép).¹⁸³ A „kartonokat”, vagyis a nagy méretû olajfestményeket Roskovics hamarosan megkísérelte az államnak eladni, de ahogyan az ezzel kapcsolatos leveleibõl is sejtethetõ (Dokumentum 28–30.), nehezen tudta elérni, hogy mûvei tényleg állami tulajdonba kerüljenek. Végül 1904-ben döntöttek arról, hogy a kartonokat az akkoriban még a Szépmûvészeti Múzeumhoz tartozó Történelmi Képcsarnok számára megvásárolják. A festmények árát 1905-ben fizették ki a mûvésznek.¹⁸⁴ Mindebbõl látszik, hogy Roskovics igyekezett minden egyes mûvének a reális árát megkérni.

Roskovics az elõkészítõ munkák során többször megfordult Pécsen a Zsolnay gyárban is, amirõl a ko-

129. Árpád-házi Szent Margit, vázlat © Budapesti Történelmi Múzeum (Keppel Ákos, 2021)

rabeli sajtó beszámolt. 1899. november 18-án Morelli Gusztávval együtt érkezett a városba, hogy a két fiatal mûvész, Nikelszky Géza (1877–1966) és Dařílek (Dařílek) Henrik (1878–1963) munkáját ellenõrizze, akik „majolikára, illetve eoizinra” másolták át a kartonokon látható festményeket. A két fõvárosi mûvész nagyon meg volt elégedve a látottakkal. Az ismeretlen cikkírõ azt is jelzi, hogy a kész kerámiaképek majd szerepelni fognak az 1900-as párizsi világkiállításon. Morelli jelenlétét is az indokolta, hogy a festményeket a világ-

¹⁸¹ KELECSÉNYI 2017, 23–27.

¹⁸² *Tárgymutató az Országos Magyar Képzõmûvészeti Társulat 1900. évi tavaszi kiállítására*, Budapest, 1900, 33. A Szent László-kartonról fotót is közöltek. N. n., A tavaszi kiállítás megnyitása, *Múcsarnok*, 3 (1900), 175–176. Az 1902 októberében Kolozsváron, a Mátyás-jubileum alkalmából is kiállították a kartonokat az ottani „múcsarnokban” is. KÉZDI-KOVÁCS László, Képzõmûvészet. Kolozsvárról, *Pesti Hírlap*, 24 (1902), 282. szám, 5–6.

¹⁸³ Magángyûjteménybõl a Budapesti Történelmi Múzeum birtokába került. Közel egykorú faragott, aranyozott neogótikus keretben. Karton, olaj, 31,5 × 18,5 cm, ltsz.: KM.2021.20.1. Az is elképzelhetõ, hogy ezt teljesen külön festette, mert 1911-ben egy Szent Margit-olajképet kínált eladásra: *Országos Magyar Képzõmûvészeti Társulat, Jubiláris téli kiállítás 1911/1912*, Budapest, 1911, 45. (205. sz.).

¹⁸⁴ A két nagy képért egyenként 5000, a tíz álló képért darabonként 1600 koronát fizetett az állam. A vásárlásról: PEREGRINY 1915, 153–159, 504. Itt megtalálható a festmények alapos leírása is. Az 1930-as években a Történelmi Képcsarnok a Nemzeti Múzeumhoz került. A Roskovics-képek néhány darabját 1938-ban, a Szent István-évhez kapcsolódva a székesfehérvári városháza felújított tanácstermében helyezték ki: RÉVÉSZ 2009, 304.

130. *Szent Imre herceg*, részlet, a restaurálás előtti állapot © Szépművészeti Múzeum, Budapest

131. *Szent Imre herceg* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

esemény alkalmából készítendő díszalbum számára reprodukálja.¹⁸⁵

Roskovics a tíz „kartonon” egységes módon szerkesztette meg a történelmi szereplőket: az egész alakos Árpád-házi figurák mindegyikét palmettás szélű kőposztamensre állította, amelyen az ábrázolt személy neve olvasható, és amely mögül különböző, realistán megfestett növények kúsznak az arany háttér elé. Roskovics alapvetően szakított a történelmi ikonográfiában megszokott mintákkal, mindegyik figura esetében megpróbált valami egyedit, újat alkotni.

A nyugati falon lévő ajtótól délre Szent Imre állt (130–131. kép).¹⁸⁶ A kép újdonságait így méltatták a

festmény első tudományos feldolgozása során: „Roskovics a Szent István-terembe készített kompozícióján gyökeresen szakított a korábbi, több évszázados Szent Imre-ikonográfiai tradícióval. A legszembeszökőbb változtatása az volt, hogy nem frontális nézetből, hanem profilban ábrázolta alakját két copfba font hajjal. Marcóna tekintetű, erőteljű duzzadó fiatalembert, egy minden porcikájában férfias, határozott öntudatos ifjú uralkodót formált bajusszal, markáns, arcvonásokkal. Kezében szinte disszonánsan hat liliom attribútuma. Korhű viseletével, melyhez konkrét, beazonosítható régészeti leleteket használt fel, és hajviseletével egyértelműen a honfoglaló magyarok vezéreire kívánt utalni. Mellére

¹⁸⁵ Király képek, *Pécsi Figyelő*, 27 (1899), 265. szám, 6–7; A budai várpalota királyképei, *Műcsarnok*, 2 (1899), 437; ROSTÁS 2021, 10. Az egyik próbaégetés: Kerámiakép III. András király alakjával (korábban Szent István királyként meghatározva és leltározva, lásd PUSZTAI 1989); KERNY-SMOHAY 2013, 391, kat. 134.

¹⁸⁶ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.10T. Az eredeti vászonfestményből nagyon kevés töredék maradt meg, jelenlegi formája rekonstrukció. A restaurálást Zsámboki Orsolya végezte 2016-ban. A képet önállóan ismertette: KERNY 2007, DVD-Kat. *129. (Bizzer István–Kerny Terézia). Szent Imre hasonló kompozícióban jelent meg Körösfői-Kriesch Aladár (1863–1920) egy – állítólag – 1895-ös vázlatán, amely Szilárdfy Zoltán gyűjteményéből származik, ma a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeumban. Vö. SZILÁRDFY 2008, 186–187, [kat.] 125.

132. I. Béla király © Szépművészeti Múzeum, Budapest

133. Szent László király © Szépművészeti Múzeum, Budapest

134. Könyves Kálmán © Szépművészeti Múzeum, Budapest

pajzsba foglalva az Árpád-ház címere került vörös mezőben lépő oroszlánokkal, mely heraldikai változat csupán néhány alkalommal fordult elő a XIII. században.¹⁸⁷

Az ajtó másik oldalán I. Béla király szerepel (132. kép).¹⁸⁸ Ezt így jellemezték a korabeli sajtóban: „arca és alakja maga az erő és erős viharedzett vonásai szinte visszatükrözik azt a jelszót, mely I. Bélát jellemezte: mindent a karddal. Nem is képzelhetjük magunknak másképpen azt a szittyia magyar királyt, ki még feleségét a lengyel király leányát is karddal szerezte meg magának, mint azt Roskovics, modell nélkül, fantáziája után festette.”¹⁸⁹

A terem északi falán a középtengelyben lévő, Szent István-büszttel díszített Zsolnay kandallótól – ha szemben állunk vele – balra három, egymás mellé komponált királykövetkezik: Szent László,¹⁹⁰ Kálmán,¹⁹¹ III. Béla.¹⁹² Szent László a szokásos attribútummal, a jobbában leengedett alabárdal, míg baljában országalmát tartva látható, fejdíszé a győri Szent László-herma díszes leveles koronáját idézi, míg a mellvértjén látható Szűz Mária-kompozíció a lovagkirály vallásos érzületére utal (133. kép). Kálmánt hasonló beállításban, de törvényalkotó uralkodóként, fegyvereket, páncélt mellőzve jelenítette meg, egyik kezében jogar, a másikban tör-

¹⁸⁷ KERNY 2007, DVD-Kat. *129. (Bizzer István–Kerny Terézia).

¹⁸⁸ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.2T. Ezt a festményt és a többi itt következőt a Szent István terem kartonjai közül a Magyar Nemzeti Galériában Gippert László vezetésével restaurálták. A restaurálást megelőző – alapvetően sérült – állapotokról a MNM TK-ban lévő korábbi leíró kartonjaikon lévő műtárgyfotók alapján alkothatunk fogalmat. Megköszönöm Gödölle Mátýásnak, hogy ezekre felhívta a figyelmemet.

¹⁸⁹ Király képek, *Pécsi Figyelő*, 27 (1899), 265. szám, 7.

¹⁹⁰ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.8T.

¹⁹¹ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.7T.

¹⁹² Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.3T.

135. III. Béla király © Szépművészeti Múzeum, Budapest

136. II. András király © Szépművészeti Múzeum, Budapest

137. Árpád-házi Szent Erzsébet © Szépművészeti Múzeum, Budapest

vénykönyvek, rajtuk országalma (134. kép). III. Béla viseletében jól azonosíthatóak a székesfehérvári királysírban talált leletek: a korona, a jogar, az országalma és a kard, valamint a zománcos enkolpion, amelynek hiányzó középrészét Roskovics a festményen rekonstruálta, amikor alapvetően kis kereszttekből formázott ornamenssel egészítette ki (135. kép).¹⁹³

A kandallótól jobbra lévő hármast csoportban: II. András,¹⁹⁴ Szent Erzsébet,¹⁹⁵ IV. Béla¹⁹⁶ kapott helyet. II. András viseletét a kereszties hadjáratban való részvételére utaló szimbólumok uralják (mint például az úgynevezett jeruzsálemi kereszt), valamint a kezében tartott Aranybulla (136. kép). Szent Erzsébet vonásaiban a két évvel korábban tragikus körülmé-

nyek között elhunyt Sissi, vagyis Erzsébet királyné vonásai jelennek meg, amelyeket a kortársak egyből felismertek (137. kép). Attribútuma megszokott (kötösében feltűnő rózsák), ékszer-kiegészítői azonban szokatlanok: a fején viselt, szívvel díszített diadémnak nem nagyon lehet középkori előképe, mint ahogy a nyakában függő medalion Jézus Szíve-kompozíciójának sem, hiszen ez az ikonográfiai téma a 17. század előtt ismeretlen, s inkább a 19. századi vallásosságban volt meghatározó kultuszforma. IV. Béla mint második honalapító jelenik meg, amire a pompás palástját összefogó, Szent István-büszttöt ábrázoló csatja is utalhat. A szent király képmását az 1031-ben készített székesfehérvári kazulán, vagyis a mai koronázási pa-

¹⁹³ A sírleletek bemutatása a korábbi irodalommal: KOVÁCS 1998, 116–135. A bizánci enkolpionról: uo. 133–134, 88. kép. Roskovics valószínűleg nem látta eredetiben a tárgyakat, mivel 1898-ban újra eltemették őket a Mátyás-templomban újonnan készített III. Béla-síremlékben. Az újratemetésről és az új síremlékről: FARBAKY–FARBAKYNÉ DEKLAVA 2015, 494–496.

¹⁹⁴ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.5T.

¹⁹⁵ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.9T.

¹⁹⁶ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.4T.

138. *IV. Béla király* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

139. *Árpád-házi Szent Margit* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

140. *III. András király* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

láston látható egyik legkorábbi István-portré ihlette (138. kép).¹⁹⁷

A terem keleti falán lévő ajtó két oldalán Szent Margit (139. kép)¹⁹⁸ és III. András állnak (140. kép).¹⁹⁹ Előbbit Roskovics hasonló formában már 1898-ban megfestette a kőbányai Szent László-templom mellékoltára számára. Érdekes, hogy szentnek nevezik a királylányt, hiszen szentté csupán 1943-ban avatták, ekkor még hivatalosan csak a boldogjelző illette volna meg. A domonkos rendi ruházathoz hangsúlyos olvasó (rózsafüzér) is tartozik, amely szintén anakronisztikus elem, azonban a Margitot ábrázoló későbbi metsze-

teken valóban előszeretettel ábrázolják a később már a rend által propagált imamódszerre utaló olvasóval. A jobbában feltűnő díszes leveles női korona a Margitszigeten került elő 1838-ban.²⁰⁰

A tíz álló figura közül különösen a szentek képeinek nagy hatása lett: reprodukciókon terjedtek, de a színes üveglakok készítésekor is többször mintaképpül használták Roskovics-kompozícióit.²⁰¹

A szupraportákban a *Szent István a keresztény vallást hirdeti* (141. kép), és a *Szent István apostoli királlyá koronázása* (142. kép) jelenetek olajfestmény változatai két évtizede kerültek újra a kutatás látóterébe.²⁰²

¹⁹⁷ Szent Istvánnak a székesfehérvári kazulán lévő portréja: BARDOLY 2002, 132–133.

¹⁹⁸ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.1T.

¹⁹⁹ Kartonja: vászon, olaj, 154 × 65,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 91.6T.

²⁰⁰ Kovács 1974, 39, 50, 45. kép.

²⁰¹ Utóbbira példa: Pócs Sándor műtermében készített Szent Imre. Képét közli: MESTER 2012, 140, 190. kép.

²⁰² Vászon, olaj, egykorú fakeretben, 122 × 160,5 cm, SZM – MNG, ltsz. FEO 51.78 és FEO 51.79. A két festmény leírása: SINKÓ 1995, 341–342. Kat. III. 3a. 7–8. (Sinkó Katalin), MIKÓ–SINKÓ 2000, 629–630. Kat. XII–11. (Sinkó Katalin), J. DANKÓ–VAMOS 2007, 21. Kat. 1. 12. (Bakó Zsuzsanna), TERDIK 2013d, 178–179.

141. *Szent István a keresztény vallást hirdeti* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Szent István uralkodása kezdetén két olyan fontos döntést hozott, amely az ország további jövőjét döntően befolyásolta: fölvette a kereszténységet, népét is erre az útra térítve, majd a pápától kapott koronával megkoronázták, megalapítva a magyar államot. Az egyik képen apostoli minőségében, határozott, lendületes, kontrasztos beállításban jelenik meg a fiatal király, jobbában tartva Szent Móricnak a Krisztus egyik szögét is tartalmazó lándzsáját, amelyet Ottó császártól kapott nászajándékba, illetve egy kis kézi keresztet, balját pedig a székesfehérvári bazilika modellje fölé terjeszti, mintegy jóváhagyva a tervet, amelyet már a megtért magyarok mutatnak be az uralkodónak, mögöttük Szent Adalbert és egy misszionárius alakja látszik. István jobbán az anyja, Sarolt és felesége Gizella egy bélietes kapuban állva,

tekintetüket a királyra emelik, mellettük egy asztalra helyezve jól kivehetők a templomoknak szánt liturgikus tárgyak, amelyek készítése részben a királynőre és udvarára hárult: különösen érdekes az Isten báránnya kompozícióval díszített – feltehetően 17. századi emlékektől ihletett – textil ábrázolása, amely a korszakban tematizált magyaros stílusra utalhat. A kép előterében egy, az új hitben kételkedő magyar vitéz fél alakja látszik. A liturgikus tárgyak és a viseletek ábrázolásához Roskovics a Magyar Nemzeti Múzeumban folytatott tanulmányokat, amit a korabeli kritika többször is kiemelt; bizonyos tárgyak, viseleti elemek a múzeum gyűjteményéből jól felismerhetők. A másik kép közepmezőjében a fél térdre ereszkedő Szent Istvánt profilból látjuk, „amint Domonkos esztergomi érsek helyettese, Asztrik”²⁰³ a fejére helyezi a corona

²⁰³ A kép szereplőinek alaposabb azonosítása: PEREGRIN 1915, 153.

142. *Szent István apostoli királlyá koronázása* © Szépművészeti Múzeum, Budapest

latinát.²⁰⁴ István a koronázási palástot viseli, jobb-jában a jogart, baljában az országalmát tartja. Asztarik mögött három (állítólag Bonipert pécsi, István veszprémi és Modeszt győri) püspök áll,²⁰⁵ egyikük az apostoli kettős keresztet, a többiek a pápai bullát és egy evangéliumos könyvet tartanak. Előttük egy vitéz fél alakja látható, aki párnán tartja azt az abroncskoronát, amelyet az előző képen még István viselt, illetve a lándzsát és a kardot. Az ifjú király mögött magyar urak csoportja bontakozik ki (állítólag „Czeba nándor és Kujár országbíró”), zászlójukon az Árpádok címere, valamint a Magyarok Nagyasszonya kompozíció látható.²⁰⁶ A koronázási jelenet emlékez-

et a pécsi székesegyház Boldog Mór-kápolnájának Székely Bertalan által 1888-ban festett kompozíciójára, amely a *Mór püspök két társával, akik a Vata féle lázadásból megmenekültek, Fehérvárt megkoronázza I. Endrét* címet viseli.²⁰⁷ Roskovics a Szent István terem kerámiaképeinek kivitelezése során többször is megfordult Pécsen a Zsolnay gyárban, feltételezhető, hogy a székesegyházat sem hagyta ki.

A történelmi képek azt a két fontos történelmi eseményt mutatják be, amelyek még kilencszáz év múltán is az állam fönnállásának biztosítékát jelentették, s amelyeknek hű letéteményesei voltak a Habsburgok, legalábbis a hivatalos politikai erők szerint.²⁰⁸

²⁰⁴ Az akkori tudományos álláspont a Szent Korona felső részét tartotta korábbinak, amelyet a római pápa küldhetett Istvánnak.

²⁰⁵ PEREGRINY 1915, 153.

²⁰⁶ A képek leírása, értelmezése: SZANA 1900, 245–246; PEREGRINY 1915, 153.

²⁰⁷ BAKÓ 1999, 51, 72. kép; RÉVÉSZ 2005, 78, 47. kép.

²⁰⁸ A korszak különböző Szent István-képeit összefoglalja: ROSTÁS 2009, 153–155.

143. A rekonstruált Szent István terem © Várkapitányság (Kárász Karolina, 2021)

Roskovics számára ez a megbízás mindenképp nagy szakmai elismerést jelentett. A királyi palota másik két „tematikus” termében, a Mátyás királynak és a Habsburg-uralkodóknak emléket állító művek létrehozására a hazai művészoktatás két kiemelkedő jelentőségű szereplője, Benczúr Gyula és Lotz Károly kaptak megbízást, akik részben eltérő műfajban alkottak: olajfestményeket, illetve falképeket festettek. A Szent István terem stílusát a kortársak románnak határozták meg, amelyben magyaros motívumok is felfedezhetők, de olyan méltató is akadt – talán a sok aranynak köszönhetően –, aki „bizantinus jellegűnek” érezte.²⁰⁹

A Szent István terem teljes berendezése a pirogránit képekkel együtt teljesen elpusztult a második világháborúban. A várpalotának a háborút követő, évtizedekig tartó helyreállítása, vagy inkább újjáépítése során még a megmaradt körítőfalak egy részét is más formában építették vissza. A korra jellemző historizmusellenes hangulatban nem sok esély mutatkozott az egykori pompás enteriőr méltatására, ritka kivételnek számított Czagány István tanulmánya, aki a Hauszmann-féle

rekonstrukció – javarészt elpusztult vagy tudatosan lebontott – részeinek művészi értékeit méltatta, és a Szent István teremről elismerőleg nyilatkozott.²¹⁰ Mivel Roskovics kartonjainak egy része is súlyos sérüléseket szenvedett, feltehetően a második világháború alatt, 1990 után átadták azokat a Magyar Nemzeti Galériának, ahol a szupraporta-képeket és az épebb álló figurákat restaurálták, majd a Külügyminisztérium épületében helyezték el ezeket, ahonnan később a két nagy kép az Országház miniszterelnöki szobájának díszje lett. A Szent István terem 2015-ben kezdődő rekonstrukciójához kapcsolódva a sérült, hiányos álló képek szakszerű restaurálása is megtörtént. A terem több mint öt évig tartó teljes rekonstrukciója során a kartonok alapján az elpusztult pirogránit képeket is újraalkották. A munka 2021-ben fejeződött be, az újjáépített együttest augusztus 20-án adták át ünnepélyesen a nagyközönségnek (143–145. kép).²¹¹

A Szent István teremben folyó munka „mellékterméke” lehet a Gizella királynét önállóan megjelenítő, 1900-ban megfestett kép is, amely szerepelt a tavaszi

²⁰⁹ L–r., Képek és szobrok az új királyi palotában, *Építő Ipar*, 29 (1905), 8. szám, 62.

²¹⁰ CZAGÁNY 1978, 240.

²¹¹ Az újjáépítésről: ROSTÁS 2021; SZENTPÁLY-JUHÁSZ 2021.

144. A rekonstruált Szent István terem © Várkapitányság (Kárász Karolina, 2021)

tárlaton, majd a bécsi Pázmáneum gyűjteményébe jutott.²¹²

Roskovics aktív szerepet vállalt a hazai művészeket tömörítő társadalmi szervezetek életében is. Tagja volt az Országos Magyar Képzőművészeti Társulatnak, de aztán a fokozatosan kibontakozó „ellenzéknek” is meghatározó személyisége lett. A művészek közötti megbecsültségét mutathatja, hogy amikor 1892-ben a Műcsarnokban, a Képzőművészeti Társulat székházában a téli tárlat több pályázati díjnak – az állami aranyérem és a társulati díj – odaítéléséről döntő zsűriek művésztagjait választották meg a művészek, a legtöbb szavazatot mindkét esetben Roskovics kapta. Ezt a választást a korabeli sajtó már úgy mutatta be, mint amelyben a régi tagokkal szemben elégedetlen fiatalabbak jutottak

vége szóhoz, s a lázongók csoportjának „vezére” Pállik Béla (1845–1908) festő, aki ezzel kapcsolatban egy nyilatkozatot is felolvasott.²¹³

Az „ellenzéki csoport” működésének köszönhetően megalakult a Nemzeti Szalon is 1894-ben.²¹⁴ A józsefvárosi kocsmákban szerveződő társaság elnöke Gerster Kálmán (1850–1927) építész lett, aki a Szalon kiállítóhelyiségét az általa tervezett, József körüli Schulek–Zsigmondy-bérház első emeletén alakította ki.²¹⁵ Roskovics itt is próbált meghatározó szerepet játszani, de Rózsa Miklós újságíró visszaemlékezései szerint, aki finom iróniával vázolja fel a Szalon alapítása körül zajló „belháborút”, Roskovics nehezen emésztette meg, hogy annak elnökségéből kihagyták (Dokumentum 39.). Rózsa szerint ennek a mellőzésnek nem elvi, hanem

²¹² *Tárgymutató az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1900. évi kiállítására*, Budapest, 1900, 33. Váson, olaj, 50,5 × 37,6 cm. Eredeti, ékköves ötvösmunkát imitáló keretben. Jelezve jobbra lent: Roskovics 1900. Felirat bal oldalon: Regina Gizella. Lepold Antal tulajdonából került Bécsbe. A birtokában lévő képekről készített kéziratok jegyzéke szerint a Gizella-kép „Faragó útján került Lepoldhoz”. BODA–KISS 2002, 375, 377, 402 (kép). Faragó Ödön (1869–1935) iparművészről lehet szó, aki részt vett az 1900-as párizsi világkiállítás iparművészeti anyagának bemutatásában is. Lásd SZÉKELY 2012, 137, 138. Az is elképzelhető, hogy ez a festmény azonos azzal, amely 1908-ban Alpár Ignác építész tulajdonában volt, s amelyet 1939-ben Almássy-Teleki Éva műintézetének II. aukcióján árvereztek el. Ennek mérete: 51 × 38 cm volt, és jelzett. Ezeket az adatokat újraközölte: SZATMÁRI 2009, 46. Lepold Antal (1880–1971) római katolikus pap, művészettörténész, 1921-től az esztergomi főszékesegyház plébánosa, majd a Keresztény Múzeum és Kincstár igazgatója, 1946-tól haláláig a Bécsi Pázmáneum rektora volt.

²¹³ A választásról beszámol: *Fővárosi Lapok*, 29 (1892), 339. szám, 2546.

²¹⁴ Az alapításról részletesebben: TIMÁR 2002, 411–413.

²¹⁵ PAPP 2007, 52–53.

145. A rekonstruált Szent István-terem © Várkapitányság (Kárász Karolina, 2021)

egyszerűen praktikus oka volt: mivel a művész erősen nagyothallott, gyakran nehézkes volt vele a kapcsolattartás. A magyar művészeti élet polarizálódása ekkor még nem, igazából csak 1897 után kezdődött el. Az állami mecénatúra mind a Műcsarnokban, mind a Szalonban kiállító művészekről vásárolt, igyekezett az összhangot megőrizni, s a művészek közötti elvi szembenállásnak nem tulajdonítottak nagy jelentőséget. A művészek egy része ráadásul mind a két kiállítóhelyen szerepelt alkotásaival.²¹⁶

Roskovics azonban nem igazán állt határozottan egyik művészcsoporthoz sem, „ellenzéki” ellenére otthonosan mozgott az ellentáborban is. Róna József (1861–1939) szobrász emlékiratában az 1893-as év kapcsán feljegyezi, hogy a fővárosi piktorok két tábora két különböző helyen élt: „[az] Andrassy út környékén lakók (úgynevezett epreskertiek), kormánypártiak és mamelukok (műcsarnoki értelemben), ezeken kívül éltek a józsefvárosiak, kuruc népek, ellen-

zékiek (ismétleg műcsarnoki értelemben).²¹⁷ A két tábor között ritka volt az átjárás, mármint a műterem szempontjából is, de az egyik kivételt épp Roskovics jelentette, akit ekkoriban a „kurucok” vezérének tekintettek, de műterme mégis az Epreskertben volt. Amint láttuk, 1889-ben a Zala-műteremben dolgozott, 1890 és 1903 között a Röck Szilárd utcában alkotott, tehát ténylegesen a Józsefvárosban, majd újra az epreskerti házakban tűnt fel (1904–1906 között a Kmetty utca 19.-ben, 1907–1909 között a Munkácsy utca 16.-ban, az Aggházy-házban).²¹⁸ Ezek után költözhetett a Tisztviselőtelepre,²¹⁹ a Villám utca 26.-ba. Koronghi Lippich Eleknek küldött 1912-es levelében a Vörösmarty utca 34/A-t adta meg a műterme címeként (Dokumentum 36.), amelyet talán a Főváros bocsátott rendelkezésére, hogy a Szent Zsigmond-várkapolna számára festendő *Szent Imre neveltetése* című képpel tudjon haladni.²²⁰

Lyka Károly is külön megemlékezett a művészek vendéglői, kávéházi életéről, mivel a különböző cso-

²¹⁶ A szalonok közötti viszonyokról lásd SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 87–95.

²¹⁷ RÓNA 1929, 534–535.

²¹⁸ GÁBOR 1990, 67, 441. lábjegyzet.

²¹⁹ Bár a halálakor a sajtóban megjelent emlékezésekben volt, aki a szembetegsége idejéhez kötötte a Tisztviselőtelepre való költözést: Roskovics Ignác, *Görög Katolikus Szemle*, 16 (1915), 49. szám, 1.

²²⁰ GRÓH 1931, 2.

portok tagjai rendszerint azonos helyen gyűltek össze, ahol gyakran elméleti vitákat folytattak, aktuális művészeti kérdésekkel foglalkoztak: „Egy ilyen volt a Pósa-asztal az Orient-szálló különszobájában, ahol Pósa Lajos író köré gyülekezett egy sor újságíró, író, költő, pesti, vidéki is. Itt fontos szerepe volt a híres Lányi cigánynak, aki cimbalomszóval hangolta kedvre a társaságot kivilágos kivilágos kivirradtig. Olykor feljött Szegedről a másik cigány, Dankó Pista, és segített Lányinak hegedűjével. A művészek közül törzsvendégek voltak: Feszty Árpád, Vágó Pál, Linek Lajos, Roskovics Ignác, Szobonya Mihály, Mesterházy Kálmán festők, Molnár Árpád díszletes, Faragó József karikatúrarajzoló, alkalmilag mások is, egy-két szobrász, egy-két grafikus is. Vidám társaság, mely alig fért bőrébe, művészetről ebben a hangulatban természetesen nem eshetett szó. Hajnalig szólt a muzsika, tréfák, ugratások követték egymást, és nagy sírva vigadások. Ezt Pesten »bohéméletnek« mondották. A cigány mellett átvirrasztott éjszakák nem nagyon élesztették a másnapi munkakedvet.”²²¹

Lyka ítéletéből érződik a késői visszatekintő mindentudó és mindent meg is mondó attitűdje, amivel azonban az utókornak óvatosan kell bánnia, még akkor is, ha természetesen több megállapításával egyet lehet érteni.²²²

Roskovics alkotó pályájának fő korszaka a 19. század utolsó két évtizedére esett, amikor a hazai művészeti oktatás intézményrendszere kiépült, az állam kiemelkedően fontosnak tartotta az egyes művészeti ágak támogatását, az európai színvonalhoz való igazodást. Az 1896-os országos kiállítás képzőművészeti anyaga nagy hatást gyakorolt a látogatókra, kimutatható, hogy ezek után az arisztokraták és az állam mellett egy olyan társadalmi réteg is nyitottnak mutatkozott a művészetek iránt, amely korábban nem állt kapcsolatban ezzel a világgal.²²³ Roskovics számára ekkor még természetes volt, hogy a főképp állami és egyházi megrendelések mellett – ez utóbbiakat is javarészt állami forrásokból finanszírozták – a zsánerképekre és portrékra is jusson idő, amelyek a századforduló után – feltehetően szembetegségének köszönhetően – teljesen visszaszorulnak az életművében.

²²¹ LYKA 1982c, 33–34.

²²² Vö. Sármány-Parsons Ilona megjegyzéseit Lyka recepciójához: SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 31.

²²³ SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 82–83.

Mikszáth Kálmán (1847–1910):

Műtárlat és művészet¹

Ecclasia praecedit! Mindenekelőtt az egyházi festőkről beszélek. Ezek között pedig (noha kevés piktor van, aki egyszer-mászor ne menne témáért az örök könyvhöz, a bibliához) a legelső Roskovics Ignác.

(Mert ha valaki Ignác, azt csak azzal lehet ellen-súlyozni, hogy keresztény képeket fest.)

Roskovics Ignác, Spányi² és Fesztyvel a fiatal nemzedék triumvirátusát képezi. Zseniális, merész, sokoldalú, s a szubtilitásokban nagy. Mint egyházi festő páratlanul áll.

S valóban felülről, hogy fiatal festőink közül e három a társadalmi életben is a legkiválóbb. Feszty írni tud (de úgy, hogy egy közepszerű író beérhetné vele). Spányi tudna írni (de nem bolond, hogy írjon, ha festhet). Roskovics pedig beszélni tud oly szellemesen, akár egy Ábrányi Kornél.³ Vannak ötletei, s egyes aperçui Andrásy Gyulának is becsületére válhatnak.

Szentképei közül a „Nepomuki szt. János” volt az utolsó.

– Azért festettem meg – mondá –, mert Nepomuki úr volt az egyetlen gentleman cseh, aki a női titkot ki nem fecsegte.

A kép nagyon tisztelt, s általános elragadtatással beszéltek felőle.

A fiatal művésznek maga Trefort is gratulált, mikor a Múcsarnokban találkoztak.

– Nagyon szép a kép. Elragadó.

– Ne engem dicsérjenek, kegyelmes uram – mondá Roskovics szellemesen –, hanem a pécsi püspököt szidják.

Még be sem teltek a Nepomukival, már egy új képet állított ki Roskovics, mely most is ott függ a tárlaton: a „Pici piros alma”.

Egy szöszke, pikáns arcú parasztmenyecske almát tart a piszkos kék kötényében, az egyikbe bele is

harapott, s látszik a szép gödrös arca, hogy egy kicsit borízú. Gyönyörű menyecske, igazi szőke Blaháné.

A kép, mint Roskovics minden képe, nagy szenzációt csinált, s csakhamar híre terjedt az újságokban, hogy el van adva.

Mihelyt az újságokban van benne, mindjárt ki lehet találni, hogy ki a vevő.

Ej, no!... Vagy Wahrmann,⁴ vagy Zichy Jenő!⁵ Ezúttal Zichy Jenő volt.

Telepy,⁶ a nagy szellemi kufár, ott keringett egy fényes délben a sok kép között, midőn megpillantja Zichy Jenőt a szőke menyecske előtt, s ez önkéntelen felkiáltás szalad ki a száján:

– Óh, be gyönyörű teremtés!

– Parancsoljon vele a gróf.

– Mibe kerül? – kérdi a gróf.

– Csekélység az excellenciádnak.

– Akkor hát küldje a szállásomra.

S ezzel tovább fordul a gróf, Telepy pedig nyugodt lelkiismerettel tette rá a cédulát a képre, hogy: „el van adva”. Az újságok szokás szerint hozták a nevét a mecénásnak, egyik a másik után, hogy a „Pici piros alma”-t megvette.

S az olvasók megilletődve sóhajtottak föl, mint mindannyiszor:

„Mégiscsak derék ember ez a Zichy. Hiába csúfolják. Ott van ez mindenütt, ahol kell.”

De legjobban örült meg a hírlapi közleményeknek maga a művész, ki már zsebében érezte a ropogós ezrest, mert ennyit mondott a kép árúla. Csak azon tűnődött még, hogy ugyan aprópénzben fizeti-e Zichy vagy egy bankóban? Mert ki az ördög tudja azt akkor felváltani?

Jön ezenközben, hogy a művész találkozik az utcán a gróffal.

A gróf mohó örömmel siet hozzá:

¹ *Cikkek és karcolatok* II, 1885. <https://www.mek.oszk.hu/00900/00901/html/index.htm> (letöltés: 2021.10.01.) Rövidítve újraközölve: Magyar Maecenas, *Ludas Matyi*, 11 (1955), 15. számban is; Magyar Maecenas, *Helikon*, 3 (1992), 12. szám, 6.

² K. Spányi Béla festőművész (1852–1912).

³ Író, élt 1849 és 1913 között.

⁴ Wahrmann Mór (1832–1892) nagykereskedő, politikus, országgyűlési képviselő.

⁵ Gróf Zichy Jenő (1837–1906) politikus, Ázsia-kutató, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

⁶ Telepy Károly (1828–1906) festőművész. A Képzőművészeti Társulatnak 1861-től volt a titkára, s a székházukban, a régi Múcsarnokban rendezett kiállításokon ő volt a felelős a képek pontos elhelyezéséért. SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 33. Apja, Telepy (Telepianovics) György a Szabolcs vármegyei Kislétán született a helybeli görögkatolikus pap fiaként 1800-ban. Lásd TERDIK 2020a, 228.

– Éljen a haza! Gratulálok önnek. Charmant. Nagyon csinos.
 – Mi, kérem alássan?
 – A menyecske.
 – Igen... olvasom, hogy már excellenciádé.
 – Még nem – szólt a gróf hamisan kacintva –, még nem, de igaz, emlegettük Telepyvel.
 – Hogyan, hát még nem fait accompli? – kérde a művész kedvetlenül.
 – Diable! Hiszen még a lakását sem tudom.

– Kinek a lakását? Az enyémet vagy Telepyét?
 – A magukét? Hát miről beszél ön?
 – Hát a képről, kegyelmes uram.
 – Úgy? Én meg a modellről beszélek.
 – Hát nem vette meg a képemet?
 – Eszem ágában sem volt. Nekem a modell tetszik. Óh, ez a Telepy... ez mindig szóra-
 kozott!
 Így hallottam elbeszélni ezt a kis históriát. Így igaz az!... Ilyenek nálunk az úgynevezett mecéná-
 sok!

Mikszáth Kálmán: „Pici piros alma”¹

(Epilóg a „Műtárlat és művészet” című, tegnapelőtt megjelent cikkhez)

Tekintetes Szerkesztő Úr!

A Roskovics Ignác „megvett”, vagyis inkább „meg nem vett”, almát áruló menyecskét ábrázoló képével ismét történt valami.

Ugyanaz nap, melyen a „Pesti Hírlap”-ban megjelent amaz élénk tárca (olyanforma íze volt, mintha a mi Scarronunk írta volna), megjelent a kiállításon gróf Zichy Nepomuk János² úr, aki az ominózus kép szemléletébe merülve felkiáltott:

– Ejnye be gyönyörű kép! De kár hogy el van adva.

Meghallja e félig kimondott sóhajt Telepy (mert Telepy mindenütt jelenvaló és mindent meghalló).

– Megvenné méltóságod?

– Meg. De látom, későn jöttem.

– No nem éppen, éppen...

– Hogyan? Volna még remény?

– Hát tetszik tudni, a képet megvette ugyan Zichy Jenő gróf, de...

– Ah, a Jenő?

– De hát úgy áll a dolog, hogy még sehogy sem áll... Bizonyos is, meg nem is! Egyszóval dubiózus... Azért hát, ha megengedné a gróf, levelet írnék neki. Én hiszem, hogy ő úgysem akarja komolyan megtartani.

– Úgy? Akkor hát legyen szíves, írjon neki, s ez esetben én bizonyosan megtartom. Mi az ára?

– Ezer forint.

– Helyes. Írjon neki.

Megörült a biztos vevőnek Telepy. Tehát most már mégis túladtam a kis menyecskén, kinek tele van a kötény Matlekovits-almával.

S vígan ugrándozva mégyen az íróasztalához, megírván a levelet Zichy Jenő grófnak a következőkben:

Kegyelmes uram!

Gróf Zichy Nep. János úr öméltósága ma a műtárlaton volt, s megnézvén a Roskovics „Pici piros alma” című képét, elhatározta, hogy azon esetben ha excellenciád lemondana, megveszi.

Ennélfogva méltóztassék, kérem, nyilatkozni, hogy megtartja-e a képet vagy pedig eladhatom gróf Zichy Nep. János úrnak? stb.

Nemsokára visszaérkezett a válasz: egy illatos levél. Piros a pecsétje, finom a hajtása:

Tisztelt uram!

A kép végtelenül tetszik nekem, s nincs a világon senki, akinek a kedvéért arról lemondtam volna, csak éppen gróf Zichy Nep. János tisztelt rokonom.

Fájó szívvel bár, de neki átengedem a képet azon kikötéssel: viszont ő engedje meg, hogy minél többször meglátogathassam, s az ő házában legalább mint vendég gyönyörködhessem a nagyszabású műalkotásban.

Ajánlom magamat. Éljen a haza! stb.

Gróf Zichy Jenő

„Hála istennek! – monologizált Telepy. – Most már post tot discrimina rerum, mégis célhoz jutottunk. Nosza, értesítse egyitek a művészt, hogy a kép most már *csakugyan* el van adva, egy másitok pedig szaladjon el Zichyhez a Zichy levelével... de

¹ *Cikkek és karcolatok* II, 1885. <http://vmek.oszk.hu/00900/00901/html/29.htm> (letöltés: 2021.10.01.).

² Földbirtokos, császári és királyi kamarás, élt 1834 és 1916 között.

nem... mégsem, Zichy János grófhhoz magam megyek el... De nini, éppen itt jön a gróf maga... Ah, mily szerencse!”

Valóban Zichy János gróf lépett be.

– No, hogy állunk?

– Itt van a levél, méltóságos uram.

– Lemond?

– Természetesen. Rendben van. Öexcellenciája nagy gentleman az ilyenekben. De méltóztassék elolvasni. (Átadja a levelet.)

Zichy Nep. János gróf összeráncolt homlokkal kezdi olvasni, miközben arca folyton borúsabb.

„Ah! A Jenő igazán jó fiú. Íme lemond. Az én kedvemért? Én vagyok az az egyedüli ember. Fájó szívvel teszi... Szegény Jenő! Nagyon tetszik neki a kép... S mégis lemond. Hozzám akar jönni, hogy ott mindég láthassa. Csodálatos, hogy így bele

tud szeretni, a bohó, egyes tárgyakba. És mégis lemond. Igazi Zichy. De az ördögbe, én is Zichy vagyok. S ha le tud mondani az én kedvemért, miért ne mondhatnék le én az ő kedvéért? Úgy, úgy...”

S ezzel odafordult Telepyhez :

– Írja meg, kérem, Jenő grófnak, hogy látván a leveléből, mennyire ragaszkodik a képhez, nem akarok neki szomorúságot okozni – *tehát semmi esetre sem tartom meg.*

Ezeket mondva sarkon fordult és eltávozott.

Ez a „Pici piros alma” kép megvétele történetének második felvonása.

De a kép természetesen még most sincs megvéve. Ott vagyunk, ahol voltunk.

Kíváncsian várjuk a kép harmadik eladási esetét, mely kétségkívül nem fog elmaradni, és helyet ad egy negyedik eladási esetnek.

Roskovics Náci és a végrehajtó¹

Roskovics Náci, a kiváló piktor, a ki most a józsefvárosi plébánia-templom képeit festi, a napokban a műtermében dolgozott s csöngetést hallott. Az ecsetet félretette, a műteremből levezető lépcsőn le-sietett és kinyitotta az ajtót. Két uriember állt előtte, kérdezvén, hogy Roskovics Ignác festő urhoz van-e szerencsájük? A piktor igenlőleg felelt s a két urat föltessékelte a műterembe, abban a naív, festőre valló hitben, hogy azok most megrendeléseket hoznak. Mikor már fent voltak, előadták az ámuló Roskovicsnak, hogy ők állami végrehajtók, a kik holmi adóhátralék miatt foglalni jöttek. Miután Roskovics egészen benn volt a mosolygásban és udvariasságban,

hát adott nekik tintát és tollat és megmondta, hogy milyen tárgyat foglaljanak le. Mikor pedig a foglalási aktus bevégeződött, konyakkal és szivarral kínálta meg őket, kocintván velük és iván az egészségükre. A két végrehajtó el volt ámulva, meg volt hatva s az egyik így szólalt meg: „No még ilyen szívesen sem fogadtak bennünket sehol. Meg is látszik, hogy Roskovics úr világlátott és mivel úr. Csakis az ilyestől telik ki ennyi figyelem.” A mire a jó piktor így felelt: „Tévednek az urak. Nem azért tettem én ezt világlátott és művelt vagyok, hanem azért, mert tudom, hogy gyakran el fognak ide látogatni és mert az ilyen urakkal okos dolog jó barátságban lenni!”

¹ Pesti Hírlap, 15 (1893), 161. szám, 9.

A szegedi árvízkép festője¹

Vágó Pálról, akinek most rendezett kegyeletes kézzel a Műcsarnok emlékkiállítását, beszélnek, hogy annakidején ő kapta a legnagyobb festői honoráriumot: 20.000 forintot fizetett neki Szeged városa a nagy árvízképért. Az óriási vászonkép most ott van a szegedi kultúrpalota egyik falán. Mialatt készült a kép, Vágót meglátogatta a szegedi rögtönzött műteremben egyik kollégája: Roskovics Ignác. Sokáig

beszélgettek egyről-másról, aztán Roskovics arról panaszkodott, hogy a festőket semmibe veszik. Még utcát sem neveznek el róluk, pedig Vágó is milyen remek képet festett Szegednek. Vágó erre így szól:

– Tévedsz, öregem, az én nevemről nem utcát, de hidat neveztek el...

– Ugyan melyik hidat? – kérdé Roskovics.

– A vágóhidat – mosolygott a festő.

¹ A Műgyűjtő, 4 (1930), 4. szám, 113.

VALLÁSOS TÉMÁK,
EGYHÁZI MEGBÍZÁSOK:
OLTÁRKÉPEK,
MURÁLIÁK

146. *Magyarok Nagyasszonya*. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Bakos Zoltán, 2010)

Kétségtelen, hogy Roskovics korai jelentős művészi sikereit vallásos tárgyú képeivel aratta. A hazai görögkatolikus festők között nem ő volt azonban az első, aki komolyabb megbízásokat nyert római katolikus megrendelőktől is. A munkácsi görögkatolikus püspökség hivatalosan kinevezett „egyházmegyei festészei” közül Vidra Ferdinánd, aki egyébként veszprémi születésű és római katolikus vallású volt, még mielőtt teljesen elköteleződött volna a görögkatolikusok mellett, oltárképfestéssel is foglalkozott. Érdekes, hogy a Munkácsi Egyházmegyében betöltött szolgálata alatt nincs arra vonatkozó adatunk, hogy a latinoktól kapott volna festői megrendeléseket.¹ Kortársa volt Révész György görögkatolikus festő, akinek az 1848-as forradalmi események miatt nem sikerült az egyházmegyei festő címet elnyernie, azonban több római katolikus templom számára dolgozott a 19. század harmadik negyedében: Nagyváradon a premontrei (egykori pálos) templomban négy mellékoltárra rendeltek meg tőle festményeket 1874-ben (Szent Anna, Szent Jakab, Szent Norbert és Szent Ágoston).² Az ungi Ubreszen a római katolikus plébániatemplom Szent István királyt ábrázoló főoltárképe is tőle származik.³ Mivel Révész életművének ez az oldala még nem földolgozott, további, eddig még ismeretlen oltárképei felbukkanásával is számolhatunk. Festményein alig érezhető Münchenben töltött éveinek hatása, stílusa leginkább a Kassán élő Klimkovicsok művészetéhez áll közel: vallásos festményeit egyfajta késő biedermeier festőiség lengi be, enyhe realizmussal fűszerezve, a nazarénusok idealizmusa nem uralja el kompozícióit.

A korszakban a vallásos, egyházi tematikájú festészet – a történetihez hasonlóan – éppen válságban volt, amit nemcsak az utókor kutatói, hanem a kortársak is érzékeltek.⁴ A 19. század első felében az úgynevezett

nazarénus festők – elsősorban a Rómában letelepedett németek – próbálkoztak a szakrális tematikájú festészet megújításával. Magyar követőik közül az Örök Városba költöző Szoldatits Ferenc (1820–1916) élete végéig hű maradt ehhez a festői irányzathoz, stílusa alig változott hosszú alkotói pályája alatt. A század második felében a legtöbb egyházi megbízást itthon a délvidéki születésű Jakobey Károly (1821–1891) festő kapta, aki leginkább a nazarénusok réz- vagy fametszetekben sokszorosított és nagy népszerűsége szert tett kompozícióiból indult ki.⁵

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ebben az időben arra is tett komolyabb erőfeszítéseket, hogy hazánkban a színes ólmozott üvegfestés technikáját is meghonosítsa, mivel a szép számmal épülő középületek és templomok díszítésében egyre fontosabb szerep jutott ennek a műfajnak is. Hazai művelésére a prágai születésű Kratzmann Ede (1847–1922) nyert megbízást, aki apjával együtt költözött Budapestre, majd Münchenben tanult, ahol üvegfestészeti műhelyt is nyitott. 1876-ban visszatért a magyar fővárosba, Trefort minisztertől engedélyt kért műhelye megnyitására, amit két év múlva kapott meg. 1878-tól kezdve számos fontos megrendeléshez jutott.⁶ Úgy tűnik, hogy Trefort, és talán Ipolyi Arnold is, Roskovicsot arra szemelte ki, hogy ebben a műfajban mélyítse el tudását. A fiatal művész még müncheni ösztöndíja előtt el is tölthetett valamennyi időt Kratzmann mellett, amire életrajzai hivatkoznak, de aztán inkább a festészet iránt kötelezte el magát.⁷

Az „egyházi festészet” műfajának megújítására, fiatal, tehetséges művészek bevonására Magyarországon az Országos Képzőművészeti Társulat javaslatára a választás- és közoktatási miniszter által felállított bizottság tett kísérletet, amelynek elnöke a folyamat tényleges

¹ Vidra állítólag a veszprémi székesegyházba festett oltárképeket. TERDIK 2020a, 230.

² Röviden utal rájuk Révész munkássága jellemzők: LYKA 1982a, 43. A képek szignáltak: „Révész 1874”, PÉTER I. 1992, 72. 1941-ben Kőszeghy Elemér is dokumentálta a képeket. Lásd Kőszeghy Elemér Ingóságeltára, Budapest, Iparművészeti Múzeum, Adattár. A festmények jelen állapotát mutató fényképeket Emódi Tamásnak köszönöm.

³ A festmény szignált a bal alsó sarokban: „Révész”. Az oltárkép fotóját Makarij Medvigy atyának köszönöm. A szlovák műemléki topográfia szerint a templom 1863-ban épült, de itt egy másik oltárképet említenek. Vö. GÜNTHEROVÁ 1969, 345–346.

⁴ Erről részletesebben: SINKÓ 1996, 218–221. A 19. század közepének tendenciáiról: SZÉPHELYI F. 1981, 79–93.

⁵ KORHECZ PAPP 2019, 137–141. A bibliai jelenetek esetében gyakran a Julius Schnorr von Carolsfeld (1794–1872) német festő által illusztrált, 1852 és 1860 között Lipcsében megjelentetett *Képes Biblia* (*Die Bibel in Bildern*) fametszeteit követte, amelyeket August Gaber (1823–1894) készített. Így járt el például az Ugocsa vármegyei Salánk görögkatolikus templomában található, Krisztus sírba tételét ábrázoló, 1877-ben festett képén. Erről: TERDIK Szilveszter, *Sírba tétel: variációk egy témára, Görögkatolikus Szemlelet*, 8 (2021), 1. szám, 72–75.

⁶ SEENGER 1938, 192–193. Mégis, 1888-ban be kellett zárnia műhelyét, ekkor már más mesterek is nyitottak hasonló vállalkozásokat. Néhány év múlva eltűnt Budapestről, majd 1922-ben teljesen elzüllött állapotban, Bécsben halt meg. Uo. 194.

⁷ KECSKÓCZI 1893.

kezdeményezője, Ipolyi Arnold besztercebányai püspök lett, aki egyben a Képzőművészeti Társulat élén is ugyanezt a tisztséget töltötte be. A bizottság tagjainak jeles „műértőket” és művészeket választottak: Tárkányi Béla egri apát-kanonokot, Ligeti Antal festőt, az Országos Képtár örét, Keleti Gusztávot, az Országos Mintarajztanoda igazgatóját, és Pállik Bélát, a „jó nevű” akadémiai festőt. A bizottságot 1879. március 9-én állították föl, s július 20-án a kormánytól kértek engedélyt arra, hogy az uralkodó által a vallásalapból engedélyezett 5000 forint terhére pályázatot hirdethessenek oltárképek színvázlatainak készítésére. A kormány jóváhagyta a felterjesztést, így 1880. január 5-én az Országos Képzőművészeti Társulat több kategóriában meg is hirdette a pályázatot. Az első kategóriában vázlatokat kértek három, konkrétan meghatározott témára: a) Budapesten a lipótvárosi királyi katolikus főgimnázium részére egy Szent Ágoston-képhez; b) a budapesti angolkisasszonyok templomába egy „Órangyalt” ábrázoló oltárképhez; c) a porvai plébániatemplom számára a „Szentlélek eljövételét” ábrázoló oltárképre. A 2. kategóriában már kész bibliai vagy egyháztörténeti témájú képeket vártak. Azt is kikötötték, hogy csak magyar művészek pályázhatnak. A kiírást a bizottság elnöke, Ipolyi püspök és titkára, Keleti írták alá.⁸

A beérkezett pályamunkákat a tavasz folyamán a (régi) Múcsarnokban kiállították. György Aladár (1844–1906) újságíró az ekkoriban indult *Egyházművészeti Lap*ban – amelyet az Egyházfestészeti Bizottság sajtóorgánumának is tekinthetünk – ismertette az eredményt, amellyel cseppet sem volt elégedett. Épp a – szerinte – lehangoló eredményt látva vélte úgy, hogy van létjogosultsága a hasonló pályázatoknak, hogy a színvonal valóban növekedhessen. György ismertetőjéből kiderül, hogy Roskovics, „ki szintén igen fiatal ember, három dolgozata közül legalább kettőben azt mutatta meg, hogy önálló eszméje s felfogása van s a szokásokhoz szolgálilag nem ragaszkodik”. A vázlatok

kategóriában Roskovics a *Pünkösöd* képével a 100 forintos harmadik díjat nyerte el.⁹ Vázlatát 1880-ban már kiállította a budapesti Múcsarnok tárlatán.¹⁰

Ugyanebben az évben Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek egy ösztöndíjat is alapított (évi 300 forintnyi összegben),¹¹ amelyre fiatal festők, szobrászok jelentkezését várta a fent említett bizottság. Az első jelentkezők között találjuk Roskovics Ignácot,¹² akit a hét pályázó közül ki is választottak.¹³ A fiatal művész az ösztöndíj adta lehetőséget kihasználva Münchenbe távozott, amiről az *Egyházművészeti Lap* is beszámol: „Ifj. Roskovics Ignác végzett festésznövendék, ki a dr. Haynald Lajos kalocsai bíbornok-érsek ő eminentiája által letett alapítvány kamatait ösztöndíj gyanánt három évre elnyerte, a napokban Münchenbe utazott, magasabb kiképztetés céljából. Amint értesülünk, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister ő excellentiája is némi segélylyel látta el őt, hogy magát e tanévben külföldön föntarthassa. Roskovics egyike azon fiatal festészek legtehetségesebbjeinek, ki első sorban az egyházi festésre szánta magát, s így nálunk valóban parlagon heverő művészeti ág felvirágoztatását illetőleg, reményeket köthetünk hozzá. Örömmel tudatjuk t. olvasónkkal Roskovics azon ígéretét, miszerint az egyházi festészeti iskolák állapotáról szóló tudósításaival Münchenből szíves leendő fölkeresni lapunkat.”¹⁴

Roskovicstól ugyan egyetlen szöveget sem találunk a hét éven át megjelenő folyóiratban, de ők rendszeresen beszámoltak az ifjú mester munkáiról. 1881-ben többször a Haynald érsek által irányított kalocsai egyházmegyéhez tartozó Tovarisova (Báctóváros, ma: Tovariševo, Szerbia) község újonnan épült plébániatemplomának főoltárképével foglalkoztak. A közösség plébánosa, Vidákovits Ferenc ugyanis az *Egyházművészeti Lap* szerkesztőségéhez fordult, hogy segítsenek megfelelő művészi színvonalon berendezni a templomot. Az oltárkép festésére Roskovicsot ajánlották, mivel ő éppen Haynald támogatásának köszönhetően

⁸ A bizottság megalakulásáról hírt adtak, és a pályázati kiírást közzétették: *Egyházművészeti Lap*, 1 (1880), 49–53; RÉVÉSZ 2005, 80.

⁹ GYÖRGY 1880, 129–132; SINKÓ 1995, 284–285.

¹⁰ *Ezredéves országos kiállítás 1896. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója. Az új múcsarnok alaprajzával*, Budapest, 1896, 83. Ekkor feltehetően csak a vázlatát vagy kisebb méretű változatát állította ki: uo. 110 (927. sz.). Itt magántulajdonban lévőknek írják, ezért nem lehet szó az eredeti oltárképről. Fotóját is közlik, amely már azonban a kész oltárképet mutathatja: uo. XCV.

¹¹ Haynald műpártolásáról: LAKATOS 2019, 67–68.

¹² *Egyházművészeti Lap*, 1 (1880), 64.

¹³ *Egyházművészeti Lap*, 1 (1880), 95.

¹⁴ *Egyházművészeti Lap*, 1 (1880), 319–320.

képzzi magát Münchenben. Még azt is megírták a plébánosnak, hogy a festőnek szánt levelét nyugodtan címezheti a müncheni képzőművészeti akadémiára, s arra is buzdítják, hogy a költségvetésen túl kérhet a művésztől egy vázlatot is, amely alapján az itthoni egyházfestészettel foglalkozó bizottság bírálatot is készíthetne.¹⁵ A felkérés megtörtént, mert néhány hónappal később a folyóirat hasábjain részletesen ismertették Roskovics Münchenből küldött, fára festett, Borromei Szent Károlyt ábrázoló oltárkép-vázlatát. A lap szerkesztője, Czobor Béla személyesen mutatta be a bizottság elnökének, Ipolyi Arnoldnak, majd a titkárnak, Keleti Gusztávnak is. Mind a ketten elismerően nyilatkoztak, a művet kivitelezésre ajánlották, utóbbi dicsérő sorait a beszámolóban szó szerint idézték. A vázlatot bemutatták Haynald érseknek is, aki szintén tetszésének adott hangot, majd átadták Vidákovics plébánosnak, hogy a mű megvalósításáról lehetőség szerint gondoskodjon. A festő által a 2,30 × 1,25 m méretű oltárkép megfestéséért kért 500 forintnyi költséget reálisnak találták.¹⁶ A plébános is felterjesztette hivatalosan az érseknek az oltárkép költségeit (Dokumentum 12.), azonban végül mégsem Roskovicstól rendelték meg azt, hanem egy jóval olcsóbb megoldást választottak: a budapesti Oberbauer cég közvetített ki valami egyszerűbb festményt.¹⁷ Erről a fejleményről április 16-án kelt levelében Vidákovics plébános a folyóirat szerkesztőségét is tájékoztatta. Az egyházi hatóság döntését két okkal indokolta: egyrészt a festő elkésett a vázlatlal, másrészt túl költségesnek találták az ajánlatát. Czobor hosszan kommentálta a döntést, sajnálatának hangot adva a magyar állapotokon méltatlankodott.¹⁸

Az 1881-ben meghirdetett egyházfestészeti pályázaton is indult Roskovics, a kiírt Szentháromság-tematikára beadott műve, amely az eperjesi székesegyház festéséhez kapcsolódva készült, nem aratott sikert.¹⁹

Amint az első fejezetben olvashattuk, Roskovics nem sokáig tanult a müncheni akadémián, fél év múlva már saját műtermet bérelt a városban, és önállóan kereste a művészeti előrehaladás útjait. Az időközben felvállalt eperjesi festéssel sem haladt jól, a megbízóinak írt leveléből kiderül, hogy kintléte alatt még betegeskedett is. Természetesen igyekezett az ösztöndíjat biztosító személyek, intézmények elvárásainak megfelelni, Münchenből leginkább oltárkép-vázlatokkal jelentkezett, de amint láttuk, a zsánerfestészethez is erősen kedvet kapott, és ebben a műfajban hamar sikereket ért el.

1881. december 16-án az egyházfestészeti bizottság újabb pályázatot hirdetett a Gömör megyei Fazekaszaluzsány (Hrnčiarске Zalužany, Szlovákia) új római katolikus temploma számára egy, a Szűz Mária mennybevételét ábrázoló oltárkép-vázlat készítésére.²⁰ A következő év márciusának végéig tíz pályamunka érkezett. Roskovics is beadott egy vázlatot Münchenből, s érdemes megjegyezni, hogy rajta kívül egykori ungvári tanára és mestere, Heverdle Ferenc is pályázott. A bizottság májusban tartott ülésén egyik képet sem találta kivitelezésre méltónak, bár a 200 forintos díjat „Grossmann Gyula, a bécsi festészeti akadémia növendéke” elnyerte, a bírálók a minisztériumnak mégis azt javasolták, hogy oltárképet ne rendeljenek a pályázóktól. Figyelemre méltónak találták még Aggházy Gyula (1850–1919) és Roskovics vázolatait, de pénzjutalmat ők nem kaptak.²¹ Minden bizonnyal ezzel a pályaművel lehet azonos a Szűz mennybevételét ábrázoló, Roskovics által szignált olajfestmény-vázlat, amely a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében maradt fenn (147. kép).²² A pályázat ismertetése során a színezését mint a festmény egyik erősségét emelték ki, egyéb kifogásolnivalót azonban találtak benne, bár azt nem részletezték. A kompozíció valóban a késő reneszánszban kikristályosodott formát idézi: az üres sír körül tolongó

¹⁵ Levele tartalmát ismertetik: *Egyházművészeti Lap*, 2 (1881), 59, 61.

¹⁶ *Egyházművészeti Lap*, 2 (1881), 122–123.

¹⁷ Az erre vonatkozó iratok: KFL I.1.b. Bácsstóváros. 1880–1882. 3409. sz. A levéltári dokumentumok digitális másolatait Lakatos Adélnak köszönöm.

¹⁸ *Egyházművészeti Lap*, 2 (1881), 152–154.

¹⁹ A pályázat ismertetése, a november 22-én tartott bírálat jegyzőkönyveivel: *Egyházművészeti Lap*, 2 (1881), 353–361. Roskovics Szentháromságot ábrázoló tollrajzát közlik: uo. 355, 36. ábra. Ugyanez a rajz megjelent a társulat képes tárgymutatójában is: *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1881. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1881, XXI. 60.

²⁰ A templomról, melyet Korényi J. festett ki: GÜNTHEROVÁ 1968, 453.

²¹ A pályázat ismertetése és a pályamunkák bemutatása: *Egyházművészeti Lap*, 3 (1882), 216–217.

²² A festmény jobb alsó sarkában szignó: „Roskovics, 1882. München”. Olaj, fa, 58 × 29 cm. SZM – MNG, FEO 4932.

apostolok közül a kép előterében Tamás apostol emelkedik föl, a nézőnek háttal állva szemléli, ahogyan két angyal emeli a menny felé a Szűz fehér ruhás, alélt testét.

Az 1882 februárjában meghirdetett egyházfestészeti pályázatban két másik templom számára vártak oltárképvázlatokat: a Bars vármegyei Jálna (Jálná, Szlovákia) községbe Nepomuki Szent Jánosról²³ és a lévai (Levice, Szlovákia) piaristák templomába²⁴ Szent Józsefről, Jézus nevelőapjáról. Az 50 × 25 cm-es, olajjal festett színvázlatokat szeptember 20-ig Keleti Gusztávnak, a bizottság titkárának nevére kellett beküldeni. A nyertesek 200 forint jutalomra, illetve az oltárkép megrendelésére számíthattak.²⁵

Roskovics vázlatait (Nepomuki Szent Jánost és Szent Józsefet) a Képzőművészeti Társulat szervezésében megtartott 1882-es budapesti őszi tárlaton kiállították.²⁶ A pályázaton a Szent József-kép színvázlatáért 200 forintos díjban részesült, a Nepomuki Szent János-témában Kimnach László (1857–1906) 100 forintot kapott a vázlatáért. A kész oltárképek kategóriájában az 500 forintos díjat Baditz Ottó (1849–1936) *Karácsony* című festménye nyerte el, a második, 300 forintos díjat Roskovicsnak *A Szentlélek lejövetele* című oltárképére ítélték oda, a harmadik helyezett Paczka Ferenc (1856–1925) *A tékozló fiú* című festménye lett. Ekkor azt is jóváhagyták, hogy Roskovics és Kimnach a két díjazott vázlatot oltárképként is megfesthesse.²⁷

A Szentlélek lejövetele kép sikeréről az *Egyházművészeti Lap* hasábjain is beszámoltak, de több kritikai megjegyzést is fűztek hozzá: „Roskovics Ignác A Sz. Lélek lejövetele című festménye kapta a 300 forintos második díjat. A compositio genre-szerűsége elmaradhatott volna e képen, mert igen sokat levon az a vallásos benyomásból, melynek hiányosságát a fejlettebb művészi színezés és ügyes rajz sem képesek pótolni. Roskovicsra nézve nagy szerencse, hogy Rómába mehet, ha ugyan e szerencse nem jött későn!”²⁸

Roskovics *A Szentlélek lejövetele* című vázlatát tehát 1880-ban harmadik helyezést kapott, míg két év múlva a kész művet már második helyezésre méltatták.

147. Szűz Mária mennybevétele, vázlat © Szépművészeti Múzeum, Budapest

Az oltárképet a porvai plébániatemplomban helyezték el, ahol máig megtalálható (148–149. kép). A kompozíció nem a megszokott: a középtengelytől enyhén

²³ A szlovák műemléki topográfiában nincsenek erre a templomra vonatkozó adatok: GÜNTHEROVÁ 1967, 504–505.

²⁴ A templomról: GÜNTHEROVÁ 1968, 187.

²⁵ *Egyházművészeti Lap*, 3 (1882), 127–128.

²⁶ *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1882. évi őszi kiállításának első sorozatára*, Budapest, 1882, XII–XIII. (148. és 152. sz.). Müncheni címe: Gartenstrasse 68, I. Uo. XXI.

²⁷ Pályanyertesek, *Ország-Világ*, 4 (1883), 5. szám, 79.

²⁸ *Egyházművészeti Lap*, 3 (1882), 370.

148. *A Szentlélek leszállása*. Porva, római katolikus templom (Áment Gellért, 2021)

jobbra Szűz Mária ül, ölében kigöngyöltett, héber nyelvű tekercs nyugszik, kezét imára kulcsolja, tekintetét az égbe emeli, ahol fénykoszorúban a Szentlélek galambja jelenik meg. Az apostolok többsége hevesen gesztikulál: Mária mögött az idős Péter apostol kitárt karral szintén az égbe tekint, az előtérben az egyik fiatal tanítvány teljesen a földre borul, míg háta mögött egy idős asszony gyermeket szorít magához, aki a képből közvetlenül a nézőre pillant. Az egész jelenet a barokk festményeken megszokott módon klasszikus építészeti elemeket mutató enteriőrben játszódik, míg a bal oldalon, egy ablakon keresztül Jeruzsálem részlete is felvillan. A lángnyelvek szétoszlanak a tanítványok és

149. Roskovics szignója a porvai oltárképen

Szűz Mária felett, de csak az utóbbi feje körül jelenik meg dicsfény. Szokatlan motívum még, hogy a gyermeket tartó asszony fölött a mennyezetről leomló szakadt halászháló tűnik fel, amely az apostolok többségének foglalkozására utal. A bizánci szertartást ismerőknek ezt a részletet látva óhatatlanul is pünkösdi ünnepi tropárja jut eszébe, amely az apostoloknak a Szentlélek által nyert új hivatására, az emberhalász szerepére utal. Talán Roskovicsnak is felderenghetett ez az ének, ezért most édesapja akkoriban már sok görögkatolikus közösségben használt fordításában idézzük: „Áldott vagy Krisztus Istenünk! ki a halászatot bölcsékké nyilvánítád, leküldvén nekik a Szentlelket; általok behalászád az egész földet. Emberszerető Urunk! dicsőség néked.”²⁹

A festmény az 1885-ben Budapesten rendezett Országos Általános Kiállításon is szerepelt.³⁰ Roskovics erre a művére később is büszke volt, még 1906-ban is megpróbálta elérni, hogy az oltárképet hozassák át a Szépművészeti Múzeumba, s a falusi templom számára festessenek egy másik képet. Tervéhez a veszprémi püspök és a zirci ciszterci apát – a község kegyura – jóváhagyását is megnyerte, a megvalósításhoz a Képzőművészeti Társulattól remélt támogatást (Dokumentum 32.).³¹

²⁹ *Ó-hitű Imádságos és Énekeskönyv*. Fordítá és szerkeszté: Roskovics Ignác. VII. kiadás, Debrecen, 1893, 317.

³⁰ *Budapest Országos Általános kiállítás, A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója*, Budapest, 1885, 45 (90. sz.), a mű fotóját is közölték: uo. 72. Lásd még *Vasárnapi Ujság*, 32 (1885), 438. Az oltárképer 1200 forintot fizettek, 1886-ben került a helyére: LÁSZLÓ 2019, 110, 119, 19. l.

³¹ Erről így írt Gróh István néhány évtized múlva: „Szépművészeti múzeumunkban nincs képviselve. Első jelentékenyebb olajfestményét, a Pici piros almát néhai Zichy Jenő gróf vette meg. Főműve, a Szentlélek eljövetele, egy dunántúli kicsi faluba került az oltár fölé. Ezt az olajfestményét szerette volna behozni az állami gyűjteménybe és élete utolsó idejében azt tervezte, hogy másikat fest helyébe a falunak, csak adják ide, mert ott akar lenni művével a magyar Pantheonban.” GRÓH 1931, 2.

Roskovics és Kimnach László 1883-ban valóban Rómába utazhatott, előbbi Haynald érsek pénzügyi alapjának támogatásával, amely kétévi kinn tartózkodást biztosított.³²

Így Roskovics már Rómában festette meg a lévai (Levice, Szlovákia) Szent József-oltárképet, amelynek fogadtatása nem volt egyértelmű (150. kép). A *Fővárosi Lapok*ban több szempontból is kritizálták az 1883-as őszi tárlaton látható művet:³³ „A képtárban a magyar művészek közt Roskovics Ignác foglalja el a főhelyet Szent Józsefjével. Mi nem hisszük, hogy annak a nemes iparkodásnak, melylyel az egyházi festészetnek lendületet akarnak adni, komoly művészeti eredmény lenne. Valami folytatását keresni a renaissance szentkép-festészetnek, melyet a naturalizmus áramlata nagy idő óta mindig hátrább és hátrább tol a multba, a műtörténelem temetőjébe; szentkép-festészetet élesztgetni ma, mikor annyira át van a világ hatva a korszellem realizmusától: meddő próbálgatás, olyan, mint ha ma a vallásos költészetet akarnánk fölvirágoztatni. Vagy a való élet igazságát iparkodik a művész kifejezni, az igazi élet való mozzanatait még azok festésében is, kiket az egyház szentnek nevez s ekkor műve nem szentkép, hanem életkép; vagy pedig fest szent-képeket, az egyházi dogmák értelmében festi magát a szent valamit, az emberfölöttit s akkor nem a valóság reális, tényleges igazságának adja képét. Roskovics Ignác képét is ennek a kettőnek összeütközése teszi lehetetlenné. Élettelenesen akarta képét megfesteni, a modern réalizmus eszközeivel akart művébe életet önteni, a gyermek Krisztust gyermeknek s nem valami természetfölötti jelenségnek festette, méltó, merengő, okos arcú kis fiúnak, a kiről akár el is hisszük, hogy ez lesz a nagy szellem, aki a világot átalakítja; apja, a bibliai ács, valósággal olyan lehetett szerszámai és a forgácsok között, mint ahogy ott van ábrázolva – és ez az ács a ki fiának egy tekercs héber írást fejteget! Valóságos irreális akció. Vagy ne fessen a művész eleven embereket, hanem olyan dogmatikus lényeket, melyeket vallásosságból elhiheti a néző az ilyet (akkor nem is szólunk hozzá a művészeti igazság címén), vagy pedig ne fessen olyan akciót, mely az emberi értelem előtt lehetetlen; hanem igaz emberi dolgot; ragadja meg lelkünket az egyénei

150. *Szent József*. Főoltárkép a lévai piarista templomban (Szathmáry Péter, 2016)

reális pszichikai állapotának feltüntetésével, mint tette Munkácsy Krisztus Pilátusán, mert szemünk csak annak hisz s nem a glóriának. A mit a renaissance kor elhitt, azt az akciót mi, három évszázaddal később, nem hisszük el. Mi csak az életnek valószínű, lehetséges, reális jelenségeit hisszük el a művészetben s ezzel a művészetnek számolnia kell. Különben Roskovicsnak minden ecsetvonása erőteljes genrefestői tehetségre mutat.³⁴

A kritika Roskovicsnak nem eshetett jól, hiszen a festményt Rómában festette, s úgy érezte, ott igazi ihletre talált. A Palazzo Venezia szomszédságában, ahol Roskovics szállása volt,³⁵ feküdt a római gettó,

³² *Egyházművészeti Lap*, 4 (1883), 31–32.

³³ *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat 1883. évi őszi kiállításának második sorozatára*, Budapest, 1883, XXIII. (290. sz.).

³⁴ Az őszi kiállítás. (A magyar képirok) II, *Fővárosi Lapok*, 20 (1883), 247. szám, 1576.

³⁵ Erre már utaltunk az első fejezetben is. Fraknói Vilmos csak később alapította meg a római magyar művészházat, amelynek első lakói két évtizeddel később, 1904-ben költözhetek be. Erről: CSORBA 1995, 11.

151. *Patrona Hungariae*, 1884 (*Vasárnapi Ujság* 1909 nyomán)

s elképzelhetőnek látszik, hogy a megszokott Szent József-ikonográfia megújítására, hogy tudniillik Jézus nevelőatyját nem csupán ácsmesterként, hanem a fiát a Tóra hagyományaiba is bevezető apaként mutassa be, amire a közösen tanulmányozott irattekercs utal, éppen ott merített ihletet. A festménnyel kapcsolatban még Keleti Gusztávnak, a bizottság titkárának és a Mintarajztanoda igazgatójának is voltak kifogásai: túl szemitának tartotta az ábrázoltakat. A művésznek írt levelét ugyan nem ismerjük, tartalmára csupán Roskovics válaszából következtethetünk, amely a mester Ipolyi Arnold püspöknek küldött levelei között maradt fenn – talán Keleti adta tovább (Dokumentum 16.). Roskovics a válaszlevelében felajánlotta – bár nem túl meggyőzően –, hogy a kritikának megfelelően átfesti a képet, ha majd kikerül a tárlatból. Ez valószínűleg nem történt meg, talán éppen a bizottság elnöke, Ipo-

lyi püspök közbelépésének köszönhetően. Az oltárkép végül Lévára került a helyi közösség nagy öröme és meglegedésére, amiről a piarista háztörténet sorai tanúskodnak (Dokumentum 17.), s ahol mai napig megtalálható. Az oltárkép fotóját 1909-ben a *Vasárnapi Ujság* karácsonyi számában közölték.³⁶

Roskovics római tartózkodása alatt festett két *Patrona Hungariae* kompozíciót is, melyek történetét a *Vasárnapi Ujság* hasábjain ismertették, s az egyik műről fényképet is lehoztak (151. kép): „A jeles művész (ti. Roskovics) egyházi tárgyú képekkel aratta első kiváló sikereit, s az újabb időkben ő festette a legszebb oltárképeket, költői felfogással, vallásos ihlettel. A *Patrona Hungariae* ebben a genre-ben egyik kisebb, de kecses alkotású mű. A művész a szép képet még egyszer festette, még pedig egy palettára, arra a festékes fatáblára melyen a festők a színeket keverik. Kedvelt és divatos dolog, hogy a festékes táblát most ily célra is használják. A római magyar zászló *Patrona Hungariae*-jának e mása gr. Zichy Jenő birtokába jutott, kinek nagy képgyűjteménye van magyar festők műveiből. A római magyar zászló az 1885-iki országos kiállításon is látható volt, s a múcsarnokban a szobrok körüli draperia-díszítette ki. De visszakerült ismét Rómába, hol mint az ottani magyar művészek zászlóját őrzik, mely körül ünnepélyek alatt szoktak sorakozni a Rómában időző magyarok.”³⁷ Az itt említett zászló valóban szerepelt az 1885-ös kiállításon, s a katalógusban 1884-et jelölték meg a készítés éveként.³⁸ Ma egyik mű őrzési helyét sem ismerjük.

Nem vezett kárba a Nepomuki Szent János-vázlat készítésébe fektetett energia sem, mivel 1884-ben a Torontál vármegyei Zsombolyára (Jimbolia, Románia), a Csekonic család kastélyának kápolnájába megrendelték oltárképként. A vármegyei monográfiában így írnak a kastélyról: „A községben hat hold kiterjedésű díszkertben áll a gróf Csekonic család régi belső kastélya, a községtől délre, egy 110 hold kiterjedésű díszkertben pedig az új díszes és nagyszabású kastély emelkedik, melyet gróf Csekonic Endre v. b. t. t.³⁹ 1869–70-ben építtetett Ybl Miklós, híres műépítész tervei szerint, angol-szász ízlésben. Közéleben, kis er-

³⁶ *Vasárnapi Ujság*, 56 (1909), 1081.

³⁷ *Vasárnapi Ujság*, 35 (1888), 5, ismertető: uo. 3–4.

³⁸ „Roskovics Ignác. Szűz Mária. Olajfestmény. A Rómában időző magyar művészek zászlója az 1884-ki Rafaél-ünnepély alkalmára.” *Budapest Országos Általános kiállítás, A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója*, Budapest, 1885, 42. (21. sz.).

³⁹ Valóságos belső titkos tanácsos.

152. *Nepomuki Szent János*, oltárkép. Szinna, római katolikus plébániatemplom (Makarij Medvigy, 2010)

dőben épült 1898–99-ben az új családi sírbolt is. 1884-ben, mikor a kastélyt megnagyobbították, épült hozzá a díszes családi kápolna is, melyben Roskovics Ignác Nepomuki Szent János cz. szép oltárképe látható.⁴⁰

153. *Patrona Hungariae*, egykori főoltárkép. Szinna, római katolikus plébániatemplom (Makarij Medvigy, 2010)

1885-ben a festményt az országos kiállításon is bemutatták,⁴¹ feltehetően csak ezek után került a végleges helyére. Pesti jelenlétének emlékét *Az Űstökös* élclapban megjelenő karikatúra őrzi (63. kép).⁴² Az Ybl-féle kastélyhoz csatolt kápolnát Meinig Artúr (1853–1904) tervezte, akinek ez volt az egyik első, jelentős megbízása Magyarországon.⁴³ 1937-ben a család az egész kastélyt lebontatta, s építőanyagként értékesítették,⁴⁴ az oltárkép későbbi sorsa egyelőre nem ismert. Hogy milyen típusú kompozíció lehetett a Nepomuki Szent Jánosról

⁴⁰ BOROVSKY [1912], 137–138.

⁴¹ *Budapest Országos Általános kiállítás. A képzőművészeti csoport képes tárgymutatója*, Budapest, 1885, 47. (114. sz.).

⁴² *Az Űstökös*, 28 (1885), november 29., 8. A rajzon a Szent egy angyal által tartott marionettfigurává válik. A rajz háromkaréjos záródása feltehetően az oltárkép eredeti záródását követi.

⁴³ A kastélyról: SZILÁGYI–TUFEGDZIC 2014, 116–123; SZILÁGYI–DRAGANIC 2016, 57. A kápolna külsejéről egy fotó: uo. 58. A lap felirata: Zsomboly – Csitó kápolna (1911 előtt), Budapest Főváros Levéltára – Gerle János képeslapgyűjteménye, HU BFL.XIV.243. A kápolna építéséről: ROZSNYAI 2018, 29.

⁴⁴ SZILÁGYI–DRAGANIC 2016, 59.

154. *Szent Anna és Szent Joachim Szűz Máriával*, oltárkép. Szinna, római katolikus plébániatemplom (Makarij Medvigy, 2010)

készült vázlat és oltárkép, arról az egy évtized múlva megjelenő, Roskovic életútját és művészetét elsőként komolyan méltató cikkben olvashatunk: „Roskovic művészi becsvágyát az életképek hatása nem elégítette ki. Már a »Piczi piros almá«-t s a többi genre-képeket ugyanazon az 1885-iki őszi kiállításon ellensúlyozza »Nepomuki szent János«-sal, ezzel a sokszor meg-

festett, hagyományos alakká mintegy megkövesedett népszerű szenttel. Felfogása itt is eltérő, költői, megható, a mint a Moldava vizébe ölt szent pap testét az angyalok emelik ki a hullámokból és viszik föl a megdicsőülés magasságába, a csillagok fényétől övezve.”⁴⁵

A leírás ráillik a felső-zempléni Szinna (Snina, Szlovákia) római katolikus templomában fennmaradt, azonos témájú mellékoltárképre is (152. kép). Az újonnan épült templom számára Roskovicstól összesen tíz festményt, három oltárképet és hét falképet rendelt meg Lehoczky András plébános elhunyt elődje, Hrabovszky József (1824–1883) nagy összegű pénzadományából 1891-ben.⁴⁶ A 20. század végén jelentősen átalakított templomban mára csak a három oltárkép maradt meg Roskovicstól. Egykor a főoltáron állt a *Magyarok Nagyszonya* (153. kép), melynek vázlatáról *Szent Család* címmel 1906-ban fotó jelent meg a *Vasárnapi Ujság*-ban.⁴⁷ A félkörívesen záródó nagy méretű, vászonra festett olajkép központjában egyszerű kőtrónon ül Szűz Mária, rózsaszínes tunikában, kék köntöse térdéről a trónus lépcsőzetére hullik. Mária fején fehér fátyol, jobb térdén a szinte teljesen meztelen, csupán lobogó fehér lepellel takart gyermek Jézus lépeget kitért karral a néző irányába, anyja féltő mozdulattal óvja. A trón jobb oldalán a háttérben Szent József áll, aki a magasban repkedő, kezükben a Szűz Mária fölé a magyar Szent Koronát tartó angyalokat és az őket kísérő kerubokat szemléli. A trón lépcsőjén, a kép előterében, Mária jobbján a tömjénáldozat bemutatására alkalmas füstölő edényhez és a trón két felső lépcsőfokához döntve a magyar országcímer jelenik meg, míg a másik oldalon, a legalsó lépcsőfokon egy zárt kódex és egy ráhelyezett rózsafüzér látható. Mind a két tárgycsoportot leszakított fehér rózsák kísérik. A trónhoz vörös szőnyeg vezet, s vörös drapéria élénkíti a felhők között repülő angyalok mögötti háttérrel is. A festmény jobb alsó sarkában a művész szignója is kivehető. 1895-ben egy Roskovicot bemutató cikkben a művész – a festő műveinek valós tematikájától és kronológiájától nagyvonalúan eltekintve – hazaszeretete jeleként értelmezik ezt a művét: „A vallás ihletét, az egyház költészetét

⁴⁵ K. E. 1895, 298. A cikk szerzője feltehetően Kazár Emil (szül. Titzer Manó, 1843–1922) író, a *Vasárnapi Ujság* állandó munkatársa lehetett, aki művészeti kérdésekben gyakran nyilatkozott.

⁴⁶ http://www.farasnina.sk/viewpage.php?page_id=17 (letöltés: 2020.10.01.) A templom történetéről: GÜNTHEROVÁ 1969, 163. A templom belsejéről és a három Roskovic-oltárképről készült felvételeket Makarij Medvigy aryának köszönöm.

⁴⁷ *Vasárnapi Ujság*, 53 (1906), 833. A kép felirata azt állítja, hogy ez az oltárképről készült. Ha összevetjük a felvételt és a mai festményt, a két kép közötti különbségek, különösen a régi fotón feltűnő kidolgozatlan részletek azt sejtetik, hogy ez a felvétel nem a kész művet, hanem egy vázlatot örökített meg.

és a haza lángoló szeretetét gyermekkorában együtt szívta magába az ifjú Roskovics, s mikor kis ruthén és tót templomok számára első szent képeit festette: Magyarország Nagyasszonyát, Máriát ábrázolta nekik legtöbbször, Hungária Patronáját, a magyar koronával, vagy a koronát Máriának följajló Szent Istvánnal. Ezek közt legszebb a zemplénmegyei szinni templom oltárképe, Magyarország védasszonya. Szinna egész a határon van már; a ki Galicziá-ból jön s bemegy a templomba, ott is megtudhatja, hogy ez magyar föld.”⁴⁸

A két mellékoltárkép kisebb méretű, nyújtott téglalap formájú. A diadalív külső oldalán, az evangéliumi oldalon függ Nepomuki Szent János képe, melyre az 1884-es munkák leírása is ráillik: két angyal a holdsugártól sejtelmesen megvilágított folyó felett a magasba emeli a vértanú prágai kanonok testét, kinek feje körül csillagkoszorú ragyog (152. kép). A leckeoldalon lévő képen Szent Anna oktatta a gyermek Szűz Máriát. A kompozíció nem a megszokott: Szent Anna egy kőpadon ül, miközben szelíden magához vonja előtte álló, profilban ábrázolt fehér ruhás kislányát, jobbáiban csukott könyvvel a padra támaszkodik, mögöttük pedig Joachim szelíd alakja jelenik meg (154. kép). A háttérben lombos erdő, az előtér kőpadlóján Mária tisztaságára utaló liliomok. Ezek a képek is szignáltak, mind a kettő a jobb alsó sarokban, s érdekes megfigyelni, hogy a művész a község nemzetiségi viszonyaihoz igazodva szlovákos helyesírást alkalmazott: Roškovicš.⁴⁹

A szinni főoltárkép hatását mutatja, hogy 1932-ben a kassai görögkatolikus templom számára is megfestették az egyik mellékoltár díszeként Jordán Miklós (1892–1977) eperjesi festővel (155. kép). A két kompozíció között annyi a különbség, hogy a kassain a Szent Korona stilizáltabb, mintha archaikusabb formában lenne látható, illetve a pajzson az országcímert helyett a kassai templom monokróm homlokzati rajza jelenik meg.⁵⁰ Nyilván a korszakban már tekintettel kellett lenni a csehszlovák hatóságok érzékenységére is, ami a magyar szimbólumok átalakításához, illetve elhagyásához vezetett.

155. Jordán Miklós: *Szűz Mária a gyermek Jézussal és Szent Józseffel*. Kassa, görögkatolikus székesegyház (Makarij Medvigy, 2010)

A *Kelet* című görögkatolikus hetilapban megjelent beszámoló szerint 1889-ben azzal is megbízták Roskovicsot, hogy a Zólyom vármegyei Cserényből (Čerín, Szlovákia) a budavári koronázó (Mátyás-) templomnak adományozott középkori oltár helyett egy újat fessen a falu temploma számára, amely az Immaculatát fogja ábrázolni.⁵¹ Ez a megbízás feltehetően nem valósult meg.

A csanádi római katolikus egyházmegye legismertebb kegyhelye a ferencesek gondozásában álló Máriaradna (Radna, Románia). A barokk kegytemplom 19. század végén zajló restaurálása során Roskovicsot egy új főoltár-

⁴⁸ K. E. 1895, 297.

⁴⁹ A Szent Anna-képen lévő szignó alatt (1932, Jordán) restaurálásra utaló felirata is szerepel 1977-ből, egy szlovák mestertől.

⁵⁰ A templom építését 1882-ben kezdték meg, 1886. december 26-án már föl is szentelték, de a tornyait csak 1896-ban építették fel. Vö. BOVROVSKY 1904, 147–148; WICK 1941, 397; SZEGHY 2013, 40–45. A festményről: WICK 1941, 399; SZEGHY–JAMBOR 2007, 111. A szignó a kép bal alsó részén található. A szlovák parókiatörténet adatát és a festményről készült fotókat Makarij Medvigy atyának köszönöm.

⁵¹ *Kelet*, 2 (1889), 46. szám, 3. A cserényi templomról és az oltárról, amely tényleg bekerült a Mátyás-templomba, aztán onnan a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe lásd JÉKELY 2021, 149–153; FARBAKY–FARBAKYNÉ DEKLAVA 2015, 467–468.

156. *Angyali Üdvözlés*, főoltárkép. Máriaradna, kegytemplom (Jaksity Iván, 2019)

157. Roskovics a józsefvárosi plébániatemplom festése közben (*Vasárnapi Ujság* 1895 nyomán)

kép megfestésére kérték fel, amely az Angyali üdvözlést ábrázolja (156. kép). A nagyszabású művel 1892-ben készült el, az oltárkép reprodukcióját és rövid leírását a *Vasárnapi Ujság*ban is közölték.⁵² Roskovics a nyugati hagyomány ikonográfiájából indult ki: zárt térben a térdelő Máriát imádság közben látogatja meg az angyal, aki az imapult fölött teljes alakban, félelmetesen lebeg, és a feje fölött, felhők között megjelenő Szentlélek-galambra mutat. Egyébként az angyalhoz hasonló beállítású allegorikus nőalakok az előző évtizedben készült illusztráción már megjelentek. Mária megilletődve, szinte rémülten néz föl a magasba, kezét épp csak kitarja, ami már az isteni akarat elfogadását sejteti. A kép bal oldalán az imazsámoly mellett tömjén füstölög, és egy nagy nyitott könyv arra utal, hogy a Szent Szűz a próféciákat tanulmányozta vagy a zsoltárokat imádkozta az angyali látogatás előtt. A festmény a bal alsó sarkában szignált.

A kompozíció sikerét jelzi, hogy a róla készült és több helyen megjelent reprodukcióknak köszönhetően a néhány év múlva megvalósuló új görögkatolikus ikonosztások ünnepekorában az eredetihez képest ugyan jóval kisebb változatban, de már ez a kompozíció is feltűnik az Örömhírvétel ábrázolásaként.⁵³

A következő évben Roskovics még nagyobb szabású megbízást nyert el. A sikeresnek éppen nem mondható eperjesi munka után újra lehetősége nyílt, hogy a falképfestészetben kamatoztassa tudását. (Ezt tette Szinnán is, de az emlékek hiányában az ottani műkö-

158. A józsefvárosi templom mennyezeti festményei (Áment Gellért, 2021)

déséhez köthető falképeit nem tudjuk már megítélni.) Az új munka Budapesten kínálkozott, ahol ekkoriban indult meg a Teréz- és Józsefváros 18. század végén épült plébániatemplomainak átalakítása, mivel a közintézmények épületei és a városi paloták terén már igazi világvárosi léptéket mutató főváros összképében nagyon szegényesnek hatottak a főváros kegyurasága alá tartozó egyházi épületek. Budapest székesfőváros közgyűlése 1893-ban a józsefvárosi (Horváth Mihály tér) plébániatemplom felújítása kapcsán tárgyalta a belső festés kérdését is. Az előterjesztésből kiderül, hogy az új figurális díszítés 8600 forintba került volna, de ebből csupán 4000 állt rendelkezésre. Ennek ellenére a munkát engedélyezték, és a közgyűlés felszólította a tanácsot, hogy a hiányzó összeg előteremtésére tegyen felterjesztést.⁵⁴ A *Pesti Hírlap* beszámolója szerint május 17-én délelőtt, a főváros képzőművészeti bizottsága és a józsefvárosi templom felújítására felügyelő bizottság

⁵² *Vasárnapi Ujság*, 39 (1892), 889, leírása uo. 890. Ezek szerint a kép 5 m magas, és 12 m magasan van felfüggesztve.

⁵³ Például Balsán és Máriapócon. A képeket Spisák Gyula festette. *TERDIK* 2011, 81, 192, 133. kép.

⁵⁴ *Budapest Székesfőváros közgyűlési jegyzőkönyve*, 1893, 362. számú határozat. A rendes közgyűlést folyó év április 16-án tartották. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1893/?pg=111&layout=s (letöltés: 2021.10.01.).

159. *Szent József álma*. A józsefvárosi templom mennyezeti festményei (Áment Gellért, 2021)

Rózsavölgyi Gyula⁵⁵ elnökletével jelent meg a festő műtermében, ahol a tervezett falképek vázlatait megtekintették. A képek stílusát barokként határozták meg, s a bizottság úgy döntött, hogy a vázlatokat át lehet venni, a munkával pedig Roskovicsot meg lehet bízni. A munka befejezésének terminusaként az év, vagyis 1893. augusztus 15-ét határozták meg.⁵⁶ Ez a rövid határidő nem bizonyult tarthatónak, hiszen a munkához szükséges teljes pénzösszeg sem állt még rendelkezésre. Később ugyan megtalálták annak módját, hogy a hiányzó összeget honnan és hogyan teremtsék elő, de ezt még a belügyminiszterrel is jóvá kellett hagyniuk.⁵⁷ Úgy látszik, sikerült minden akadályt leküzdeni, mert a festés megvalósult, s még ma is létezik.

Roskovics feltehetően még abban az évben foghatott hozzá a templom festéséhez, a következőben pedig,

tehát 1894-ben már be is fejezte. A munka végeztével, 1895. május 12-én megjelenő számában a *Vasárnapi Ujság* címlapján a fiatal művész arcképét közölték Vágó Pál rajza alapján, részletes életrajzát és már kész munkáit ismertetve. A cikk illusztrációjához tartozik egy fotó is, amelyen az állványzaton álló és a templom falképein dolgozó festőt látjuk (157. kép), akiről azt is megtudjuk, hogy a téli időszakban is zajló festés alatt a hideg épületben megfázott és tüdőgyulladást kapott.⁵⁸ A következő cikk, amelyet Kazár Emil írt – s feltehetően őt sejtethjük az ugyanabban a számban az előző oldalon megjelenő, a művészt bemutató írás K. E. monogramja mögött is –, már részletesen ismerteti a Szent József-templom falképeit, mindegyikről fotót is közölve.⁵⁹ Kazár úgy tudja, hogy az ikonográfiai program kidolgozását is Roskovicsra hagyták. Az egyes

⁵⁵ Él: 1850–1924. A fővárosban 1891-ben lett tanácsnok, 1897 és 1915 között alpolgármester.

⁵⁶ A józsefvárosi templom falfestményei, *Pesti Napló*, 44 (1893), 140. szám, 2. A bizottság egyébként ekkor a templom színes üvegablakokhoz benyújtott terveket is megvizsgálta, amelyeket három mester készített: Forgó István, Ligeti Sándor és Kratzmann Ede.

⁵⁷ *Budapest fővárosi közgyűlési jegyzőkönyve*, 1893, 1269. számú határozat. A rendes közgyűlést folyó év november 15-én tartották. A jegyzőkönyv: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1893/?pg=378&clayout=s (letöltés: 2021.10.01.).

⁵⁸ K. E. 1895, 298.

⁵⁹ KAZÁR 1895. A fényképek: uo. 300–301, 304. A templom későbbi történetével foglalkozó írások nem sok szót vesztenek a falképekre: SCHOEN 1938a, 322; SZENDE 2013b, 633.

160. *Szent Józsefhalála.* A józsefvárosi templom mennyezeti festményei (Áment Gellért, 2021)

témákat alaposan bemutatja, és viszonylag részletes leírást közöl a falképfestés technikai részleteiről is. Külön kiemeli, hogy a festőnek milyen nagy nehézséget okoz az a helyzet, hogy szinte folyamatosan a feje fölött kell dolgoznia úgy, hogy az állványok miatt igazából csak a végén fogja majd az egészset együtt látni (158. kép).

Roskovics itt alkalmazza először azt a megoldást, amelyet majd Kecskeméten sem hagy ki, hogy tudniillik a karzat feletti boltozatra éjszakai égboltot festett. Ez az éjszakai háttér megjelent már a Nepomuki Szent János-kompozíciókon is, de falképek esetében merész dolognak tűnhetett ez a megoldás (159. kép). Kazár így ír a hajó három boltozati szakaszán lévő nagy kompozíció színeiről: „A templom hajójának mennyezetén következik a Szent József-képek sorozata, a színek skálájában: először gyönyörű éjjeli jelenet, a csillagos éggel; aztán a hasadó hajnal; harmadikul pedig a ragyogó napfény; a misztérium, a mennybemenetel, a megdicsőülés. Mind a három hangulata más, mennyei dolgok szépségével eltelve, és szétáradva a fohászzkodókra, a könyörgőkre, kik a templomban összegyűlnek.”⁶⁰

Az éjjeli háttérret Szent József álma indokolta, ami a Máté evangéliumban olvasható angyali intésre utal, amelyben Mária jegyesével közli az angyal, hogy ne féljen feleségül venni a már áldott állapotban lévő leányt (Mt 1,20–25). A középső jelenet a Szent halálát ábrázolja, akinek angyaloktól övezett felhőravatalánál a nevelt isteni gyermek, a felnőtt Jézus jelenik meg (160. kép). A kompozíció jobb alsó sarkában, ahová a festő ácszerszámokat és egy posztamenst is elhelyezett, utóbbi oldalán az 1894-es, a falképek készítése évére utaló évszám olvasható, ahogyan egyébként a templom karzatának korlátján is. A hajó harmadik boltozati szakaszán egy rendhagyó *Patrona Hungariae* kompozíció kapott helyet: Szűz Mária ezen ugyanis nem a gyermek Jézussal, hanem Szent Józseffel együtt jelenik meg, s együtt fogadják az előttük térdelő Szent István királyt, aki a kezében tartott koronával ajánlja a mennyei pártfogó oltalmába országát (161. kép). Szűz Mária palástja alól további magyar szentek imádkozva társulnak az apostoli király gesztusához. A kompozíció bal oldalán egy angyal emeli maga elé a pajzsra festett országcímert, míg egy gyermek angyal azt

⁶⁰ KAZÁR 1895, 299.

161. *Szent József megdicsőülése.* A józsefvárosi templom mennyezeti festménye (Áment Gellért, 2021)

a magasból megkoszorúzza. Az égiek felhője alatt egy félköríves épület párkányzata posztamensszerűen tűnik fel, képszékén a következő latin felirat olvasható, amely a Szent Szűznek mint hazánknak, Józsefnek pedig mint a katolikus egyház pártfogójának közbenjárását kéri: PATRONA HUNGARIAE, PATRONUS ECCLESIAE / ORATE PRO NOBIS! A párkány fölött egy fél alakban ábrázolt vitéz lándzsát és zászlót leengedve hódol az égi patrónusok előtt, míg a kompozíció jobb alsó sarkában pontosabban meg nem határozott személyek szemlélik az égi jelenést.

Ma már megmosolyogtató, hogy Kazár éppen ennek a képnek a kapcsán elmélkedik arról, hogy végre a fővárosi templomokban a német és latin feliratok helyett a magyar szövegek is teret nyernek. Nem jött zavarba, amikor kicsit később idézi a festmény latin feliratát is, bár pontatlanul. Úgy tűnik, hogy maguk a megrendelők vagy akár maga a festő is tisztában voltak azzal, hogy a római egyház hivatalos, szent nyelve mégiscsak a latin. Arról nem is beszélve, hogy ebben az időben a Szent József-templom volt a fővárosi katolikus szlovákság pasztorális központja is. Bár az is igaz, hogy a fővárosi kegyúri jogára hivatkozva minden plébánia-templomban a magyar nyelvű prédikálást erőltette.

A szentély boltozatán a Szentháromság jelenik meg (162. kép), míg a nagy falképekhez ornamentális kerettel görögkeresztforma képmezőkben az evangélisták háromnegyed portréit illesztették (163–164. kép). Érdekes, hogy Lukács esetében semmi nem utal festő voltára, pedig Eperjesen ez még hangsúlyosan szerepelt.

Roskovics biztosan örült ennek a megbízásnak, hiszen a közelben lakott, műterme a Röck Szilárd utcában volt, s művész barátaival is jórészt a Józsefváros vendéglőiben, kávéházaiban élte társadalmi életét. A falképek szépségét a kortársak elismerése kísérte, Szana Tamás – a korszak kedvelt művészeti írója – a 19. század művészeit bemutató könyvében is elég hosszan méltatja a józsefvárosi falképeket: „Ugyanekkor vagy valamivel később festette a kitűnő genréképeiről: Piczi piros alma, Jaj be édes, Aczél, kova, tapló már igen előnyösen ismert Roskovics Ignác a Szentlélek eljövételét, mely, sok más kiváló tulajdonságát nem tekintve, már csak azért is nagyobb figyelmet érdemelt, mert az egészséges realizmus térfoglalását jelezte egyházi művészetünkben. Ezt a festményt, valamint később misztikus költészettel teljes Nepomuki Szt. Jánosát is nagy elismeréssel üdvözölte a bíráló. És Roskovicsnak e sikerek dacára is évekig kellett várakoznia, míg számára 1895-ben a

162. *Szentháromság*. A józsefvárosi templom mennyezeti festménye (Áment Gellért, 2021)

józsefvárosi négy barokk keretbe négy önálló kompozíciót készített. Az első, közvetlenül a főoltár fölött, a Szent Háromságot ábrázolja, a régiek tradicionális felfogása szerint ugyan, hanem a kompozíció olyan merész és lendületes vonalaival, s a diskkrét, de mégis jól érvényesülő színek oly gazdagságával, a minőre magyar freskófestőnél ritkán találunk. A másik kép Szent József álmát mutatja, a mint éjjeli égboltozaton, kékesszürke felhők közt megjelenik előtte az Istenanya, a kezében liliumokat, a szűziesség jelvényét tartó Bambinóval. Poetikus hangulat ömlik el az egész festményen, s az itt-ott mutatkozó ezüstös tónusok még inkább emelik a kompozíció misztikus voltát. Ezzel ellentétben meleg fény árad reánk a harmadik képről, melyen, angyaloktól környezve, az Üdvözítő jelenik meg, hogy nevelő-atyjának lelkét magához vegye. Ennek czime: Szent József halála. Koloritjának meglepő erejével, s rajzának merészségével ez emlékeztet legjobban a modern egyházi festők mesterének: Tiepolónak ecsetjére. – Az utolsó kompozíció; Mária és Szent József

apotheosise igazán magyar jellegű vallásos festmény. Rajta Roskovics épp oly szerencsével szerepelteti az ország festőiesen csoportosított jelvényeit, mint egykor saját motivumaikkal a cinquecento művészei tették, ha olaszországi középületek vagy templomok számára dolgoztak. A színhatásokban bővelkedő, bár jobboldali sarkán egy kissé nyugtalan festmény, a magyarországi szentek; Sz. István, Sz. László, Imre herceg, Sz. Erzsébet és Sz. Margit hódolatát mutatja Mária és Sz. József előtt. Mindezekről a freskókról vallásos ihlet, s a meggyőződés ereje sugárzik felénk, azt mutatva, hogy Roskovics nemcsak festeni tud, de hisz is abban, a mit képein élénk varázsol. Sőt többet tesz: őszinteségével minket, egy kétkedő század gyermekeit, meg tud nyerni annak, hogy hitében, meggyőződésében osztagozunk. Templom freskóinak megfestésében új alkalom kínálkozott, hogy művészetét az egyház szolgálatának szentelhesse. A művész ezekben az újabb alkotásaiban, ellentétben a folyvást Rahl⁶¹ és a bécsi mesterek nyomdokában haladó magyar freskó-festőkkel, Tiepolo⁶² s

⁶¹ Carl Rahl (1812–1865) osztrák festő, Lotz Károly, Than Mór, Munkácsy Mihály mestere. Élt Rómában és Münchenben is, majd hazatérve Bécsben tanított. Nagyszabású történelmi képei közismertnek számítottak.

⁶² Giovanni Battista Tiepolo (1696–1770) velencei festő.

163. Szent Lukács evangélista. A józsefvárosi templom mennyezeti festménye (Áment Gellért, 2021)

164. Szent Márk evangélista. A józsefvárosi templom mennyezeti festménye (Áment Gellért, 2021)

az újabb francziák⁶³ tanítványának mutatja magát, anélkül, hogy őket szolgálai módon utánozná. Merész a kompozícióban, a rajzban, a rövidítések alkalmazásában, színei pedig olyan élénkek és tartalmasak, hogy szinte vibrálni látszanak az egyhangú, sűrű és barna foltokhoz szoktatott szemünk előtt.⁶⁴

Feltehetően ehhez az együtteshez tartozó előkészítő vázlat lehetett az evangélistákat ábrázoló olajfestmény, amelyet a Műcsarnokban rendezett 1897-es tavaszi tárlaton mutatott be.⁶⁵

1895 áprilisában, a húsvéhoz kapcsolódva közölte a *Vasárnap Ujság* Roskovics Jézust ábrázoló rajzát

is, amelyen az Üdvözítő háromnegyedes beállításban, kezében rózsával jelenik meg (165. kép). Jézus lépő gesztusa emlékeztet a józsefvárosi Szent József halálát ábrázoló kompozíció Üdvözítő-ábrázolására is. A fénykép feliratából kiderül, hogy ez a rajz hová készült: „Képek Jézus életéből. – Dupanlounnak Ruschek Antal által átdolgozott »Jézus Krisztus« című művéből. A sorozatot egy magyar művésznek, Roskovics Ignácznak képe zárja be, a ki Krisztust, kezében rózsával festette le, a szeretet virágával, mely eljutott a világ minden részébe.”⁶⁶

Roskovics, amint az előző fejezetben láttuk, ezekben az években sokat dolgozott: történeti személyiségek

⁶³ Talán Pierre Puvis de Chavannes-ra (1824–1898) gondol, akinek „finom naturalizmusát” itthon is értékelték. Fieber Henrik így írt a párizsi Panthéonban megfestett Szent Genovéva életét ábrázoló falképeiről: „Szintén sematikusabb, kontúrokkal dolgozó falképek, de azért a modern vallásos festészet legremekebb alkotásainak tartjuk.” FIEBER 1914, 162.

⁶⁴ SZANA 1901, 253–254.

⁶⁵ *Képes tárgymutató az O. M. Képzőművészeti Társulat tavaszi nemzetközi kiállításához 1897*, Budapest, 1897, XXVI. (344. sz.). A négy alak azonos hordozón jelenhetett meg, mert egy képként, 1200 forintért árusították a vázlatot.

⁶⁶ *Vasárnapi Ujság*, 42 (1895), 236. Ruschek Antal (1851–1914) győri kanonok, egyházi író. Az itt idézett mű: DUPANLOUP Bódog, *A mi Urunk Jézus Krisztus élete*. Magyar nyelvre átírta: Ruschek Antal, Szent István Társulat, Budapest. Az eredeti mű: Félix DUPANLOUP, *Histoire de Notre-Seigneur Jésus-Christ*, Paris, 1870.

portréit festette, hozzáfogott az *Erdélyi Unió*-képhez, 1897-ben pedig a Szentföldre is eljutott. Ezután kaphatott megbízást a magyaros stílus kiemelkedő jelentőségű egyházi épületének, a Lechner Ödön által tervezett, 1894 és 1897 között épült kőbányai Szent László-templom két oltárképének az elkészítésére.⁶⁷ A templom védőszentjét a főoltárra, a lecke (jobb) oldali kereszthajóra nyíló oldalkápolna oltárára pedig egy másik Árpád-házi szentet, Boldog Margitot kellett megfestenie.⁶⁸ Mind a két oltár felépítménye Zsolnay-féle pirogránitból készült, Tandor Ottó (1852–1913) építész, műegyetemi tanár tervei szerint.⁶⁹

A *Szent László a cserhalmi ütközet után a győzelemért hálát ad* című, vászonra festett főoltárképen a szent király diadalmas hadvezérként áll, tekintetét enyhén az égre emeli, feje fölött a *Patrona Hungariae* képével díszített zászló lobog, ami az uralkodó hitbéli elkötelezettségének is hű kifejeződése (166. kép). A kompozíció előterében és a király balján ábrázolt harcosok megrendült tisztelettel szemlélik uralkodójukat. A Szent László-képpel kapcsolatban Roskovics 1898 szeptemberében azt kérte a Képzőművészeti Társulattól, hogy néhány napig állítsák ki a téli tárlaton.⁷⁰ Feltehetően csak a következő évben került végleges helyére, hiszen a templom berendezésével 1899 tavaszára készültek el.⁷¹

A Szent Margit-kép műfajilag különleges: nem vászonra, hanem különféle technikákkal megmunkált sárgaréz lemezre készült (167. kép). A kecsesen, enyhén kontrasztos, S alakban beállított, domonkos rendi ruhát viselő királylány szelíden tekint szemlélőjére. Jobbjában liliomokat és a Margit-szigeten előkerült középkori leveles koronát – mint a visszautasított e világi hatalom jelképét – tartja, míg baljáról a kézfejére tekert rózsafüzére hullik alá. A fémlemez vésett liliomos keretdísz szegélyezi, a háttérben ugyancsak vésett, stilizált virágokból és görögkeresztekből komponált díszítés látszik. Az alaplemezzel különböző technikával készült rátéteket is helyeztek: áttört és dúsan díszített glóriát, amelyre gyöngyökkel dústított, ékszerszerű virágokat

165. Jézus Krisztus, illusztráció (*Vasárnapi Ujság* 1895 nyomán)

raktak, fölötté, a liliomos keretdísz középtengelyében ötágú, aranyozott csillag ragyog, de kisebb csillagrátétek az egész háttéren előfordulnak; önálló rátét a jobb kézben tartott korona, amelyet vörös és zöld, foglalatba helyezett csiszolt üvegekkel is ellátták, de önálló öntvény a rózsafüzér keresztje és a mögötte felsejülő érem is. Az alaplemezzel egyező anyagból készült a Boldog Margit balján feltűnő címerpajzs, melynek tetején két oroslán kettős kereszttel díszített kisebb címerpajzsot tart. A nagy pajzsos olvasható vésett felirat

⁶⁷ A templom építéséről: NEMES 1980. A főoltárképről: uo. 140; GELLÉR 1995, 300–303; CSOMBOR 2013, 702–703.

⁶⁸ A két oltárképről a *Vasárnapi Ujság*ban 1907-ben közöltek fotót, virágvasárnaphoz kapcsolódva. *Vasárnapi Ujság*, 54 (1907), 228–229.

⁶⁹ Eredetileg Lechnernek kellett volna készítenie a berendezés terveit, de mivel az építkezés alatt nem tartotta be mindig a határidőket, a városi tanács – a hazai építészek tiltakozása ellenére – egy másik építész bízott meg a feladattal. SEENGER 1943, 258–259.

⁷⁰ KERNY 2000, 194; KERNY 2018, 247.

⁷¹ A templomot 1899. március 21-án áldotta meg a plébános, április 2-án átadták a közhasználatnak, ünnepélyes felszentelése azonban csak 1900-ban, Szent László napján történt meg. SEENGER 1943, 259.

166. *Szent László király*, főoltárkép. Kőbánya, Szent László-templom (Áment Gellért, 2021)

az adományozókról emlékezik meg: **ÁRPÁD HÁZI BOLDOG MARGIT TISZTELETÉRE ÉS MARGIT LEÁNYUK EMLÉKÉRE (1877–1895) DR. ÖRLEY LAJOS ÉS NEJE SZÜL. CSERVENKA SZIDÓNIA 1898.**⁷² Az ábrázolt szent posztamensként alkalmazott másik rátét rövidebb oldalain két, profilból ábrázolt kerubfej tűnik fel, míg felső peremének sarkain vésett művésznevek olvashatók: Roskovics, illetve Herpka. A posztamens két oldalán festett liliumok teszik még gazdagabbá a háttérrel, amely eredeti állapotában, polírozva aranyhátter benyomását keltette. Az aranyra emlékeztető rézlemez így jól rímelt a bal oldali mellékkápolna Páduai Szent Antal-oltár főképeinek arany üvegmozaik háttérére, amely Dréher Antal sörgyáros és neje mecenatúrájából Róth Miksa műhelyében készült. A díszes, polikróm Zsolnay

kerettel együtt biztosan erős hatást gyakorolhatott a korabeli szemlélőre ez a pazar együttes, amely – minden kopottsága ellenére – még a mai nézőt is képes mehökkenteni. Roskovics később az itt megfestett Szent Margit-kompozíciót alkalmazta a Szent István teremben, majd bő másfél évtized múlva megfestette a terézvárosi plébániatemplom számára is.⁷³

A fémrészek készítőjében a jelzés alapján Herpka Károly (1861–1938) ötvösművészt sejtethetjük, aki a korszak finom fémmegmunkálásának kiemelkedő alakja, a Magyar Királyi Iparművészeti Iskola tanára volt. Nem tudni, kinek az ötlete lehetett itt a vegyes technika alkalmazása. Feltételezhető, hogy a fémrészek díszit a két művész egyeztetette egymással, de Herpka önállóan tervezte.

Érdeemes néhány szót ejteni a megrendelőkről is. Örley Lajos fővárosi ügyvéd és városi bizottsági tag a fővárosi elithez tartozott. Téglagyára volt Kőbányán, aminek köszönhetően biztosan jelentős megrendeléseket kapott a templom építése során. Lányja, akinek az emlékére a képet feleségével együtt állították, gyakran szerepelt a korabeli sajtó rövid, társadalmi vonatkozású híradásaiban. A lány vidékre, ifj. bárcai Bárczy Gyulához (szül. 1864) ment férjhez, akinek egyébként a második felesége lett, esküvőjüket 1894. június 18-án délelőtt 10 órakor tartották a terézvárosi templomban.⁷⁴ Az ifjú feleség 1895. május 13-án, tizennyolc éves korában hunyt el Tiszaburán, férje birtokán.⁷⁵ Minden bizonnyal a szülőket is mélyen megrendítette lányuk korai halála, akinek így kívántak méltó emléket állítani.

Roskovics a kőbányai munkák után kapta meg a Szent István terem képi programjának elkészítésére szóló megbízását is. Az előző fejezetben részletesen bemutatott feladat egy másik megrendelést is hozott számára, amely szintén a budai várhoz kapcsolódott.

A királyi palota Hauszmann-féle átépítése folyamán, 1898-ban a barokk kori Szent Zsigmond-várkápolnához csatlakozó, ovális formájú Szent Jobb-kápolnát is lebontották, aminek következtében a nemzeti ereklye további őrzési helye kérdésessé vált. A Várépítési Bizottság felé a miniszterelnök közvetítette az uralkodó, I. Ferenc József (1848–1916) határozott kérését, hogy a Szent Jobbot továbbra is a Szent Zsigmond-kápolná-

⁷² A feliratot már közölte, különösebb kommentár nélkül: SEENGER 1943, 260.

⁷³ A szent ikonográfiáját feldolgozó munkájában Jajczay a kőbányai képet említi. Vö. JAJCZAY 1942, 271–282.

⁷⁴ *Pesti Hirlap*, 16 (1894), 167. szám, 9.

⁷⁵ Gyász hír: *Budapesti Hirlap*, 5 (1895), 135. szám, 6; *Vasárnapi Ujság*, 42 (1894), 327.

ban őrizték, még hozzá a Szűz Mária-mellékoltáron, egy tűzbiztos acéllábadban, amíg végleges, új őrzési helyéről nem döntenek. Ennek kapcsán került napirendre a várkapolna felújításának kérdése, aminek ütemezésénél és tervezésénél tekintetbe kellett venni, hogy 1900-ban, Szent István koronázásának 900. évfordulóján országos ünnepeket fognak tartani, amelyekben nagy szerepet szántak a Szent Jobbnak.⁷⁶

A korabeli forrásokban Zsigmond-kápolnának nevezett barokk vártemplomot⁷⁷ eredetileg csak kívülről akarták felújítani, Kánter Károly (1853–1920) plébános szívós kitarlásának köszönhető, hogy végül a belsőben is komolyabb renoválás történt.⁷⁸ A vártemplom átalakítása a barokk mennyezeti falképeket nem, az oltárokat azonban érintette. Mivel a Szent Jobb őrzésére a főoltár mögött alakítottak ki egy új kápolnát, ezért úgy vélték, hogy egy új főoltárkép is szükséges.⁷⁹ A mellékoltárok számát négyről kettőre csökkentették, a megmaradtakba szintén új oltárképet rendeltek.⁸⁰

A monumentális méretű főoltárkép (640 × 320 cm) elkészítésére Kánter Károly apátplébános javaslatára nyolc művészt hívtak meg 1899 októberében.⁸¹ A meghíváskor a korszak kedvelt, történelmi és egyházi témákban is alkotó festőit szólították meg: Benczúr Gyulát, Ebner Lajost, Lotz Károlyt, Roskovics Ignácot, Stettka Gyulát, Szoldatits Ferencet, Thury Gyulát és Vastagh Györgyöt. Kánter Károly útmutatásai alapján a bizottság így határozta meg a kép témáját: „A festőművész feladata a főoltárképen Szent Istvánt, mint a katolikus egyház hitvallóját, és Magyarország első honalapító, keresztény királyát ábrázolni.” Az alaposabb tájékozódás érdekében a pályázathoz Kánter Károly levelét is mellékeltek, amelyben részletesen kifejti, hogy milyen Szent István-ábrázolásra gondol: „A budavári kir. palotai Szent Zsigmond-kápolna főoltárára festessék egy

167. Árpád-házi Szent Margit, oltárkép. Kőbánya, Szent László-templom (Áment Gellért, 2021)

oly kép, mely Szent Istvánt, mint a katolikus egyház hitvallóját és Magyarország első és tulajdonképpeni honalapító keresztény királyát általános keretben vagy

⁷⁶ A Királyi Várepítési Bizottság jegyzőkönyve. LVII. ülés. 1898. november 26. 2. pont. BFL II. 3. a. 2. kisdoboz.

⁷⁷ A vártemplom építéstörténete: KELÉNYI 1976, 41–42, 26–27. kép; KELÉNYI 2005, 37–38, 30. és 38. kép. A kápolna és a plébánia története: UXA [1934]; SZENDE 2013a, 415–418.

⁷⁸ 1899 januárjában a mesterek ajánlatait tárgyalták, októberben és novemberben bízták meg őket. Jegyzőkönyv LIX.: 1899. január 21. BFL II. 3. a. 2. kisdoboz; a LXVI. ülés jegyzőkönyve: 1899. október 24. Uo.; LXVII. ülés jegyzőkönyve: 1899. november 28. Uo. Részletesebb ügyiratok: BFL II. 3. b. 14. kisdoboz, 89/1898. 1900-ban már a kápolna új paramentumait is megrendelték: LXXIII. ülés jegyzőkönyve: 1900. április 30. BFL II. 3. a. 2. kisdoboz. Az új zászlók rajzait Roskovics készítette, kivitelezésük az óbudai Jó Pásztor-zárdában történt: LXXVIII. ülés jegyzőkönyve: 1900. december 1. Uo. Az egyes megbízásokhoz kapcsolódó iratok: BFL II. 3. b. 14. kisdoboz, 89/1898. Részletesebben: TERDIK 2013d, 182, 8. lábjegyzet.

⁷⁹ UXA [1934], 189, 229; SZENDE 2013a, 417.

⁸⁰ Az egykori mellékoltárokról: UXA [1934], 188–189, 37–38. kép; SZENDE 2013a, 417.

⁸¹ A képre 8000 forint állt rendelkezésre. A két új mellékoltárképre 3000 forintot tudtak volna szánni, amely összegre ekkor még nem volt fedezet, ezért a bizottság ezt a pályázatot még nem írhatta ki. Várepítési Bizottság ülése. LXVI. Jegyzőkönyv. 3. pont. 1899. október 24. BFL, II. 3. a. 2. kisdoboz.

168. *Szent István atyai áldása*, vázlat © Szépművészeti Múzeum, Budapest

életének olyan mozzanatában ábrázolja, mely midőn Szent István jellemét kidomborítja, egyszersmind föltétlenül alkalmas arra, hogy a magyar király székhelyén, a budavári királyi palotának templomában, melyben Szent István Szent Jobbja is őriztetik, oltárképül szolgáljon.”

Ezt követően konkrét ikonográfiai javaslatokat is tett az alkotók számára, amelyek közül választhattak: Szent István mint apostoli király, a haldokló Szent István, de lehetett volna Szent István megkeresztelése, vagy az ország felajánlása Szűz Mária oltalmába.⁸² A vázlatokat december 15-ig, 128 × 64 cm nagyságban kérték beküldeni. Talán a rövid határidőnek köszönhető, hogy 1899 decemberére csak három pályamunka érkezett: Thury Gyuláé, Szoldatics Ferencé és Roskovics Ignácé.⁸³ A bizottság Roskovics vázlatát fogadta el, de a következő változtatásokat javasolva:

1. Szent István alakja arany hímzésű fehér ruhában legyen, „ami által nemcsak kellemesebb színhatás éretik el, hanem Szent István, mint a kép főalakja is jobban kiemelkedik”.

2. Szent Imre alakja legyen férfiasabb.

3. A vázlat jobb oldalán lévő csoportban legyen nőalak is a festőibb hatás érdekében.

4. Azt, hogy „a Szent Jobb, melyet angyalok visznek az ég felé, homályosan, vagyis mint a jövő sejtetése ábrázoltassék”.

A képet megrendelték Roskovicstól, aki 7000 forintos tiszteletdíjra számíthatott, a második díjat pedig Thury Gyulának ítélték oda, aki 1000 forint jutalmat kapott.⁸⁴

Úgy tűnik, hogy Roskovics próbálta követni Kánter instrukcióit, kompozíciójában mintha az első és a második pontban kifejezett óhajokat egyesítené. Elkészült vázlatát a *Vasárnapi Ujság*ban is közölték, ahol a kép témáját így határozták meg: „Roskovics vázlatát, melynek másolatát lapunk mai számában bemutatjuk, a magyar kereszténység megalapítóját,

⁸² Kelt Budapesten, 1899. október 26-án. BFL, II. 3. b. 14. kisdoboz, 89/1898. A levél teljes szövegét közöltem: TERDIK 2013d, 180–181.

⁸³ Az is igaz, hogy Benczúr és Lotz már többször is megfestették korábban Szent Istvánt, ezért úgy gondolhatták, a bizottság jól tudja, tőlük mire lehetne számítani. Lotz 1867-ben festett, 1 m átmérőjű, kör alakú festményét, amely Szent István országfelajánlását ábrázolta, 1901-ben megvették, és a vártemplom sekrestyéjében helyezték el. BFL II. 3. c. 34. kisdoboz, 365/1901.

⁸⁴ Várépítési Bizottság ülése. LXVIII. Jegyzőkönyv. 1. pont. 1899. december 23. BFL, II. 3. a. 2. kisdoboz. Thury azt a jelenetet választotta, amikor Szent István fia nevelését Szent Gellérten keresztül a bencés rendre bízza. A vázlatához írt, december 14-én kelt levele: BFL, II. 3. b. 14. kisdoboz, 89/1898. Vastagh György (1834–1922) már szeptember 3-án beadott egy vázlatot a főoltárképre, amely Szent Istvánt mint a keresztény vallás hirdetőjét ábrázolta volna, de a későbbi pályázatra nem küldte el. Uo. Az a megállapítás, hogy a kápolna új oltárképét Benczúr Gyula festette volna (vö. SZVOBODA 2001b, 415), ezek alapján egyáltalán nem igazolható. A Szent Zsigmond-mellékoltár képét 1900 elején Thury Gyulára, a *Királyok imádása* kép festését Hegedüs Lászlóra (1871–1911) bízták. A Várépítési Bizottság LXIX. és LXX. ülésének jegyzőkönyve. 1900. február 19. és márc. 7. BFL, II. 3. a. 2. kisdoboz. BFL II. 3. b. 14. kisdoboz, 89/1898.

Szent István királyt ábrázolja, amint fiát, Szent Imrét ünnepiesen mintegy trónja örökösévé nyilvánítja s neki dekrétumainak I-ső könyvét átadván, őt megáldja.⁸⁵

Szent István a kép középtengelyében áll, kontrasztos beállításban. Fia előtte, egy lépcsőn térdel, mellére szorítva az apjától kapott intelmeket. Szent István fölemelt jobbával előremutat, fiát és a körülállókat is megáldja. A lépcső körül az udvar és a nép képviselői állnak, térdelnek. A kép felső részében a Magyarok Nagyasszonya ül égi trónján, angyalok repítik felé a nagy magyar címet, amelyet megáld, balján pedig angyalok tartják a Szent Jobbot. Szent István mögött az Árpádok címere látszik, és egy kettős kereszt magasodik. A kompozíció bal alsó sarkában egy kő keresztelőmedence áll.

Egy másik vázlat, amely több apró részletben különbözik a *Vasárnapi Ujság*ban közöltektől, a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében maradt fenn (168. kép).⁸⁶ Az első vázlaton látható Szent Imréhez képest az itt megjelenő királyfi nem tűnik férfiasabbnak, azonban Szent István hosszú ruhát kapott, amelytől inkább nőiesebb lett. A háta mögött lévő kapuszerű mélyedés épített részletei kidolgozottabbak lettek, a keresztelőmedence tetején Keresztelő Szent János félalakos „ikonja” is feltűnik, illetve az átellenben térdelő, hosszú hajú magyar férfi fehér ingjén magyaros hímzett motívumok is megjelennek. Ez a változat közelebb áll a megvalósult képhez (169. kép). Az elkészült festményen az egész jelenet sokat veszített lendületéből, István figurája statikusabb lett, a szereplők nagyobbak, az egész mozgalmassága eltűnt, az építészeti elemek túlzottan hangsúlyosak.

Roskovics ezzel az oltárképpel úgy járt, mint az Erdélyi Unióval: soha nem fejezte be, pedig a főváros, a munkát segítő, még külön műtermet is bizto-

169. Roskovics Ignác–Spányik Kornél: *Szent István-főoltárkép*, 1900–1930. Elpusztult. Fotó: *Néptanítók Lapja*, 16 (1932), 624. nyomán

sított számára.⁸⁷ A festményt végül Spányik Kornél (1858–1943) fejezte be, ami állítólag még az eredeti koncepció módosulását is jelentette.⁸⁸ Lepold Antal (1880–1971) pap, művészettörténész szerint érezhető Roskovics képén Lotz Károly Magyar Tudományos Akadémia székházában megfestett falképének (*Szent István Imre herceget oktatja*) hatása.⁸⁹ Lotz művére nemcsak az oltárkép témája, hanem a kompozíció elrendezése is emlékeztet, bár Roskovics

⁸⁵ – –, A Szent Zsigmond-kápolna új oltárképe, *Vasárnapi Ujság*, 47 (1900), 1–2. Roskovics nem adott leírást a képhez, az nem világos, hogy ki jellemezte így a művet.

⁸⁶ Olaj, vászon, 131,5 × 66 cm (keret nélkül), SZM – MNG, FEO 50.76(10.048).

⁸⁷ „[...] amikor utolsó képén, *Szent Imrén* dolgozott immáron megrokkanna, de törhetetlen önbizalommal. Külső viszonyai javultak ezidőben, a főváros villaszerű külön műtermet bocsátott rendelkezésére.” GRÓH 1931, 2.

⁸⁸ A kép állítólag csak a Szent Imre-jubileumi év elején, ami azt jelenti, hogy 1930-ban került a helyére. UXA [1934], 229, 42. kép.

⁸⁹ „Roskovics Ignác (1854–1913) (!) főoltárképe a budai várkápolnában nagy hasonlatosságot mutat Lotz akadémiai falfestményéhez. Érdekesége hogy a kép háttérében a Szent Jobb ereklyetartóját angyalok hozzák. Azonkívül az Árpádok oroszlanos címerének feltűnése, amely csak a legújabb időben előforduló ikonográfiai elem. Ezt a képet Spányik Kornél fejezte be.” LEPOLD 1938a, 150; LEPOLD 1938b, 41. Lotz tulajdonképpen a ferenctemplomi Szent István-falképét (1880) fejlesztette tovább az Akadémia freskóján. YBL 1938, 246–250. A szakirodalomban időnként feltűnik a várbeli megrendelés hatására, hogy a Szent István Társulat nagy méretű Szent István-képét is Roskovics festette volna, pedig azt a bécsi Franz Jobst alkotta. Erről: TERDIK 2013c.

kétségkívül lendületesebben próbálta megoldani a képszerkesztést.

A Szent Zsigmond-kápolnát 1900. augusztus 19-én újrászentelték István király tiszteletére.⁹⁰ Roskovics oltárképének a hivatalos Szent István-kultusz emblematikus művévé kellett volna válnia. Hogy mégsem így történt, valószínűleg nemcsak az elhúzódó készülésnek, hanem az egyre gyorsabban változó történeti-művészeti szemléletnek is köszönhető volt, igazából divatjamúlta vált. Az oltárkép a második világháborúban vagy utána elpusztult.⁹¹ Emlékét képeslapok és fotók őrzik,⁹² illetve az íves felső részén feltűnő *Magyarok Nagyasszonya*-kompozíció, amely 1905-ben a Rózsák téri görögkatolikus templom oltárképén önálló műalkotássá vált.

A budai királyi palotához kapcsolódó megrendelések készítésével, befejezésével párhuzamosan fogott hozzá egy újabb nagyszabású munkához, a kecskeméti plébániatemplom, az úgynevezett nagytemplom vagy öregtemplom belső kifestéséhez. A monumentális épületet a 18. század utolsó negyedében emelték.⁹³ A templom külső és belső megjelenését meghatározó jelentős változtatások a 19. század második felében kezdődtek: a toronysisak 1863-ban épült újjá (az 1819-ben leégett helyett), majd 1880 és 1882 között a főhomlokzatot és a tornyot öltöztették fel klasszicizáló jellegű díszítéssel.⁹⁴ Az eredetileg csak fehérre meszelt belső tér festését 1898-ban határozták el. Az egyháztanácson belül egy kis bizottság is alakult, amely ennek előkészítésével foglalkozott. Tagjai Kada Elek polgármester, Bagi László városi főjegyző és Pataki Imre rajztanár voltak. A pénzügyi háttér előteremtésének nehézségei Zimay Károly főgondnokra hárultak. Ugyanő 1898

végén már tárgyalt is Lohr Ferenc festőművésszel a kifestés ügyében, aki ígérte, hogy hamarosan terveket és költségvetést nyújt be.⁹⁵

A város néhány évvel korábban látványos fejlődésnek indult, amit az egyre-másra emelkedő új középületek jeleztek. 1897-ben adták át az új városházát is, amelynek terveit Lechner Ödön és Pártos Gyula jegyezte.⁹⁶ Az elhunyt elődjétől a munkát átvevő Kada Elek polgármester 1913-ban bekövetkezett haláláig a város fejlődésén, egyéni művészi arculatának megteremtésén fáradozott.⁹⁷ Ebbe a fejlődési folyamatba illeszkedett a katolikus nagytemplom látványos rekonstrukciója is.

Lohr Ferenc (1871–1946) Pesten született, 1886 és 1888 között az Iparművészeti Iskolában díszítőfestő szakon tanult, majd a müncheni akadémián folytatta képzését, de az 1890-es évek elején már Párizsban tökéletesítette tudását. 1892-ben a székesfőváros tanácsától kért anyagi támogatást külföldi tanulmányainak finanszírozásához, mely törekvését Munkácsy Mihály autográf, támogató megjegyzése is segítette a városhoz benyújtott kérvényén.⁹⁸ Lohr a kecskeméti felkérés idejére már több templomi, alapvetően díszítőfestői feladatokat jelentő munkájára is hivatkozhatott referenciaként (például 1893-ban Budapesten az angolkisasszonyoknál, 1898-ban a tihanyi bencés és Óbudán a plébániatemplomban).⁹⁹ Már létezett egy nagyszabású figurális kompozíciója is a Szatmár megyei Vajja Vay-várkastélyának dísztermében: a reprezentatív mennyezeti kép a nikápolyi csatát ábrázolja, amelyet a millennium évében festett.¹⁰⁰

Bogyó Pál plébános sürgette a kecskeméti festési munkák megindítását, s Lohr 1899. január 31-én be

⁹⁰ UXA [1934], 273.

⁹¹ Szarka Józsefné visszaemlékezése szerint a kápolnát ért találatban nem sérült meg, de 1945. február 13-án egy orosz katona pisztollyal belelőtt. SZARKA 2006, 55–56. Ő arra is emlékezik, hogy a festményt a krisztinavárosi templomban látta restaurálva, de ez nem tűnik valószínűnek. Megköszönöm Golub Xéniának, hogy erre az adatra felhívta a figyelmemet.

⁹² A Szent Király, *Néptanítók Lapja*, 65 (1932), 16. szám, 623–625: 624. Itt jó minőségű reprodukció szerepel a várkápolna egykori oltárképéről.

⁹³ 1774-ben tették le az alapkövét, 1776 májusától már használták a templomot, de a munkálatok csak 1799-ben értek véget, noha 1791-ben Splényi Ferenc váci püspök ünnepélyesen fölszentelte. FARKAS 1998, 48–51.

⁹⁴ FARKAS 1998, 58, 62–63. A templom részletes építészeti leírása, pontos méretekkel: LUX 1916, 213–215. Újabb leírása: GYERGYÁ-DESZ 2005. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Kecskemet/pages/a_foter/000_konyveszeti_adatok.htm (letöltés: 2021.10.01.).

⁹⁵ FARKAS 1998, 63.

⁹⁶ SISA 2014, 14–17, 60–69.

⁹⁷ Erről a korábbi irodalommal: SZÉKELYNÉ KÖRÖSI 2017, 208–225.

⁹⁸ B. SZABÓ 1999, 5–7.

⁹⁹ B. SZABÓ 1999, 25.

¹⁰⁰ A vajai falkép részletes bemutatása: SINKÓ 1997, 7–13.

is mutatta tervét.¹⁰¹ A festés előkészítésével foglalkozó háromtagú bizottság mégis a fővárosba utazott, hogy a munkára alkalmas művészt találjon. Pesten Roskovics Ignáchoz jutottak – talán a nem sokkal korábban befejezett józsefvárosi falképeinek jó híretől vezéreltetve –, akit felkérték, hogy menjen el Kecskemétre. Roskovics le is utazott, s a helyszínen azt kérte, hogy az épület részletes, méretarányos rajzait biztosítsák számára a tervezést segítőként.¹⁰² A templom kifestését közel 49 000 forintra becsülték. Megkezdődött a gyűjtés, de a hatalmas összegnek csupán egyötöde folyt be, így nem történt előrelépés. 1900 nagyszombatján azonban a templom szentélyében egy nagyobb darab vakolat lezuhant a boltozatról, ami egyértelművé tette, hogy a felújítást nem lehet tovább halogatni.¹⁰³

Amikor megkezdtek a falak előkészítését a festéshez, az is kiderült ki, hogy a kereszthajók boltozatain és a négyzet kupolaboltozatának falazásában súlyos elmozdulások mutatkoztak, amelyeket csak teljes állványzat megépítésével lehetett volna kijavítani. A probléma súlyosságát jelezte, hogy végül az elmozdult boltozatok lebontását és újjáépítését határozták el.¹⁰⁴ Ha már állványozni kellett, akkor a festést sem volt értelme tovább halasztani. A váratlan munkák következtében azonban a költségek is jelentősen növekedtek. Roskovicsot a figurális képek, Lohrt pedig a díszítőfestésen túl a többi munkálat (műmárványozás, aranyozás, színes ólomüveg ablakok, villanyvilágítás stb.) művezetésével is megbízták. A festésre szánt eredeti összeg jóval nagyobb lett: a tervezett 15 000 forint helyett csupán a két festő szerződése emésztett fel több mint 30 000 forintot, míg a teljes belső felújítás végösszege meghaladta a 200 000 koronát is.¹⁰⁵

A belső felújításra fordított hatalmas összeg és a valóban látványos végeredmény nagy büszkeséggel töltötte el a megrendelőket (170–171. kép). Az egyházközség 1903-ban, az újjászületett templom ünnepélyes felszentelésének évében egy fényképekkel illusztrált kis kötetet is megjelentetett, amelyben a plébánia és a templom

épületének történetén túl a megvalósult festői programot is szokatlan részletességgel ismerteti Bagi László, aki ekkor már a közösség főgondnoki posztját töltötte be.¹⁰⁶

A főszentélyben megmaradt az eredeti barokk, márványból épült főoltár. Az apszist záró félkupolában, a főoltár timpanonja fölé egy érdekes látszatarchitektúra-keretbe Roskovics az Atyaistent festette meg, aki felhőkön trónol, jobbát felemeli, balját a glóbuszon pihenteti. Mögötte sugárkoszorú, a felhőkön kétszárnyú kerubok (172–173. kép). A szentély párkánya felett, az apszis boltozatára, az épített timpanon két oldalára balusztrádót és vázákat festettek. A szentély fiókos dongaboltozatának középpontjában aranyozott stukkó sugárkoszorú előtt a Szentlelket szimbolizáló galamb lebeg, a boltozat két fiókjában gyermekangyalok repülnek: az egyikük kezében monstranciát tart, amelyet a vele szemben lévő fiókba festett másik angyal tömjénez. A fiókok ablakok felé eső alsó sarkaiba a négy evangélista monokrómban megfestett szimbólumai is feltűnnek. A félkupolán megjelenő Atya és a boltozaton lévő Szentlélek a templom címünnepét, Jézus mennybemenetelét ábrázoló barokk főoltárképpel adja meg a szentély szentháromságos hangsúlyát, bár Bagi leírása szerint a mennyezetten látható monstranciában megjelenő Oltáriszentség utal a Fiúra.

A képi program leggazdagabb eleme a négyezeti kupolaboltozaton kapott helyett (174–176. kép). A magyar szentek eddig még soha nem látott sokasága jelenik itt meg. Ezt a részt Bagi László műleírását idézve érdemes áttekintenünk: „A templom hajójában elől a kupolán 14 méter kör átmérőjű kép terjed; Szűz Mária, Isten anyja, Magyarország védasszonyának hódolnak a magyar szentek. Nappali fényben, tiszta kék égben, felhőmagaslaton angyalok között áll Mária, szende alázattal meghajolva előre tartja fiát, a gyermek Jézust. Mária lábainál Szent Erzsébet rózsát, Szent Margit liliomot tesznek lábaihoz. Ezek zöld levelei együtt országunk színeit látatják. Mária és Jézus előtt térdepel Szent István, amint koronáját országá jeléül nyújtja feléjük. Mellette

¹⁰¹ BAGI 1903, 21–22.

¹⁰² FARKAS 1998, 64–65.

¹⁰³ BAGI 1903, 22–23.

¹⁰⁴ FARKAS 1998, 65–66.

¹⁰⁵ BAGI 1903, 23. Roskovics új megbízásáról tájékoztatott a *Műcsarnok* folyóirat is: Falfestmények a kecskeméti katolikus templomban, *Műcsarnok*, 3 (1900), 312. A forint helyett bevezetett koronaösszegeket általában duplaannynak számolták, vagyis a 200 000 korona körülbelül 100 000 forintot jelentett.

¹⁰⁶ BAGI 1903, 24–38. Újraközölve: FARKAS 1998, 67–76.

170. A kecskeméti nagytemplom mennyezeti festésének összképe (Áment Gellért, 2021)

171. A kecskeméti nagytemplom főszentélye (Áment Gellért, 2021)

172. A szentély mennyezeti falképei. Kecskemét, nagytemplom (Áment Gellért, 2021)

173. *Atyaisten*. Kecskemét, nagytemplom (Áment Gellért, 2021)

174. *Patrona Hungariae magyar szentekkel.* Kecskemét, nagytemplom (Áment Gellért, 2021)

175. A négyezeti falkép részlete. Kecskemét, nagytemplom (Áment Gellért, 2021)

176. A négyezeti falkép részlete. Kecskemét, nagytemplom (Áment Gellért, 2021)

térdel fia, Szent Imre s Szent László királyunk bárdal a kezében. Hátrább boldog Gizella első királynénk és Szent Adalbert, hittérítőink egyike. A magyar szentek e főcsoportja alatt keresztelő medencze van viruló rózsákkal a most is élő keresztény hit jeléül. – A következő csoportot boldog Özséb nyitja meg, amint Szent Pál első remete, az általa alapított pálos rend védszentjének ereklyéjét tartja. – Ott térdel boldog Ágnes, boldog Ilona, boldog Kinga és boldog Gertrúd egymás mellett sorakozva. Egy másik csoport élén boldog Asztrik érsek áll kettős kereszttel. Mellette térdelnek evangéliummal a kezében Szent Gellért vértanú püspök, Szent Mór a benzés pécsi püspök és János hitvalló; a másik oldalon az előtérben térdel a nagytudományú boldog Pál. Ezek után Kapisztrán Szent János Máriás zászlóval harcra lelkesítő alakja tűnik elő; Hunyadi János harcosával, címérét, buzogányát tartó apróddal; mögötte pedig II. Endre látható a keresztetek lándzsái között. E kettős

kereszttel kezdődő csoport alatt török zászlók, fegyverek, mint diadal jelvények láthatók. A kupola legfelsőbb részén angyalfők csoportja és az Árpádok címérét tartó angyalok lebegnek. Alant pedig emlékkövet a szent év és festés idejét jelző évszámmal (1901.) tart egy angyal, másik ezt borostyánnak vonja be. Szintén fent virágot tartó angyalok, ezek egyike babérágot nyújt Mária felé, az ártatlanság győzelmi jeléül. Legelöl pedig Mária alatt két címert tartó angyalunk egyike Magyarország címérét tartva, Szent István kardjával őrzi, másik a Szent Koronát tartja a címér fölé. Két kisebb angyal az uralkodói buzogányt és kettős keresztül országalmát tartja, cserlombok fejezik be a csoportot.”¹⁰⁷

Érdekes és ritka megoldás, hogy a kupola csegelyeibe magyar szentek ereklyéit festették meg díszes ereklyetartóikkal együtt: Szent István király állkapocsereklyéjét eredeti középkori tartójában a dubrovniki székesegyház kincstárából;¹⁰⁸ a három szent király (István,

¹⁰⁷ BAGI 1903, 33–35. Az ismertetőjébe két olyan fényképet is illesztett a szerző az eligazodást segítő, amelyen számok jelölik az egyes szenteket. A számok feloldásánál némelyik szentről részletesebb adatokat is közöl.

¹⁰⁸ Az ereklyetartóról: LUPIS 2013, 36–39, 292; LUPIS 2015, 273. A magyar közönség korábban is hallhatott erről az ereklyéről, mivel a helyi püspök a rendszeresen Ragusában nyaraló Stefánia főhercegnőnek, Rudolf trónörökös feleségének is ajándékozott belőle egy kis darabot. RADELJ 2000, 1038; LUPIS 2013, 38.

177. *Angyal a Szent László-hermával.* Mennyezeti falkép a kecskeméti nagytemplom kereszthajójában (Áment Gellért, 2021)

178. *Szent Péter apostol.* Falkép a kecskeméti nagytemplom kereszthajójában (Áment Gellért, 2021)

Imre, László) csontereklyéit neogótikus tartóban az esztergomi székesegyház kincstárából; Szent Gellért csontereklyéjét neobarokk tartóban, szintén onnan;¹⁰⁹ és Árpád-házi Szent Margit „koronáját” egy rózsafüzérrrel. Ez utóbbit, amint az előző fejezetben is láttuk, a korban Boldog Margithoz kapcsolták, mivel a nyulak szigeti domonkos kolostor romjai között került elő, és a Nemzeti Múzeumban őrizték.

A kereszthajók dongaboltozatán, architektonikus keretben angyalok kisebb csoportja látható, akik fő alakjai további fontos, magyar vonatkozású ereklyéket, Szent István jobbját és Szent László hermáját tartják (178. kép). A kereszthajók szentély felőli rövidebb oldalfalára, az ajtók fölé a két főapostol álló alakját helyezte Roskovics. Festéstechnikai szempontból ősi, de a korban már ritka megoldást is alkalmazott a két szent ábrázolásán: az apostolok dicsfényét, illetve attribútumaikat, a kulcsokat és a kardot vakolatból dombo-

ritott, az ábrázolások formáját követő felületre festette (179–180. kép).

A hajó középső boltszakaszán Szent Miklós püspököt a város patrónusaként ábrázolta, aki fogadja a Kecskemét és környező pusztái népének hódolatát, és megáldja őket. A kompozícióban egy parasztember kecskét emel fel, körülötte pásztorok és földművesek csoportja, a szent püspök baljánál egy angyal a város címerét tartja (181–182. kép).

A karzat előtti, a hajó első boltmezőjében, holdvilágos éjszakán a nagytemplom tornya tűnik fel, amely előtt angyalok csoportja énekel, fölöttük arkangyalok csoportja jelenik meg: Szent Mihály kivont karddal, Gábor liliummal, egy harmadik trombitával. A középső képmezőhöz építészeti kerettel kapcsolódó körforma mezőben hangszereket ábrázolt a művész (183–184. kép). Roskovics a karzat feletti mennyezetet már a józsefvárosi templomban is éjszakai háttérrel oldotta meg.

¹⁰⁹ A két ereklyetartóról: CSÉFALVAY–KONTSEK 2000, 111–112, kat. I. 7–8.

179. *Szent Pál apostol.* Falkép részlete a kecskeméti nagytemplom kereszthajójában (Áment Gellért, 2021)

Az oldalkápolnák boltozatát ornamentális festés díszíti, a féloszlopok, oszlopok műmárvány borítást kaptak, az oszlopfőket aranyozták. A templom előcsarnokának boltozatán a kereszt jelenik meg a felhők között lebegve, rajta a töviskoszorú. Bagi szerint a keresztet vető belépő embert a keresztvetéssel magára írt szimbólum jelentésére inti ez a kompozíció. A bejárat felett felirat hirdeti a munka befejezésének dátumát: „Istennek e háza az Ő dicsőítésére feldisznített 1902dik évben / Isten védje s áldja édes magyar hazánkat.” Az oldalfalakra helyezett márványtáblák egyike a templom építési és felszentelési dátumairól, a szertartást végző püspökökről – köztük az 1903. május 3-án a szentelést végző gróf Csáky Károly váci megyéspüspökről – emlékezik meg, míg a másik tábla a munkát anyagiakkal támogató magánszemélyeknek

– a sort Bogyó Pál plébános indítja –, egyesületeknek, intézményeknek állít emléket.

A hajó ikonográfiáján túl az ajtó feletti – imént idézett – emlékfelirat is utal a templom új képi programjában hangsúlyosan megjelenő magyaros jellegre. Roskovics már a józsefvárosi templom egyik boltozati falképén kipróbálta magát a magyar szentek hódolatát fogadó *Patrona Hungariae* megfestésében. Kecskeméten a 12,5 méter átmérőjű kupolaboltozaton ugyanennek a témának még nagyobb szabású változatát készíthette el, a magyar szentek eddig máshol még nem látott sokaságát vonultatva fel egy kompozícióban. Igazi újdonságnak számíthattak a csegelyekben és a kereszthajók boltozatán megjelenő ereklyeábrázolások. Míg a józsefvárosi templom esetében a korabeli beszámolók azt sejtették, hogy a magyaros tematika kidolgozása mögött maga a festő áll, itt semmilyen utalás nem szól arról, hogy ki lehetett a program kidolgozója. Feltehetően Bogyó plébános állhatott a háttérben, de maga a festő is rendelkezett már akkora rutinnal és egyházas-magyaros műveltséggel, hogy akár őt is a képi program tevékeny alakítójának tarthassuk.

Roskovics a templom festésén egy évig dolgozott, 1902. november elején fejezte be. November 14-én a *Budapesti Hirlap*ban arról számoltak be, hogy „ma nagyobb társaság rándult le Kecskemétre, melynek sorában ott voltak Lotz Károly és leánya Lotz Kornélia, Baditz Ottó, Strobl Alajos, számos más művész, továbbá Bárczy István és Viola Imre székesfővárosi tanácsosok, a kiket a város urai élén Kada Elek polgármester ünnepséggel fogadott. A vendégek megtekintették az újjáalakított, művészi tekintetben az országban szinte páratlan templomot, melynek ünnepélyes fölszentelését Csáky Károly gróf váci püspök a jövő év elejére tűzte ki”.¹¹⁰ Az illusztris társaságról egy csoportkép is készült.¹¹¹

Roskovics számára a festéshez készült vázlatok jelentős elismerést hoztak, 1902-ben ugyanis elnyerte velük a Lotz-díjat. A Képzőművészeti Társulat 1898-tól, Lotz művészeti jubileuma alkalmából évi 2000 koronát biztosított az idős mesternek, hogy saját belátása szerint évente egy művészt jutalmazzon. A díjat hat művész

¹¹⁰ *Budapesti Hirlap*, 22 (1902), 313. szám, 10.

¹¹¹ A fotót ismerteti: SÜMEGI 2016b. Sümegi György a *Vasárnapi Ujság*ban megjelenő, azonos tartalmú közleményből indult ki a fénykép készítés idejének meghatározásakor: A kecskeméti kat. nagytemplom művészi átalakítása, *Vasárnapi Ujság*, 49 (1902), 756. A helyi sajtóban található további beszámolók alapján a csoportképen szereplők teljes névsorát is össze tudta állítani.

180. Szent Miklós püspök. Mennyezeti falkép a kecskeméti nagytemplom főhajójában (Áment Gellért, 2021)

kapta meg.¹¹² Az idős Lotz mester ezen a kecskeméti kiránduláson személyesen is megtekintette díjazottja megvalósult művét.

Roskovics kecskeméti megbízásához kapcsolódóan több anekdota is született, amelyeket valószínűleg részben ő „szivárogtatott ki” a korabeli fővárosi sajtónak. Ezeket a közléseket aztán átvették a helyi lapok, és fokozatosan beépültek a „hírös város” adomakincsébe. (Lásd a fejezet végén.)

A korabeli sajtóban több részletes ismertető is született a falképekről, ami szintén elismerést jelentett az alkotó számára.¹¹³ A későbbi méltatók is jelentős alkotásnak ítélték ezt az együttest. A karzat feletti kompozíció képét Gerő Ödön (1883–1939) mérnök, újságíró is közölte a modern festészetet bemutató könyvében.¹¹⁴

Lyka Károly a néhány évtizeddel később megjelenő, a korszak festészetét bemutató művében már egyáltalán nem volt lelkes Roskovics kecskeméti falképeitől: „Az akkori művészeti közvélemény ebben a munkában látta saját kora egyházi falfestésének delelőjét. Mai szemmel nézve e terjedelmes munkát, inkább azt mondanók, hogy benne sűrűsödik az éppen divatos konvenciók egyházi falfestés. A nagy mennyezeti kép a legjellemzőbb: megnyílnak az egek, derűs azúrjukban hófehér felhők sűrűsödnek párnákká, melyeken magyar szentek zsúfolt csoportjai hódolnak Magyarország patrónájának. Nagy drapériákat lobogtat a szél, angyalszárnyak csapkodják a levegőt, minden viharosan mozog a régi barokk kupolafestmények módjára. Ám ez a sok alak, sok test csupa sematikus alakítás, a formáik mind sablonosak, felületeseek, átlagba készültek. A szín éppen

¹¹² Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Tavaszi nemzetközi kiállítás 1903, Budapest, 1903, 11. A Lotz-díjról: SZMRECSÁNYI 1911, 130–131. Roskovics egyik Kecskemétre szánt vázlata talán Lepold Antal gyűjteményében maradt fenn: A Hit, a Remény, és a Szeretet allegóriája. Vázlat a kecskeméti templom falképehez. Olaj, papundecli, 225 × 377 mm, jelezve jobbra lent: Roskovics. BODA–KISS 2002, 374, képe uo. a 400. oldalon. Nem biztos, hogy az ikonográfiai meghatározás helytálló, mert ilyen témájú kompozíció nincs Kecskeméten. A kecskeméti sajtó 1909-ben arról adott hírt, hogy a templom vázlatai a Nemzeti Szalon kiállításán is szerepelni fognak: Roskovics Ignác képei a Nemzeti Szalon tárlatán, *Kecskemét*, 37 (1909), 48. szám, 4.

¹¹³ KACZIÁNY 1903, 127–134; KOVÁCS 1903, 230.

¹¹⁴ GERŐ 1905, 21.

olyan konvencionális, mint a rajz és modellatúra. Ellenben nagy a kezűgyesség, elkerül minden problémát, amely a festőnek fejfájást okozhatna. Szó sincs itt tétovázásról, töprengésről, megy a munka megállás nélkül, a nagy készség feleslegessé tett minden elmélyedést.”¹¹⁵

Sok, inkább retorikai alakzatnak vélhető túlzás van ebben a kritikában. Jól érződik, hogy Lyka ekkor már a „nagybányaiak” és úgy általában a modernnek szemüvegén keresztül nézte, illetve ítélte meg azokat a művészeket is, akik a szöveg születése idején már nem éltek, de ő még kortársként, gyakran személyesen ismerte őket. Roskovics esetében éppenséggel a Lyka által ironikusan dicsért rutinossága lepi meg és ragadja meg a mai szemlélőt is. Ez a rutinosság, ez a mesterségbeli tudás, amely egyáltalán nem jelenti a gondolatiság hiányát, akkoriban is kevés művész sajátja volt. Ha Roskovics falképeit összevetjük a korszak ünneplott falképfestőinek, Székely Bertalannak vagy Lotz Károlynak hasonló jellegű műveivel (pécsi székesegyház, tihanyi bencés templom, Mátyás-templom), kijelenthető, hogy Roskovics nem maradt szégyenben ebben a műfajban, néhány részletet bravúrosabban oldott meg, mint kortársai. A falképeken formailag nem barokkizál, csupán a képszerkesztés reneszánsz-barokk elméleteit alkalmazza, de a figurák alapvetően az általa kedvelt realista stílusban készülnek.

A nagy munka befejezése után alig egy évtizeddel, 1911. július 8-án nagy földrengés rázta meg Kecskemétet, amelynek következtében a városháza épületében és a város templomaiban is jelentős károk keletkeztek. A nagytemplom falképeinek helyreállításával Roskovicsot és Lohrt bízták meg, akik hamarosan ki is szálltak a helyszínre.¹¹⁶ A munkálatok csak a következő év őszén fejeződtek be.¹¹⁷ Roskovics itteni feladatára egyik 1912-es levelében is utalt (Dokumentum 36.).

A budavári nagy Szent István-kép és a kecskeméti festés mellé hamarosan két további oltárképre is kapott megbízást. A Törökszentmiklós határában fekvő Nagyszenttamás pusztán gróf Almásy Imre (1868–1929) nyilvános kápolnát építtetett 1901-ben.¹¹⁸ A kápolna patrónusa az építtető védőszentje, Imre herceg lett. Ros-

181. A Szent Miklós-kép részlete (Áment Gellért, 2021)

kovics kész művét 1902 karácsonyán helyezték el, a jeles eseményről a *Vasárnapi Ujság*ban is beszámoltak, sőt egy fotót is közöltek az oltárképről (185. kép): „Jézus születésének magasztos ünnepét különös szépen fogják ez idén dr. gróf Almásy Imre puszta-szent-tamási birtokán megülni. Karácsony estéjén helyezik el ugyanis a grófi család ujonan épült házi kápolnájában Roskovics Ignác szép oltárképét. Karácsony este a grófi család papja, Aigner tisztelendő úr áldja meg a költői felfogású képet, mely alkalommal Puszta-Szent-Tamás apraja-nagyja énekli majd az örömet hirdető szent éneket: »Mennyből az angyal Lejött hozzátok...« Ének után a kastély ebédlőjében kölcsönös jókívánságok között osztja ki a puszta összes gyerekeinek a grófné, a nagy Wesselényi Miklós unokája¹¹⁹ a fehér kalácsot s meleg, szép új ruhadarabokat. Könnyű lesz a boldog gyerekeknek elhinni,

¹¹⁵ LYKA 1982c, 112–113.

¹¹⁶ Roskovics Ignác Kecskeméten, *Kecskeméti Ujság*, 4 (1911), 265. szám, 2. Roskovics Ignác Kecskeméten, *Kecskeméti Ujság*, 4 (1911), 266. szám, 2.

¹¹⁷ FARKAS 1998, 99–100.

¹¹⁸ SOÓS 1985, 298. A kastély történetéről: VIRÁG 2005, 132–136.

¹¹⁹ Wesselényi Kornélia bárónő (1871–1962).

182. *Szent Mihály és angyalok.* Mennyezeti falkép a keckskeméti nagytemplom főhajójában (Áment Gellért, 2021)

hogy mindezeket csakugyan a Jézuska hozta; hiszen saját szemekkel ott láthatják az ő alakját azon a gyönyörű oltárképen, a mint Imre herceg földi ékességeit: koronáját, kardját az oltár lépcsőire lerakván, áhítattal fogadja a Jézuska által neki nyújtott liliomot, az ártatlanság jelvényét. A színdús képet alkalmunk volt látni a napokban a művész Munkácsy-utca 16. szám alatt levő műtermében s elmondhatjuk, hogy Roskovic e képe is az újdonság ingerével hat a nézőre és nem nélkülözi a régi nagy mesterek vallásos ihletét sem; úgy látszik a mester frissen veszi a festékeit, de régi szentelt olajjal keveri.”¹²⁰

Az oltárkép jelenlegi őrzési hely nem ismert, az is lehet, hogy a 20. század közepén elpusztult,¹²¹ de a korabeli fotón és leíráson túl a Szépművészeti Múzeumban őrzött vázlata segítségével is alkothatunk róla

némi fogalmat (186. kép).¹²² Úgy tűnik, hogy ebben az esetben, feltehetően a kép formájához és méretadottságaihoz igazodva a megszokott ikonográfiából indult ki a művész: az ifjú – elég lányos kinézetű – herceg egy oltár előtt térdel, amely fölött Szűz Mária és a gyermek Jézus jelenik meg, hogy tanúi legyenek tisztasági fogadalmának, utóbbi egy liliomot nyújt az ifjú felé.

A Szent Imre-kép átadásának évében, 1902 szeptemberében a budapesti Szent István-bazilika Szent Adalbert-mellékoltára számára kezdetet hozta egy újabb festményhez. A bazilika építetői Vaszary Jánostól, Aggházy Gyulától és Roskovicstól kértek vázlatot, a megbízást az év szeptemberében utóbbi kapta meg.¹²³ A kész festményt 1903 áprilisában vette át az ezzel megbízott bizottság (187. kép).¹²⁴

¹²⁰ A kép fotója: *Vasárnapi Ujság*, 49 (1902), 825. Méltatása: S. B., *Szent Imre Herceg. Roskovic festménye*, uo., 832.

¹²¹ Állítólag 1948 után veszett nyoma. VIRÁG 2005, 134.

¹²² Olaj, fa, 46,5 × 36 cm (keret nélkül). SZM – MNG, FEO 56.147T.

¹²³ KEMÉNY 2010, 166. A bazilika legutóbbi restaurálása során az a festmény is megújult: *A felújított Szent István Bazilika*, Budapest, Szent István Bazilika Plébánia Hivatala, 2003, 18.

¹²⁴ „A lipótvárosi Szent István-bazilika művészi ékességei közül újabban kettő készült el: Roskovic Ignác Szent Adalbert-je és Stettka Gyula Golgotája. Az építő-bizottság Lung György tanácsos elnöklésével legközelebb átveszi a festményeket.” *Budapesti Hírlap*, 23 (1903), 96. szám, 9.

183. Éneklő angyalok. *Szent Mihály-kép* részlete (Áment Gelért, 2021)

Az álló téglalap formájú képmezőben, tájháttér előtt, egész alakban, teljes liturgikus díszbe, püspöki ornátusba öltözve jelenik meg az elszánt tekintetű missziós püspök, aki jobbáiban egy korpuszos keresztet tart, amely egyszerre utal hittérítő tevékenységére és a Krisztusért vállalt vértanúságára is. Utóbbira emlékeztet még kazulájának vörös színe és a lába előtt heverő két lándzsa – a szent püspök megszokott attribútumai –, amelyekkel majd megölik, s amelyekre itt könnyedén rálép a halál fölött aratott szellemi diadal szimbólumaként. A festő az egyik lándzsa pengéje fölött helyezte el szignóját.

Érdekes adat, hogy 1903 januárjában a mohácsi szerb ortodox templom készülő ikonosztázképeinek bírálatára alakított bizottságban is feladatot kapott Roskovics. A mohácsi barokk templom átalakítása 1902-ben kezdődött, az ikonosztázt Harminc M. Mihály (1869–1964) tervei szerint a Rétyay és Benedek Műipari Intézet kivitelezte, ifj. Buday Béla pécsi festő aranyozta. A képállványba való festmények elkészítésével az egyházközség Csóka Mór, „helyi születésű”

művészt bízta meg.¹²⁵ Az első hét festményt 1903 januárjában bírálták meg Budapesten, majd helyezték el őket az ikonosztázban. Így ír erről a *Mohács és Vidéke* helyi lap: „Az átadást művészi és egyházi bírálat előzte meg Budapesten. Az egyházi bírálatra a g. k. szerb püspök elnöklésével egybehívott szentszék a képeket egyházi szempontból teljesen kifogástalannak találta, a művészi végzett Roskovics Ignác és Szirmay Antal legkiválóbb egyházi festőink pedig oda nyilatkoztak, hogy azok művészi kivitel tekintetében a legnagyobb gonddal és műérzékkel lettek elkészítve.” Az alapképek voltak készen, s azt is megjegyzik, hogy Csóka „a legnevesebb egyházi festész Predics Uros által megalakított új stílus nyomdokain halad”.¹²⁶ Az itt említett Uroš Predić (1857–1953) festő Roskovics kortársa volt, hozzá hasonlóan papcsaládban (ortodox) született. Művészeti tanulmányait nem Münchenben, hanem Bécsben végezte 1876 és 1880 között. A 19. század végén és a 20. elején számos ikonosztázt is festett, és a szerb ortodox egyház vallásos festészetében – Roskovicshoz hasonlóan – a realizmust honosította meg, amit ekkoriban az egyházi hatóságok is követendőnek tartottak.¹²⁷ Néhány rajza *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* című sorozat Dél-Magyarországot bemutató, szerbekről szóló fejezetében is megjelent. Ugyanott Szirmai Antal (1860–1927) rajzaiból is közöltek néhányat. Utóbbi Szabadkán (Subotica, Szerbia) született, főleg templomokban készült falképei ismertek.¹²⁸

Roskovicsot 1905-ben az ungvári várban működő görögkatolikus papnevelő intézet kápolnájának kifestésével szerették volna megbízni.¹²⁹ Erre a feladatra ő inkább Lohr Ferencet ajánlotta, akivel Kecskeméten jól tudott együtt dolgozni (Dokumentum 34.). A meg-

¹²⁵ Fleischer Gyula szerint Csóka „Nagykanizsáról, 16 éves korában, 1875 okt.-ben iratkozott be (ti. a bécsi Képzőművészeti Akadémiára) és 1879 júl.-ig (tanult ott).” FLEISCHER 1935, 36. A mohácsi ikonosztázzal foglalkoztam máshol: A budapesti Rétyay és Benedek Műipari Intézet és a szerb ortodox egyház kapcsolata, in Kajdosi Lovász Gabriella (szerk.), *Historizmus a Bácskában. Tanulmánykötet*, Szabadka, 2022, 177–184, 222–227.

¹²⁶ A g. k. szerb egyházközség közgyűlése, *Mohács és Vidéke*, 22 (1903), 7. szám, 2–3.

¹²⁷ Munkásságáról: ЈОВАНОВИЋ 1998.

¹²⁸ Szirmai festette például 1892-ben a nagyváradi görögkatolikus székesegyház falképeit. JULA 2007, 8, 30–31. A jászapáti plébániatemplom falképen Roskovics barátjával, Vágó Pállal dolgozott együtt 1904-ben. A munkáról megemlékezik a templom szentélyében, a jobb oldali sekrestye ajtaja feletti emléktábla: „FÜLÖP J. FERENCZ esp. plébános / HORVÁTH főbíró KHINDL főjegyző / idejében / VÁGÓ és SZIRMAI / festőművészek által festetett / az ÚR 1904. évében.” Ő festette a veszprémi székesegyházat is 1911-ben. KARLINSZKY–VARGA 2011, 205.

¹²⁹ Gyűjtés az ungvári papnevelő Intézet kápolnájának restaurálására, *Görög Katolikus Szemle*, 6 (1905), 45. szám, 266. Itt még úgy tudták, hogy Roskovics fogja készíteni a festési terveket. Az ungvári görögkatolikus szeminárium a várban volt. Az első emeleten egy nagy teremben, 1856-ban alakították ki és a Három Szent Főpap tiszteletére szentelték, amelynek első belső festését Vidra Ferdinánd készítette, első berendezésében más mesterek is részt vettek. Erről: TERDIK 2020a, 232–233. A kápolna új baldachinos oltárát ifj. Bobula János tervei szerint a budapesti Rétyay és Benedek Műipari Intézet kivitelezte. TERDIK 2008, 339. A kápolna két háború közötti állapotát mutató képeslap: КОВАЛЬ 2008, 26, 31. kép.

184. *Szent Imre herceg*. Szenttamáspuszta, a kastélykápolna egykori oltárképe (*Vasárnapi Ujság* 1892 nyomán)

185. A *Szent Imre*-oltárkép vázlat © Szépművészeti Múzeum, Budapest

bízást tényleg Lohr kapta meg, 1907-ben kötöttek vele szerződést.¹³⁰ Ezek az ungvári falképek a 20. század második felében elszenvedett megpróbáltatásoknak köszönhetően elég töredékesen, de fennmaradtak a jelenleg múzeumként funkcionáló épületben.¹³¹ Lohr feltehetően ungvári megbízása nyomán nyerte el az újonnan, neobizánci stílusban épült, nagyszabású debreceni görögkatolikus templom kifestésére szóló megbízását 1910-ben.¹³²

Roskovics munkakedvét erősen megtörte a 20. század első éveiben jelentkező szembetegsége, amely-

nek következtében rövid időre teljesen elvesztette a látását is. Szerencsére egy operációnak köszönhetően 1906-ban újra munkához tudott látni. Gyógyulását a pesti Wampetits vendéglőben ünnepelte meg népes művészkompánia az év júniusában, amiről a korabeli sajtó is hírt adott.¹³³ Koronghi Lippich Elekhez írt, október 9-én kelt leveléből azonban arról értesülünk, hogy aznap még egy újabb beavatkozást fog végezni a szemén Ottava Ignác szemészorvos¹³⁴ (Dokumentum

¹³⁰ A kápolna oldalfalait műmárványozták, amit Giavina János budapesti mester, a padlózatot a Doloment gyár Rt., a mennyezeti falképeket Lohr, a belső felszerelést a budapesti Rétaý és Benedek cég, az ülőpadokat Koffmann Ede ungvári asztalos vállalta. A szerződő feleket Karczub Endre, a szeminárium spirituális mutatta be 1907. június 30-án kelt levelében Firczak Gyula püspöknek. Sajnos a szerződések szövegei nincsenek a levélhez mellékelve. A szerződéseket a püspök július 4-én jóvá is hagyta. DAZO fond 151. opisz 3. no. 553, fol. 5–7. Karczub június 1-jén kelt levelében már referált az ügyben. Ekkor merült fel, hogy Lohrral kapcsolatban Roskovics véleményét is kikérik. Uo. fol. 3. Roskovics június 4-én kelt válaszában Lohrt kecskeméti munkájuk alapján megbízhatónak tartja és ajánlja a munkára. Uo. fol. 5. (Dokumentum 34). A munkálatok elszámolását Karczub 1909 végén mutatta be a püspöknek. Ebből kiderül, hogy Lohr a festésért 3100 koronát kapott. Az egész felújítási munka közel 20 000 koronára rúgott, amely ekkor még nem volt teljesen kifizetve. DAZO fond 151. opisz 3. no. 830. Lohr B. Szabó szerint csak 1913-ban dolgozott itt (lásd B. SZABÓ 1999, 25), ami a levéltári adatok fényében nem tartható.

¹³¹ A kápolna egyik falképe *Az apostolok szétküldését* ábrázolta. Említi: SZTOJKA Sándor, A kislapok, *Görög Katolikus Szemle*, 17 (1916), 21. szám, 1.

¹³² Ifj. Bobula János tervei szerint épült. Lohr csak a kupolát és a szentélyapszist festette ki, ma már csak az előbbi falképei léteznek. TERDIK 2020c, 354–355, 6. kép.

¹³³ Pénteken fogják ünnepelni Roskovics gyógyulását: (Roskovics Ignác ünneplése), *Pesti Hírlap*, 28 (1906), 161. szám (június 13). Lásd még NEMES 2020, 19.

¹³⁴ Ottava Ignác (1852–1914) szemész a trachoma, vagyis a szemcsés kötőhártya-gyulladás kezelésében honosított meg sikeres új eljárásokat. Nem tudjuk, hogy Roskovicsnak pontosan milyen szembetegsége lehetett. Korábban is voltak más betegségei, például a *Pesti Hírlap* 1893. december 3-án megjelenő számában arról írtak, hogy a régóta betegen fekvő Roskovics nyakáról egy veszélyes daganatot távolított el három orvos, a festő sajtó kérésére altatás nélkül. (Megoperált művész), *Pesti Hírlap*, 15 (1893), 334. szám, 9.

186. *Szent Adalbert*-oltárkép. Budapest, Szent István-bazilika (Áment Gellért, 2021)

32.). A következő, sajnós dátum nélküli levelében már a beavatkozások sikerességét említi ugyancsak Koronghinak (Dokumentum 33.). A sikeres kezelés és a visszatérő munkakedv ellenére a halála idején megjelent nekrológokban és a kortársak későbbi visszaemlékezéseiben, de néha még a frissebb irodalomban is feltűnik az a megállapítás, hogy miután teljesen elvesztette szeme világát, már nem tudott alkotni.¹³⁵ Hogy ez mennyire nem volt így, azt a most bemutatandó munkák sora példázza a legjobban. Azonban tényleg figyelemre méltó, hogy betegsége után a vallásos témák váltak szinte kizárólagossá művészetében.

A magyar görögkatolikusok törekvéseinek fontos helyszínévé vált a 19. század végére a főváros is. Budapesten az önálló görögkatolikus parókia létesítése lassan haladt, a székesfőváros csak úgy vállalta az alapítandó parókia kegyuraságát, vagyis anyagi fenntartása fedezetének biztosítását 1898-ban, ha annak liturgikus nyelve magyar lesz. A különböző egyházi joghatóságokat érintő vitás kérdések tisztázása után az egyházközséget 1905-ben alapította meg Vaszary Kolos prímás (1891–1912), akinek a Szentszék döntése értelmében végül egyházi joghatósága alá került az új parókia. A Szentszék ugyanis 1902-ben úgy foglalt állást, hogy a munkácsi és az eperjesi görögkatolikus püspökökkel szemben az esztergomi érseket illeti meg a joghatóság.¹³⁶ A közösség első papja Melles Emil (1857–1932) lett, aki Szatmárnémetiből (Satu Mare, Románia) került ide. Az új egyházközség a Szegényház téren (ma: Rózsák tere) álló, használaton kívüli Szent Erzsébet-templomot kapta meg.¹³⁷ Az épületnek a bizánci rítushoz való igazítása hamarosan megkezdődött.¹³⁸

A székesfővárosi tanács és a szerveződő egyháztanács javaslatára a prímás azt is megengedte, hogy a templo-

187. *Patrona Hungariae*. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Bakos Zoltán, 2011)

mot a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére szenteljék (Dokumentum 31. c–d). Az új címünnep kiválasztásában újfent a nemzeti jelleg hangsúlyozásának követelménye érvényesült, hiszen ez az ünnep nem létezett a bizánci rítusban, mivel csak 1896-ban XIII. Leó pápa (1878–1903) engedélyezte a millennium tiszteletére,

¹³⁵ SZILÁGYI 2015, 49, 54. Szerinte például 1910-ben vakult meg teljesen.

¹³⁶ A budapesti gör. kath. parókia, in *A Mária-Pócsi Csodatevő Bold. Szűz Mária naptára. 1904*, A Gör. Szeret. Kath. Magyarok Orsz. Bizottságának megbízásából szerkesztette és kiadja Melles Emil, [h. n.], [1903], 28–30. A kötet címlapján Roskovic *Patrona Hungariae*-képeinek rajzváltozata szerepel.

¹³⁷ A Rózsák téri templomot 1881-ben szentelték fel. A templom külső fényképe 1904-ből származik, amikor még nem álltak két oldalán a parókia épületei: A budapesti gör. szert. kath. parochia, in *A Mária-Pócsi Csodatevő Bold. Szűz Mária naptára 1905-ik évre*, A Gör. Szeret. Kath. Magyarok Orsz. Bizottságának megbízásából szerkesztette és kiadja: Melles Emil, Szatmár-Németi, [1904], 63–64. A latin időkből a szentély színes ablakai maradtak meg, amelyeket Kratzmann Ede készített. MILLISITS 2013, 542–543. A parókia alapításáról: VÉGHSEŐ–TERDIK 2012, 129–131. (Véghseő Tamás), VÉGHSEŐ 2013, 1167–1173. A templom építéstörténete: TÓTH 2021, 42–45.

¹³⁸ A templom átvételéről, az átalakítási munkákra szánt összegről: GKPL III–3–1, 920/904. 1916-ban a templom hajója felett egészen új, Rabitz-rendszerű vasbeton fiókos dongaboltozat készült az egykori famennyezet helyett, s ekkor az egészet ki is festették: GKPL I–1–a. 2953/1916. A felújításra vonatkozó adatok az 1909–1916 között vezetett parokiális jegyzőkönyvben az 1915-ös évnél található: GKPL III–3–1. Jegyzőkönyv 1916–1934-ig. A fővárosi közgyűlés 1915. június 2-án 12 000 korona támogatást szavazott meg az új mennyezet elkészítésére. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1915/?pg=192&layout=s (letöltés: 2021.02.10.).

188. A *Patrona Hungariae* részlete
(Bakos Zoltán, 2011)

189. A *Patrona Hungariae* részlete
(Bakos Zoltán, 2011)

190. A *Patrona Hungariae* részlete
(Bakos Zoltán, 2011)

október második vasárnapjára a hazai római katolikusok számára. Melles Emil ezért azt javasolta, hogy az ónapár szerinti október 1-jén, vagyis október 14-én, Szűz Mária oltalma ünnepén tartsák a búcsút. Az ünnep liturgikus szövegeit magyarra fordította, és felvetette a prímásnak, hogyha engedélyt kap rá, ezeket a szövegeket nemcsak nyelvi, hanem tartalmilag is magyarítani tudná, az ünnep oltalomjellegét Szent István országfelajánlásával hozva összhangba. Úgy tűnik, hogy Rómában nem fogadták kedvezően javaslatait, a liturgikus szövegek átalakítása ugyan nem történt meg, de a Szűz Mária oltalma ünnep magyaros jellegének hangsúlyozására mutató szándék később is érezhető maradt.¹³⁹

Még ugyanebben az évben a székesfővárosi tanács engedélyezte, hogy a templom átalakítása során Roskovics Ignáccal megfestessék a Magyarok Nagyasszonyát ábrázoló oltárképet (146. kép), még hozzá olyan formában, ahogyan az 1900-as római zarándoklat alkalmával a pápának átadott, a magyar görögkatolikusok kérelmét tartalmazó album borítójára a festő kis méretben már

elkészítette (Dokumentum 31. b).¹⁴⁰ Amikor a Görögkatolikus Magyarok Országos Szövetsége 1900. május 19-én a budapesti Royal különtermében díszvacsorát rendezett a zarándoklat főszervezője, Szabó Jenő főrendiházi tag tiszteletére, az ünnepelt külön kiemelte, hogy a festőművész a pápának átadott memorandum albumát „oly meglepő s valóban Róma szaktekintélyeit is elragadtatásra kapó külsőben részesítette”. Ezt követően a művész „egészséges humorral telt felköszöntőben méltatta a római utat”.¹⁴¹ Roskovics nyilván több példányban is megalkotta a memorandum borítójára helyezett képet, ugyanis kompozíciójának 1900-as akvarellváltozata néhány évvel ezelőtt aukción is föltűnt.¹⁴²

A templom átalakítására az előirányzott 42 000 koronán túl a főváros az oltárkép céljaira további 3000 koronát szavazott meg, ezzel kiegészítve az egyházközség által már összegyűjtött 3000 koronás összeget. Roskovics 1905 végére be is fejezte a nagy méretű vászonképet, a városi tanács ezért decemberben engedélyezte, hogy a tiszteletdíjat megkaphassa (Dokumentum

¹³⁹ TERDIK 2013b, 191–193. 1921-ben azt kérték, hogy a Boldogságos Szűz Mária Oltalmának ünnepét minden év október első vasárnapján tarthassák. GKPL I–1–a. 2282/1921.

¹⁴⁰ A kép reprodukciója megjelent a zarándoklat emlékkönyvében is. Lásd *Emlékkönyv 1901*, címlapelőzékép. Az emlékkönyvről újabban: TERDIK 2020b, 372–373, Kat. IV.26. (Janka György).

¹⁴¹ Lásd Szabó Jenő ünneplése, *Kárpáti Lapok*, 6 (1900), 21. szám, 1–2.

¹⁴² *Patrona Hungariae*, akvarell, aranyfesték, papír, jelezve jobbra lent: Roskovics 1900 (395 × 295 mm). Egykor Füst Milán és felesége, Helfer Erzsébet gyűjteményében, majd a Füst Milán Fordítói Alapítvány tulajdonában. A vázlat a Kiesebach Galéria és Aukciós ház 2017. december 18-án tartott, 57. téli aukcióján tűnt fel, és talált új gazdára: <https://www.kiesebach.hu/alkotas/patrona-hungariae-1900> (letöltés: 2021.10.01.).

31. e).¹⁴³ A festmény a templom szűk szentélyapszisanak falára került. 1907-ben a kép kedvezőbb elhelyezése érdekében felülvilágítós fülkével bővítették az apszist (Dokumentum 31. f–g) (187. kép).

A festményen ragyogó sugarú aranymandorla előtt Szűz Mária egy felhőktől teljesen eltakart trónon ül, amelynek a meglétére csupán a hozzá vezető, fehér liliomokkal és vörös rózsákkal díszített három lépcsőfok utal. Szűz Mária a baljában jogart tart, a térdén a szinte mezítelen, egy fehér lepellel épphogy betakart gyermek Jézus áldja meg az anyja jobbában tartott Szent Koronát, amelyet a magyar címer fölé emel (188–189. kép). A Szent Szűz arca fiatalos, fején fehér fátylat visel, azon kis nyitott, ékköves aranykorona ragyog, ruhája rózsaszín, köntöse zöld, lábfejét egy arany félholdon ülő angyal csókkal illeti (190. kép). A mélyvörös háttér közepén zöld drapéria függ. Roskovics festménye a barokkban kikristályosodott *Patrona Hungariae*-ábrázolások modernizált változata.¹⁴⁴

Roskovics kompozíciója a magyar görögkatolikusok emblematisztikus művévé, mai – nem szakrális szóhasználatban megszokott – kifejezéssel élve vált ikonná. Formai megoldásain túl talán alkotója személyiségének köszönhető ezt a nagy sikert. Roskovics ugyanis nem csupán a korszak egyik ünnepezt festője volt, hanem a magyar görögkatolikusok ügyét is támogatta, tagja, sőt egyik alelnöke volt a Görögkatolikus Magyarok Országos Szövetségének, személyesen vett részt az 1900 márciusában a bizottság célkitűzéseit a szentatyának is bemutatni szándékozó római zarándoklaton.¹⁴⁵ Eleinte még a Rózsák téri egyháztanácsnak is tagja volt.¹⁴⁶

Nem csoda hát, ha a magyar görögkatolikus szervezetek is előszeretettel propagálták a Magyarok

191. Ikonosztáz. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

Nagyasszonya-képet. Az 1900-as római zarándoklat emlékére zománc változatával díszített pásztorbotot ajándékoztak Vályi János eperjesi püspöknek jubileuma alkalmából,¹⁴⁷ amelynek elkészítették egy másik példányát az első hajdúdorogi megyéspüspök, Miklós István (1857–1937) számára is 1913-ban.¹⁴⁸ Az elő világháborúban és utána tovább erősödött a kép tisztelete: Roskovics műve ihlette a debreceni templom oltárképét, másolatát megfestették a zemplénagárdi templom ikonosztázán is az 1920-as években.¹⁴⁹ A két

¹⁴³ Az 1905. december 21-én tartott tanácsülésen engedélyezték 3000 korona kifizetését. Az egyházközségnek szóló utasítás: GKPL, III–3–1. (119/1906). A kép többre került, 3000 korona adományt az egyházközség is kapott. Az egyháztanács levele ez ügyben Lung György városi tanácsosnak: GKPL III–3–1. (10/1905).

¹⁴⁴ Vászón, olajfestmény, jelzés jobbra lenn, egykorú díszkeretben, kerettel: 2,40 × 1,60 cm. Restaurálás: Boromissza Péter, 1999. TERDIK 2020b, 373–374. Kat. IV.27. (Terdik Szilveszter).

¹⁴⁵ *Emlékkönyv* 1901, 63, 105.

¹⁴⁶ 1908 elején lépett ki, ennek oka nem egészen világos. Erről szóló levele: GKPL III–3–1. (89/1908), Dokumentum 31. j.

¹⁴⁷ A pásztorbotot a Rétyai és Benedek Műipari Intézet kivitelezte, rajzát és leírását közzölték: *Egyházi Műipar*, 4 (1903), 9. szám, 10. Ugyancsak a rajzát közzölték a püspököt székfoglalásának 20. évfordulója alkalmából köszöntő cikk illusztrációjaként: Dr. Vályi János eperjesi görög szertartású katolikus püspök, *Vasárnapi Ujság*, 50 (1903), 733–734.

¹⁴⁸ A Miklós-féle pásztorbotról: TERDIK 2020b, Kat. IV.33. (Terdik Szilveszter). A két pásztorbot egyaránt ezüsből készült, a keresztet tartó medalion két oldalán festett zománcképekkel, amelyek közül az egyik mind a két boton a Roskovics-féle Patrona Hungariae, míg a másik oldalon a Vályinak adott példányon Szent Miklós, a Miklósynak adott darabon pedig az ő püspöki címere látható.

¹⁴⁹ Az eredeti képeit Mihályi János festette 1854-ben. TERDIK 2020a, 167, 185, 17. kép. A beregdaróci ikonosztázra Szekerák Mikós (1913–1981) helyi parókus festette meg, míg a nyírmártonfalvi templom ikonosztázára Papp János (1913–1971) nyíracádi parókus, aki Roskovics testvérének, Helénának volt az unokája.

192. *Üdvözítő Krisztus*. Alapkép, Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

háború közötti időszakban hímezett változata gyakran előfordult egyesületi, testületi zászlókon.¹⁵⁰ Sőt arra is volt példa, hogy az Egyesült Államokban élő magyar görögkatolikusok számára ennek a képnek a másolatát ajándékozta a magyar kormány.¹⁵¹

A Rózsák téri templom kevés, de nagy méretű képből álló ikonosztáziójának festményeire szintén Roskovics nyert megbízást. A Fővárosi Levéltárban fennmaradt tervek tanúsága szerint kezdetben egy ha-

gyományos, többsoros, sok képből álló ikonosztázzal számoltak,¹⁵² amely azonban csupán néhány, de monumentális méretű festményt befogadó, hangsúlyos, középkori jellegű szerkezeti elemekből összerakott, nyitott építményként valósult meg (191. kép). Egyelőre nem tudjuk, hogy ki állt az ikonosztáz eredeti tervének radikális egyszerűsítése mögött, feltehetően a festő, akinek valószínűleg betegsége miatt már nem is lett volna türelme a sok apró festményhez, inkább hatásos, nagy vásznakban gondolkozott. A két alapkép feletti oromzatokat záró jeruzsálemi keresztek arra is utalhatnak, hogy Roskovics részt vett az állványzat tervezésében, ugyanis szentföldi zarándoklata után előszeretettel alkalmazta ezt az öt görögkeresztből komponált formát. Ugyanez a kereszttípus látható az ikonosztázon lévő Istenszülő-alapkép gyermek Jézusának kezében tartott könyv borítóján is.

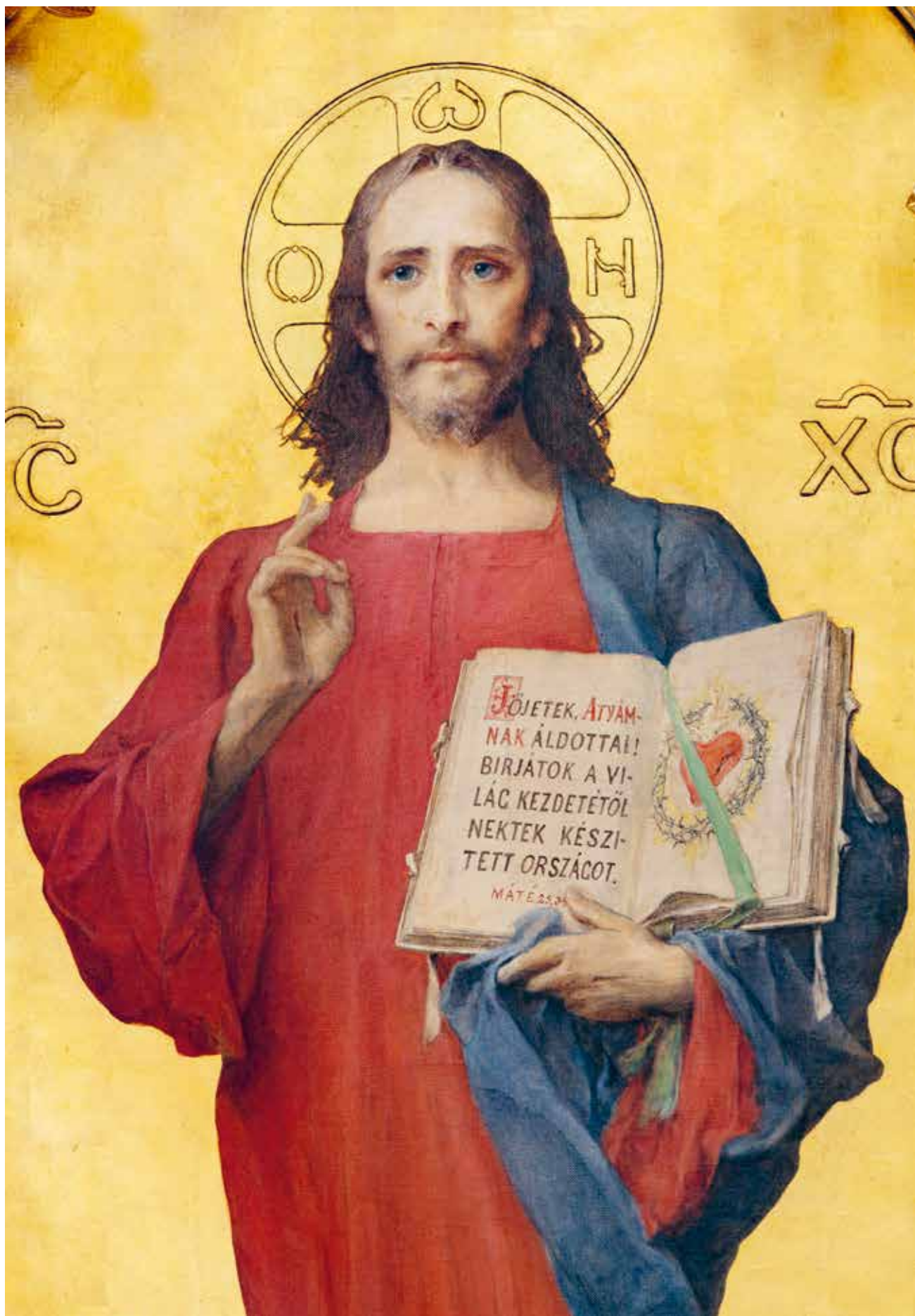
A Krisztus-alapkép (192–193. kép) készült el először, melyet 1907 augusztusában adott át, míg párját, a Szűz Máriát ábrázoló festményt ugyanazon év novemberében vették át (mindkettő 3000 koronába került) (194–195. kép). *Az utolsó vacsorát*, amely a középtengelyben, az úgynevezett királyi ajtó felett kapott helyet, két év múlva, 1909-ben szállította le a művész, ennek az ára 4000 korona volt (Dokumentum 31. h–j.)¹⁵³ (196–197. kép). Ezek a kompozíciók valóban monumentális megformálásúak: a két alapképen felhőkön, de homogén aranyhátter előtt állnak a lendületesen beállított, realiztikusan megformált alakok. Jézus jobbával áld, baljában nyitott könyv, míg az Istenszülő magához öleli isteni Gyermekeit. Fejük körül glória, Krisztuséban a megszokott görög betűk is feltűnnek, éppen úgy, ahogyan a figurák válla fölött az arany háttéren is megjelennek az ikonok világában elengedhetetlen, az ábrázolt személyeket egyértelműen azonosító görög nyelvű, rövidített névfeliratok. Roskovics a két nagykép esetében visszakanyarodott a bizánci hagyományokhoz, bár valójában ez a figurák beállításában, az arany és a görög betűk használatában ki is

¹⁵⁰ BIRÓ–SEREMETYEFF-PAPP 2017b, 74, 44. kép.

¹⁵¹ A kormány ajándéka a homesteadi magyaroknak, *Magyarország*, 10 (1929), 215. szám, 14.

¹⁵² Papír, tus. BFL, XV. 17. d, 328, KT T 20/81/a. Közölve: TERDIK 2020b, 353. Az 1907. szeptember 10-én kelt jegyzőkönyvben az ikonosztázió festésével foglalkoztak. GKPL III–3–1, Jegyzőkönyv 1906–1909.

¹⁵³ A Krisztus-kép átvételéről: GKPL, III–3–1. (8/1907). A Szűz Mária-alapképről: GKPL, III–3–1. (363/1907). *Az utolsó vacsoráról*: GKPL, III–3–1. (138/1909). A két alapkép alatti keskeny mezőben az 1999-es restaurálásig két liturgikus szöveg (tropár) is olvasható volt, amelyeket akkor eltávolítottak. Feltehetően a Szent Liturgia előkészítő részében, az úgynevezett proszkomodiában szereplő tropárok voltak, amelyeket a papnak az ikonosztáz két alapképe előtt kell elmondania. Vö. *A görög szertartású katolikus egyház Szent és Isteni Liturgiája*, Nyíregyháza, 1920, 101.

193. *Krisztus*. Alapkép, részlet. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

194. *Istenszülő a Gyermekkel.* Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

merült. Az arcok, a ruhák egyaránt azt a realiztikus felfogást tükrözik, amelyben ő a leginkább otthonosan mozgott. Ebben a korszakban ezen nincs mit csodálkozni: az ortodox világ művészetét is az akadémizmus és annak éppen aktuális irányzatai uralták, a tradicionális ikonfestészet technikai és formai örökségének újrafelfedezése éppen hogy csak megindult.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Minderről: GATRALL–GREENFIELD 2010.

¹⁵⁵ Például a Nyolchangú Énektárból (Oktoechos), a 2. és 4. hang szombat esti vecsernyéjének Istenszülői éneke, az úgynevezett nagy dogmatikonja: „Elmúlt az árnyéktörvény, s bejött a kegyelem törvénye, mert valamint a csipkebokor lángolt bár, de nem égett el, úgy te is mint Szűz szüdtél és szűznek maradtál, s a lángoszlop helyett valódi Nap ragyogott fel nekünk és Mózes helyett Krisztus, lelkünk üdvössége jelent meg.” (2. hang) „Terólad zeng énekekben, az istenős és próféta Dávid, a téged felmagasztaló Istennek mondván: »A királyné jobbod felől áll«, mert téged az Élet anyjának és közbenjárónak választott a tőled anya nélkül születni kegyeskedő Isten, hogy a vétek által elhomályosult isteni képünket megújítsa, és az elveszett juhok megtalálván, vállára vegye, az Atyához vezesse, a mennyei erőkkal egyesítse, és üdvözítse a világot, mint hatalmas és gazdag kegyelmű.” (4. hang) *Dicsérvétek az Úr nevét! Görög Katolikus Ima- és énekeskönyv*, Miskolc, 1938, 453–454, 477–478.

¹⁵⁶ SCHOEN 1936, 335.

¹⁵⁷ Lohr ekkoriban a templom díszítőfestésén is dolgozott, amely vagy az 1916-os mennyezetcseré során, vagy az 1930-as években zajló belső felújítás alkalmával pusztulhatott el.

¹⁵⁸ 1913-tól fia, ifj. Berkes Kálmán (1884–1948) is részt vett a vállalkozás működtetésében. A Berkes Kálmán és Fia cég az 1930-as években szűnt meg. Munkásságukról: PEREHÁZY 1990, 108, 112.

Egyelőre nem került elő arra vonatkozó adat, hogy ki és mikor festette a két alapkép feletti négykaréjos mezőben lévő Dávid- és Mózes-büszttöt (198–199. kép). Valószínűleg nem Roskovics, mert 1907 júniusában Bárczy István főpolgármester közölte a parókussal, hogy ők csak a három nagyobb kép költségesebb változatát vállalták, a hét kisebb kép drágább kivitelezéséhez a parókusnak kell előteremtenie a forrásokat (vö. Dokumentum 31. g). Amint látni fogjuk, a királyi ajtó képeit és az oromzati kálváriacsoportot Lohr festette meg, így feltehetően ezeken is ő dolgozott.

Az ószövetségi alakok kapcsolata az alattuk lévő alapképeken ábrázolt személyekhez a bizánci himnusz-költészetet ismerők számára elég egyértelmű: Dávid az Istenszülő felett mint istenős jelenik meg, hiszen Krisztus is Dávid házából származott, Mózes pedig az Üdvözítőhöz mint kiemelkedő tipológiai előkép kötődik.¹⁵⁵ A két büsztt alkotója feltehetően Lohr volt, bár inkább Roskovicsra utalnának a szép kalligráfiával írt héber és görög névfeliratok, amelyekben a művész már pályája elején készített vallásos kompozícióiban (például Szent József) is örömet lelte.

Az ikonosztázion kovácsoltvas királyi ajtaján látható Örömhírvétel-ábrázolás, illetve az oromzati kereszt három alakja azonban nem Roskovics, hanem Lohr Ferenc alkotása¹⁵⁶ (200. kép). Előbbi szerzőségét a mester szignója egyértelműen alá is támasztja.¹⁵⁷ Elképzelhető, hogy 1908-ban Roskovics azért lépett ki az egyháztanácsból, mert nem találtak forrást arra, hogy vele készíttessék a kis képeket is. A szokatlan módon, kovácsoltvasból készült királyi ajtó „Berkes K. / Budapest” cége kivitelezte az ajtószárnyak felső keretelemén látható cégjelzés szerint. A monogram id. Berkes Kálmán műlakatosra utal, akinek 1876-ban Budapesten megnyitott műhelyéből számos fővárosi köz- és magánépületen ma is látható, kitűnő kovácsoltvas rács és más elem került ki.¹⁵⁸

195. *Istenszüdő*. Alapkép, részlet. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

196. *Az utolsó vacsora*. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

Az utolsó vacsora befejezésének évében a *Vasárnapi Ujság*ban is közölték Roskovics itteni festményeinek (*Az utolsó vacsora*, két alapkép, *Magyarok Nagyasszonya*) fotóit.¹⁵⁹ A jó reprodukáltságnak is köszönhető, hogy ezeknek a képeknek is nagy hatása lett a magyar görögkatolikusokra. A Krisztus-alapkép fotója Krajnyák Gábor Rózsák téri parókus szerkesztésében 1929-ben megjelenő *Gyűjteményes nagy énekeskönyv* címlapelőzékképe is lett.¹⁶⁰ Több helyen pedig ikonosztáz-alapképként a Roskovics-művek másolatai jelentek meg.¹⁶¹

1908-ban a Műcsarnokban a Magyar Iparművészeti Társulat egyházművészeti kiállítást rendezett, amely szeptember 7-én nyílt meg. Ezen a tárlaton szerepeltek a Szent Jobb körmenetekre szánt, Roskovics tervei alapján készített zászlók, valamint egyéb munkái, főképp oltárképvázlatai foglalták el az egész II. termet.

A kiállítás egyik ismertetése során erről így emlékeznek meg: „A II. terem a Roskovics Ignacé. Ő egyik legkedveltebb egyházi festőnk, akinek mélyen érző, poetikus lelke szebbnél-szebb oltárképeket és vallásos tárgyú műveket teremtett. Itt vannak elhelyezve a budapest-józsefvárosi és a kecskeméti plébánia-templomban lévő falfestményeinek vázlatai, boldog Gizella királyné szép, archaisztikus képe (66. sz.), a budai királyi vár szent István terme képeinek vázlatai (77. sz.), gróf Almásy Imre pusztapoói [sic!] kápolnája Szent Imre oltárképének vázlata stb.”¹⁶² A kiállítás összességében a korabeli kritikában nem aratott nagy sikert, a katalógus bevezető tanulmányában Fieber Henrik római katolikus pap, művészeti író is fanyalgott egy kicsit.¹⁶³

Ezekben az években egy másik fontos munkába is igyekeztek Roskovicsot bevonni a görögkatolikusok.

¹⁵⁹ *Vasárnapi Ujság*, 56 (1909), 918–919.

¹⁶⁰ TERDIK 2020b, 401–402, Kat. IV.45. (Dobos András).

¹⁶¹ Például a két háború között Nyírkátán, alkotójuk ismeretlen: TERDIK 2011, 76. Az itteni eredeti alapképeket Berky Ferenc festette 1875-ben: TERDIK 2020b, 240.

¹⁶² *Egyházi Műipar*, 9 (1908), 134.

¹⁶³ Mindezzel részletesebben foglalkoztam máshol: TERDIK 2004, 91–106.

197. Roskovics szignója *Az utolsó vacsora* képen (Áment Gelért, 2021)

Vályi János eperjesi (1882–1911) és Firczák Gyula munkácsi püspök (1892–1912) idejében indult meg az új liturgikus könyvek kiadásának előkészítése, ami egyrészt az egyházi szláv könyvek revideálását, másrészt azok magyar fordításának elkészítését és kinyomtatását jelentette volna. Az 1905 és 1913 között zajló nagyszabású munka a püspökök halála és az első világháború kitörése miatt kevés eredményt hozott. Ehhez kapcsolódva 1908 decemberében Vályi püspök vetette fel Firczákknak, hogy az egyházmegyéék területén a régi templomokról és minden egyéb jelentős művészeti tárgyról a papok készíttessenek fényképeket, mert ő az új *Liturgikon* címlapját ezek felhasználásával szeretne volna megkomponáltatni (Dokumentum 37. a). A munkácsi püspök a következő év elején kelt válaszlevelében jelzi, hogy novemberben már küldtek egy adag fotót Roskovics Ignácnak. Majd felhívja a figyelmet arra is, hogy a továbbiak készítésére, amely főképp régi fatemplomok dokumentálását jelentené, a kultuszminisztérium anyagi támogatására is szükség volna (Dokumentum 37. b). Februárban felhívást tett közzé a papság körében, amelyben jelzi, hogy az elkészítendő

fotók Roskovics Ignác festőművész számára lennének fontosak, aki ezeket a felvételeket az „újonnan kinyomtatandó” liturgikus könyvek díszítésére kívánja majd felhasználni (Dokumentum 37. c–d).¹⁶⁴ Ezt a felhívást a sajtóban is megjelentették.¹⁶⁵ 1909 szeptemberére a könyvkiadás költségvetése is összeállt: a tizennégy különféle liturgikus könyv kiadását ósláv nyelven, 2000 példányban 407 374 koronára, míg ugyanezek magyar változatának 1000 példányban való megjelentetését 178 866 koronára becsülték.¹⁶⁶

1910 őszén Firczák püspök arról tájékoztatta Roskovicsot, hogy az eperjesi püspökön keresztül a minisztérium 600 korona támogatást kapott a kívánt fényképfelvételek elkészítésére, elszámolási kötelezettség mellett. A főpásztor arra kéri a festőművészt, hogy jelezze, mit, hol és kivel szeretne fényképeztetni. Ugyanekkor az eperjesi püspököt is értesítették az összeg megérkezéséről (Dokumentum 37. e–f). Sajnos Roskovics válaszát egyelőre nem ismerjük. A felhívás biztosan nem maradt hatástalan, ugyanis a festő halála után, 1916 áprilisában a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából Melles Emil, Rózsák téri parókus „a szerkönyvek kiadására alakult bizottság kormányhatóságilag kijelölt megbízottja”-ként leltározta és átvette a festő özvegyétől az illusztrációk elkészítéséhez felhalmozott anyagot (kliséket, rajzokat, vázlatokat és számos fotót), amely ugyan a jegyzék szerint csak harminchárom tételből állt, de egy tételszám alatt gyakran több tucat felvétel szerepelt (Dokumentum 38. a). A minisztérium leveléből az is kiderül, hogy Roskovics ezért a munkáért 14 000 koronát vett fel, de kész anyagot még egyáltalán nem adott le. Mellesnek a festő és a minisztérium között létrejött szerződés másolatát is megküldték, de ezt sajnos nem ismerjük (vö. Dokumentum 38. c). Az átvett fényképfelvételeket tételesen nem részletezték, azonban a Munkácsi Egyházmegye levéltárából előkerült kilenc különböző helyszínről készített olyan felvétel, amelyeket nyomtatva, tehát már illusztrációként előkészítve küldtek tovább a megbízónak.¹⁶⁷ Az anyagok átadása során az egyik tanú Gerster Károly (1859–1940) festőművész, az iparrajziskola tanára volt, akiről Melles a jelentésében azt is megjegyzi: „Magán uton szerzett értesülesem szerint a Roskovics Ignác intencióját és

¹⁶⁴ MAROSI 2019, 23–25, 288–289.

¹⁶⁵ Például: *Egyházi Műújság*, 9 (1908), 87; TERDIK 2008, 343.

¹⁶⁶ MAROSI 2019, 289–291.

¹⁶⁷ Ezeket közölte: MAROSI 2019, 391–397, 13–21. kép. Egyet már korábban közöltem: TERDIK 2014a, 39, 20. kép

198. Lohr Ferenc: *Dávid király*. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

eszméinek kivitelére a legalkalmasabb volna Gerster Károly festőművész, (Budap 5. Kelenhegyi – út 32. fr. a) aki a megboldogultnak bizalmasa, megértő barátja, és stílusának hű követője volt, és kit éppen ezekből a szempontokból bátor vagyok Nagyméltóságodnak (ti. Jankovich Béla miniszternek) magas figyelmébe ajánlani.” (Dokumentum 38. a). Melles úgy vélte, hogy noha az illusztrációk nincsenek készen, de egy művész relatíve hamar be tudná fejezni azokat. Roskovics a Gerster családdal, amelyben több generáción keresztül az építészek, művészek már meghatározó szerepet játszottak, valóban jó barátságot ápolt. Gerster Kálmán építész, akinek Károly az öccse volt,¹⁶⁸ a Nemzeti Szalon alapításában is részt vett, majd 1902-ben a kecskeméti freskókat megsejmlélő fővárosi társaságban is ott volt.¹⁶⁹ Kauser Lipót, az egyik Gerster unoka szerint „az építész Káli és a festőművész Károly bácsi” ismeretségi köréből sok művész bejáratos volt a Gerster-házba, köztük Roskovics is.¹⁷⁰ A család festő tagja egyike lehetett azoknak, akik az utolsó években végzett munkái megvalósításában közre is működhettek.

¹⁶⁸ PAPP 2007, 120.

¹⁶⁹ SÜMEGI 2016b, 280, különösen 11. lábjegyzet.

¹⁷⁰ KAUSER 2009, 183–184.

¹⁷¹ Tus, toll, papír, 274 × 218 mm. Jelzett, jobbra lent: Roskovics I. SZM – MNG, ltsz. 1924–1073. A leltározók oltártervként határozták meg, és 1890 körülre datálták. A rajzot Bedő Rudolf (1891–1978) gyűjtő, művészeti író adományozta a Szépművészeti Múzeum grafikai gyűjteményének 1924-ben. Bedő Rudolfról: MOLNOS 2010; TAKÁCS 2012, 76–77.

199. Lohr Ferenc: *Mózes próféta*. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Áment Gellért, 2021)

Roskovics datálatlan szakrális vonatkozású művei közül mindenképp érdemes megemlíteni egy tollrajzot, amelyet egy közelebről meg nem határozható szentsírhoz vagy esetleg már álló szentsírről készített¹⁷¹ (201. kép). A rajzon egy oltárasztal látható, melynek *stipes*-ében az Üdvözítő teste pihen. Az oltár retábuluma hegyre emlékeztet, melynek csúcsán felhő- és sugárkoszorúval övezve egy monstrancia ragyog, két oldalán Mózes és Illés alakjával. A szentségtartó előtti hegyen három, főképp háttal ábrázolt, térdeplő apostol alakja vehető ki. A szereplők alapján a felépítmény az Úrszínváltozást ábrázolta olyan formán, hogy Krisztus alakját a szentségtartó idézte meg. A római katolikus gyakorlatban a Tridentinum után terjedt el az ehhez hasonló, színpadszerű felépítménnyel díszített szentsírok alkalmazása. Nem világos, hogy Roskovics esetleg egy hazai felkérésre készítette ezt a rajzot tervvázlatként, vagy inkább valamelyik utazása során látott egy ilyen izgalmas formájú szentsírt valamelyik, a Monarchiához tartozó országban, esetleg Itáliában.

Roskovics egyik utolsó festménye a keresztre feszített Üdvözítőt ábrázolja. A szignó mellett szereplő évszám szerint a művész 1910-ben festette ezt a képet (202–203. kép). Még ebben az évben a téli tárlaton

200. Lohr Ferenc: *Örömhírvétel*. Budapest, Rózsák tere, görög-katolikus templom (Áment Gellért, 2021)

be is mutatta, ahol eladásra kínálta. Ebből az sejthető, hogy saját indíttatásra, és nem meghatározott megrendelői felkérésre választotta ezt a témát.¹⁷² Egy évvel később a Képzőművészeti Társulat jubiláris kiállításán egy *Írástudó* című olajfestménnyel is jelentkezett, amelyről egyelőre nem tudunk többet.¹⁷³

A *Keresztre feszítés* képet 1915-ben a főváros vette meg a Rózsák téri római katolikus templom számára a városi tanács közgyűlési jegyzőkönyveinek feljegyzései szerint.¹⁷⁴ A Szent Erzsébet-templomot Steindl Imre tervei alapján 1898-ra fejezték be, a berendezés is ekkoriban készülhetett, de az ünnepélyes felszentelést 1901-ben végezték. A monumentális neogótikus

201. *Szentsír*, vázlat © Szépművészeti Múzeum, Budapest

templom építésének köszönhetően vált feleslegessé a szomszédos kisebb templom, amelyet 1905-ben a görögkatolikusoknak adtak át, ahol Roskovics aktívan dolgozott az előző években. A *Keresztre feszítés* kép a nagytemplomban a főszentélytől balra eső első, poligonálisan záródó mellékszentély neogótikus oltára felett nyert elhelyezést, de a mű alkotójának emléke feledésbe merült, a templommal foglalkozó munkák egyáltalán nem említik szerzőségét.¹⁷⁵ A 20. század folyamán megsötétedett, több helyen szakadt festményt Csala Ildikó 2003-ban restaurálta.¹⁷⁶

Az álló téglalap alakú mezőben a kereszten függő, márvány fehérségű halott Krisztus teste szinte ragyogni és lebegni látszik a sötét háttér előtt. A keresztet nem egészen szemből, enyhén balról szemléljük, aminek köszönhetően rövidülésben látjuk a megfeszített testet. Szokatlanul nagy a Krisztust megnevező pilátusi,

¹⁷² *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat. Téli kiállítás 1910/1911*, Budapest, 1910, 40 (190. sz.), „Krisztus a keresztfán” címmel.

¹⁷³ *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat. Jubiláris téli kiállítás 1911/1912*, Budapest, 1911, 37. (68. sz.)

¹⁷⁴ A június 2-án tartott közgyűlésen határoztak arról, hogy a festményt 1000 koronáért megveszik a templom számára, és további 1000 koronát biztosítanak annak méltó elhelyezésére. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1915/?pg=192&layout=s (letöltés: 2021.02.10.).

¹⁷⁵ A mellékoltárkép festőjeként nem említik: MILLISITS 2013, 547.

¹⁷⁶ A festmény: olaj, vászon, a jobb alsó sarokban jelzett, 190,5 × 99,5 cm. Megköszönöm Csala Ildikónak, hogy a restaurálási dokumentációt és a festményről készült felvételeit rendelkezésünkre bocsátotta. A restaurálást önálló tanulmányban is ismertette: CSALA 2019, 61–65.

202. *A keresztre feszített Üdvözítő*, restaurálás előtt. Budapest, Árpád-házi Szent Erzsébet-templom (Csala Ildikó, 2003)

203. *A keresztre feszített Üdvözítő*, restaurálás után. Budapest, Árpád-házi Szent Erzsébet-templom (Csala Ildikó, 2003)

háromnyelvű felirattal ellátott tábla, melynek héber, görög és latin nyelvű szövegeinek elkészítésén Roskovics filológiai pontossággal dolgozott. A kép háttérében felsejlik a nagy klasszikus előképek ismerete is: például Diego Velázquez keresztre feszített Krisztusa (1632, Madrid, Prado), vagy éppenséggel Munkácsy Mihály Krisztus-trilógiájának Jézus-alakjai. A mellékalakok s minden egyéb kísérő motívum teljesen hiányzik, azonban szokatlan motívum a keresztfá tövében, az Üdvözítő jobbjára alatt kivirágzó gyümölcsfa (talán almafa?) ábrázolása, amelynek meghökkentő realizmusa nem

csupán a festő stílusirányultságának egyenes folyománya, hanem személyes, a feltámadásba vetett hitének is szép szimbóluma.

Roskovics utolsó nagyszabású festményei a terézvárosi Nagy Szent Teréz-plébániatemplom számára készült, hat darabból álló sorozathoz tartoznak (204–209. kép). A képek pontos keletkezési körülményeit nem ismerjük, a templom történetével foglalkozó szakirodalomban semmi konkrétum nem található, csupán azt regisztrálják, hogy idekerültek.¹⁷⁷ Eredetileg a szentély homorú oldalfalain voltak elhelyezve, majd 1938-

¹⁷⁷ SCHOEN 1938b, 209; GARAY 2013, 599. Az egyházközség Historia Domusa ezekből az évekből nem áll rendelkezésre. Horváth Zoltán plébános úr szívélyes közlése.

204. *Szent István király*. Budapest, Avilai Szent Teréz-templom (Áment Gellért, 2021)

205. *Boldog Gizella*. Budapest, Avilai Szent Teréz-templom (Áment Gellért, 2021)

206. *Szent Imre*. Budapest, Avilai Szent Teréz-templom (Áment Gellért, 2021)

ban, az Eucharisztikus Kongresszust megelőző felújítás alatt négyet a hajó oldalfalaira, a mellékoltárok két oldalára helyeztek át.¹⁷⁸ A festményeknek nem csupán a háttere, hanem a keretük is teljesen aranyozott, melyek alján az ábrázolt szentek névfeliratai olvashatók. Először Gassama-Szabó Bernadett hívta fel a figyelmet arra a tényre, hogy ezek a kompozíciók a Szent István terem magyar szentjeihez készült kartonok redukált változatai volnának.¹⁷⁹ A figurák megformálását nézve valóban beszélhetünk egyfajta redukálásról, méretüket tekintve azonban jóval meghaladják a korábbi műveket. Négy kép – Szent László, Imre, Erzsébet és Margit – valóban közeli kapcsolatot mutat a várbéli terem számára készített festményekkel. Szent István és „Szent Gizella” alakja ellenben már a Szent Zsigmond-kápolna monumentális oltárképén megjelenő főalakokat követi, hiszen ők nem önálló, egyalakos beállításban vannak

jelen a Szent István terem ikonográfiai programjában. A festmények mindegyikének jobb alsó sarkában olvasható a művész szignója, a Szent István-képen a készítés idejét is megadta (1914–1915) a művész, amely feltehetően nemcsak erre az egy képre, hanem az egész együttesre vonatkozik. Az a megállapítás, hogy a képeken olvasható évszám Roskovics vaksága miatt nem az elkészülésük, hanem a templomba kerülésük idejére vonatkozna, csak részben állja meg a helyét: korábban már utaltunk arra a tényre, hogy a művész a sikeres kezeléseknek köszönhetően utolsó éveiben is látott, tehát a nagy képeket biztosan befejezte halála évében, bár az is egyértelmű, hogy minden bizonnyal voltak segítői is egy ilyen nagy volumenű munkában.

Roskovics Ignác későn nősült meg. 1914. február 14-én vette feleségül Kőbányán, a Szent László-templomban Schütz Alojziát.¹⁸⁰ Polgári házasságot február

¹⁷⁸ SZABÓ 2015, 20, 22.

¹⁷⁹ GASSAMA-SZABÓ 2009, 281.

¹⁸⁰ A házasságról szóló bejegyzést Szalókon, a görögkatolikus parókia születési anyakönyvében, Roskovics születési adatai mellé is bevezették, lásd Štátny Oblastný Archív v Prešove, Inv. č. 1099. Digitálisan elérhető: <https://www.familysearch.org/search/catalog/711469?availability=Family%20History%20Library> (letöltés: 2021.01.20.).

207. *Szent László*. Budapest, Avilai Szent Teréz-templom (Áment Gellért, 2021)

208. *Árpád-házi Szent Erzsébet*. Budapest, Avilai Szent Teréz-templom (Áment Gellért, 2021)

209. *Árpád-házi Szent Margit*. Budapest, Avilai Szent Teréz-templom (Áment Gellért, 2021)

21-én kötöttek. Az anyakönyvben szereplő adatokból tudható, hogy Schütz Alojzia Erzsébet 1866. július 18-án született, római katolikus vallású volt, foglalkozása háztartásbeli, szüleit – akik ekkor már nem éltek – Schütz Flóriánnak és Csehes Juliánnának hívták. Tanúként Barabás Samu (Budapest, I. Szentháromság utca 4.), és Kiszely Geiza (Budapest, V. Országház) szerepeltek.¹⁸¹ Roskovicsné Kassán született, ott keresztelték meg 1866. július 22-én. A születési anyakönyvi bejegyzés szerint édesapja szabó (*sartor*) volt.¹⁸²

Nem tudni, hogyan és mikor ismerkedtek meg. Egy távoli leszármazott őriz egy fényképet, amelyre valamelyik családtag azt írta: „Roskovics Ignác festőművész és neje” (210. kép).¹⁸³ A fényképen talán való-

ban a még ifjú Roskovics látható öltönyben, baljában sétatálcával, akinek jobbán egy alacsonyabb, kabátba öltözött hölgy áll. Mivel Roskovics 1914-ben már biztosan nem így nézett ki, nehéz eldönteni, hogy ezen a felvételen valóban későbbi arájával szerepel-e. Ha igen, akkor ez azt jelenti, hogy Schütz Alojziát már 1890 körül ismerhette, de elég különös, hogy oly sokára, körülbelül huszonöt évvel később vette csak feleségül.¹⁸⁴

Feleségéről szinte semmit sem tudunk, ismeretségük történetére vonatkozó adatot sem találni. A korban nem volt ritka, hogy a férfiak halálukat közeledni érezvén vették el a hozzájuk közel álló, de társadalmi rangban hozzájuk nem illő nőket, hogy legalább

¹⁸¹ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-69CS-9V6?i=18&cc=1452460> (letöltés: 2021.10.01.) Barabás Samu (1855–1940) erdélyi levéltáros, történész, Kiszely Géza pedig tisztviselő, műgyűjtő volt. Utóbbiról: TAKÁCS 2012, 260.

¹⁸² <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9RQY-7DV?i=169&cc=1554443&personUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AKHHM-8WD> (letöltés: 2021.10.01.).

¹⁸³ Köszönettel tartozom Tóth Péter Pálnak, aki a tulajdonában lévő fényképről reprodukciót küldött.

¹⁸⁴ A fénykép hátoldaláról a készítő neve és a készítés helye is kiderül: „Klein Mark és Fia fényképészeti műterme, Unghvart, üvegterme Teleky utca 520.” „Klein Márkus és Fia” névvel már az 1870-es évektől létező műterem Ungváron, Gyapjú utca 520. számmal, később magyarosítottak Kemény Márk és Fia névvel, 1880 és 1890 között aktív, ekkor már a Gyapjú utca neve is Telekyre változott. Vö. a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtára által készített adatbázissal: https://mnm.hu/sites/default/files/hungary_0.pdf (letöltés: 2021.10.01.).

könnyen rájuk hagyassák vagyonukat. Roskovics esetében jelentős társadalmi rangról nem beszélhetünk, talán inkább a kulturális háttér különbözősége jelenthetett eleinte akadályt. Roskovics nősülése emlékeztet egy másik, éppen három évtizeddel korábban elhunyt művész, Klimkovics Béla (1833–1885) kassai festő esetére, aki halálos ágyán vette feleségül azt a nőt, aki éveken keresztül mellette állt betegségében.¹⁸⁵ Elképzelhető, hogy Roskovics mellett is súlyosbodó szembetegsége okán, 1905 körül jelent meg egy olyan segítő nő, aki kézben tartotta a háztartást és talán a festő más ügyeit.

Roskovics 1915. november 28-án, hatvanegy éves korában hunyt el. Az egyik gyászjelentést az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat és a Magyar Képzőművészetek Egyesületének vezetősége adta ki. Ezen így méltatták őt: „Az elhunyt nagy művész festészetünknek egyik legkiválóbb, sokoldalú és fáradhatatlan munkása volt, aki művészetével egyaránt áldozott az Istennek, hódolt történelmünk legelső nagyjainak és gyönyörködtette az egész magyar népet. Késő nemzedékek is áhitattal fognak leborulni szerte az ország templomaiban az Ő alkotásai előtt, hogy föl-emelkedhessenek az Istenhez; magyarok, akik majd századok múlva járják a király budai büszke várát, csodálattal fogják olvasni az Ő festményeiből históriánk gazdag kezdetét; régi magyar kuriákon és szalmafedeles házikókban az Ő kedves képei pedig továbbra is mindég derűt, jóleső mosolyt fognak varázsolni az emberek arcára. [...] Művészetünk nagy halottja nevét alkotásaival maradandólag írta be nemzeti kulturánk könyvébe, felejthetetlen emlékét pedig mindannyian soha el nem múló hálával, szeretettel és kegyelettel őrizzük meg.”¹⁸⁶

Ravatalát a Kerepesi temető halottas házában állították fel, temetését december 1-jén, szerdán délután

3 órakor a görögkatolikus egyház szertartása szerint végezték, majd a főváros által adományozott sírban helyezték örök nyugalomra. Haláláról, temetéséről a fontosabb országos, fővárosi, de még a vidéki lapok is hírt adtak.¹⁸⁷

Özvegye, Schütz Alojzia, 1916. november 29-én már egy misealapítványt is létrehozott a Rózsák téri parókiaán. A 200 korona értékű alapítvány kamataiból minden évben november 27-én vagy az azt megelőző nap egy olvasott gyászmisét kellett végezni a kántor éneklése mellett, a végén énekes pannichidával az elhunyt férj lelki üdvéért, amelyet majd a feleség halála után az ő neve említésével kell kiegészíteni. 1922. május 31-én az alapítványnak az özvegy újabb 800 koronát adományozott, s az egészet megújította azonos feltételekkel, amit a Hajdúdorogi Egyházmegyei Hatóság június 24-én hagyott jóvá.¹⁸⁸ Roskovicsné címe ekkor már Üllői út 121. II. 10. volt.

1916 áprilisában a Nemzeti Szalonban, melynek Roskovics alapító tagja volt, nyílt meg az elhunyt művész hagyatéki kiállítása. Az egykor az Erzsébet téren álló épület „jobb oldali vörös termében” több mint száz művét állították ki, melyeknek többsége akadémiai rajz, későbbi műveinek rajz-, illetve színvázlata volt, de sok grafikája a templomfestésekhez készült előkészítő műve volt. Kiállították még több olajfestményét is – portrékat, zsánerképei vázlatait, de vallásos témájú munkákat is –, melyek azonosítása a hiányos leírások miatt ma már aligha lehetséges.¹⁸⁹ A kiállítás katalógusának bevezetőjében a szervezők így méltatták az elhunyt művészt: „Bemutatjuk a magyar történelmi és egyházfestészet hervadhatatlan érdemű nemrég elhunyt mesterének Roskovics Ignácznak a Nemzeti Szalon egyik megalapítójának értékes művészi hagyatékát. Aranyat és aranyforgácsokat nyújtunk a műbarát közönségnek pottom ára-

¹⁸⁵ Így írnak erről Klimkovics nekrológiájában: „Humánus érzületének, hálájának legszebb jelét azonban azáltal adta, hogy azon feddhetetlen jellemű nőt, ki őt betegségében évek óta bámulatos önfeláldozó odaadással ápolta s kínos szenvedéseit vele önkényt megosztotta, úgyszólván, a sír szélén hitveséül vette, hogy így azt hagyja neki örökül, mi mindenkor legdrágább volt előtte, t. i. a becsületes Klimkovics nevet, miután szegénységénél fogva egyebet úgy sem hagyhatott rá. A derék s közbecsülésben álló nő most már mint hitvese fokozott gyöngédséggel s ritka lelki erővel még két hétig gondozta a kedves beteget, s ha már életét nem tudta megmenteni, legalább utolsó kínos perceit elviselhetőkké tette s szenvedéseit telhetőleg enyhítette.” Klimkovics Béla 1833–1885, *A Felső-Magyarországi Múzeum-Egylet évkönyve*, 6 (1885), 64.

¹⁸⁶ GKPL, III – I – 1, 4079/1915. Lásd még <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/470871#> (letöltés: 2021.10.01.).

¹⁸⁷ Például: Roskovics Ignác meghalt, *Budapesti Hirlap*, 35 (1915), 333. szám, 9; Roskovics Ignác meghalt, *Kecskeméti Ujság*, 8 (1915), 278. szám, 3; Roskovics Ignác meghalt, *Magyarország*, 22 (1915), 333. szám, 8–9; Roskovics Ignác temetése, *Pesti Napló*, 66 (1915), 335. szám, 15; In memoriam Roskovits Ignác, *Élet*, 7 (1915), 50. szám, 1211. (fénykép is).

¹⁸⁸ GKPL, III – I – 1, 1519/1922.

¹⁸⁹ *A Nemzeti Szalon tavaszi tárlata (Roskovics Ignác hagyatéka, a „Fiatalok” csoportkiállítása, valamint Pogány Gyula és Leonhardt Witold háborús kollektívája). Katalógus, XXII-ik művészeti esztendő*, Budapest, 1916, 27–29. A kiállításról lásd még: m., *Kiállítások, Élet*, 8 (1916), 379–380.

kon, mert az igazi apostolok szegényen halnak meg. Ezt az igazi vérbeli művészt az Isten elhalmozta sok tudással, a földi művészember pedig visszaélt ezzel a sokkal és annyit dolgozott, hogy megvakult. Halála

előtt kevéssel megnyilott szemei előtt még egyszer a kárpit, hogy megtekinthesse keze alkotásait, de a test már fáradt volt. – Épen csakhogy összeszedhette műtermének arany forgácsait!¹⁹⁰

210. Roskovics Ignác és egy hölgy fényképe, 1880-as évek, Ungvár. Magántulajdon

¹⁹⁰ *A Nemzeti Szalon tavaszi tárlata (Roskovics Ignác hagyatéka, a „Fiatalok” csoportkiállítása, valamint Pogány Gyula és Leonhardt Witold háborús kollekcója). Katalógus, XXII.-ik művészeti esztendő, Budapest, 1916, 3.*

A kecskeméti esőcsinálója¹

– Roskovics Ignác adománya² –

A fővárosi bohém kompániának kedves „Náczi”-ja, Roskovics Ignác festőmester sok apróságokat mesél most kecskeméti időzéséről. A „Magyar Hírlap” mondja ezt, s egyuttal közöl is egyet a mester adomáiból.

A nagytemplom festése közben történt vele, hogy meglátogatta őt egy néni, aki bőkezű adakozással járult hozzá a templom festés költségeihez. Megdicsérte a mestert, s nagy szíveséggel huszonöt üveg jó borocskát ajánlott fel neki. Csak azt kívánta, hogy előbb eszközöljön ki egy kis esőt az Uristentől, mert nagyon jó ismerőse lehet neki, mikor olyan szépen tudta festeni.

Roskovics bohókásan megígérte az esőt, s ezt olyan szerencsésen ígérte, hogy három nap múlva

csakugyan zuhogó zápor jött a szomszagos szőlőtőkére. Persze, hogy a mester meg is kapta nyomban a 25 üveg borocskát, s csinált is nyomban kecskeméti barátaival vigasságos áldomást.

Eddig minden jó lett volna, mondja a M. H., ha ugyan nem fordul vala a dolog, hogy híre futamodott az egész kuriózus esetnek. Mert másnap délután megállott egy szekér a művész lakása előtt, s egy érdes hang, amelynek a tulajdonosa már hallott az „esőcsinálóról”, és szentül hitte is, hogy csak ő rajta múlik az égi csatornák ügye, imigyen kiáltott be Náczi ablakán:

– Halli e az ur, ni!... kevés vót az eső!!

(Hogy Náczi mit felelt, arról nem szól a krónika.)

¹ *Kecskeméti Friss Ujság*, 3 (1902), 230. szám, 3. Rövidített változata: *Kecskeméti Közlöny*, 14 (1932), 154. szám, 5; *Képes Vasárnap – A Pesti Hírlap kiadása*, 63 (1941), 1. szám; SZABÓ 2005, 39. A *Magyar Hírlap* 1891 és 1938 között jelent meg.

² Minden bizonnyal nyomdahiba lehet, az „adomája” szó változott át.

[Szent Lukács és az ökörfej]¹

Roskovitsot, mikor a kecskeméti nagytemplom freskóit festette, a festőállványon meglátogatta egy kecskeméti bizalmas jóbarátja. A kész képek egyike ökörfejet ábrázol, rövid, kajla szarvakkal. A látogató kritizálni kezdte a képet:

– Ez nem lesz jó, mert ez riskafej, nekünk kecskemétieknek pedig szép, hosszúszarvú ökörfej kell.

Gyanús nyugalommal kérdezte erre Roskovits:

– Tudod-e, mit jelent Lukács evangélista mellett az ökörfej?

– Nem.

– Lukács evangélista – magyarázta Roskovits – nem csak író volt, hanem festő is. Ő festette meg először Szűz Máriát, ezért rajzolunk neki a toll mellé ecsetet is. Persze kritikusa is volt. Azt festik a háta mögé évszázadok óta ökörfej alakjában.

A látogatónak nem volt többé megjegyzése a képekre.

¹ SZABÓ 2005, 92.

ROSKOVICS
MŰVÉSZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE
ÉS UTÓÉLETE

211. Roskovics Ignác síremléke a Fiumei úti sírkertben (Áment Gellért, 2021)

Roskovics Ignácról és munkáiról betegsége kezdete, majd halála után egyre kevesebbet lehetett hallani. Munkásságát Gerő Ödön¹ művészeti író a modern magyar festészetet bemutató művében, 1905-ben még így jellemezte: „Roskovits [sic!] Ignác festése jólelkű festés. Pátosában jóságosság, elbeszélésében kedélyesség nyilvánul. Az ötletben való öröm érleli e jóságot is, e kedélyességet is. A népet anekdoták, a szenteket pedig epizódok hőséneke tudja. De az anekdota nem a népleleknek, hanem a helyzet érdekességének kifejezése; azok az epizódok pedig, nem az evangéliumok, nem a martirologia pátosának mélységét, hanem a helyzetek teatralikus nagyszerűségét ábrázolják. A jóságos elbeszélőknek regélése Roskovics Ignác képei. Nem is a népnek örül, hanem annak, hogy a nép milyen szépen jelenik meg a népszínművekben. Örül az ünnepelőben szépen festő naivitásnak. S ezt az ünnepi megjelenést pontosan megrögzíti, a valóságos realizmust konstataáló realizmus lelkiismeretességével festi. Szabatos rajzzal és szabatos lokálszínezéssel. Ezzel a gondos szabatosággal szólaltatja meg a pátosát akkor is, amikor egyházi képeit festi. Az egyházi festése nem keresi sem a régi áhítatos, sem az új emberi vallásos festés módjára a műveltség etikai összetevőjéhez való tartozandóságot. Inkább a gyönyörködés tehetségét szólíttatja. A színpadiasságot élvezők közül kiválasztja azokat, akik a színpadiasságban nem a sajátos stilizálás szépségét, hanem a naturalizmus valóságosságát keresik. És hozzájuk szól.”²

Egy évtizeddel később, 1915-ben, a művész halálának évében Lyka Károly, a korszak egyik meghatározó műkritikusa így méltatta munkásságát a *Művészet* folyóiratban közölt nekrológiában: „Annak a magyar festőgárdának, amely a múlt század végén jellemző szerepet játszott nálunk, egyik legrokonszenvesebb tagját, Roskovics Ignácot, november 28-án elragadta a halál. Jó barátjaival, Fesztyvel és Vágóval, képviselője volt annak az érdekes művésztipusnak, amely nemcsak festésével vonta magára a budapesti közönség figyelmét, hanem társadalmi szereplésével is hozzájárult ahhoz, hogy azokban az időkben nemcsak megkedvelték a művészeket, hanem most első ízben fogadták el a finomabb társas élet integránsainak. Népszerűség dolgában Ros-

kovicsnak aligha volt párja, az ő képei kerültek legsűrűbben reprodukcióra, az ő adomás témáiról beszélgettek a társas összejöveteleken, az ő tréfás megjegyzéseit emlegették s a Nemzeti Szalonban, amely akkor művészkлубnak indult, az ő elmés, talpraesett, mindig jóízű s kitűnő előadású tószójai-nak tapsoltak. Az aranyos kedélyű művészt mindenki szerette, vidám életrendje mindenütt kedves megértésre talált s általános volt a megdöbbenés, midőn évekkal ezelőtt váratlanul híre járta, hogy szeme világát elvesztette. Sikeres operáció révén látóképességét bizonyos mértékben visszakapta ugyan, de arról már szó sem lehetett, hogy a régi időben folytassa festői munkásságát. Ez a körülmény ugyan nyomasztón hatott rá, de kedélyének harmatos üdeségét mégsem tudta egészen lesúrolni: továbbra is az a kedves, bájos örök-ifjú maradt, mint volt azelőtt.”³

Lyka Károly az először 1951-ben megjelenő, a Münchenben tanuló és részben alkotó művészekről szóló munkájában Roskovicsról is megemlékezik. Az 1880-as évek azon alkotói közé sorolja őt, akik már „levedlették” a történeti festészet iránti érdeklődésüket, és tisztán a müncheni realizmusnak szentelték magukat. Az ekkor megjelent elemzésében már jóval kritikusabb hangot üt meg, mint a festőről szóló nekrológiájában: „Dédeltetett kedvence lett egyházi köröknek s a profán közönségnek egyaránt, amit joviális természetének köszönhetett. Kedvvel vett részt a társaséletben, gyakran tűnt fel köpcös alakja vidéki »murik«-ban, amelyeken elmés és lelkes pohárköszöntői versenyen kívül álltak.

Ami művészi magatartását illeti, az a mondottakból következik. Az ő esetében ismételnünk kell, amire olykor sokszor kell hivatkoznunk, hogy elmélyülésről szó sem lehetett. Már felkészültsége sem lépte túl az akadémikus átlagot. Ezt művészi alakítani nem volt érkezése, bizonyára akarata sem. Azok közé tartozott, akik szorgalmas munkálkodásuk közepette sem eszmélnek a művészet magasabbrendű hivatására, még kevésbé lényegére. Hogy így kívül rekedt a grand' arton, abban azok is hibásak, akik tapssal fogadták munkáit: ő jóhiszeműen fogadta értékelésüket. Mindkét fél magatartása jellemzi ezt a korszakot.”⁴

¹ Gerő (1883-ig Grünhut) Ödön (1863–1939) író, esztéta, szabadelvű újságíró, a *Pesti Hírlap*, a *Budapesti Ujság*, az *Élet* és a *Világ* munkatársa. A művészeti csoportok közül a Nyolcak mellett állt ki. Munkásságáról lásd TóTH 2021 (2022), 18–37.

² GERŐ 1905, 46. Megköszönöm Tóth Károly művészettörténésznek, hogy erre a szakaszra felhívta a figyelmemet.

³ L. [LYKA] 1915, 448.

⁴ LYKA 1982a, 59–60.

Lyka már a modern festészeti irányzatok mellett tudatosan elköteleződött szemlélő visszatekintéséből származó, meglehetősen sommás értékítélet fogalmaz meg. Való igaz, hogy Roskovics életművében nincsenek nagy stílusváltások. Következésképpen ahhoz a realista irányzathoz ragaszkodott, amelyet leginkább Münchenben sajátíthatott el. A történeti, életkép- és portréfestészet területén olyan festésmódot választott, amely igyekezett a sötét háttereket a lazán felhordott színekkel feloldani, amely könnyedséget kölcsönöz munkáinak. Ezt a „lazaságot” gyakran a figurák megformálásánál is alkalmazta, ami utolsó éveinek szakrális témájú művein egyáltalán nem azt sejteti, hogy a festmények nélkülöznek az alkotó gondolatosságát, és csupán rutinos munkák lennének. Való igaz, hogy a vallásos témák esetében nem ment el abba az irányba, amely az ilyen témájú műveket is szalon- vagy lakásdísznek tekintette, vagy akár már eleve múzeumi kiállításra szánta, mint ahogy kortársai közül többen, de főképp az utána jövő nemzedék tette. Magánáhítatra szánt olajképet sem ismerünk tőle. Ami készült, mind nagyobb kultuszterbe került. Monumentális tájkép sem maradt fenn tőle, pedig biztosan voltak ilyen irányú próbálkozásai is. Valóban helytállónak látszik Gerő elemzése, hogy tudniillik Roskovicsot a figurák beállításából származó lehetőségek, a színpadiasság vonzotta, s ehhez következetesen ragaszkodott.

A két háború közötti időszak fontos művészeti írója, Petrovics Elek (1873–1945), aki több mint két évtizedig (1914–1935) a Szépművészeti Múzeumot is igazgatta, a 19. század második felének művészetét ismertető tanulmányában pontosabban és nagyobb érzékenységgel helyezi el Roskovics Ignác és kortársainak művészetét, mint Lyka, éppen a népeletképekre utalva, amikor a nagybányaiakról szóló részben azt írja: „Ebből [a Hollósy Simon által 1896-tól Nagybányára vezetett kirándulásokból] alakult ki a nagybányai festőkolónia, amely a modern naturalizmus legerősebb vára lett Magyarországon. Nem mintha már előbb is nem lettek volna úttörői a naturalizmus és impresszionizmus áramlatának. Voltak, sőt kitűnő festők is akadtak közöttük. [...] Aggházy Gyula, Roskovics Ignác, Vágó Pál és mások már a 80-as években a »levegős« festés [plein air] szellemében kezelik a magyar népeletből

212. Roskovics Ignác dedikált fényképe, 20. század eleje. MNM Történeti Fényképtár (212-1929.3.10) © Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

merített képeiket [...]. Azonban ezek a művészek meglehetősen elszigetelten maradtak, részben külföldön éltek. A nagybányai festőknek rokonlelkű csoportja szervezeten, mint zárt csoport lépett fel, s ebben volt ereje és hatásának jelentősége.”⁵

Roskovics a jó kedélyű művész megtestesítője volt, amiről a kötetben idézett anekdoták is tanúskodnak. Ezek jóval túléltek a művészt, némelyik szöveg még halála után is többször felbukkan különféle sajtótermékekben, de van olyan is, amelyet évtizedekkel a halála után, az 1930-as években vetettek papírra. (Lásd a fejezet végén.) Kétségtelen, hogy Roskovics erre a szerepre tudatosan rájátszott, ügyesen használta a sajtót, újságírói kapcsolatait kamatoztatva

⁵ PETROVICS 1934, 186–187.

ugyanis nem csupán elkészült műveiről jelentek meg rendszeresen híradások, amelyekhez sokszor a festményekről készített fényképeket is mellékeltek, hanem a társasági életben aratott sikereiről vagy éppen aktuális egészségi állapotáról is beszámoltak. Betegsége után a *Vasárnapi Ujság*ban gyakran közölték – rendszerint valamilyen ünnephez kapcsolódva – főképp szakrális témájú műveinek reprodukcióit.

Bohém volt a szó klasszikus értelmében, de ez nem járt súlyos erkölcsi romlással (legalábbis arról nem szolt a fáma). Szerette az életet és a művészetet, amelyet nem hobbinak, hanem hivatásnak tekintett, ráadásul olyannak, amelyből meg is lehet és meg is kell tudnia élni egy jó alkotóművésznek. Ennek fényében nem csoda, ha művei árát megkérte. Sőt, ha a szükség úgy hozta, anyagi érdekeiért is ki tudott állni. Bár ebben sem járhatott mindig egyértelmű sikerrel, amire egy később tőle eredeztetett szólás utal: „Szegények vagyunk, de jól élünk”.⁶

A korabeli művészlét nehézségeit jól jellemzik a korszak kiváló ismerőjének, Sármány-Parsons Ilonának sorai: „A magyar festők – az állami támogatásnak és az ösztöndíjaknak köszönhetően – a 20. század első évtizedére olyan számosan voltak, hogy a magyar művészeti piac képtelen volt őket eltartani. A rivalizálás és a kenyérharc ezért még jobban kiéleződött köztük.”⁷

A művésszé válás azt is jelentette, hogy Roskovicsnak szülőföldjétől is el kellett szakadnia, mivel igencsak szűkösnek bizonyultak az ottani keretek. A munkácsi egyházmegyei festő címe ugyan megmaradt, de csak ritkán élt vele. Számára is egyértelművé vált, hogy saját közössége, a görögkatolikusok nincsenek abban az anyagi helyzetben, hogy a befutott, országosan ismert művész számára megfelelő honoráriumot fizessenek. Roskovics azonban soha nem felejtette el gyökereit, egyháza társadalmi szerepvállalásának főképp a fővárosban zajló eseményeiben igyekezett tevékenyen részt venni. Elmondható, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiában ő volt az első görögkatolikus festő, aki országos ismertségre tett szert.

Utolsó befejezett munkájában mégis a kezdeti műfajhoz kanyarodott vissza, amikor a Rózsák terén az ikonosztáz képeit festette. Persze, itt már egészen más

elvek szerint alkotott, mint az 1870-es években. Az ábrázolt szentek realista módra megformált alakok, a háttér azonban a 19. század második felében még az ikonosztázok képeinek háttéréről is száműzött összefüggő arany lett. Hangsúlyossá váltak az ikonfestészetben alapvetően fontos rövidített görög névfeliratok is. Az arany rehabilitálása nem Roskovics érdeme, hiszen a szecesszió is újra felfedezte, de eredeti szakrális kontextusban való használata ekkor még nem általános. A Roskovics Rózsák téri ikonosztázán feltűnő formák sokban emlékeztetnek például Uroš Predić Fruška Gora kolostorvidéken található görgetegi (Грeтeрe, Szerbia) ortodox monostorban 1902-ben készített ikonosztázára. Az itteni templomban a különös formájú, sok apró ovális képből álló régi barokk ikonosztáz helyett egy jóval kisebb számú, nagy méretű, realista stílusú festményből álló képfal épült, historizáló-neoreneszánsz állványzattal. Predić képei meglepően realisták, olyan, mintha az ábrázolt szentek kortársak portréi volnának (talán azok is voltak).⁸ Ő is visszahozza az arany háttérrel, a feliratokat, a kiemelt glóriákat. Nem valószínű, hogy Roskovics ismerte volna ezt a művet. Mégis figyelemre méltó, hogy a két, hasonló háttérű és tanultságú művész egész hasonló eredményre jutott a korszakban. Külön kutatást érdemelne a hagyományhoz való viszony kérdése, hiszen a mai – avantgárd, absztrakt formákhoz szokott szemű – néző nem érzi ezt a kapcsolatot elég erősnek, a háttér és a feliratok nem elégítik ki ez irányú elvárásait. Mégis, a kor egyházi hatóságai ebben nem láttak jelentős ellentmondást.

Roskovics szorosabb értelemben vett tanítványairól, követőiről nem tudunk, pedig a korabeli beszámolókból kiderül, hogy gyakran voltak körülötte fiatal művészek is, utolsó éveiben tevékenyen vettek részt a nagyobb művek befejezésében, bár ennek ellenére nagy torzók maradtak hátra. A szakrális festészetben hű követőjének tűnik a szintén görögkatolikus, huszti (Хуст, Ukrajna) születésű Virágh Gyula (1880–1949), aki hosszabb ideig Münchenben és más akadémiai városokban is tanult. Közvetlenül az első világháború előtt dolgozott a Munkács melletti Csernek-hegyen fekvő bazilita kolostor templomában, ahol a régi falképeket „restaurálta”, az új ikonosztázba és néhány mellékoltár-

⁶ CSEFKÓ 1948, 128–130.

⁷ SÁRMÁNY-PARSONS 2016, 125.

⁸ МЕДАКОВИЋ 2010, 190–199.

213. Magyarország címere, a *Patrona Hungariae* részlete. Budapest, Rózsák tere, görögkatolikus templom (Bakos Zoltán, 2011)

ba pedig képeket festett.⁹ Napjainkra csupán a Nagy Szent Bazilt és a Csodatévő Szent Miklós püspököt ábrázoló oltárképei maradtak a helyükön, amelyeken jól felismerhető a müncheni realizmus mellett Roskovics Szent István teremben lévő álló figuráinak hatása is. Azt nem lehet tudni, hogy vajon személyesen ismerte-e a nála idősebb, már „befutott” hitsorsos festőt.

Roskovics halála után az özvegy is próbálta férje művészeti hagyatékát gondozni, ami nem volt könnyű feladat. Az első világháború, a trianoni békeszerződés és

a mindezeket követő gazdasági válság már nem nagyon kedvezett a régi világ egykori művészeinek, alkotásaiknak, de még emléküknak sem. 1924-ben a *Világ* című napilap¹⁰ tudósítója készített riportot az özvegygel. Roskovicsné a külső Üllői úton, kis lakásában fogadta az újságírót, aki „fáradt, keserű, ősz öregasszonyként” írja le vendéglátóját. Az egész szöveg politikai éle egyértelmű: amíg Bárczy István¹¹ polgármestersége alatt Roskovicsot megbecsülték, addig, amióta az állam és a főváros a „kereszténynek nevezett uralom alá került” s

⁹ Rövid életrajza: DUPKA-FUCHS 2017, 176. A háború után Ungváron telepedett le, s időnként dolgozott görögkatolikus templomok számára is. Munkássága még feldolgozásra vár.

¹⁰ A *Világ*ot 1910-ben alapították szabadelvű, több kérdésben inkább radikálisabb nézeteket valló orgánumként, 1926-ban betiltották.

¹¹ Bárczy István (1866–1943) (1898-ig Sacher István) jogászként végzett, 1889-től a fővárosnál dolgozott. 1906-ban választották polgármesterré, majd 1918-ban főpolgármesterré. 1919-ben lemondott, de továbbra is liberális politikusként tevékenykedett. Minden bizonnyal személyesen is ismerte Roskovicsot, 1902-ben a kecskeméti kiránduláson is részt vett.

a fővárost a „Wolff-rezsim”¹² uralja, az egykori „szentképfestő” özvegye hiába kér anyagi támogatást, süket fülekre talál. A művész halála után, mivel tizenöt évig szembetegsége gyógyítására fordították minden keresetét – legalábbis az özvegy elmondása szerint –, alig maradt valami. Ami maradt, az az adósságok kifizetésével elveszett. Az özvegy szerint a betegség miatt férje barátai is elmaradoztak, magára hagyták. Nehezményezi, hogy eredeti mű sincs nála, csupán reprodukciók. A Szent István-képet (amely a várkapolna oltárképe lehetett), a főváros lakbértartozás fejében lefoglalta. Egy másik eredeti festményt pedig el kellett adnia. A Képzőművészeti Társulattól havi 5000 korona segélyt kap, miközben egy villamosjegy 6000-be kerül. Külön sajnálattal jegyzi meg, hogy a Szépművészeti Múzeumban nincs a férjétől kész mű, csak vázlatai, s *A Szentlélek eljövetele* festményt sem tudták megszerezni a gyűjtemény számára.¹³

Egy év múlva az *Új Nemzedék* című napilap¹⁴ tudósítója jelent meg az özvegnél a festő halálának tizedik évfordulója alkalmából. Ez a riport már higadtabb hangnemű, az özvegyet így jellemzi: „ő csak egy galambösz, finomszavú matróna”. Lakása egy hatalmas Üllői úti városi bérkaszányában van, ahol: „Két egyszerű, kispolgáriasan berendezett szobácskában. Csendben él, elrejtözve a világ szeme elől.” A lakásban „valóságos kis képtár fogadja az érkezőt, Roskovics Ignác örökbecsű műveinek vázlattevéi, »másolatai«. Mert eredeti festménye csodálatosképpen egy sem maradt az özvegynek.” Másolatokon nagy méretű fotókat kell értenünk. Az özvegy kis tárlatvezetést tart az újságírónak, s elmondja, hogy az utóbbi két évben ő a második, aki iránta érdeklődik. Majd következnek az

előző riportban megfogalmazott panaszok, de kiderül, hogy a Képzőművészeti Társulat szimbolikusan tekinthető anyagi támogatása mellett már egy 300 000 koronányi állami segélyt is kap havonta. Zárásképpen sajnálatát fejezi ki, hogy Petrovics Eleknek még nem sikerül *A Szentlélek eljövetele* festményt megszereznie a Szépművészeti Múzeum számára.¹⁵

Néhány év múlva mégis történt valami. 1929-ben, a festő halálának tizenötödik évfordulójához közeledve, Krajnyák Gábor (1886–1955)¹⁶ Rózsák téri görögkatolikus segédlelkész közölt róla egy kis megemlékező írást, amelyben azt is felvetette, hogy a főváros által adományozott díszsírhelyet illő volna egy síremléssel megjelölni.¹⁷ 1930-ban egy kis utcát neveztek el Roskovicsról Budapesten.¹⁸ A síremlék állítására vonatkozó kezdeményezés hamarosan megvalósult, mert a Kerepesi temetőben (Fiumei úti sírkert) fekete gránitból készült obeliszket állítottak a művész sírjára 1931 októberében.¹⁹ Erről így számolt be a korabeli görögkatolikus sajtó: „Roskovics Ignác festőművész síremlékének ünnepélyes felavatása e hó 11-én délelőtt 11 órakor történt meg a Kerepesi-temetőben díszes, előkelő közönség jelenlétében, akik között ott voltak a különböző művészi egyesületek képviselői, a Képzőművészeti Főiskola, az Országos Képzőművészeti Társaság, a Szépművészeti Múzeum stb. képviselői. Jelen voltak továbbá a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének tagjai Gróh István elnök és Medvigy István társelnök vezetésével, a görögkatolikus társadalom vezető egyéniségei, s a kiterjedt rokonság tagjai közül Roskovicsnak egyetlen életben levő testvére, Roskovics Mária, férjével, Drohobeczky Bazil munkácsi e. m. kanonokkal együtt, továbbá Papp Jánosné,²⁰

¹² Ez a Wolff Károly által 1920-ban alapított Keresztény Községi Pártra utal, amely a sikeresen megnyert választások után a polgármestert is adta a város élére Sipócz Jenő (1878–1937) személyében 1934-ben. Egészen haláláig ő volt a főpolgármester is.

¹³ d. m., Nyomorban hagyják Roskovics Ignác özvegyét, *Világ*, 15 (1924), 277. szám, 11.

¹⁴ 1913-ban alapították hetilapként, de 1919-től katolikus napilappá alakult, politikai, közgazdasági és szépirodalmi tartalommal.

¹⁵ Látogatás Roskovics Ignác özvegyénél, *Új Nemzedék*, 7 (1925), 219. szám, 7.

¹⁶ 1913-ben szentelték pappá, felesége Melles Jolán, Melles Emil lánya volt. Szentelése után egyből a Rózsák terére, apósa mellé került segédlelkésznek, és a Központi Papnevelő Intézetben tanuló görögkatolikus papnövendékek rítustanára is volt. Melles Emil halála után, 1932-től Rózsák téri parókus volt 1952-es nyugdíjba vonulásáig. VÉGHSEŐ 2015, 102–103.

¹⁷ Dr. KRAJNYÁK GÁBOR, Roskovics Ignác, *Görög Katolikus Szemle*, 1 (1929), 10. szám, 1.

¹⁸ (Roskovicsról utcát neveznek el Budapesten), *Fővárosi Közlöny*, 41 (1930), 34. szám (április 29.), 992. A hírt a *Görög Katolikus Szemle*ben is közölték már 1929. december 22-én. Az utca az I. kerületben volt, a Ráth György és a Csaba utca között. Itt azt is megemlítik, hogy a görögkatolikusok távlati tervei között szobra felállítás is szerepelt. *Görög Katolikus Szemle*, 1 (1929), 19. szám, 8.

¹⁹ Roskovics Ignác festőművész síremlékének leleplezése, *Ujság*, 7 (1931), 233. szám, 7. A síremlék ma is áll: Fiumei úti temető, 20. parcella, N/A szakasz, 1. sor. 52. sír.

²⁰ Szül. Mosolygó Heléna (1880–1945), aki Roskovics Heléna – Ignác húgának legidősebb lánya volt. Férje dr. Papp János (1871–1950), aki 1927-től haláláig volt hajdúdorogi parókus.

Simon Györgyné,²¹ Papp György²² és Wéber Pálné. Az ünnepség pannachidával kezdődött, melyet Melles apátplébános végzett. Ezután Zala György, Roskovics egyik legmeghittebb barátja mondott megemlékezést s ama erős hitének adván kifejezést, hogy a magyar festőművészet útjai egykor még visszatérnek nagy apostoluknak, Roskovicsnak művészetéhez. Utána Gróh István rajzolta meg néhány szóban mesteri módon Roskovics egyéniségét és művészetét. Majd elhelyezték a feketemárvány síremléken a főváros, a Képzőművészeti Társulat és a MAGOSZ²³ koszorúit. A barátok és tisztelők serege meghatottan a visszaemlékezéstől oszlott szét a színek nagy mesterének sírja mellől, melyet a főváros síremlékekkel jelölt meg, leróva kegyeletét a kiváló művész iránt.”²⁴

Ugyanebben a lapszámban Gróh István²⁵ egy laudációt is megjelentetett a művészről, feltehetően ez han-

gozhatott el a síremlék avatásakor.²⁶ A festő emlékének ápolása később is a görögkatolikusok körében maradt igazán eleven. Az özvegyet nem említik az ünnepségek kapcsán, talán már nem érte meg, hogy férje síremléke elkészüljön.

Roskovics emlékének ápolásában új fejezetet nyitottak 2012-ben, amikor a művész halálának századik évfordulójára készülve Ungváron, az Ung folyó menti sétányon felállították Kolodko Mihály helyi szobrászművész életnagyságú, a festőt alkotás közben ábrázoló szobrát.²⁷ A bronzból készült műalkotás – csupán csak néhány részletben különböző – másolatát a pesti Duna-korzón is elhelyezték két évvel később.²⁸ Akkor még nem lehetett tudni, hogy a szemben fekvő budai várban hamarosan újjászületnek Roskovics leginkább ünnepe és életében sok elismerést hozó, a Szent István termet díszítő munkái.

²¹ Szül. Mosolygó Veronika (1888–1962), Heléna húga, Simon György (1887–1986), ekkor nyírbaktai parókus felesége.

²² Papp György (1883–1952), ekkor tornyospálcai parókus, Mosolygó Mária (1888–1933), Heléna és Veronika testvérének férje.

²³ Magyarországi Görögkatolikusok Országos Szövetsége, melynek elnöke Gróh István volt.

²⁴ Roskovics Ignác festőművész síremlékének ünnepélyes felavatása..., *Görög Katolikus Szemle*, 3 (1931), 19. szám, 3.

²⁵ Gróh István (1867–1936) iparművész, az Iparművészeti Iskola rektora (1917–1926), ahol 1896-tól tanított. A *Görög Katolikus Szemle* egyik alapítója.

²⁶ GRÓH 1931, 19. szám, 1–2.

²⁷ *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 51 (2016), 2. szám, 79. oldal. Az ungvári Roskovics-szobor fotója.

²⁸ Ivan Volosin ungvári mecénás jóvoltából, a szobor felavatása 2014. június 23-án történt. Lásd <https://www.kozterkep.hu/23241/roskovics-ignac> (szerző: Göröntsér Vera) (letöltés: 2021.10.01.).

Harsányi Zsolt (1887–1943): Roskovics lakása¹

Az a munka, amellyel Munkácsy Mihály nagy életének elmúlt részleteihez igyekszem hozzáférközni, visszavitt többek között a nyolcvanas évek Párizsába. Az oroszlanfejű magyar piktor már fenn ragyogott a világhír ormán. Hogy híres volt világszerte, az kevéssé fejezi ki példa nélkül való népszerűségét. Nemcsak itthon Budapesten verődött össze éljenző tömeggé az utca népe, ha hazajött, hanem kint a francia világvárosban is megtörtént, hogy a vendéglőben, ahová belépett, felálltak az emberek és elkezdtek éljenezni.

A nagy piktor mellett apró fényükkel világítottak a régi nagyok, akkor még fiatalok. Párizsban egész kis piktor-kolónia élt akkor magyarokból. Egyszerre éltek kint Karlovszky Bertalan, Révész Imre, Innocent, a két Bruck, Mészöly, Bihary. Munkácsynak pazar palotája volt az Avenue de Villiers-n és földbirtokai kastéllyal a luxemburgi Kolpachon. Ők kettesével-hármasával szorongtak sok emeletnyi magasságok hónapos szobáiban. Munkácsynál péntekenként akkora estélyek voltak, ahol hercegnők a tőkékről szedték az üvegházban érlelt szőlőt. Ők örültek, ha kiskocsmai vacsorára tellett. De a nagy Munkácsy rabja volt világhírének, munkájának, lassan már bomladozó idegei búskomorságának. Ők pedig fiatalok voltak, jókedvűek, pályájuk reményeivel és rajongásával teljesekek. Munkácsy nem szeretett Párizsban lenni, mindig emésztette a honvágy és mindig egy soha nem teljesült sóvárgás sajgott a lelkében: birtokot szeretett volna venni Magyarországon, hogy visszatérhessen hallatlan dicsőségének számkivetéséből a magyar rög nyugalmaiba és csendjébe. A fiatalok azonban nagyon szerettek Párizsban lenni. Szerették egymást, szerették éjszakai kóborlásukat a boulevardokon, szerették hajnalig tartó művészeti vitáikat. Innocent, mikor haza kellett utaznia, egy álló hétig búcsúzott és folyton-folyton sírva fakadt.

Az ilyen ifjú bohémekkel akármi történik, az mindig kedélyes és mulatságos. Még a baj is. Ha

annyira elfogyott a pénzük, hogy már enni sem volt mit, azon is nevettek. Még a komor Karlovszky sem vette tragikusan a pénz szűkét, pedig ez vele fordult elő leggyakrabban, mert roppantul szeretett kártyázni. Ha viszont váratlanul pénzhez jutottak, ezerszeres volt az öröm.

Egyszer Révész Imréhez beállított egy angol műkereskedő. Honnan, honnan nem: kiszagolta, hogy ettől a tehetséges fiatal magyartól sok jót lehet várni. Belépett hozzá és azonnal ajánlatot tett egy képére. Révész azt hitte, álmodik. Próbából félénken tapogatódzva megkérdezte, nem kaphatne-e most rögtön valami előleget. Az ángliusz benyúlt a tárcájába és kivett egy ezrest.

– Adok önnek ötszáz frankot. Adjon vissza.

Révésznek ötszáz centimja is aligha volt, nem hogy frankja. Fogta az ezrest és szaladt át Karlovszkyhoz, aki egy csendéleten dolgozott Munkácsy ebédlője számára. (Ezt a képet a minap láttam itthon Budapesten, Hubay Jenő ebédlőjében.)

– Tudsz egy ezrest váltani?

Karlovszky rémülten nézett Révészre. Komoly kétségei támadtak barátjának lelki egyensúlya felől. Aztán el kezdett nevetni. Azt mondják a piktorok világában, hogy Karlovszky mesternek ez volt legnagyobb nevetése életében.

Így éldegéltek a fiatal magyar festők Párizsban, dolgozva, jóban-rosszban nevetve, a nagy karrierben reménykedve. Egyszer levél jött hozzájuk: Roskovics Ignác írt Budapestről, hogy jön Párizsba, keressenek neki lakást és vegyék ki az ő nevében előre, hogy egy napig se kelljen szállodára költekeznie, hanem egyenesen bemehessen a kész lakásba.

A jóbarátok ki is vették a lakást és megírták neki a címet. Roskovics boldogan érkezett meg Párizsba. Beszállt egy konflisba, – taxinak persze nyoma sem volt még ekkor – és zsebébe nyúlván kivett egy cédulát. Nemsokára lakása előtt szállott ki a kocsi a világváros óriási méretein, csodáin és forgalmán álméllködő Roskovics, felvitte cókmojkját, odafent megismerkedett a szállásadó francia asszonnyal, de

¹ *Új Idők*, 40 (1934), 874.

jóformán ki sem csomagolt, már szaladt is, hogy a cimborákat megkeresse.

Meg is találta őket, nagy volt az öröm. Együtt töltötték az estét. Roskovics nem tudott betelni a fény városával. Az éjszakai Párizs olyan volt neki, mint egy tündérialom. A többiek hajnaltájt már oszladoztak hazafelé. Ő neki még maradhatnékja volt.

– Ti csak menjete, én még tovább élvezem ezt az első éjszakát.

Azok hát magára hagyták. Ő még üldögélt, bá-méskodott, sétált egy jó óra hosszat. Akkor aztán mégis rászánta magát, hogy hazamegy. Intett egy konflisnak és beszállott.

Ekkor jött a baj. Nem tudta megmondani, hol lakik. Lakása címét elfelejtette.

Törte a fejét, gondolkozott, töprengett, mindhiába. Az a lakáscím sehogy sem akart eszébe jutni.

Arra még csak emlékezett, hogy a házszám hatvanhárom, de az utca nevét, mintha kifújták volna a fejéből. A kocsis csak ült és furcsálva nézte a különös idegent. Az meg törte a fejét tehetetlenül. Egy jó negyedórányi tünődés után nagyot sóhajtott és megadta magát sorsának. Elvitette magát a legközelebbi kis szállóba, s onnan feladott egy sürgős táviratot Budapestre: „Suergoenyvalaszt kerek, hol lakom, Ignac. Hotel Taitbout.” Mert otthon persze meghagyta a lakása címét.

Azzal lefeküdt a szállodai szobában. Mire másnap, déltájt felébredt, már ott volt a válasz. Végre haza tudott menni. Otthon a szállásadó asszony görbe pillantással fogadta. Szép kis szobaurat kapott: elmegy délben és akkorát lumpol, hogy másnap délután jön haza.

Így éltek akkor a fiatal magyarok Párizsban.

FÜGGELÉK

214. *Jász menyecske*. SZM – MNG, GRO 1902-1175 © Szépművészeti Múzeum, Budapest

DOKUMENTUMOK

1. Id. Roskovic Ignác levele Waltherr Lászlóhoz¹

OSZK Kézirattár, Levelestár

Roskovich Ignác – Walther Lászlóhoz

Ungvár 1844. Novembr. 10n

Tekintetes Levéltárnok Úr!

Különösen Tisztelt Uram!

Nagylelkűleg és atyailag éreztetett pártolása és kegyessége, s mélyen tisztelt uri családjának csekély személyem iránt egykori oly jótevőn és meghatólag leereszkedőn bánó szivessége gyakran átvonulván emlékezetemnek gyér virágzatu tüskés térein, bár olykor olykor fájó érzés nyilal föl keblemben, hogy a lerovásnak a tettet bizonyítandó hálának még sem vagyok embere, de mégis mindannyiszor a részvétnek kegyeletesen földerítő emléke, silány multjávali bibelődésében el el szomorult kedélyemet ernyedetlen hálás tiszteletre élénkíti. Mellynek nyilvánítását kötelességemnek ismertem tenni ezen, bár üdő hiány miatt siető, de tisztelet teljes soraim által, a levél átadójában egyszersmind Gregorovics Antal Urat, több évigi fölmérői segédet, mint Istenben boldogultt, Anyámnak testvérét, nagyra becsült ismeretébe, s kegyeibe ajánlva, ismertetvén. – Igen ..., .. boldogulttnak írom már édes Anyámat, kit mély fiui tisztelettel szeretni, s néhány év mulva szenvedéseinek könnyítésével s tán megelégtültséggé változtatásával is örvendeztetetni olly édes számítgatással reménytettem! – E' remény nincs többé, mert a múlt hó 21ke óta Ő nincs, körülötte volt 2 árvái ugyanazon hó 23án kísérték a súlyos szenvedésben 's betegségben kifáradt tetemetek a könnyörületes és könnyörületlen sírba. Erről azonban bátyám többet mondhat, valamint a nagyszombati pesti semináriumokból ide lett jutásomról is körülményesebben szólhat. A mi még a nemzetiségnek az orosz szertartásnak közötti mi lábbon állását illeti, azt reményemen felülinek találtam ide jöveletemkor, mert ámbár a semináriumban majd mindenki vagy oláh, vagy orosz, vagy tót nyelvet vall anyainak, mégis az általános társalkodás közönségesen – az Hírlapok, és apróbb körbe állottak által a Casinóból hordatott olvasó könyvek olvasása kizárólag magyar. És a néhány lelkesebbek által igen óhajtott magyar olvasó és működő társulat is meglenne, ha felülről indítottak volna valamit, de alkalmasint a nélkül is lesz. Mi felsőbbjeinket illeti, nekik ugy látszik mindegy, nem gátolnak de nem is mozdítanak, mindazáltal a társalgási nyelv mindenütt közönségesen magyar. Az Anyakönyvek 1830tól óta megyénkben mindenütt magyar. Az Eperjesi püspök kihirdette, hogy ne jöjön senki concursusra, ki nem jó magyar. A mienk ugyan nem tette, de nincs is szükség rá, mert e megyébeliek mind tudnak magyarul, kik oskolába jártak. Ennyit hittem mint némi érdekel birót megirandónak hamarjában, ki határtalan tiszteletemet egész Uri Családja 's különösen a Tekintetes Asszony és Tekintetes Úr iránt még egyszer alázatosan nyilvánítva, kegyes emlékezetökbe ajánlott ernyedetlen hálával vagyok

A tekintetes Urnak

legalázatosabb szolgálja

Roskovich Ignác

a Ker. Chat. Hittanak 2^{od} évi

hallgatója

¹ Az átiratot Tóth Elek készítette.

2. Id. Roskovics Ignác levelei Szabó György hajdúdorogi parókushoz

a. Roskovics Ignác értesíti a hajdúdorogi esperest kislánya, Mária haláláról

GKPL IV-2-a. 156/1862

125.

Főtisztelendő Esperes és Szszeiki Ülnökur!

Tegnap estve kiseded 2 éves leánykám Mari elhunyván, annak temetésére Főtű Esperest [sic!] Urat, vagy ha mint hallom otthon nem lenne, a Nt. káplány urak közül a melyik érkezik, ezennel tisztelettel kérem, hogy délre ide érkezvén, – délután 2. v. 3 óra tájban a temetést elvégezni méltóztatnék.

Mi végett a szekeret ha úgy kívántatik holnap korán reggel elküldöm.

Megkülönböztetett tisztelettel maradván. HBöszörmény 862. Nov. 21.

Főtisztelendő Esperesturnak

Krban tisztelő öccse

Roskovics Ignác

böszörnyi gk lelkész

becses válaszát kérvén

külzet:

(későbbi jelzet:)13/1863

(vörös viaszpecsét)

125. böszörményi gk. lelkésztől

Főtisztelendő

Szabó György urnak

Szszeiki ülnök és Dorogkerületi esperes

lelkésznek megkülönböztetett tisztelettel

vagy otthon nem létében

Ihnatovics Sándor urnak

Dorog

b. Id. Roskovics Ignác értesíti a hajdúdorogi esperest kislánya, Mária haláláról

Uo.

DJKr!²

Főtisztelendő Esperes Úr!

és Kedves Komám Uram!

Lelki rokonságunk szerzője a kiseded Rózi ma éjfélután ezen mulandóságból az örökkévalóságba, az ártatlanok seregébe átszenderülvén,

Ezen alaklommal holnap délutáni eltakarítására kedves Urambátyámat mint kereszt atyát, ha érkezik, Lácit is mint kivívót, – és egyik káplánt a Fő Tű Urtól kérem a megjelenésre.

² Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Tisztelettel maradván HBöszörményben 862 Nov. 25-én

alázatos szolgája
Roskovics Ignác
böszörményi gklelkész

Külzet:
(vörös viaszpecsét)

Főtisztelendő
Szabó György urnak Szszéki
ülnök, s Dorogkerületi esperes urnak
és
Tekintetes Dállay Papp József urnak
a Ns Hajdukerület Tablabirájának, s Dorog
városa Tanácsának, s Tanodai Gondnoknak D[...]
tisztelettel
Dorogon
s ha egyik sem lenne hon, a Ntdő Káplány urakat
kérem a felnyitásra, s rögtön válaszra, hogy a
fiu még ma haza jöjjön

3. Id. Roskovics Ignác szegénységi bizonyítvánnyal kapcsolatos levelezése³

a. Az espereshez írt kérelem

GKPL IV-2-a. 56/1866

X[ристо]с в[o]скр[e]се!

Főtisztelendő Esperes
és Szentszéki Ülnök Ur!

A Helytartó Tanácshoz Szándékozván, egyúttal fiaim számára valami stipendiumot eszközölni kívánnék, arra nézve házi s parochialis viszonyaimról kellő szegénységi bizonyítványt mint :/: mellékelt szeréntit vagy olyanformát esperesi (nem az Óhitü egyház pecséttel) pecséttel ellátva kérném alázatosan ezen expressusul még ma megküldeni; mert holnap indulunk.

Egyébiránt kegyeibe ajánlott, megkülömböztetett tisztelettel vagyok. HBöszörményben 1866. majus 5^{én}

Főtisztelendő Esperes Urnak
alázatos szolgája
Roskovics Ignác
böszörményi g. kath lelkész

külzet:
(későbbi jelzet:) 136/1866
(vörös viaszpecsét)

³ A 3. számú dokumentumok átiratait Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna készítette.

Főtisztelendő
Szabó György urnak
megyei Szászéki ülnök és Dorog kerületi
esperes és lelkésznek megkülönböztetett tisztelettel
Dorog

b. Az előző levél melléklete:

Uo.

Bizonyítvány

Alulirott esperesi hivatalomnál fogva Ntdő R. Ign. –nak a mennyiben parochialis és házi viszonyait ismerem, bizonyítom: miszerint 1863^{ik} évben nem teremvén a parochialis földjein semije, úgy hogy a vető magvat is kénytelen volt az állami Inségi kölcsönből venni, – valamint a hivek is szinte inségben lévén a párbéri tartozásba az előmutatott párbérszedési lajstrom szerint azon évben mind össze 1 köből buzát 3 köből rozst, s 7 köből árpát adtak össze – Ezen kívül marhái is mind kidöglöttek, – s ezekre 1864. és 1865 években szűkös termései lévén, – s az elszegényedett s fizetni vonakodó néptől gabona illetékét évről évre hova kevesebbé szedhetvén be;

Oly szegény helyzetben van, hogy 3 gymnasialis osztályu fiait nevezetesen: Emanuel 16^{ik} évest most a VI^{ik} osztályban itthon magán tanulót, – János 14^{ik} évüt most IV^{ik} osztályban itthon magán tanulót – és Ignácot 11 évest most az I^{ik} osztályban itthon magántanulót, – nem lévén költsége iskolába adni – önmaga itthon és mégis mint az illető bizonyítványaik igazolják, – részint jeles és jó részint kitünő előmenetellel tanítja, – s több mint 2.000 lélekkel, s fiók egyházakkal ellátott parochialis teendőkből; ugyszinte kerületi Jegyzői foglalkozásokban, – szerfelett terhelve, valóságosan aggasztó nyomorral küzködik, – minden takarékosága mellett is nem lévén miből fiait neveltetni, s családját ellátni.

c. A Szabó György által kiadott szegénységi bizonyítvány fogalmazványai

Uo.

139.

Szegénységi bizonyítvány

Böszörményi görögkath parochus és kerületi Jegyző Ntdő Roskovics Ignác urnak kérelme következtében a menyiben öt éven át kerületemben van, s az előtt is ismertem mint 18 év óta fölszentelt áldozárt, s a menyiben vagyoni parochialis és családi körülményeit az évenkénti esperesi látogatásokból ismerem, hivatalosan bizonyítom:

1^{ör} hogy Örökségi vagy szerzett ingatlan saját vagyona sem a böszörményi határban sem másutt egyáltalában nincs.

2^{ör} Jóllehet ezen böszörményi parochiában a Ns várostól 107 ft 93 xr. készpénz fizetése van de az a filiái tekintetében is tartandó csak egy kocsisnak élelmén kívüli évi bérére is felmegy. – Ezen kívül pedig egyéb jövedelme a földekből gazdálkodás által szerzendő jövedelmen, – és a néptől bajjal szedendő párbéren kívül egyéb nincs:

3^{ör} Hogy 1863^{ba} a Böszörményi határ az inségesek közé számittatván a parochusnak, a néptől az előmutatott párbérszedési lajstrom szerint csak 11 köből aljas gabona többnyire árpa jött be.

4^{ör} 1864 és 1865^{be} bár középszerű termés volt, de a népis az inséges évről eladósodva lévén, alig ¼ részét sem adta meg a párbéri illetéknek.

5^{ör} hogy ezeknek következtében 5 gyermekeinek, s cselédjeinek mellözhetlen szükségei fedezésére adósságokat vevén fel, bár azokból nemi részt már letisztázott, de még maig és egyéb lehető adósságain kívül a szakolyi egyháznak 100, fttal s a Dorogi Iskolának 75 fttal saját jótállásom mellett még most is tartozik.

6re hogy ezek miatt oly szegény helyzetben van hogy 3 gymnazialis külön osztályokban tanuló fiait azon inséges év óta nem bírja egyikét sem iskolába adni, hanem csak önmaga kénytelen őket itthon maga tanítani, s velők magános vizsgálatokat tenni. /

Végre 7re hogy józan és takarékos, és hogy egyházi és iskolai hivatalának végzésében, ugyszinte mint kerületi jegyző is, sőt a litteraturai pályán is (3 könyvet, t. i. egy Imádságos, egy hittani könyvet, és egy népiskolai földrajzot adván ki nyomtatásban) – buzgóan foglalkozó annyira, hogy sokszor inkább kész gazdálkodásában kárt s hátramaradást, mint hivatalában szenvedni.

S hogy mindezeknél fogva a hibája nélkül rásokasodott adósságokat kifizetni, sem három fiait nyilvános iskolába járatni nem bírja; mindezeket igazaknak lenni hivatalosan bizonyítom. Kelt. HD 21/5. 866.

Szabó

d. Egy másik változat

Uo.

136.

Szegénységi Bizonyítvány

Böszörményi Görögkath. parochus Nagyon Tiszt. Roskovics Ignác Urnak azon kérelmére: hogy gymnasia-
lis osztályokat tanuló Emanuel, János, Ignác három fiainak taníttatására szegénysége miatt tehetetlen lévén, azok részére stipendiumért folyamodni kívánna, – hivatalosan bizonyíttatik: miképp nevezett parochus Urnak örökségi vagyona egy átalában nincsen, lelkeszi jövedelme pedig azon okból: hogy az 1863^{iki} inséges év miatt termése sem volt, de a hívekből egész év folyamán az előmutatott lajstrom szerint 11. köből allyas gabona neműnél több nem jött be, a miért az inségeseknek osztott allami kölcsönből kényszerült vetőmagot szerezni, – olly annyira fogyatkozott, hogy az 1864. és 1865^{iki} szinte szűkös termés miatt, nyilvános taníttatásokban fiait taníttatnia tellyes lehetetlen lévén, több [...] szín földben tartózkodó 2000. nél számósb hivei lelki kiszolgáltatása mellett a három fiait külön három iskolai osztály tanjaiban elővezetni, s velők vizsgát tétetni kényszerülve van csakis azért mert csekély jövedelem okozta szegénysége, s szükséges azoknak nyilvános iskoláztatásukat meg-
nem engedi. Kelt HD. Május 6. 866.

Sz.

4. Id. Roskovics tudatja felesége halálát Szabó György esperessel, s felkéri a temetési szertartás végzésére

GKPL IV-2-a. 77/1866

Főtisztelendő Esperes és Szszéki Ülnök!

Nóm 36 órai igen erős szenvedés után ma éjfélt után 1 óraker kisenvedvén, holnap azaz vasárnap délután 3 óraker tartandó temetésére Fő Tisztelendő Esperes urat, segédletével és valamelyik szónoklatával alázatosan kérem.

megkülömböztetett tisztelettel maradván.

HBöszörményben 1866 Julius 14én

Kban tisztelő öccse

Roskovics Ignác mp

böszörményi gkath lelkész

Ujab kiadásu Imakönyv érkezett néhány példány 1 ftos és 1 ft 10 xros kérném alázatosan holnap Служба után kihirdettetni, – s ha valaki beküldendi az árát, holnap elküldendem a példányokat.

külzet:

(későbbi jelzet:) 170/1866

(fekete viaszpecsét)

Főtisztelendő

Szabó György urnak

esperes és Szsékülnök s Dorogi

lelkésznek megkülönböztetett tisztelettel

Dorog

**5. Heverdle Ferenc, ungvári festő és rajztanár kérvényezi
a Munkácsi Egyházmegye szentszékénél, hogy egyházmegyei festővé kineveztessék**

DAZO fond 151. opisz 16. no 239. fol. 51–52.

Főtisztelendő Szentszék!

Alázattal alulírottnak tudomására jutott, hogy Vidra Ferdinánd, munkácssegyházmegyei festész Úr hivataláról lemondott, vagy lemondani szándékozik.

Alázattal alulírott bátorkodik ezennel az üresedésbe jött egyházmegyei festészeti állomásra a Főtisztelendő Szentszékhez folyamodni:

Alázatos kérvényét ezekkel indokolhatja:

- a.) Alulírott Budapesten 3 évig is a bécsi cs. kir. művészeti akadémiában 3 éven át tanulta a festőművészetet és
- b.) mint akadémiai festész nyolc éven át családját a festészetből tartotta fenn s ezen téren szerzendő ismeretei végett keletet beutazta
- c.) Nyolc év óta pedig az ungvári m. kir. főgymnasiumnál mint rendes rajztanár működik
- d.) Ezen idő alatt alulírott folytonosan a festészzel is foglalkozott, és kész a Főtisztelendő Szentszék kiváratára néhány proba-festményt is bemutatni.
- e.) A főtiszt. Szentszék egyes tiszt. tagja előtt alulírottnak festészeti működése nagy részben ismeretes.
- f.) Azon reményben, hogy alulírott úgy a festészeti művek kivitelében, mint az árak megszabásában a Főt. Szentsz. megelégedését kinyerheti, s az egyházmegyének a festészet terén a szolgálatát a jelenkor ízlése szerint megteendő, megújítja alázatos kérvényét, s magát kegyébe és pártfogásába

ajánlva maradt

Főtisztelendő Szentszéknek

Ungvárt 1876. jun. 10én

alázatos szolgája

Heverdle Ferencz

főgym. rajztanár

akad. festész

6. A nagybocskói (Ugocsa vm) görögkatolikus templom ikonosztázanak festéséről

a. Hollósy Simon festő ajánlatáról

DAZO fond 151. opisz 16. no 2002. fol. 8.

Méltóságos és Főtisztelendő püspök Úr, kegyes Uram!

Híveimmal közös óhajunk, hogy a botrányig elhanyagolt N. Bocskói templom belseje korunk kívánalmaihoz műértők által rendeztessék be, és ékesíttessék fel!

A legmélyebb tisztelettel esedezünk azért Méltóságodhoz, mint olyan atyánkhoz, kinek legfőbb lelki öröme és büszkesége templomaink építése, és azok feldíszítése; legyen kegyes bennünket is bölcs atyai utasítása, és tanácsával támogatni, és megörvendeztetni.

Hollósy Simon fiatal festész a nyár folytán általam meghíva volt Bocskón, templomunk belsejét, és a képékvény ürterét megnézte, és az akkori nyilatkozata szerint, egy maga annak felvállalására és elkészítésére gyengének érezte: csak örvendének, ha a Méltóságodnak tett ajánlat alapján, arra most vállalkoznék, feltéve hogy annak lekiismeretesen eleget tenni akar, és képesnek érzi magát. Nem szeretném, sőt szégyenemre válnék, híveimnek pedig anyagi kárt okoznák tökéletlen és kontár mű és munka által. – Alázattal mellékelem azét /: /: alatt ide a Bocskói templom képékvény (ikonosztázzion) pontosan felmért és, tisztán lerajzolt ürterét, kérve Méltóságodat, legyen kegyes annak alapján megtudni az ajánlkozó művésztől, felvállalja e a faragványi és aranyozási munkát is? avagy csak tisztán a képek festését? a mi reánk nézve mindenesetre hátrányos volna, – továbbá nem lenne célszerű, és talán jutányosabban kiállatható az összes faragványi munka öntött vasból, a máramarosi fehérpataki kincs. vasöntödéből megrendelve, miután is csak az egyes képek keretei és ékítményei lennének kifaragandók, és azok a többiek öntésénél mintául (modelül) használandók? Talán nem lenne felesleges, ha a festő úr, a mellékelt méretek alapján, egy vázlatot szíveskedne küldeni többszörözött nagyságban? valamint egyes részek vázlatait, a mikről némi tájékozódást szerezhetnénk a műről? végül mennyibe kerülne a mű? és mennyi idő alatt készülne az el?

Ha Méltóságod fentebbi észrevételeim, és kívánalmaimat atyai jóváhagyásával lesz ádni kegyes, az esetben alázattal, és ismételten kérem bölcs, és tapasztalt közbenjárását és támogatását.

Ezek után Szt. Jobját csókolva, hódolattal vagyok Bocskón 1880. Január hó 15én

Méltóságodnak:

Krisztusban alázatos fia:

Zloczky János
Bocskói lelkész

külzet:

309:1880.

érk. Január 21. 1880.

A sz. széki ülésbe

Január 22. 1880.

exp. márt. 22.

94:1880

c. Beterjesztik a nagybocskói ikonosztáz tervét

DAZO fond 151. opisz 16. no 2011. fol. 68.

91.

Méltóságos és Főtisztelendő püspök Úr!
Kegyes Uram!

A nagy bocskói templom képékvényének elkészítésére vállalkozó Vanykó Andra tervrajzát Méltóságodnak bölcs ítélete alá jóváhagyás reményében ezennel beterjeszteni bátor vagyok.

Mely kötelességem teljesítése után Sz. Jobját csókolva, hódolattal vagyok Bocskón 1880 aug. hó 27én Méltóságodnak Krisztusban alázatos fia:

Zloczky János
Bocskói lelkész

külzet:

3709:1880

beér. aug. 250. 1880.

A bemutatott képfaragói tervrajzok elfogadhatónak be nem bizonyulván, alesperesi úton, visszaadván azonmód a nagybocskói hitközségnek a végből, hogy magoknak jobb szobrászt vagy képfaragót választani igyekezzenek. exp. 28/VIII.

7. Az ubrezsi ikonosztázionról

DAZO fond 151. opisz 16. no 1515. fol. 66.

Méltóságos s főtisztelendő Püspök Úr,
Krisztusban legkegyesebb Atyám!

Faliznyó Elek ubrezsi helyettes lelkész e napokban szóval jelentette nekem, miszerint hívei templomuk ikonosztázionja s hozzá tartozók elkészítése, valamint az egyház belfalainak kifestése iránt szerződtek bizonyos – előttem ismeretlen nevű – lengyel származású képmetszővel, a ki egyszersmind kötelezte magát a vállalathoz jó festészt szerezni. Az összes munkadíj 1400. ft. két év alatt lenne kifizetendő. A lelkész előadása szerint a szerződés csak akkor válandik hívekre nézve kötelezővé, ha az illető vállalkozó művészetét igazolandja, illetőleg ajánló levelet fog előmutatni az eperjesi Püspök Ő Méltóságától, kinek megyéjében állítólag már több ikonosztázt fölállított.

Ezt alázatosan jelenteni annál is inkább kötelememnek tartottam, minthogy a szerződés a ftdő egyházmegyei kormány fenálló rendelete ellen történt, melly szerint a templomi képálvány s festészeti munka csakis az egyházmegyei kormány kegyes tudomásával s a megyei festész helyeslésének közbejöttével eszközölhető a most jelzetten kívül egy más valaki által.

Időközben jelentette magát nállam Mihályi Antal festész ki gör. szert. katolikus és zemplénmegyei születésű, ugyanaz a ki ezen egyházmegyében több helyütt, nevezetesen pedig Ublyán, – az egyházmegyei festész segédje s kiküldöttje által megvizsgált és helyeselt – a képfestésre nézve kielégítő, az aranyozásra nézve pedig kitűnő – általam is személyesen látott – de kerületem jószaí és kuszini templomaiban is igen csinos oltármennyezeteket s illetőleg szószéket készített. Ezen festész egy képmetszővel egyetértve arra vállalkozott, hogy azon esetre ha az ubrezsi hívek által lengyelhoniakkal kötött szerződés érvénytelennek nyilatkoztatnék, ő ugyanazon templomba a szerződött munkadíjért kész elkészíteni az ikonosztázt, az oltárt és zsertónyikot oly kedvező feltétel mellett, hogy a négy főképet tetszés szerint akár az egyházmegyei, akár valamely más jó hírnevű festőművész által fogja festetni.

A templom falainak csinosabb – mint a hívek kívánnák a gézsényihez hasonló – kifestését is ugyanazon árban teljesíteni jelentékeny veszteség nélkül lehetetlennek tartom bármely vállalkozó részéről, mintsem pedig

csak kontármű legyen s elferdítve, kiforgassa a jó behatást, tanácsosabbnak tartom hogy inkább maradjon el jobb időkre.

Ezek után alázatos véleményem ez ügyben a következő lenne: „Minthogy az ubrezsi híveknek tehetségökben nem áll jelentékenyebb értékű képárványt s a hozzá tartozókat valamely hírnevesebb szakértővel elkészíttetni, sokkal üdvösebb s méltányosabbnak tartom ezen munka teljesítésével a fent is nevezett Mihályi Antal festészt, ezen egyházmegye fiát, családapát s dicséretes erkölcsi viseletű hívét megbízni – ki legközelebb hársfalvi egyház ikonosztázának megaranyozásával is megbízott – mintsem a nálánál épen nem nevezetesebb, sőt itten egészen ismeretlen idegen vállalkozóval szerződve, édes honunk e szakbeli fiainak lehangolására s e térről leszorítására közreműködni.”

Egyébiránt Méltóságodnak atyai magas kegyeibe magamat alázatosan ajánlva. Sz. Jobbja csokolása mellett fíui legmélyebb tisztelettel vagyok. Gézsényben 1879 Augustus 1-jén.

Püspöki Méltóságodnak

Krisztusban legalázatosabb fia:

Valkovszky Miklós

vinnai kerületi alesperes

8. Roskovics Ignác levele egyházmegyei festővé történő kinevezése kapcsán

DAZO fond 151. opisz 16. no 2011. fol. 13.

Méltóságos Főtisztelendő Püspök úr!

Legkegyesbb Uram!

Értésemre esvén Méltóságodnak azon, megelőzőleg kegyes nyilvánítása, miszerint engem egyházmegyei festészül kinevezni hajlandó lenne; bár egyrészt szándékom szerint míg a művészet külföldi csarnokai látogathatása végett pártfogások keresendők, s legközelebb a Nmlú Minisztérium által az üvegfestészetnek hazánkban meghonosítása céljából ezen intézethez vagyok kinevezve: De a mennyiben éltem irányának kitűzött célja kiválólag az egyházi festészet s különösen atyaim ritusa szerinti keleti szent festészet, ennél fogva a mennyire az élet fentartás és a művészeti tökéletesedés engedik: ha született egyházmegyém templomainak diszítésére szentelhetendem tehetségemet, szerencsémnek tartandom.

Magamat Méltóságodnak atyai, kegyeibe ajánlva.

Legmélyebb tisztelettel vagyok:

Ungvár 1880. jan. 7.

Méltóságos püspök úrnak:

legalázatosabb szolgája

ifj. Roskovics Ignác

festész

külzet:

Méltóságos Főtisztelendő

K. Pásztélyi János úr

munkácsi püspök

Tapolczai apát satb. Ő méltóságához

legalázatosabban

if. Roskovics Ignác festész

bny. februar 10a 1880.

A Szentszéki ülésbe 260/1880.
10. febr. 1880
a bent írt ügyben
exp. 1880. február 18.

9. Roskovics Ignác festő véleménye az ubrezsi új ikonosztázió festéséről

DAZO fond 151. opisz 16. no 2002. fol. 37–38.

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr!
Főtisztelendő Szentszék!

1358. sz. a. az ubrezsi templom új képállványának megbírálására kiküldetvén; folyó év és hó 25-én a megejtett bíráló eredményeképp alábbiakban van szerencsém észrevételeimet tisztelettel beadni:

Az ily bíráló véleményem szerint 3 szempontból történhet, úgy mint; művészeti, egyház ikonológiai, és az ipar szempontjából.

1) Az első alatt értem ha a bíráló tárgy jelen esetben festmény jósága által a műtárgyak közé sorolható. Az ubrezsi templom képállványának e szempontból való bírálata nem lehetséges; mert a képeken elő forduló rajzhibák, kifejezés hiánya, a testet nem fedő de nélkülöző redőzet, a színezés nyers volta, a csoportosítás helyes átmetszet vonal és tömeg szépség nélküli alkalmazása satb. elége bizonyítják miszerint mű címre jogot nem formálhatnak. –

Ugy hiszem azonban, a mélyen tisztelt egyházmegyei kormánynak nem is ez volt a célja, mert nem is lehet, hogy művészeti bíráló megejtése végett küldjön ki oda; hol művészi, elősmert név és képesség nélküli egyének, tisztelet díjnak nem, de csak napi díjnak nevezhető összegért dolgoznak. Kiküldetésem célja főképp tehát egyházi ikonológiai bíráló végett történhetett jelenleg csak is.

2) Egyház ikonológiai szempontból történő bíráló alatt értem; a kath. vallás által elfogadott dogmák, szent iratok, hagyományok következetes illusztrálását végre gör. kath. szertartásunk ez irányu hagyományos szokásait. E szempontból észrevételeim:

Főképpül szolgáló „Üdvözítő” képe földgömbbel van ábrázolva; pedig e kép Krisztus Urunk második eljövetelét, mint Sz. Mária kised Jézusnak karján első eljövetelét kell hogy jelentse, mely esetben azonban könyvvel ábrázolandó e beirattal „Jertek atyámnak áldottai” satb.

Sz. Miklós likiai mirai püspök képén az omoforion vörösre van festve pedig az a jó pástort jelentvén fehér és pedig gyapju szövetből kell lennie. –

Az ünnepi képek között a gyermek Jézust karjain tartó Simeon elég helytelenül főpapi öltönyben van festve; tudva levő dolog pedig miszerint Simeon főpap nem volt s ama szép szavait „Most bocsásd el Uram a te szolgálodat” satb. a fő pap megérkezte előtt a templom tornácában mondá.

Az ünnepi képek közé (mi után a templom képe Sz. Lélek eljövetele) fölvetetett a Keresztfelmagasztalás. Mennyivel alkalmasabb lett volna erre Krisztus csudatételeiből vett tárgy v. Urszin változása miután e 12 képből álló csoport 1ső 6. drbja Mária 2ik 6. drb. Krisztus életét kell hogy fölüntesse.

Krisztust mint főpapot ábrázoló képnek helytelenül iratott könyvébe: „Jertek atyámnak áldottai” satb. az utolsó ítéletre vonatkozó e szavak helyett irandó lett volna: „Szünetlenül imádkozzatok” levén itt Krisztus nem mint ítéző bíró de mint fő pap első papjai, az apostolok között.

A képállvány tetején lévő a megváltó keresztje mellett János és Mária helyett egy egy lándzsát s kelyhet tartó angyal van festve, mit akartak evvel jelezni? Nem tudhatom. – Az apostolok és próféták egy pár szokásos ruha szín meg nem tartásán kívül jól vannak egyházilag ábrázolva.

Végül az Oltár boltozatára festett Sz. Háromságnál a fiú Isten áll a „Hiszek egy Istent”-nek e világos szavai ellen „és ül az Atyának jobbján”. – A 4 főképp előtti presztoloknak nevezett asztalkák hiányoznak.

3) Az ipar szempontjából bírálva szem előtt tartandó; az ízlés, stylszerűség, a tárgy észszerű volta, használhatósága és tartóssága:

Az ubrezsi templom díszítésénél ízlésről szó sem lehet, s ha lehet ez azon romlott ízlés, melyet a világ a világ czopf styl alatt ismer. Egyébként az aranyozást tartósnak vélem s ez eléggé tiszta is; azonban az alkalmazott színes ezüstözést mely nem szép nem is tartós, csak a nép romlott ízlésű kegyének hajhászára, mellőzendőnek tartottam volna. Ezt mondhatom a képállvány fájának színezéséről is, hol a fehér, vagy szürke színeken kívül erősebb színek használata tarka benyomást tehet, mint ez az ubrezsi templomban is látható. De hogy végre a képekről is meg emlékezzek itt, ezek legkisebb műbeccsel se bírnak, de a festő képességéhez mérten szorgalmas, és tiszta munka. Ugyanez mondható az egész templom díszítésére.

Ez utóbbi okokból a munkálatok elfogadása és fölszentelése ellen akadály nem foroghat fön, annál is inkább mert véleményem szerint ez más helyeken még gyengébb s hiányosabb munkálatokra is engedélyeztetett.

Midőn fentikkel be fejezve vélem az ubrezsi templom díszítésének részemről bírálatát; becses engedelmséggel jónak látok még egyet s mást elmondani.

Az ubrezsi templom díszítésére egy faragóval oly formán kötött szerződését láttam az egyházközségnek, hogy ez festőt fogad majd a képek festésére. Ezen szerződést a főtitelendő egyházmegyei kormány megerősítette a nélkül hogy a festő kiléte képességéről csak legkevésbé tájékozva lett volna. Nem tudhatom mily elvek és szabályok vezérlik az egyházmegyei kormányt ily ügyek elintézésénél, de annyit mondhatok, hogy így a fő-lülbírálat, eső után köpenyeggé válik. Késő valamire azt mondani, midőn már kész, hogy rossz; előlegesen kell gondoskodni, hogy rossz ne lehessen.

Egyházmegyei festésszé lett kineveztetésem alkalmával e megyében az egyházak díszítésére eddig tett s fen álló rendeletek nem tudatattak velem; pedig ezek ösmerete nekem lenne első sorban szükséges és kötelező; ezeknél fogva alázatosan kérem az egyházmegyei kormányt miszerint az ily netán létező rendeletek másolatbani kiadását nekem elrendelni méltóztassék. Bátor vagyok még végül a Főtisztelendő egyházmegyei Kormány tudomására hozni, hogy miután az egyházmegyei igen tisztelt kormány nekem semmi nemű díjat sem kedvezményt a megyének teendő szolgálatokért nem nyújt; Minden ezután teendő bírálat véleményért költségeim megtérítésén kívül külön díjazást fogok kívánni, mert a Szentírás szavai szerint „Méltó a munkás az ő bérére”. –

Ezek után bennem helyezett bizalomért alázatos köszönetem nyilvánítom. Mély tisztelettel maradtam.

Ungvár 1880 júl. 29.

Méltóságos s főtitelendő püspök úr;

s főtitelendő szentszékeknek

alázatos szolgája

ifj. Roskovics Ignác

m. festész

10. Fenczik Péter kéri, hogy munkáját ajánlják, s egyházmegyei másodfestővé kinevezzék

DAZO fond 151. opisz 16. no 2013. fol. 1.

Méltóságos megyés Püspök Úr,
és Főtisztelendő Szszék legkegyesebb Uraim!

Mély alázattal vagyok bátor felhozni:

1.ször hogy 30 éve annak, miszerint e megye egyházaiban hol megbold. Vidra megyei képfestőnek főnöksége alatt, hol pedig, mint A és B alatti bizonyítványokból láthatni, önállólag dolgoztam és jelenleg is dolgozom úgy, hogy munkámra még ez ideig semmi kifogás nem tétetett; nem különben erkölcsi magamviselésére sem

2.ször hogy én mint családosa hét élő gyermeknek éllemezését és neveltetését két kezemmel keresem képfestői pályán, az általános tudva van és mint ilyen, a mostani előregedett korban már más munkával nem

foglalkozhatok, sem pedig családommal együtt kegyelem kenyérre vagy a nép terhére válni mint vagyontalan még nem akarnék.

Ezen indokok alapján mély alázattal esedezem, méltóztatnék részemre egy megengedő okmányt kegyelem-kegyesen kiállíttatni, hogy én ezután is az egyházmegyében képfestői munkákat vállalhassak és legalább az egyházmegyének másodfestői címet viselhessem.

Kiis [sic!] egyébiránt Méltóságod és Ftd. Szszej magas kegyeibe és hajlamaiba magamat és ügyemet ajánlván Sz. Jobbját csokolva maradok Munkácson, 1880. július 22-én.

Méltóságodnak és ftdő Szszejeknek alázatos szolgája
Fenczik Péter
képfestő

külzet:

3218:1880

Méltóságos

Pásztelyi János

munkácsyegyházmezei Püspök, Sz. Péter és Sz. Pál Apostolokról címzett tapolczai Apát Úrhoz, és ftdő Szszejekhez intézett

Fenczik Péter képfestőnek s munkácsi lakosnak alázatos kérvénye

egy megengedő okmány, vagy ezen egyházmegye másodfestői cím elnyerhetése iránt.

2 drb. eredeti melléklettel⁴

(Uo. fol. 2. Az 1880. október 2-án tartott szentszéki ülés jegyzőkönyvéből készült kivonat: a kérelmet kiadták Mondok János apátkanonoknak véleményezésre)

11. Az eperjesi görögkatolikus székesegyház festésével kapcsolatos levéltári források

a. **Protocollum Anni 1880.**

AGKA, Protokol podaci, Rok: 1880, Inv. č: 185, Signat.: 1–4335.⁵

„3026. Roskovics Ignác festő az eperjesi székesegyház falainak kifestése tárgyában ajánlatát betérjeszti. – 28. Sept.

Az eperjesi székesegyház falainak kifestése elhatároztatik s annak kivitelével ajánlkozó Roskovics Ignác festő megbízatik. Az erre vonatkozólag a festővel kötendő szerződés szerkesztés céljából pedig főt. Rojkovics Sándor, főt. Kitrados Mihály iskolás kanonok és tekt. Ruszinkó Endre szszejki ügyész kiküldetnek. – 28. Sept.”

„3268. Roskovics Ignác festő Weirich ékítmény festővel a székesegyház díszítményeinek kifestésére vonatkozólag kötött alszerződést betérjesztvén, részére 300. fto kiutalványozni kéri.

A betérjesztett alszerződés tudomásul vétetik, s a székesegyház kifestésére szánt alapból 300 ft. kiutalványoztatik és Weirich János festőnek Gödöllőre átküldendő. – 23. Oct.”

b. **Protocollum Actorum Anni 1881.**

AGKA, Protokol podaci, Rok: 1881, Inv. č: 186, Signat.: 1–3849.⁶

⁴ Az egyiket Makkosjánosiban, 1871. április 29-én állították ki, amelyben azt írják, hogy Fenczik szépen készítette el a „képcsarnok” és a szószej aranyozását. DAZO fond 151. opisz 16. no 2018. fol. 1. A másik 1879. augusztus 11-kén kelt Bisztraházán, amelyben kijelentik, hogy elégedettek az általa festett ikonostázzal. Uo. fol. 2.

⁵ Az itt összefoglalt dokumentumok eredeti példányai elvesztek.

⁶ Az itt összefoglalt dokumentum eredeti példányai elvesztek.

„751. Roskovics Ignatii iun. litterae dioecesano Nro 3268. d[at]o 23. Oct. 1880. signatae item földóvevény Nro 526. do 26. Oct. super 200. flnis in summa 300. flnis pictori Ioanni Weirich ad Gödöllő expeditis, denique munkabéri szerződés do 7. Oct. 1880. inter iun. Ignatium Roskovics et Joannem Weirich in merito pingendae cathedralis ecclesiae initium ad Rmum adstorem piarum foundationum transponitur. 227.a.

Pro statu notitiae praenotari – 3. Martii”

„1689. Roskovics Ignác festész részére a székesegyház pénztárából 150. ftot [sic!] kiutalványoztatik. Tudomásul följegyeztetik. – 8. Junii”

„1831. Roskoviczai [sic!] Ignatius pingendi artifex pingendas in ecclesia imagines praesentat. 227. a. Pro statu notitiae sumi. 24. Junii”

„1849. Roskovics Ignác festész részére a szerződésben kikötött munkadíj számlájára egy száz ft. o. é. a papnövelde részére pedig a festők élmezésére száz ft. a székesegyháznak letéteményezett építkezési pénzkészletéből ezennel kiutalványoztatik. 227.a.

Tudomásul följegyeztetik. 27. Junii”

„1881. Roskovics Ignác képíró 200. ftot kiutalványoztatni kéri. 227.a.

A bent jelzett 200. összeg Weirich festő részére a székesegyházi építkezési alapból kiutalványoztatik. 5. Julii”

„2093. Roskovics Ignác képíró 200. ftot kiutalványoztatni kéri.

A kétszáz forint a székesegyházi építkezési pénztárból kiutalványoztatik. 29. Julii”

„2284. Roskovics Ignác festő 100. forint kiadása iránt folyamodik. 227. a.

A fent nyugtázott száz forint (100.) kiutalványoztatik. 21. Aug.”

„2316. Roskovics Ignác festész 250. ftot magának kiutalványoztatni kéri 227.a.

A fest jelzett 250 ft. kiutalványoztatik. 25. Aug.”

„2506. Roskovics Ignác képíró a közte és Weirich festő közt kötött szerződést, valamint a vízhatlan szerek megszerzéséről szóló számlákat használat végett magának kiadatni, s Weirich festő végleges kielégítésére szükséges 600 frtot kiutalványoztatni kéri.

227.a

A Kegyes alapítványok ftdő kezelője fölhívandó, hogy a székesegyház kifestése céljából a festővel s többi mesterekkel kötött szerződéseket és egyéb okmányokat ftdő örkanonoknak további használat, illetőleg Roskovics Ignác képírónak leendő kiadás végett átadni szíveskedjék. Továbbá a beterjesztett folyamodványban jelzett 600 frt ezennel kiutalványoztatik, és minthogy ezen célból alakított alapítvány pénztárába befolyt, illetőleg ezen alapítvány terhére f. évi 1877. sz. a. hozott határozat által a szegény templomok alapjából engedélyezett s folyósított kölcsönpénz már is elköltetett, az idézet határozat kapcsában ismét 2000 frt kölcsönként 5% kamat fizetése mellett ugyanezen alapból engedélyeztetik s egyszersmind folyósítatik. – 17. Sept.”

„2889. Ifj. Roskovics Ignác festész 100. o. é. forintnak – mint a székesegyház festéséért járuló díj részletének kiutalványozását kéri

227.a.

A bent jelzett száz forint kiutalványoztatik. 25. Oct.”

„3258. Roskovicz Ignác festész a templom hajójának boltozatán lévő 4 régi festmény megújításáért 400 o. é. frtnak kifizetését kéri.

227. a.

A fent jelzett négyszáz forint az építkezési pénztárból kiutalványoztatik. 19. Nov.

3259- Ugyanaz – székesegyház falainak díszítéséért járuló díjából 100 frt nyi összegnek kiutalványozását kéri.

227.a.

Száz forint az építkezési pénztárból kiutalványoztatik. 18. Nov.”

c. Az 1882-es év dokumentumaiból

AGKA 106/1883

aa. A püspök jóváhagyja, hogy Roskovicsnak 200 osztatlan értékű forintot kifizessenek

Extractus

Protocolli Dioecesani d[e] d[a]to 20. Apr. 1882.

1229. Roskovics Ignatius jun. pictor, ad rationes suae competentiae pro conficiendo per se adhuc labore in Ecclesia Cathedrali ipsi obvenientis, 200 flnos applacidari et assignarique, et cum mensura marginum effigiei, in Ecclesiae atrio pingendae, ad se transmitti petit. /

Petitos 200 flnos recurrenti pictori ad rationes suae comptetentiae applacidari, et cum intus notata mensuratione ad eum transmitti.

Datum ut supra

Nicolaus eppus

200. flnos pro ultreiori promotione percepi

Cornelius Kovalitzki

Reverendissimo

Alexandro Rojkovics,

Canonico Custodi

Eperies

bb. Roskovics megkapta a pénzt, erről szóló nyugtája

Uo.

Nyugta

200 szóval Kétszáz o. é. forintról; melyet mint az eperjesi székes egyház falainak festéséért járuló díj részletét fölvettem-

München 1882 ápr. 30.

ifj. Roskovics Ignác

festész

cc. Roskovics Ignác levele Rojkovics Sándor eperjesi kanonokhoz

AGKA, 106/1883

Nagyságos Főtisztelendő

Kanonok Úr!

Orvosom tanácsára a tötzi fürdőben tartózkodom; egészségem az itteni, jó levegő hatása alatt napról napra javul, minek folytán elhatároztam e hó 10-én Münchenbe vissza térni, hol ügyeim rendezve, holmim becsomagolva ugyan e hó 15-én fogok indulni Eperjesre hogy még ez évben eleget tehessek szerződészerű kötelezettségemnek:

Azonban mikép ezt tehessem kérem alásan a kápta/lant azon szivesságre fölszólítani, hogy e hó 10ikéig részemre – München Garten strasse nro 68 atelie I. links cím alatt 200. o. é. frtot küldeni méltóztassék.

Betegségem okozta idővesztesség anyagi, helyzetem igen megzavarta s ha e kért összeget meg nem kapom hogy itteni ügyeim rendezem egy műkereskedő ajánlatát fogadom el, minek következtében Eperjesre utazásom el kell halasztanom.

Kérésem ismétlése után mély tisztelettel maradtam

Tölz 1882 aug. 5.

Nagyságod mint a Káptalan megbizottjának

Kész szolgája

Roskovics Ignác

festész

dd. Roskovics újabb 500 forint kifizetését kéri, amit a káptalan jóvá is hagyott

Uo.

Kivonat

Eperjesen 1882. évi október 18-án tartott szentszéki ülés jegyzőkönyvéből

2895. sz. Roskovics Ignác festész a káptalan részéről határozatilag kimondatni kéri, hogy részére az 500. frtnyi csak egy év múlva kifizetendő óvadék még a munka folyama alatt folyóvá tétessék.

Folyamodó kérelmének hely adatik, s a ftdő örkanonok megbízatik, hogy a falfestmények bevégezése után folyamodónak az egész munkadíját s illetve óvadék gyanánt egy évig visszatartandó összeget is kifizetni szíveskedjék.

Kelt mint fent

Kotradov Mihály

káptalani helynök

Nagyságos és Főtisztelendő Rojkovics Sándor örkanonok úrnak

Eperjes

ee. Roskovics Ignác 200 forint kifizetését kéri

Uo.

Kivonat

Az eperjes egyházmegyei iktató könyvből

1882. évi október hó 18-áról

2008. Roskovics Ignác festész a székesegyház falfestészeti munkálataiért járuló díjának részlete gyanánt 200 (kétszáz) forintnak kiutalványozását kéri.

A kétszáz forint összeg kiutalványoztatik.

Kelt mint fent.

Kotradov Mihály

Kápt. helynök

Nagyságos és ftdő Rojkovics Sándor örkanonok Úr

Eperjes

ff. Roskovics Ignác nyugtája 200 forintról

Uo.

Nyugta

200 szóval kétszáz o. é. forintról melyet mint a székes egyház falfestéséért járuló tisztelet díjam egy részletét fölvettem.

Eperjes 1882 oct. 18.

Roskovics Ignác

festész

gg. Roskovics Ignác 50 forint kifizetését kéri

Uo.

Kivonat

Az eperjes egyházmegyei iktató könyvből

1882. november hó 13-án

3047. Roskovics Ignác festész a székesegyház falfestéséért járuló díjának terhére gyanánt 50 frtot kiutalványoztatni kér.

Az ötven forintnyi összeg kiutalványoztatik.

Kelt mint fent.

Kotradov Mihály

Kápt. helynök

Nagyságos és ftdő Rojkovics Sándor örkanonok Úr

Eperjesen

hh. Roskovics Ignác nyugtája 50 forintról

Uo.

Nyugta

50 szóval ötven forintokról oszt. értékben melyet mint a székes egyház falfestészetéért járuló tisztelet díjam egy részletét fölvettem.

Eperjes 1882 nov. 17.

Roskovics Ignác

festész

ii. Roskovics Ignác 50 forint kifizetését kéri

Uo.

Kivonat

Az eperjes-egyházmegyei iktató könyvből 1882. évi

december hó 1-én

3227. Roskovics Ignác festész a szerződészerű díjának rovására 50 frtnyi összegnek kiutalványoztatását kéri.

A kért ötven forintnyi összeg kiutalványoztatik.
Kelt mint fent.

Kotradov Mihály
Kápt. helynök

Nagyságos és ftdő Rojkovics Sándor örkanonok Úr
Eperjesen

jj. Roskovics Ignác nyugtája 50 forintról
Uo.

Nyugta
50 szóval ötven forintokról oszt. értékben melyet mint a székes egyház falfestészetéért járuló tisztelet díjam egy részletét fölvettem.

Eperjes 1882 nov. 17.
Roskovics Ignác
festész

d. Roskovics Ignácot törvényes úton próbálják rábírní a munka befejezésére
AGKA, 1513/1885

Méltóságos Püspök Úr!

Mult 1884 évi 1236 sz. a. kelt meghagyáshoz képest, mely szerint Roskovits Ignác festő ellen a törvényes eljárást megindítsam, köteleztetem, bátor vagyok ügyési véleményemet következőkben előterjeszteni:

Ezen ügyben a birói eljárás kétféle lehetne és pedig vagy szoríttatnék nevezett festő a szerződésileg megára vállalt kötelezettség teljesítésére s ilyenkor pernyertesség esetére a hozandó birósági ítélet végrehajtása abból állana, hogyha Roskovits Ignác festő az ítéleti kimondásnak nem felelne meg, az általa elmulasztott munka más által teljesítettnek és pedig az ő kárára és költségére –, de ezen birósági eljárás feltételezi azt is, hogy nevezett Roskovits Ignác oly vagyonnal rendelkezék, mellyel a helyette teljesítendő munkát megtéríteni képes legyen; – vagy pedig a második eljárás abból állana, hogy amennyiben Roskovits Ignác vagyonnal nem rendelkezik, a vele megkötött szerződés felbontassék. –

Mínthogy pedig fennebb hivatkozott számú utasításból nem derül ki, valjon / mely eljárási módot kövessek, ez okból bátor vagyok az ez iránybani további utasításokat kikérni. –

Eperjes 1885 évi Március 10
Méltóságodnak
legalázatosabb szolgálja
...
szszéki ügyész

12. A tovarisovói oltárképpel kapcsolatos levél⁷

Érseki Levéltár, Kalocsa KFL.I.1.b. Bácsstóváros. 1881. 891. sz.

Az aktájának, amiben benne van: KFL.I.1.b. Bácsstóváros.1880–1882. 3409. sz.

⁷ Megköszönöm Lakatos Adélnak, hogy a tovarisovói oltárképpel kapcsolatos dokumentumokat a Kalocsai Egyházmegyei Levéltárban felkutatatta és a másolatukat rendelkezésemre bocsátotta.

Főtisztelendő Érseki Hatóság!

Van szerencsém Roskovics Ignác jeles festő által benyújtott képvázlatot az új templom képéhez beterjeszteni, mely Budapesten az egyházfestészeti bizottság által megbírálván és jóvá hagyva van mint az ide mellékelt iratból kitetszik;⁸ s egyszersmind ide mellékeltem a költségvetés is.

Tovarisován 1881. ápr. 7.

Vidakovics Miklós

rk. lelkész

13. Roskovics Ignác levele Ipolyi Arnold püspökhöz⁹

Esztergom, Prímási levéltár, Ipolyi gyűjtemény, R. 306.

München, 1881. május 22.

Nagyméltóságú 's Főtisztelendő Püspök Úr!

Legkegyesb' Uram!

Személyem iránti legjobb akaratáról már több ízben volt szerencsém meggyőződni; magas pártfogásának köszönhetem többek közt, hogy jelenleg oly összegű ösztöndíjat élvezek, mely anyagi gondok nélkül teszi lehetővé – művészi pályámon – az előre törekvést. Mindez nem jogosít ugyan föl, de bátorságot ad, hogy egy nem engem, de testvér bátyámat illető ügyben Nagyméltóságod ösmert nemes lelkűségéhez folyamodjak. Ugyanis:

Az ungvári gör. kath. sz. lelkészi állás mint a királyi kincstár kegyúri helye üresedésben van. E hely elnyerhetése végett a Nagyméltóságú pénzügyminiszter úrhoz, bátyám Roskovics Emánuel, jelenleg gym. tanár, szintén folyamodott. Folyamodásának sikere egész családunk érdeke, s legforróbb óhaja. Bátyámnak biztosítva lenne jövője; Atyám, mint a munkácsi székes káptalan kanonokja, Ungvárt lakik, s koros egyén létére bátyám házában fölhalálna állandóan a nélkülözhetetlen családi kört, s esetleg szükséges ápolást; magam pedig, ki előtt művészi céljaim elérése végett hosszú évek kitaró munkássága van, ha néha haza rándulnék megpihenni, együtt találnám mindazokat, kiket oly nagyon szeretek. Mindezek arra indítottak, miszerint Nagyméltóságodhoz azon legalázatosabb kérelemmel forduljak: kegyeskedjék bátyámat magas pártfogásba venni, s őt a nevezett lelkészi javadalomra ajánlani.

Bátyám, mint pap, az ungvári papnöveldeben lett képezve, s mint növendék, alapítója lett az itt még máig is főnálló „Irodalmi Kör”-nek. A papnöveldeben töltött utolsó éven főduktor volt; az erre következő évben Dr. Tóth Miklós, jelenlegi eperjesi püspök öméltóságának rektorsága alatt ugyan e papnöveldeben, mint praefectus lett alkalmazva. Ez állásban 3 évig maradván, majd az ungvári kir. kath. gymnasiumhoz tanárrá neveztetvén, itt mint hitszónok is, jelenben is közmegelegedésre működik. Bátyám hazafias s lelkes érzelmeiről atyám múltja elég kezesség. Mindezeket bátyámra vonatkozólag azért hozom föl, miszerint igazoljam, hogy ő Nagyméltóságodnak netaláni pártfogására méltó.¹⁰

Ezek után kegyes engedelmével megemlítem, hogy a Nagyméltóságod elnöke alatt álló Egyházművészeti Bizottság megrendelésén „A Szentlélek eljövetele” – jelenleg folyton dolgozom; reményem s óhajom a bennem helyezett várakozásnak rövid időn megfelelni.

Jövő hó végén Eperjesre megyek az ottani székesegyház díszítését személyesen átvenni. Az ide szánt 2 festmény vázlatának fényképét mély tisztelettel párosulva kérem méltóztassék tőlem kegyesen elfogadni.

Midőn pedig bátyám érdekében tett legalázatosabb kérelmem meghallgatásáért ismételve esedezem, mély tisztelettel maradtam.

⁸ A hivatkozott irat ma már nem lelhető fel.

⁹ Tóth Elek átirata. A leveleket említi: PROKOPP 1979, 616.

¹⁰ Roskovics Emmánuel (1850–1905).

München, 1881. máj. 22.
 Nagyméltóságodnak legalázatosabb szolgálja:
 ifj. Roskovics Ignác
 festész n.

Címem: Akademie der Bilden den Künste

14. Roskovics Ignác levele Ipolyi Arnold püspökhöz¹¹

Esztergom, Prímási levéltár, Ipolyi gyűjtemény, R. 308.

München, 1882. jan. 27.

Nagyméltóságú Püspök Úr!

Benczúr Gyula tanár urat érdeklő megbízásának eredményéről, – bár Nagyméltóságod által mondottakat ide jöttemkor siettem vele közölni, midőn ő gondolkodási időt kért, – sajnálatomra csak most értesíthetem.

Több ízben is képezte Budapestre menetele, s ennek feltételei beszéd tárgyát köztünk. Benczur tanár úr igen megtiszteltetve érzi magát azon bizalom által, mely Nagyméltóságod s más részéről is személyében helyeztetik.

Ő szívéből vágyik haza, érzelmei folyton honába vonzzák, de ezekkel szemben áll családjának érdeke melyet, mint családapa nem téveszthet szem elől. Ugyanis, tekintettel a budapesti kezdetleges művészi viszonyokra, úgy azon körülményekre, miszerint a művásárlásnál a termelési hely is nagy befolyással van. Főképp pedig, hogy innét eltávozva eddigi összeköttetései s kivívott előnyeivel teljesen szakítani kell, attól tart, hogy lakhelyének Budapestre áttétele által anyagi helyzetét veszély érheti. Mit, mint magányos egyén, gondolkodás nélkül készséggel tenne meg, családos létére csakis úgy teheti, ha anyagilag állása kellően biztosíttatik; e biztosítás vagy egy itteni jövedelmének megfelelő tanári díjazás, vagy ezt pótló megrendelések által eszközöltetnék. Ez utóbbi, mint művésznak még inkább óhaja. A tanári díjazás mennyiségét illetően már nyilatkozott Hegedűs miniszteri tanácsos úr előtt, s ez 8000 frt. (Megemlítem itt kifejezte B. miszerint tart tőle, hogy szerénytelennek tartják, pedig mielőtt a müncheniek tanára lett volna, ajánlatot tettek neki Prágába igazgatói állásra 5000 fts díj, lakás, fűtés, világítás szolgálattal, és ezt nem tartotta magára előnyösnek azon időbeni viszonyaival se fölcserélni.) Keleti önagsága 3000-4000 frt tett kilátásba; ezt csekélynek tartja; a megélhetés itt olcsóbb, s így itteni tanári javadalmazása is többnek mondható. Mindezek daczára, ha Nagyméltóságod által kilátásba helyezett Opera színház festése, úgy más nagyobb munkák egyenes megbízás útján nála rendeltetnének meg; (amiről ez ideig tudomása nem volt, bár mint monda, egyes megrendelésekre számított eddig is), és e megrendelések díjazása arányban állana a több évet igénybe vevő nagy munkával, ez esetben 4000 díjazás mellett is, (bár szeretné, ha ez így is legalább 5000 lenne) elfogadná a tanári állást Budapesten. Előleges tájékozással kívánatos volna, ha bármely úton kegyeskednék Nagyméltóságod Benczúr úrral tudatni az Opera színházban festendő festmények tárgyait, a munkálatokra szánt összeg nagyságát, valamint az idő tartalmát, melyhez ennek bevégzése kötve van.

„Oly szép kilátás, mit Ipolyi önagsága a munkásságra nekem nyújt, hogy erre lehetetlen nemet mondani! Tudassa kérem vele mély köszönetem s tiszteletem” – szölt nem egy ízben Benczúr tanár. –

Ezekhez még csak azt jegyzem meg Benczúrra vonatkozólag, miszerint azt is nyilvánítja, hogy egy nagyobb templom festését a színházénál még jobban szeretné, lévén az magasabb feladat a színház díszítésnél, s a műnek állandóságára is előnyösebb hely emennél.

Mindezen híven előadottak kívánata gyanánt bátran állítható, hogy Benczúr, ha egy határozott ajánlatban művészete nagyságához mért existenciáját, úgy családja jövő anyagi helyzetét is biztosítva fogja látni, habozás nélkül s örömmel tér vissza hazánkba. Adná Isten!

¹¹ Tóth Elek átirata.

Végül magamról engedje meg Nagyméltóságod tudatni: Jelenleg kizárólag s folyvást „Sz. Lélek eljövetele” képen dolgozom, s ezt bevégetten már március hóban Budapestre leküldetni remélem.

Egyébként Nagyméltóságod tapaszt[al]t kegyeibe ajánlva magam a legmélyebb tisztelettel maradtam:
München, 1882. jan. 27.

Nagyméltóságod legalázatosabb szolgája:

ifj. Roskovics Ignác
festész n.

15. Roskovics Ignác levele Ipolyi Arnold püspökhöz¹²

Esztergom, Prímási Levéltár, Ipolyi gyűjtemény, R. 307.

München, 1882. márc. 11.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelemes Uram!

Nagybecsű levelével siettem Benczúr úrhoz; Budapestre menetelének ideje iránt tett kérdésemre feleletül nyertem, hogy ő, ha jelenleg igen változó egészsége megengedi, innét e hó 22-én indul; akadályoztatás esetén még mindég törekedni fog Nagyméltóságon kívánásának annál is inkább eleget tenni, miután a Minister úrnál teendő megjelenését megelőzőleg óhaja Nagyméltóságodat, – mint a létesítendő műakadémia legbuzgóbb harcosát meglátogatni. Benczúr tehát e hó 24–29-ike között lenne Budapesten.

Benczúr válasza a Miniszter úrhoz, melyet az „Egyetértés” közlött, s itt csak most ma lón olvasható, – mindnyájunk között lelkesült örömet idézett elő.

Nagyméltóságod levelének tartalmát is volt szerencsém Benczúr úrral közölni, átnyújtva beszédeiből küldött füzetek egyikét, míg másikat Társaskörüknek átadva, mindkét részről általam mély köszönetüknek adnak kifejezést.

Magam részéről Nagyméltóságod hasonló küldeménye, valamint megtisztelő közvetítésre igénybevételem iránti kitüntető bizalmáért forró köszönetemet nyilvánítva; magam további kegyeibe zárt mély tisztelettel maradtam:

München, 1882. márc. 11.

Nagyméltóságodnak

legalázatosabb szolgája:
ifj. Roskovics Ignác
festész n.

16. Roskovics Ignác levele Keleti Gusztávhoz (?)¹³

Esztergom, Prímási Levéltár, Ipolyi gyűjtemény

Ungvár, 1883. október 21.

Nagyságos Igazgató Úr! Mélyen Tisztelt Uram!¹⁴

¹² Tóth Elek átirata.

¹³ Tóth Elek átirata. A levélre utal (58. számú): PROKOPP 1979, 626.

¹⁴ A levélben az egyházfestsészeti bizottság titkárának nevezi a címzettet, aki a Mintarajztanoda igazgatója, Keleti Gusztáv volt.

Ma jöttem haza a felvidékről, olvasva szíves levelét, sietek válaszolni: Már első levelére írtam volna, de mit? Máig is úgy vagyok vele, hogy bámulnom kell, miképp akaratom s tudtomon kívül, hogy kerültek a legprofánabb [...] ¹⁵ az én mégiscsak „Sz. József” képemre!

Olvastam a lapokban is képemről az erős megjegyzéseket; lehet miszerint igazuk van, de találhattak volna valami jót is a képen, mint azt az Orsz. egyház festészeti bizottság fellelte, midőn képem elfogadta.

Köszönöm, s miután én nem tudok róla miként alakjaimnak oly botrányos semita típusok van. Szívesen helyreütöm a hibát, mennyire lehet; s e célból kérem alásan Nagyságodat, mint az egyházfes. b. titkára, szíveskedjék képem a kiállítás első sorozatának végén visszavenni, s én a két fejet (mit, ha képem elfogadtatott volna – bocsánat őszinteségemért – nem tette volna meg) átfestem. E célból ismét Nagyságod szívességéhez fordulok, kérve, pár napon át engedné meg az intézet könyvtárban v. máshelyt festhessek képemen. Innét, a kép átfestése után, – csakis az illetékes egyének tudomásával – mindjárt rendeltetési helyére lenne a bizottság által küldhető. Ha e szívességet hajlandó részemre megtenni, kérem alásan, méltóztatnék velem tudatni, én rögtön Budapestre megyek miután a kiállítást is látni óhajtom, s Budapesten maradok, míg átfestem a két fejet. Ez alkalommal, úgy vélem, képem díjához is hozzájuthatok.

Se baj, festek még én minden tekintetben jó Szent Képet most már csak azért is, verve nem hagyom el a tért! Fogadja ez ügyben szíves érdeklődése, jó indulata, főképp őszinte soraiért igaz köszönetem.

Mély tisztelettel:

Ungvár, 1883. oct 21.

Nagyságodnak
alázatos szolgája

Roskovics Ignác
festész

17. Bejegyzés a lévai piarista rendház Historia Domusában a Szent József-képről

Budapest, Piarista Rend Központi Levéltára, II. 28. Archivum domus Levensis, Libri 12. (Historia Domus, 1878–1922,) 24. o.

2121 Főoltárkép.

[1884.] Május hó 17-én érkezett meg az óhajtva várt főoltárképünk, mely másnap már rendeltetési helyére illesztetett s még e hó 25-én fdő Munkay János kerületi esperes s garamújfalusi plébanus által ünnepélyesen megáldatott. Az egyházi ünnepélyen az ifjúságon kívül számos hívő vett részt; az alkalmi beszédet, ugy szintén a sz. misét az esperes-plebanus tartotta. – E rég óhajtott vágyunk tehát megvalósult! Trefort Ágoston Ő Méltóságának, és Ipolyi Arnold besztercebányai megyés püspök úr ő méltóságának köszönhetjük első sorban e nagyértékű adományt, nagylelkűségük nélkül alig jutottunk volna ily becses oltárképhez. Nem mulaszthatom azonban el, hogy hálás kegyelettel meg ne emlékezzem Nemeček Gyula s Pállik Béla urakról. Előbbi, mint házunk önzetlen jó barátja és tisztelője vendégszerető meghívása által adott alkalmat arra, hogy kedves családi körében mulató művészsógora utján értesüljünk az egyházi festészet emelése érdekében legújabbán megindult mozgalmakról, s nyerhettük meg Pállik Béla akadémiai festész úr szíves támogatását. Hálás elismeréssel kell még megemlékeznem Keleti Gusztáv egyleti titkár úrról is, ki a képzőművészeti tárlat bezárása után gondoskodni volt szíves, hogy a kép megfelelő díszes ráámát kapjon, s gondosan elcsomagolva rendeltetése helyére jusson. A ráma és szállítás 133 f 57 krba került, mely összeg fedezésére fdő Munkay János esp.-plebanus úr 10 frtot adományozott. A képet Roskovits Ignác fiatal hazánkfia festé Romában, s munkájáért hallomás szerint 1600 frtot kapott.

¹⁵ Olvashatatlan szó.

**18. Roskovics kötelezettséget vállal arra,
hogy a Than Károly számára készülő emlékalbumhoz öt rajzot készít, 1887. március 10.**

SZM – KEMKI ADK, 17468/1966

Kötelező nyilatkozat!

Dr. Ilosvay Lajos műegyetemi tanár¹⁶ úr által fölszólíttatván egy Dr Than Károly egyetemi tanár¹⁷ úr részére készítendő „Emlék könyv” belső díszítését képező öt lapnak művészei kivitelére: Tisztelettel tudatom hogy e megbízást hajlandó vagyok elfogadni; míg négy lap tárgyait az Emlék könyv ügyében alakult bizottság szabadon határozhatja meg; Ezen lapok színesek tehát vízfestmény és részben toll rajzok lennének.

Tiszteledíjam darabonként egy száz összesen ötszáz o. é. forintra teszem; mely összegből egy száz a megbízás-kor előlegkép s többi összeg a lapok elkészültével ezek átvételével megbízott egyén által ugyanekkor kifizetnek.

Ezen nyilatkozat kapcsolatos Lóránfi szobrász¹⁸ úr s Morzsányi¹⁹ úr által ugyanez ügyben be adott nyilatkozatokkal; melyek szerint a lapok elkészítési határ idejét az szabja meg hogy az Emlék könyv a bizottság által kívánt határidőre kész legyen.

Kiváló tisztelettel:

Budapest 1887. márc. 10

Roskovics Ignác

festő

**19. Roskovics Ignác levele Ungvárról Nagy Miklósnak (1840–1907),²⁰
dátum nélkül [1888. május 14.]**

SZM – KEMKI ADK, 2546/1929

Ungvár Hétfő

Kedves Miklós barátom!

Sok kalács evéstől²¹ ellustulva leveleidre csak most válaszolhatok s köszönöm a potija jegyzéket.

A főispánt²² elkezdtem kenni de el kellett utaznia Bécsbe mint István rendesnek²³ Mária Terézia szobor leleplezésére²⁴ szerdán jön haza; én legkésőbb szerdához egy hétre Bpsten leszek. Holnap reggel az alispánunkkal kocsin utazom vajára mert ott van az a váras kastély minek rajzolásával megbíztál és mért [sic!] Nyíregyházán a vonatközlekedés olyan hogy előnyösebb innét kocsin menni; mert így holnap után már a rajzzal leszek itthon,

¹⁶ Kémikus, egyetemi tanár, akadémikus. Élt: 1851–1936. Than Károly mellett 1876 és 1880 között volt tanársegéd.

¹⁷ Kémikus, egyetemi tanár, akadémikus. Élt: 1834–1908. Than Mór festőművész öccse volt.

¹⁸ Lóránfi Antal (1856–1927).

¹⁹ Morzsányi József, éremverő, díszalbumok készítője.

²⁰ Újságíró, lapszerkesztő, 1867-től 1905-ig a *Vasárnapi Ujság* szerkesztője. *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* magyar változatát Jókai Mórral közösen szerkesztették.

²¹ A húsvét utáni időre utalhat.

²² Szendrői gróf Török József Kristóf (1847–1909), 1887 májusától volt a megye főispánja, nem kapott kitüntetést a Szent István Rendtől. Apját, Török Napóleon Nepomuk Jánost (1810–1898), az előző főispánt azonban egy évvel korábban, a rend kiskeresztjével tüntették ki. *GÖDÖLLE-PALLOS* 2014, 328.

²³ Szent István-rend, amelyet Mária Terézia alapított.

²⁴ A bécsi Természettudományi és Szépművészeti Múzeum között álló Mária Terézia-emlékművet 1884 és 1887 között építették, a szobrokat Kaspar Zumbusch (1830–1915) készítette. A mű leleplezésére 1888. május 13-án (vasárnap), a királynő születésnapján került sor. *Vö. Pesti Napló*, 39 (1888), 133. szám, 2. Lásd még SÁRMÁNY-PARSONS 2019, 172–173.

mit ha ott az idő kedvező lesz hogy készre rajzolhatom rögvest el küldöm neked. Beszkid felé mához egy hétre megyek s aztán mint jegyeim szólnak egyenest Bpestre Nyíregyházán várni kell az alatt átadom az iratokat Lukács esperesnek át adom.

Soraidnak igen megörültem; de Miklós, az Isten áldjon meg többet írájál ne légy olyan szűk marku hisz most nem éppen a szomszédban vagyok. /

Drága feleségem Palkórol²⁵ se tudok semmit mint a világ folyásáról se; itt egyébként mindenki jól van közöttök én is!

Jókai bácsi tisztelet teljes üdvözetem mint Róza és Géza Ő nagyságáéknak is kérlek ad át. Eperjesre nem fogok tudni elmenni mert ugy vélem azt tennem nem szabad mert el nem kerülhetném ez uttal hogy ne mint a művészek képviselője legyek ott s mint ilyen meghívás nélkül nem mehetek, remélem te is otthon maradsz. Mit csinál a jó szív? lesz belőle Segítség!

Jól tetted, hogy egyenest Gyurihoz²⁶ küldted a képeket [nagy tintapaca]. Köszönöm, a mint Bpestre jövök az első óra Miklós, Pali és a Gyurkájé, meg telegrafálom a kocsmát a melyben az én szerencsés megérkezésem megünnepeljük!

Most pedig szívből ölel

igaz barátod

Roskovics

u. í. a pacznyi nem szándékos ott fenn s így beszámíthatlan

20. Roskovics Ignác levele a Madách-képpel kapcsolatban Jónás Károlyhoz,²⁷ a Magyar Tudományos Akadémia gondnokához [1889]

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Igen tisztelt Gondnok úr!

Madács képe ugy láttam hogy párja lesz Tomoryénak²⁸ s így legjobb lesz ép olyan keretbe téve a nagyságot is erről venni: Kérem sziveskedjen e soraim átadójának meg engedni hogy azt megmérje, s ugyan csak aranyozóm Rostinak kit értesíték hogy a keret végett jelentkezék nála ezt megrendelni ne terheltessék; mi után magam is szoba fogságra vagyok utalva.

Fogadja előre is szíves köszönetem. Kiváló tisztelettel

Roskovics

21. Roskovics Ignác levele Szász Károly²⁹ református püspökhöz Tomba Mihály arcképpel kapcsolatban, 1891.02.02.

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Méltóságos Püspök Úr!

Mélyen tisztelt Uram!

²⁵ Vágó Pál festő, akivel közösen béreltek ekkor műtermet.

²⁶ Esetleg Vastagh György (1834–1922) festőművész.

²⁷ Író. Élt: 1853–1937.

²⁸ Tomori (Theodorovits) Anasztáz (1824–1894) mérnök, tanár, a magyar tudományos és művészeti élet kiemelkedő támogatója, az MTA levelező tagja 1858-tól. Az ő portréját Székely Bertalan festette meg 1870-ben a Kisfaludy Társaság megbízásából. Ma az MTA Gyűjteményében. Lásd https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Szekely_tomori_anasztaz.jpg (letöltés: 2021.09.01.). BICSKEI 2005.

²⁹ Református lelkész, a Dunamelléki Egyházkerület püspöke (1884–1903), költő, műfordító, az MTA tagja. Élt: 1829–1905.

Fogadja szíves előzékenységéért őszinte köszönetem. A kép majd nem kész, vasárnapra bizonynyal a közgyűlésen lesz;³⁰ azon hitben hogy szerdán lesz az ülés már holnapra volt szándékom a Tompa kép megtekintése végett Méltóságodat fölkérni így azonban kérem aláson Méltóztassék csütörtökön d. e. 11 óráig műtermemben Röck Szilárd u. 39. kegyesen meglátogatni. Beöthy Zsolt³¹ urat szintén értesítem erről az egyetemről jövet. Méltóságodat fölkeresheti hogy együttessen jöhessenek. Előre is örülve a szerencsének hogy Méltóságodat szerény Műtermemben fogom tisztelhetni, nagyon jó indulatába ajánlva mély tisztelettel levén:

Budapest 1891 febr. 2.

Méltóságodnak alázatos szolgálja:

Roskovics Ignác

22. Fenczik Kornél kéri, hogy festői munkásságát ajánlják az egyházmegyei papság figyelmébe

DAZO fond 151. opisz 17. no 101. fol. 16–18.

Méltóságos és Főtisztelendő
Püspök Úr, kegyes Atyám,
Főtisztelendő Szentszék!

Alulírott legmélyebb alázattal azon kérelmemet bátorkodom előtárni, hogy igénytelenségemet egyházmegyei másod festővé méltóztassék kinevezni.

Ezen alázatos kérelem hangoztatására az indít, hogy a munkácsi egyházmegyét 18 év óta közmegelegedésre szolgálom az egyházi képfestészet, úgy szintén egy pár éve a szobrászat és aranyozás terén. Szerénységem tiltja, hogy eddig elért sikereimet hivatkozzam; hisz eddigi alkotásaim legönzenetlenebbül igazolják törekvésemet, tehetségemet, melyről a munkáimat megfigyelő sajtó (1887 Nagy Károly és vidéke a nagykárolyi templom festéséről behatóan foglalkozott) is mindenkor legkedvezőbben nyilatkozott. Sőt az 1893-ban általam kifestett munkácsi templom festményei [...]tatántul³² mellette szólnak festői izlésemnek, tehetségemnek; melyek valamint eddig, vagy ezentul is a gör. kath. vallás szellemében egyházmegyénk javára – nagy anyagi haszonra nem számítva – óhajtók érvényesíteni.

Egyházmegyénk csak saját érdekében cselekszik, hahogy saját területén saját fia által végeztetheti a templomi festészetet, a melyben kell, hogy ősi szent vallásunk keleti szellemében nyilvánuljon. Ezt az érdeket, a mint a tapasztalás mutatja, a más felekezetű festők nem mindig szolgálhatják, már csak azért sem, mert nem ismerik sz. rytusunkat, nem az övék a mi vallási felfogásunk, szellemünk.

Novakovszky Antal n. szöllösi aranyozó a ftdő e. m. kormány által e. m. másod aranyozóvá neveztetett ki, ki nem is egyházmegyénk szülötte, nem is g. katolikus. De vannak más idegenek is, kik velem szemben a vállalkozónál [sic!] sok esetben előnyben részesülnek; holott ők csak ezt az elvet vallják: ubi bene, ibi patria. A róm. kath. testvérek szívesen maguk közé vennének, ha hajlandó volnék egyházmegyémet, melyet megboldogult Atyám is szolgált, elhagyni; de én ezt nem teszem; mert én egyházmegyémben óhajtók meghalni.

Amennyiben tudtommal Roskovits Ignác hazánk jeles festőművésze egyházmegyénknek ez idő szerint kinevezett festője, Kovaliczky Péter első-, Novakovszky másod aranyozója; ez okon alázattal kérem Méltóságodat, kegyeskedjék csekélységemet a munkácsi egyházmegye másod festőjévé kinevezni s engem e minőségben

³⁰ A Kisfaludy Társaság közgyűléséről lehet szó.

³¹ Irodalomtörténész, esztéta, az MTA tagja. Él: 1848–1922.

³² Olvashatatlan szó.

kegyesen támogatni, ki mindenkor a Főtisztelendő e. m. kormány magas rendeletének meghajolva, tanácsival élve fogom működésemet irányítani.

Alázatos kérésemet megújítva atyai kegyébe ajánlottan vagyok.

Munkács 1895. márcz. 5.

Méltóságodnak és Fő Tisztelendő Szt. Széknek engedelmes fia

Fenczik Kornél Gyula képfestő

külzetén:

Méltóságos és Főtisztelendő Firczák Gyula munkácsi püspök stb Urhoz

Ungváron

intézett alázatos kérelme

Fenczik Kornél képfestész, munkácsi lakosnak

melyben magát egyházmegyei II-sod festővé kineveztetni kéri.

Uo. a püspöki válasz piszkozata:

Érk. Mart. 4. 895.

1614:895

Fenczik Kornél urnak egy engedély kézbesítendő, melynek alapján a munkácsi egyházmegye területén, templom festéseket végezhet, azon föltétellel, hogy Iconostászok festésekor mindig egy-két képet előlegesen mutasson be; –

továbbá Fenczik Kornél festő körlevélben is mint ügyes és megbízható képfestő, – a lelkeszkedő papságnak ajánltassék. – Megyei festő ki nem nevezhető, mivel egyházmegyei festő ezidőszerint Roskovics Ignác festő művész. –

Mart. 4. 1895.

23. Az Erdély Uniója című képpel kapcsolatos iratok

a. Szerződés Kolozsvár városa és Roskovics Ignác festő között, 1896. 05. 20. Eredeti, hiteles példány
SZM – KEMKI ADK, 4767/50/5.

Munkabéri Szerződés

(50 krajcáros illetékbélyeg)

Egyfelől Kolozsvár sz. kir. város közönsége képviselve Albach Géza kir. tanácsos polgármester által, másfelől Roskovics Ignác budapesti festő a mai napon a következő szerződést kötötték:

I.

Kolozsvár sz. kir. város tekintetes Törvényhatósági Bizottságának 1896. évi Január hó 30-án 14. szám alatt kelt s a m. kir. Belügyminiszter Úr Ő Nagyméltósága által 1896. évi Ápril hó 1-én 21582. szám alatt jóváhagyott közgyűlési határozata alapján fennt nevezett polgármester Roskovics Ignác budapesti festőművészt megbizta azzal, hogy az Erdély és Magyarország politikai egyesülését s helyesebbe az ezt az egyesülést 1848-ban Kolozsvárt kimondó kolozsvári országgyűlést ábrázoló olajfestésű képet, a már meghatározott nagyságban és a beszerzett történelmi adatok alapján, lehetőleg a történelmi valóságnak megfelelő hűséggel, legjobb művészi tudásával és ihletével megfesse, nevezett festő pedig ezt a megbízatást elfogadván, kötelezi magát kérdésese képet megfesteni s az alább jelzendő időpontban a város közönségének birtokába Kolozsvárt átadni

II.

Fentnevezett festő köteles az I. pont szerint általa előállítandó olajfestményü képet annak művészi becséhez méltó s a mester és megrendelő város egyik műértő megbizottja által meghatározandó s a város külön számlájára megrendelendő keretbe foglaltatni és azt annak idejében gondosan becsomagolva, vasuton, saját költségén és veszélyére Kolozsvárra szállítani.

Továbbá köteles nevezett festő mihelyt a festmény elkészült, annak minden balesettel és emberi rosszakaratból vagy gondatlanságból származható megrongálással szemben ép és sértetlen állapotban való fenntartása érdekében minden emberileg lehetséges óvó-intézkedést megtenni akként, hogy a festmény annak idejében a város tulajdoni birtokába teljesen ép és sértetlen állapotban jöjjön át; e célból különösen köteles nevezett festő a kérdéses festményt főleg akkor, ha az alábbi III. ik pontban adott engedély alapján közszemlére fogja kiállítani 20.000 frt. azaz Húszezer forint értékben biztosítani, nem különben ugyanennyi értékben a Kolozsvárra való leszállítása alkalmával is biztosítani.

III.

Fennevezett polgármester, mint Kolozsvár sz. kir. város közönségének törvényes képviselője az I. pont szerint megrendelt és előállítandó festményért a sokszor nevezett festőművésznek tiszteletdíj képen a következő munkadíjat s illetőleg javadalmazásokat biztosítja:

a/ Készpénzben 20.000 frtot azaz Huszezer forintot vagyis negyvenezer koronát; ezt a tiszteletdíjat köteles a város közönsége a művésznek három egyenlő részletben lefizetni, mégpedig:

az első részlete a jelen szerződés alá írásától számítva 30 nap alatt, a második részlete akkor, a midőn a festmény teljesen készen lesz és erről a város e tekintetben kiküldendő megbizottja útján meggyőződést fog szerezni és a harmadik részletet akkor, a midőn a művész a festményt a IV. pont szerint annak idejében Kolozsvárt, a város tulajdoni birtokába át fogja adni.

b/ azt a jogot, hogy a festményt a fennevezett művész cinkografia, – réz, – fa, – kőmetszés vagy fénykép útján saját költségén bármennyi példányban sokszorosíthassa s az eként sokszorosítandó másolati példányokat saját javára vagy az Erdély részi Magyar Közművelődési Egyesület javára eladóvá tehesse;

c/ azt a jogot, hogy a festményt a fennevezett művész Budapesten a magyar országos ezredéves kiállítás tartama alatt, a kár a kiállítás területén, akár más alkalmas helyiségben, közszemlére kiállíthassa, a festmény megtekintéséért díjakat szedhessen s azokat magának tarthassa meg.

Az országos ezredéves kiállítás után, nemkülömben Budapesten kívül más helyütt nem lesz jogosítva nevezett művész a festményt közszemlére kiállítani.

IV.

A magyar ezredéves országos kiállítás befejezése után köteles lesz nevezett festőművész a kérdésben forgó festményt legkésőbb a kiállítás befejezésétől számítandó 30 nap alatt a II. pont értelmében saját költségén és veszélyére Kolozsvárra szállíttatni és ott a városnak tulajdoni birtokába átadni.

Erre az átadásra s illetőleg átvételre a város szakértőkből álló bizottságot fog kiküldeni, mely a festményt jegyzőkönyv felvétele mellett fogja átvenni; ez alkalommal a bizottság jogosítva lesz bíráló tárgyává tenni azt, ha valjon a festmény teljesen ép és sértetlen állapotban van-e, továbbá ha valjon a festmény eredeti-é, vagyis ugyanaz, melyet a művész fennebbi megrendelés alapján és értelmében a város számára festett és kiállított, vagy nem; ha az esetleges sérülés csekélyebb jelentőségű és olyan természetű, hogy azt helyre lehet hozni, nevezett festő köteles ezt a munkát minden külön díj nélkül legkésőbb a sérülés bizottsági megállapításától számítandó 30 nap alatt teljesíteni és a város addig, amíg ez be nem következik, nem köteles a fennebbi III. a. pontban kikötött tiszteletdíj III. részletét kifizetni.

Ha pedig a sérülés olyan mérvű és természetű, hogy annak következtében a festmény művészi becsét részben vagy egészben elveszítette: akkor a város jogosítva lesz az alábbi VII. pont szerint biztosított kárpótlást igénybe venni.

Ha végre a Kolozsvárra szállított és átadni szándékolt festmény nem lenne az eredeti, az átvételre kiküldött bizottság jelentése alapján a város közönsége jogosítva lesz a nevezett festőművésztől az eredeti festmény át-

adását vagy pedig a III. a. pont szerint már lefizetett tiszteletdíj 2/3. részének visszatérítését bírósági eljárás útján követelni.

V.

Fennevezett festőművész köteles, mihelyt a festmény elkészült lesz, vagy magán a festmény megfelelő részein, ha ugyan ez művészi szempontból megengedhető, vagy a kereten, megfelelő felirattal kitüntetni azt, hogy a festmény Kolozsvár sz. kir. város közönsége megrendeléséből készült és hogy az az ő tulajdona.

Továbbá köteles a művész a fennebbi III. b. pont szerint netalán eszközendő sokszorosítás esetében szintén megfelelő módon jelezni azt, hogy az eredeti festmény a város tulajdona.

VI.

Minekutána a szóban forgó festményt Kolozsvár sz. kir. város közönsége a haza dicsőséges multja iránt érzett kegyeletből és hazafias áldozatkészséggel Magyarország ezeréves fennállásának emlékére rendelte meg és azt ennek örök emlékére majdan építendő városházában fogja elhelyezni: fennevezett festőművésznek nem lesz joga azt másnak bármi áron eladni, hanem köteles azt, mihelyt elkészül úgy tekinteni, mit a város tulajdonát, habár tényleg ez a IV. pont értelmében csak később fog a város birtokába jutni.

VII.

Ha a festmény, elkészülte után bármi okból akár az országos kiállítás helyiségében, akár egyebütt, akár pedig a vasúti szállítás alatt (l. a IV. pontot) – megsérülne, egészben vagy részben megrongáltatnék, vagy épen teljesen megsemmisülne: a fennebbi II. pont szerint a fennevezett festőművész által eszközölt biztosítás következtében az illető biztosító intézet által fizetendő kártérítés kizárólag a város közönségét fogja illetni, miéртis a festőművész köteles a biztosítást a város nevéen és javára eszközölni és a biztosítási kötvényt a városi Tanácshoz beküldeni.

VIII.

Abban az esetben, ha a fennebbi kikötésekből kifolyólag a megrendelő város és fennemlített festőművész között netalán felmerülő vitás kérdések békés uton elintézhetőek nem lennének, a vitás kérdések elintézésére felek a kolozsvári városi kir. járásbírótság előtti sommás, szóbeli eljárásnak előre is alávetik magukat.

IX.

Ha Roskovics Ignác a jelen szerződés határozmányai ellen akár cselekedetével akár mulasztásával vétne: köteles lesz az abból származó kárt a város közönségének megtéríteni

X.

A felek kölcsönösen lemondanak a osztrák polgári törvénykönyv 934 §-ában körülírt arról az eshetőleges jogról, hogy jelen szerződést a felén túl sérelem czimén megsemmisithessék.

XI.

A jelen szerződés kiállításával összekötött minden kiadást és kincstári illetéket a város közönsége fog fizetni.

XII.

Jelen szerződés két egyenlő párban kiállítatván, s a szerződő felek és tanuk előtt felolvastatván, mindkét fél által elfogadtatott és saját kezüleg aláíratott.

Kelt Kolozsvártt 1896 évi május hó 20án (városi pecsét)

Előttünk, mint tanuk:

Sándor József Albant Géza kir. tanácsos polgármester

Huszka József Roskovics Ignác festő művész

... Lázár

Külzet:

(később ceruzával) Unió Szerződés

(az aláírást követően tollal) Illetékezés végett ... 1705 isz. a. bemutatva lett 1896 V/20. Kornya

(későbbbe megjegyzések ceruzával)

Felvett R. 13000 k. előleget. –

Az özvegy kért még 7000 k.-t, a szerződés tiszteletdíj feléig való kiegészítésül. Ezt nem adták meg, s semmi válasz vagy határozat az özvegyhez nem érkezett. –

Kleb-től³³ kapott az özvegy 1928. jan. óta havi 50 p-t, amelyből postát és bekerüléseket vonnak le. –
A Kmtársulattól³⁴ kap R. I. halála óta eleinte 100 kt, utóbb 5000 p koronát (40 fillért)

b. Roskovics özvegyének beadványa Kolozsvár városához az *Unió*-kép megvásárlásáról. Aláírás nélküli másodpéldány, gépelt.

SZM – KEMKI ADK, 4767/50/6.

Tekintetes Tanács!

Kolozsvár szabad királyi és törvényhatósági jogú város tisztes tanácsa nevében, még a tél elején, hivatalosan nálam jártak a polgármester úr a főjegyző és a főügyész urak. Előttük a polgármester úr szíves ígéretét adta nekem, hogy a boldogult férjem hagyatékában lévő, Kolozsvár város által, a város művészi javai részére 1896 május 20-án kelt szerződésben 40.000 koronáért a teljes elkészítés kötelezettsége ellenében megvásárolt monumentális történelmi festményének végleges megváltása iránt a tisztelt Tanácsot mihamarabbi javaslat megtételére fogja felkérni és a határozatról engemet annak idején értesíteni fog.

Kolozsvár városnak néhai férjemmel kötött munkáltatási viszonyára illetőleg az ő évekig tartott súlyos szembaja és nem régen bekövetkezett halála folytán kényszerűen befejezetlenül maradt mesterművén ritka lelkiismeretességgel teljesített eredményes munkálataira vonatkozólag indítatva érzem magamat a tekintetes Tanácsnak szíves tudomására juttatni a következőket:

Néhai Roskovics Ignác a nagyszabású mű korhű alak és jelmezfestésének mintáit a nevezetes történelmi országgyűlési határozat meghozatalában annak idején személyesen szerepelt erdélyi törvényhozó urak képmásainak, öltözékeinek, cimereiknek, ide tartozó egyéb ingó, jelképező tárgyaiknak gondos kutatásaival, megválogatásával, megszerzésével és tanulmányozásával rengetek fizikai és szellemi, szóbeli és írásbeli munkálatokat végzett. E munkálatok biztosítása érdekében igen sokat kellett utaznia, kérdezősködni, kérni és rábeszélnie családokat és magánosokat, míg azok a féltve őrzött családi ereklyéiket férjemnek rövidebb-hosszabb idejű tanulmányozásra és mintául való felhasználatra végre kikölcsönözték. Még ezután is ezekről a tárgyakról jegyzőkönyveket, fényképfelvételeket és rajzokat kellett készítenie, úgy, hogy ezekkel a rendkívül bonyolult, sok dologgal teljes három esztendőn át (1896-97-98) volt kénytelen munkálkodni.

Ilyen lelkiismeretes hozzákészülések után a következő 1899. esztendőben aztán nagy munkakészséggel, teljes erővel, szakadatlanul dolgozott a művön. A nagy kép egész struktúráját, az alakoknak az adott térbe való tárlatani beosztását, anatómiai rajz és felfestő munkálatait, több alaknak a teljes portraita kidolgozását, továbbá a törvényhozói terem hű formamását és díszait, összefoglalóan hát a nagy mű egész kompozícióját fáradhatatlan munkával el is végezte. Ekkor már régen a maga pénzét költötte a képre, mert a neki 1896 júniusában a mű egész vételárának egyharmadát illető 13.000 koronát az itt vázolt négy esztendei munkálatai elkerülhetetlenül felemésztették. Ezt az összeget, más elfogulatlan szakértők véleményei szerint is jóval túldolgozta s a váratlanul bekövetkezett betegeskedéséig a kérdéses művén elvégzett munkájának: magának a műnek mai állapotában lévő művészi értéke, meghallgatott hivatott szakértők bírálatai szerint, jóval meghaladja a 20.000 koronát. A műnek ez az értéke pedig nem fog csökkenni, sőt a muzeális becse idővel ennél is magasabb lehet, mert a boldogult férjem művészi alkotásainak örök becsét a budapesti Szent István székesegyházban a budai királyi vár Szent István termében, a budapesti Szépművészeti Múzeumban s az ország több városában látható, többszörösen abszolút művészi becsű munkálatokként megbírált és elfogadott alkotásai biztosítják tartósan,

³³ Klebersberg Kuno kultuszminister.

³⁴ Képzőművészeti Társulat.

az ő individuális érdemeit pedig a magyar történeti, templomi és muezális festészet fejlődésének történetében már nem lehet többé semmi netaláni kegyelettelenséggel elhomályosítani.

El kellett, hogy mondjam ezeket a megállapításokat néhai férjem művészi munkásságáról, amikor utalok arra, hogy nem régen nálam járt, Szeszák Ferenc szobrászművész úr társaságában Papp Gábor szegedi tanár, festő úr, aki hivatkozván Kolozsvár város tanácsának, illetőleg a polgármester úrnak hivatalos megbízására, de ez állítólagos megbízását egyetlen sornyi írással sem tudat igazolni, a kérdéses mű, szakbírálata helyett csak általánosságban tagadó, mindjárt megfigyelt laikus nyilatkozatokat tévén előttem, nyilatkozott az ügyről, hogy nem fogom megkapni a műért azt az értékkülönbözetest, amely a férjemnek kiutalt 13.000 korona és a mű mai értéke között tagadhatatlanul fennáll. Papp Gábor úrnak ezeket a nyilatkozatait csak a hívatatlan és illetéktelen ember magánvéleményének tarthatom. Az ő bárminemű szereplését ebben az ügyben egyébként teljesen összeférhetetlennek kell, hogy kijelentsem, mely meggyőződésemet az ő itt következő esetére alapítom:

Papp Gábor tanár úr még a férjem életében ajánlatot tett neki, hogy az Unió-kép végleges elkészítése céljából vegye őt társául magához. Férjem ezt az ajánlatot mindjárt akkor elfogadhatatlannak jelentette ki, mert az ő meggyőződése szerint Papp urat nem tartotta elég erős tehetségű szakembernek az Unió-kép művészi munkálataiban való dolgozó beavatkozásra. El kell fogadni helyesnek boldogult férjemnek ezt a meggyőződését, mert a kérdéses mű művészi becsének és teljes sikerülésének biztosítása fölött féltőbb gonddal és nagyobb odaadással senki nála jobban nem örködött. Papp Gábor úrnak, a mű történetéhez fűződő ez a régebbi anyagi érdekeltsége hát ebben az ügyben való minden további szereplését illetően egészen és részben is összeférhetlenné teszi őt.

Meg vagyok győződve arról, hogy kevés jóakarattal a mű végleges megváltását illető függő kérdéses Kolozsvár városának anyagi hátránya és az én özvegyi sorsom sérelme nélkül halogatás nélkül elintézhető és ebben a reményben teljes bizalommal terjesztem elő kérésemet a tekintetes tanácsnak:

Méltóztassék magáévá tenni a mű lelkiismeretes szakértői értékelésének 20.000 koronában való megállapítását és ennek megfelelően a még hátralévő 7000 koronányi értékkülönbözest részemre lelendő, kiutalásával a művet a város művészi javai javára végleg megváltani.

Ezt a mérsékelt kérelmet néhai férjem művészi érdemei és emléke iránt érzett kegyeletből és Kolozsvár város nemes Tanácsának jóhiszeműségére való gondolással terjesztettem elő Önöknek. Meg vagyok győződve arról, hogy nem lennék szerénytelen, ha a nevezett összegnél nagyobb értékkülönbözest megállapítását kértem volna.

Amikor kérelmem lehető rövid idejű jóakaratu elintézését kérem, vagyok Kolozsvár szabad királyi és törvényhatósági jogú város tekintetes Tanácsának egész tisztelettel:

Külzet:

Kolozsvár szabad királyi és törvényhatósági jogú város tekintetes Tanácsához,

előterjesztése és kérelme

néhai Roskovics Ignác festőművész özvegyének, (Budapest, X. ker. Villám-utca 26. Tisztviselőtelep)

a történelmi „Unio”-kép végleges megváltása tárgyában

(ceruzával:) 1916. május 10én

(későbbi megjegyzés ceruzával írva:)

R. I. + 1915. nov. 29.³⁵

A kolozsvári tanács részint a polgármester 1915. dec. vagy 1916 jan. febr. (Haller), a főügyész és főjegyző ott voltak az özvegnél, a Villám utcai házában, ahol Rosk. meghalt. Azt mondták az özvegynek, hogy méltányolják kérését, de a közgyűlés elé tartozik; annak határozatait majd közölni fogják. De az özvegy azóta semmiféle határozatot nem kapott.

³⁵ Valójában november 28-án halt meg.

**24. Roskovics Ignác levele a szegedi járandóságával kapcsolatban
Koronghi Lippich Elekhez³⁶ [1897]**

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Kedves Barátom!

Kegyeskedj engem értesíteni mi történt az én szegedi ezer forintomat illetőleg; tudja e a város követelésemet? Mert igen kellemetlen volt olvasnom a Szegedi Naplóban hogy Pulszky értesítette a várost hogy mind a három művész pályázik, ez persze kacsa, de bosszantó.

Szíves válaszat midőn kérem felesleges tudatnom hogy vissza nem élek veled. A liget felé jártamban be nézek hozzád addig is ölel szeretettel híved:

Roskovics

25. Roskovics Ignác levele az *Unió*-kép vázlatával kapcsolatban Koronghi Lippich Elekehez [1896?]

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Kedves barátom!

Légy kegyes emberemnek az „Unió” vázlatát át adni. Nem különben kérlek aláson méltóztas utána nézni hol hever a nekem szánt irat 's segíts rajta hogy mielőbb megkapjam a múltkor is két hétig vártam s csakis Szabó volt oly szíves hozzá segíteni bár ekkor is rögtön el lett ügyem intézve.

Hála és köszönet!

Kiváló tisztelettel:

híved;

Roskovics

**26. Roskovics Ignác levele a Szent István-terem képeivel kapcsolatban
Koronghi Lippich Elekhez [1901. 03. 20.]**

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Kedves Barátom!

Ím ./.. Romy úr levele melyre följegyeztem képem meddig voltak a miniszterelnökségnél. Igazán különös ez az én Szt. István terem képeim históriája; Őfelsége a király elismerését nyilvánítja, a Cultus Minister aranyérmeket ad reá, az államtitkár a Múcsarnok megnyitásán veled együtt kilátásba helyezi megvételüket az állam részére, a Kir. Várépítő bizottság nagyon meg volt elégedve velök (igaz 8 ezer forinttal fizetett kevesebbet hogy birto-komba visszaadta). A terem tervezője Grand prixet nyer érte Párizsban a mint meg is tette a világkiállításon.

Én a ki a magyar történeti costum terén úttörő munkát végeztem e képekkel közeliismerés szerint; midőn ministeri rendelés alapján megvételre ajánlom ezeket, mi okozza hogy ez több egy éve nem történik meg? Semmi sincs töllem az állam gyűjteményében – 20 éve vagyok pedig kiállító művész ez idő alatt pedig úgy művészeti mint társadalmi téren az elsők között vagyok folyton. Igazán nem hihettem hogy a Minister Úr ő nagyméltósága mind ezeket tudná – szíveskedj tudtára adni – mert én nem hihetem ismétlem, hogy minden

³⁶ Költő, művészeti író, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban tanácsos a Művészeti Osztályon, ahová Trefort Ágoston nevezte ki. Él: 1862–1924.

eddig eljárása velem s másokkal szemben az ellenkezőjét bizonyítja, semmi oka ez uttal velem igazságtalannak lenni. – Múzeum azért gyűjtemény hogy minden irány képviselve legyen benne; felfoghatatlan előttem kivált ha az utóbbi vásárlásokat tekintem hogy az én képeimet ide meg ne vegyék Gróf Andrássy Tivadartól kezdve még mindenki azt mondta hogy lehetetlen hogy a Szt. István terem képeit az állam töllem meg ne vegye! –

Kérésemet a vétel iránt Ő nagyméltósága a Minsiter úrnál méltóztas meg ismételni s csak ha elutasít a mit én nem hihetek, kérem, hogy a Fővárosnak ajánlja.

Ez nem sürgős mert a Franklin Társulat a szóban lévő képekről albumot szándékozik (magunk közt szólva) kiadni bírom magán uton a Herczegprímás ígérését hogy történelmi szöveget ír hozzá seu [sic!] vagy Nagy Géza részt meg nevezve azon sírleleteket és más forrásokat honnét a costumök veretei vannak. – A veled való beszélgetés óta tudtam meg másképpen a Franklin vette meg a Verbőczy Nyomdánál sokszorosított képeim.

„Te benned bízom Uram! (nem tudom melyik zsoltár)

Kiváló tisztelettel lévén híved:

Roskovics

Az előző levélben hivatkozott levél

Pecsét: Magyar Királyi Ministerelnökség

Tisztelt Uram!

A Szent István terem számára készült képek kartonjait Ministerelnök úr Ő Exja nem szándékozik megvenni, – de viszont ajánlani fogja a Cultusminister urnak, hogy azokat ő vegye meg valami célra.

Szíveskedjék tehát már most a képeket ismét visszavitetni.

Megtennem ezt a magunk szolgáláival, ámde nem bízom bennük, hogy nem ejtenének-e kárt a képeken; azok az emberek, a kik ide hozták, bizonyára jobban értenek ahhoz.

Csak arra kérem, szíveskedjék egy névjegyre néhány sort írni, hogy tudjuk azt, hogy illetékes kezekbe adjuk át az értékes képeket.

Kiváló tisztelettel

III. 20.

Dr Romszész

oszt. tan.

Roskovics jegyzete:

A Szt. István terem képei:

1901 febr 7-től márc 21-ig voltak a minister elnökségnél.

Rosk

27. Roskovics Ignác levele a Szent István terem képeivel kapcsolatban Koronghi Lippich Elekhez [1901. 06.]

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Kedves Barátom!

Megveszi e a szép művészeti múzeum az én „Szt. István terem” képeimet?

Ha nem, úgy mielőbb óhajtának veled beszélni, mert kilátásom van azok eladására; de ehez szükséges még e hét folyamán hogy a Ministerium vagy a vételt ajánlja vagy nekem a képeim feletti rendelkezés jogát vissza adja. –

Légy oly jó velem tudatni hol és mely időben keressetek föl?

Szíves üdvözet és tisztelettel, lévén hívséges híved:

Roskovics

Rökk u. 39.

**28. Roskovics Ignác levele a Szent István terem képeivel kapcsolatban
Korongi Lippich Elekhez, 1903. 07. 03.**

OSZK, Kézirattár, Levelstár

Kedves Barátom!

Most olvasom hogy a O. Képz. műv. tanács jövő kedden Stroblhoz megy utána be nézhetne hozzám elrendezném műtermem hogy a Szent István terem képei láthatók lennének. – Az eljárás így se lenne gyors hisz 1900-ból kelt kérvényben kértem megvételét. –

Az én bajom pedig elég oly rendkívüli eljárás sb [sic!] is hiszem lehet hogy én töllem többet készet venni többé nem is lehet. –

Szíves válaszodat kérem aláson. Régi híved:

Budapest 1903. Júl. 3.

Roskovics

Munkácsy u. 16.

29. Roskovics Ignác Korongi Lippich Elekhez, [1903]

OSZK, Kézirattár, Levelstár

Kedves barátom!

Kérlek aláson légy oly jó, látogass meg mielőbb Munkácsy u. 16. sz. a. műtermemben; nagyon ohajtanék veled beszélni s meg fogsz bocsátani hogy nem én kerestelek föl –

Szíves üdvözlettel

régi híved:

Roskovics

30. Roskovics Ignác Korongi Lippich Elekhez, [1903]

OSZK, Kézirattár, Levelstár

Kedves barátom!

Keservesen esett bajom bevallása de itt van ./... –

Szorultságomban a Képzőműv. társulatot arra kértem hogy a szóban levő képeimre 4 ezer Kor kölcsönt adjon választ még nem kaptam

Legszívesebb üdvözlettel

ölel híved

Roskovics

műtermem

VI Ker Munkácsy u. 16.

31. Rózsák téri görögkatolikus templom számára festett képekkel kapcsolatos dokumentumok³⁷

a. Az egyházközség kéri a fővárostól, hogy Roskovics festhesse az oltárképet (piszkozat)

GKPL III-3-1. (10/1905)

Nagyságos

Lung György sz. f. városi tanácsos úrnak

Budapesten

A budapesti gör. kath. egyház tanácsának óhajtása, hogy leendő templomának oltár képe, Sz. Mária Magy. Orsz. védője legyen; és pedig Roskovics I. festőművésznünk azon ábrázolásában, mely a g. k. magyarok, XIII. Leó pápához beadott magyar istentiszteletet kérő fölratát díszítette. Mint adománnyal e célra egyházunk 3000 koronával rendelkezik, menyiben a kép 6000 koronába kerülne tisztelettel, azon kérelemmel járulunk Nagyságodhoz hogy a Székesfőváros által templomunk bérendezésére adott összegből méltóztassék 3000 koronát e célra fordítva nekünk a Kép megszerzését lehetővé tenni. E képet az előleges tervezésnél a művezetőségnek méreteivel – kerettel 1.60–2.40 c. mét. – már tudomására hoztúk, tisztelettel mellékeljük ezúttal a Kép vázlatát. Kívánatosnak tartúk az ügy mielőbbi elintézését – mert a Kép állvány csak a jövő évben készülhet el – s így összel megnyíló templomunknak jó ideig e kép egyetlen dísze leend.

Kérésünk és ügyünk jó indulatába ajánlva

mély tisztelettel

Budapest 1905.

g. k. e. t. elnöke

b. A Főváros engedélyezi Roskovics Magyarok Nagyasszonyát ábrázoló oltárképének megfestését

GKPL III-3-1 (19/1905)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA.

138884 tan. sz.

1905 – I.

T.

Dr. Pásztélyi Jenőnek, mint a budapesti görög katolikus egyházközség elnökének kérvénye, leendő templomuk oltárképe ügyében.

H.

Ezen kérelemnek a tanács helyt ad s mint hogy a művezetőség jelentése szerint a szükséges költségösszeg a szegényháztéri templom átalakítására engedélyezett 42.000 koronában fedezetét találja, – az említett templom oltár képére vonatkozólag hozzájárul azon előterjesztéshez, hogy ez „Szűz Mária Magyarország védasszonya” legyen, – Roskovics Ignác festőművész azon ábrázolásában, mely a görög katolikus magyaroknak XIII. Leó pápához beadott s magyar Istentiszteletet kérő folyamodványát díszítette, – egyúttal pedig a tanács a kérdéses kép céljára rendelkezésre álló s az egyházközség által kezelt 3000 korona adományon felül még szükséges 3000 koronát a templom átalakítási munkáira előirányzott költségösszeg terhére ezennel megszavazza. –

Utastítja tehát a tanács a mérnöki hivatalt, hogy a szóbanforgó képnek átvétele után tegyen előterjesztést a megszavazott hozzájárulási összeg kiutalványozására nézve.

Miről Dr. Pásztélyi Jenő egyházközségi elnök és Melles Emil plébános úrak, a mérnöki hivatal s a számvevőség felzeten értesítetnek. –

³⁷ Az itt szereplő dokumentumok átiratait Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna készítette.

Kelt Budapesten, a székesfőváros tanácsának 1905. évi július hó 13. napján tartott tanács üléséből. –

Rózsavölgyi Gyula
h. polgármester.

138884 tan:sz.
1905 – I.

c. Melles Emil kéri az esztergomi főhatóságtól, hogy a templomot Magyarok Nagyasszonya tiszteletére szentelhessék (piszkozat)

GKPL III–3–1. (288/1906)

Főmagasságu és főtisztelendő
Bibornok-Urnak, Herczeg-Primás Úr,
Kegyelmes Uram és Atyám,

Alázatos előterjesztésemre főmagasságod 1905 évi okt. 9-ikétől kelt 4011 számú kegyelmes intézkedésével megengedni méltóztatott, hogy a székesfővárosi tanács és ezen egyházközség szervező egyháztanácsának egybehangzó óhaja szerint a budapesti gör. szert. kath. plebániatemplom Szűz Mária Magyarország védőasszonya tiszteletére legyen szentelve.

Miután a boldogságos szűz Mária mint Magyarország védőasszonya tiszteletére a görög szertartásban officium nincs, említett előterjesztésemben azt is bátor voltam jelenteni, hogy plebánia templomunk bucsuját, a templom-ünnep évfordulóját a kegyelmes engedély megadása esetén ó-naptár szerint október 1-jén az Istenszülő szűz oltalmának ünnepén fogjuk megtartani.

A szervezés és berendezkedés soknemű elfoglaltsága között akkor nem tanulmányozhattam bővebben a kérdést. Azonban tekintettel arra, hogy a Szentszék Magyarország latin szertartású katolikus egyházmegyéinek csak nemrég a boldogságos Szűz Mária Magyarország Nagyasszonya tiszteletére új officiumot engedélyezett, újabban élénken uralkodik lelkemen azon óhaj, vajha a görög szertartásban is lenne egészen hasonló irányú officium, amelyik templomunk védőszentje az Istenszülő Magyarország védőasszonya tiszteletére és így bucsuünnepünkül is minden tekintetben megfelelő volna.

A boldogságos Szűz oltalmának ünnepét a görög egyházban 911-ben a konstantinápolyi egyház hozta be. Alkalmul egy látomás szolgált, melyben András a blachernaei templom püspöke és Epifániosz ugyanezen templom diakonusa részesültek, midőn látták a bold. Szüzet, hogy az angyalok és szentek seregeiből körülölvéve imádkozott a viláért, mialatt fényes palástjával a templomban jelenlévő hiveket mintegy betakarta. Ez az ünnep átment a konstantinápolyi egyházból az ószláv liturgia jogkörébe tartozó egyházakhoz is, – de későbbi időkben, míg a görögök azt teljesen elhagyták, a szlávok mindenütt bizonyos nemzeti ünnep jellegével ruházták fel. Hogy a konstantinápolyi egyház miért törölte el az ünnepet, nem tudjuk. De feltűnő, hogy a későbbi 1081-ben keletkezett Három püspök ünnepe a görögöknél is fennmaradt, a bold. Szűz oltalmának ünnepe pedig a keletkezés helyén megszűnt, sem az araboknál sem a románoknál fel nem található és csak a szlávoknál maradt fenn. Lehet, hogy az ünnep tárgyál szolgáló látomás hitelessége iránt keletkezett utóbb valami kétely. Az erre az ünnepre előírt officium görög szövegét nem is sikerült megszerezniem, mert az úgy a romai kiadású, mint a Velencében megjelent görög szövegű ménacából is végképen ki van hagyva.

Tekintettel a fentebb elmondottakra czélszerű volna, ha ez az ünnep a magyarországi görög kath. egyházban is nemzeti magyar jelleget nyerhetne, – a mit igen könnyen és aránylag az ószláv szövegű officium igen csekély átalakításával el lehetne érni, ha az említett blachernaei látomás emléke helyett az ünnep officiuma Sz. István első királyunk felajánlásával lenne kapcsolatba hozva, uralkodó helyett az apostoli királyt, és székváros Konstantinápoly helyett pedig, Magyarországot és a magyar népet emlitené.

Alázatos kérelmem tehát odairányul: méltóztassék megengedni, hogy a bold. Szűz oltalmáról szóló officiumnak a fenti értelemben való átalakítására nézve tervezetet készíthessek, és az jóváhagyás kieszközlése céljából bemutathassam.

Ha ezt az alázatosan kért előzetes engedélyt megnyerhetem, az előkészítendő tervezetet ószláv nyelven és magyar fordításban is kiszedetem és kefelenyomatban bemutatom az eredeti átalakítás alá szorult ószláv szöveg szó szerinti magyar fordításával együtt.

d. Az esztergomi Főhatóság engedélyezi, hogy a templomot Magyarok Nagyasszonya tiszteletére szenteljék, s ezt ábrázolhassa az oltárkép is

GKPL III-3-1. (19/1905)

4011. szám.

(alatt pecsételve:)

Válasznál szíveskedjék e számra hivatkozni

Ftdő Apát, Plebános Úr!

F. é. okt. 1-én 10. sz. a. kelt kérelmére megengedem, hogy a bpesti gör. kath. plebánia templom a bold. szűz Mária, mint Magyarország védasszonya tiszteletére legyen dedikálva, s annak képe a főoltáron lehessen elhelyezve.

A mi a mellékoltárokat illeti, ilyeneknek felállítása csak ott és azoknak lévén megengedve, a hol és a kiknek ily engedély a szent Széktől adatott, s ez esetben is nem anyira mellékoltárokról, mint inkább az úgynevezett Paracclisiae-ről lehetvén szó, szíveskedjék ezekre vonatkozólag felvilágosítást adni nem különben az iránt is tájékoztatást nyújtani, nem fog-e az engedélyezés esetén sz. Cirill és Method képe a nemzeti mozgalomra való tekintettel az egyházra nézve hátrányos félreértésekre alkalmat szolgáltatni.

Az antimensionokat illetőleg egyidejűleg megkerestem a munkácsi püspök úr ő nagyméltóságát.

Végül felhatalmazom Ftségedet, hogy a templomot, mihelyt a javítási munkálatok előrehaladott állapota megengedi, megáldhassa, s benne f. hó 6-án 3965. sz. a. adott engedélyem értelmében az istentiszteletet megkezdhesse.

Ájtatos imáiba ajánlottan vagyok

Esztergomban, 1905. október 9.

Dr. Rajner Lajos

ált. érs. helytartó.

Ftdő Melles Emil apát gör. kath. plebános úrnak

Budapest VII.

e. Roskovics elkészült a Magyarok Nagyasszonyát ábrázoló oltárképpel

GKPL III-3-1. (119/1906)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA.

235587/1905 I.

T.

A mérnöki hivatal jelentése a szegényháztéri görög kath. templom Roskovitz [sic!] Ignác által festett oltárképének elkészítéséről.

H.

A mérnöki hivatal ezen jelentését, mely szerint Roskovics Ignác festőművész úr a szegényháztéri gör. kath. templomnak „Szűz Mária Magyarország védasszonyát” ábrázoló oltárképét elkészítette, s azt a gör. katolikus egyházközség elnöksége a mérnöki hivatal közbenjövete mellett a templom részére átvette, – a tanács tudomásul veszi, s a képerért járó tiszteletdíj kiegészítésére a 138884/905 I. sz. tan. határozattal megszavazott 3000 koronát kiutalványozza.

Utastítja ehhez képest a tanács a székesfővárosi központi pénztárt, hogy Roskovics Ignác festőművész úr részére a görög kath. templom oltárképének tiszteletdíja címén szabályszerű bélyeges nyugta ellenében 3000 kor. szóval Háromezer koronát fizessen ki és helyezze ezt az összeget a községi alap rendkívüli kiadások XCVII fejezet 3. címe alatt a szegényháztéri templom átalakítására engedélyezett 40000 korona terhére a II. főnaplóban kiadásba s egyben ezen összegből 3 kor. szóval Három koronát vonjon le és a székesfővárosi alkalmazottak özvegyeinek és árváinak segélyalapja javára az LV. naplóban vételezzen be.

Erről a tan. I. ügyosztály a mérnöki hivatal, számvevőség, a gör. kath. egyházközség elnöksége, a gör. kath. plébánia hivatal és Roskovics Ignác festőművész úr felzetten értesítettnek.

Kelt Budapesten a székesfőváros tanácsának 1905 évi december hó 21-ik napján tartott üléséből:

Rózsavölgyi Gyula
h. polgármester

235587/1905 I.

G.

f. Az egyházközség levele a tanácshoz a templom berendezésével kapcsolatban (piszkozat)
GKPL III–3–1 (8/1907 szám)

Tekintetes székesfővárosi tanács.

A tek. Székesfővárosi tanács 1906 évi június 7-én 83046/1906 I. szám alatt a szegényháztéri gör. kath. plébániatemplom átalakítására nézve a munkák gyorsabb végrehajtása érdekében a mérnöki hivatal felhatalmazta, hogy mihelyt valamely felszerelési tárgy részletrajzai elkészültek annak végrehajtását utalvány útján elrendelhesse.

Ezen intézkedés folytán az 1906 év alatt csupán két mellékoltár lett templomunkba felállítva és a napokban lett beállítva a kegyuri szék.

Szükségesek még a következők: a főoltár, a két előkészületi oltár, a papi trónszék, a főoltár képének elhelyezésére felülvilágítóval tervezett fülke, és az ikonosztázion, a képállvány.

Az egyházunk részére közgyűléseleg megszavazott hitel már czime szerint is a szegényháztéri régi plébánia templomnak görög kath. rítus szerinti átalakítására lett utalványozva. Amde a 42.000 koronából 30 ezernél többet a templom épület helyreállítása, használható állapotban való hozatala emésztett fel. A templomot teljesen üresen, padok, oltárok nélkül találtuk, mindent ujonnan kellett és kell készíttetni és egész e pillanatig a görög kath. rítus szerinti átalakításra egy fillér sem lett fordítva.

A rendelkezésre álló hitel megfogyatkozása miatt az ikonosztázionra, a görög szertartás e sajátos követelményére nézve, mely teljes egészében 52 képből áll, a mérnöki hivattal oly kivitelben állapotunk meg, hogy csak három nagyobb méretű és két kisebb méretű kép legyen bele szükséges.

Miután kívánalmainkat így teljesen a minimumra szállítottuk le, azt óhajtanánk, hogy az ikonosztázion három nagyobb méretű képét, u. m. az Ur Jézus, a Szűz Mária, és az Urvacsora képét Roskovics Ignác festőművész hitsorsosunk festené meg, mert nála meg van mint festőművésznél a garancia arra, hogy művészi szempontból a képek megfelelők lesznek, másrészt mint hitsorsosunk ismeri egyházunk liturgikus intelményeit és a festésnél azokat bizonyára pontosan be fogja tartani.

Alázatos kérelmünk tehát az, méltóztassék a mérnöki hivatalt utasítani, hogy a még hiányzó és tényleg a görög ritus sajátosságaihoz tartozó felszerelések részletrajzait rövid záros határidő alatt készítse el, azokra az illető iparosoktól ajánlatot, Roskovics Ignác festőművész urtól a jelzett három képre vázlatot kérjen be, hogy a festőművész a képeket még a tél folyamán elkészíthesse és az egész felszerelés kora tavasszal beállítható legyen, mert később Roskovics ur egyáltalán nem vállalhatná képeink festését, míg mostan hajlandó volna a munkát a lehetőleg jutányos ár mellett teljesíteni.

A rendelkezésre álló hitelből a még hátralevő összes munkát nehezen lesz teljesíthető, de azért remélni merjük, hogy a hitel jelentősen tullepve nem lesz és a még elkerülhetlenül szükséges pár ezer koronára a tek. tanács bölcsesége és sokízben tapasztalt jóakarata a székesfőváros háztartásában bizonyára fog találni fedezetet újabb hitel kérése nélkül is.

Alázatos kérelmünket megújítva, kiváló mély tiszteletünk nyilvánításával vagyunk Budapesten 1907. jan. 14.

A Bud. székesfővárosi tanács

alázatos szolgája:

g. A festendő képekkel kapcsolatban

GKPL III-3-1. (206/1907)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA.

146556/907. I.

T.

A mérnöki hivatal előterjesztése a szegényháztéri gör. kath. templom szentélyének egy kis fülkével való kibővítése tárgyában.

H.

Miután ezen előterjesztés szerint a szegényháztéri gör. kath. templom szentélyében elhelyezett értékes Roskovics féle oltár kép a színes üvegablakok alatt is az uralkodó félhomályban sehogy sem jut érvényre, de különben is a szentély oly kicsiny, hogy még a szertartáshoz szükséges papi szék sem talál elhelyezést benne, s így múlhatatlan szükséges, hogy egy kis, üvegtetővel ellátott fülkével kibővítettessék: a tanács ezen a mérnöki hivatal költségvetése szerint 1610 K. szóval Egyezerhatszázötzöt koronába kerülő fülkének meg építését az átalakítási munkákra engedélyezett 42 000 koronából még fel nem használt 1617 K. 43. f. terhére ezennel elrendeli.

Utasítja ehhez képest a tanács a mérnöki hivatalt, hogy a szükséges munkákat Klein H. János építőmesternél a jelzett költségösszeg keretén belül rendelje meg s a vonatkozó számlát annak idején kifizetés végett mutassa be.

Tekintettel továbbá arra, hogy ezen fülke építése a templom átalakítási munkáinak költségirányzatába felvéve nincsen, s így a most felhasznált összeg egyéb szükséges felszerelési tárgyak fedezetét emészti fel, és hogy a mérnöki hivatal jelentése szerint más olyan újabb munkák szüksége is merült fel, melyekre fedezet már rendelkezése nem áll, s melyeket költségösszegei 6700 koronát tesz ki: felhívja a tanács a tan. VI. ügyosztályt, hogy ezen összeget a jövő évi költségelőirányzatba vegye fel.

Végül a mi az ikonosztázió 7 kisebb képének Roskovics Ignác festőművész által való megfestését illeti, miután Melles Emil apátplébános úr annak idején csupán a három nagyobb képre nézve kérte nevezett festőművész megbízását a kisebb képekre ellenben nem, a tanács ezen képek költségesebb megfestetésére nem hajlandó, hanem amennyiben a gör. kath. egyházközség a kisebb képeket is művészi kivitelben óhajtaná elkészíttetni, felkéri Melles Emil apátplébános urat, hogy a képeknek az egyházközség költségén való megfesthetése iránt a szükséges lépéseket megtenni szíveskedjék.

Erről a tan. I. és VI. ügyosztályok, a mérnöki hivatal és főt. Melles Emil apátplébános úr felzetten értesítetnek: Budapesten, a székesfőváros tanácsának 1907. évi június hó 27-én tartott üléséből.

Bárczy

Polgármester

146556/907. I.

Matk.

A dokumentumhoz egy levél csatolva Roskovicstól:

Kedves barátom!

Szívesen gratulálok Kedves leányod eljegyzéséhez; olyan kedves úri asszony mint Vargháné és boldogult férje – gyerek kori pajtásom – fiából a vőlegénység után csakis derék jó vő lehet. – Ámen.

A kép állvány kisebb képeire nekem nincs tervem nem is ajánlkozom de ha felszólítanak s feltételeim teljesítik szívesen megfestem. A festés alatt lévő nagyobb képek – még nem lévén a templomban – a megrendelőt illeti kiállításra való engedelem. Én csak azért tudatom veled, mi motoszkál a fejemben, mert nem kívántam ellenedre tenni. ./.

Köszönöm szíves beleegyezésedet de tekintettel hogy úgy is nyilvános helyen lesznek e képek és kis templomunkra mielőbb rá fér a kis dísz nem állítom ki de igyekszem mielőbb helyökre jutatni. Az úr vacsora szépen halad néhány hét, készen leszek. –

Szíves üdvözlettel

Híved:

Roskovics

h. A Krisztus-alapkép átvétele

GKPL III-3-1 (259/1907)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA.

193652/1907. I. sz.

T.

A mérnöki hivatal jelentése a Roskovits Ignác által a szegényháztéri gör. kath. templom számára festett, Úr Jézust ábrázoló kép átvételéről.

H.

A mérnöki hivatal ezen jelentését, mely szerint a 11492/1907 I. sz. tan határozattal a szegényháztéri gör. kath. templom számára megrendelt, Úr Jézust ábrázoló képet Roskovits Ignác festőművész elkészítvén, az Melles Emil apátplébános és Dr. Pásztélyi Jenő egyháztanácsi elnök urak közbenjöttével véglegesen átvétetett a tanács tudomásul veszi és a képért járó tiszteletdíj 2000 koronás második és egyúttal utolsó részletét kiutalványozni rendeli.

Utasítja ehhez képest a tanács a központi pénztárt, hogy a Roskovits Ignác festőművész urnál a szegényháztéri gör. kath. templom számára a 11492/907 sz. tan határozattal megrendelt Ur Jézust ábrázoló kép tiszteletdíjának második és utolsó részlete fejében 2000 K. szóval Kétezer koronát nevezett festőművész szabályszerű nyugtájára fizessen ki, s helyezze ezt az összeget a XCIX. fej alatt nyitott önálló címen való elszámolás mellett CXXV fej. alatt előre nem látható kiadásokra fölvelt összegből e célra póthitelképen engedélyezett 10000 korona terhére a II főnapló kiadásba.

Miről a tan I. ügyosztály, a mérnöki hivatal, a számvevőség, Dr. Pásztélyi Jenő egyházközségi elnök, főt. Melles Emil apátplébános Barcza Elek főmérnök és Roskovits Ignác festőművész urak felzetten értesítettek.

Kelt Budapesten a székesfőváros tanácsának 1907 évi augusztus hó 29-ik napján tartott üléséből.

Dr. Vaszilievits János
h. polgármester

193652/1907. I. sz.
Szem

i. A Szűz Mária-alapképpel kapcsolatban
GKPL III-3-1 (363/1907)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA.

251842/1907. I.

T.

A mérnöki hivatal jelentése a Roskovits Ignác által a szegényháztéri gör. kath. templom számára festett Szűz Máriát ábrázoló kép átvételéről.

H.

A mérnöki hivatal ezen jelentését mely szerint a 102968 1907 I. sz. tan határozattal a szegényháztéri gör. kath. templom számára megrendelt, Szűz Máriát ábrázoló képet Roskovits Ignác festőművész elkészítvén, az Melles Emil apátplébános, Dr. Pásztélyi Jenő egyháztanácsi elnök és Barcza Elek főmérnök urak közbenjöttével véglegesen átvétetett a tanács tudomásul veszi és a képért járó tiszteletdíj 2000 koronás második és egyúttal utolsó részletét kiutalványozza.

Utasítja ehhez képest a tanács a központi pénztárt, hogy a Roskovits Ignác festőművész úrnál a szegényháztéri gör. kath. templom számára a 102968/907 I. sz. tan határozattal megrendelt Szűz Máriát ábrázoló kép tiszteletdíjának második és utolsó részlete fejében 2000 k. szóval Kettőezer koronát nevezett festőművész szabályszerű nyugtájára fizessen ki, s helyezze ezt az összeget a XCIX. fej alatt nyitott önálló czímen való elszámolás mellett CXXV fej. alatt előre nem látható kiadásokra fölvelt összegből e célra póthitelképen engedélyezett 10000 korona terhére a II főnapló kiadásba.

Miről a tan I. ügyosztály, a mérnöki hivatal a számvevőség, Dr. Pásztélyi Jenő egyházközségi elnök, főt. Melles Emil apátplébános Barcza Elek főmérnök és Roskovits Ignác festőművész urak felzetten értesítetnek.

Kelt Budapesten a székesfőváros tanácsának 1907 év november hó 21-én tartott üléséből.

Bárczy
polgármester

j. Roskovics Ignác levele Melles Emil parókusnak, amelyben közli az egyháztanácsból való kilépését
GKPL III-3-1 (89/1908)

Nagyságos és Főtisztelendő
Melles Emil úr
a g. k. egyháztanács elnökének
Budapesten

Önnek szóval tudomására hoztam, most írásban tudatom; hogy a budapesti g. k. egyház képviselői tanácsából „Ön miatt” léptem ki, és tudatom miszerint azt föntartom. –

Mély tisztelettel vagyok és hálásan köszönöm az egyháztanács azon tagjainak szíves marasztalását, kik ki-
lépésem okát nem ismerték. –

Budapest 1908 febr. 18.

Roskovics Ignác

k. Az utolsó vacsoráról

GKPL III-3-1 (138/1909)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS TANÁCSA.

32530/1909. – I. sz.

T: A mérnöki hivatal jelentése a Roskovits Ignác által a szegényháztéri gör. kath. templom számára festett,
s az Úrvacsorát ábrázoló kép átvételéről.

H: A mérnöki hivatal ezen jelentését mely szerint Roskovits Ignác festőművész az 1907 évi április hó 25.-én
kelt 102968/907–I számú tanácsi határozattal a VII. ker. szegényháztéri gör. kath. templom számára megren-
delt, s az Úrvacsorát ábrázoló képet elkészítette, s az ft. Melles Emil apát plébános gör. kath., dr. Pásztélyi
Jenő egyházközségi világi elnök és Koós Gábor főv. mérnök urak közben jöttével véglegesen átvétetett, a tanács
tudomásul veszi s az átvételt helybenhagyja.

Mínthogy nevezett festő művész ezzel most már teljesen megfelelt a 102968/907.–I számú tanácsi határo-
zattal nyert megbízásának ennél fogva a tanács a most említett határozattal megállapított tiszteletdíjnak még
hátralékos 1667 kor. összegét részére kiutalja.

Utastíja ehez képest a tanács a központi pénztárt, hogy a 102968/907.–I. sz. tan. határozattal a VII ker. sze-
gényháztéri gör kath. templom számára Roskovits Ignác festőművész úrnál megrendelt, s Szűz Máriát és az
Úrvacsorát ábrázoló két kép összesen 7000 koronában megállapított tisztelet díjának még hátralékos utolsó
részlete fejében nevezett festőművész szabályszerű nyugtája ellenében 1667 k., azaz: egyezerhatszázhatvanhét
koronát fizessen ki, s helyezze ezt az összeget folyó évi költségvetés XCIX. 8. fejezete és címe alatt nyitott ön-
álló címen való elszámolás mellett a CXXV. fejezet alatt előre nem látható kiadásokra felvett összegből e célra
póthitelképen engedélyezett 10 000 korona terhére a II. főnaplóban kiadásba.

Miről a tanácsi I ügyosztály, a mérnöki hivatal, a számvevőség, ft. Melles Emil apát plebános, dr. Pásztélyi
Jenő gör. kath. egyházközségi világi elnök, Barcza Elek főmérnök és Koós Gábor mérnök, valamint Roskovits
Ignác festő művész urak felzetten s a központi pénztár utalványon értesítettnek.

Kelt Budapesten a székesfőváros tanácsának 1909 évi 22. napján tartott üléséből.

Rózsavölgyi Gyula

h. polgármester

32530/1909. – I. sz.

32. Roskovics Ignác levele Koronghi Lippich Elekhez, 1906. 10. 09.³⁸

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Budapest, okt 9. 1906

Kedves Barátom!

Kamerar úrnak át adtam B. Hornig veszprémi püspök³⁹ levelét, melyben a zirci apáttal együttesen beleegyeznek, hogy Porván lévő „Szt. Lélek eljövele” képem egy hasonlóval kicseréltessek. Most olvasom, hogy e hó 13-án O.K.m.⁴⁰ tanács ülés lesz, légy kegyes az ügyet is előterjeszteni, nevezett képem oly közösmeretes, hogy javaslatot adhat a tanács róla látatlanban is. 35–20 c. m. fényképet küldhetek róla. –

Egy óra múlva Ottava⁴¹ befektet, hogy egyik szememen egy kis irtó operációt végezzen mivel egészen rendbe jön látásom: ez oka, hogy személyesen nem kereslek föl, mert... sötét dutyiba ülök ismét. Örvendessetek meg egy kis jó végzéssel!

Szeretettel kér régi híved:

Roskovics Náci

bajban lévő pictor

33. Roskovics Ignác levele Koronghi Lippich Elekhez [1906 vagy 1907]

OSZK, Kézirattár, Levelestár

K.b.! + A Szt. Jobb + nevében kerestelek: A kegyelmes úr helyesli M. V. államtitkár úr is tervemet és közreműködnek. – hozzád is e czélból jöttem. Kérlek tudasd mikor beszélhetnék veled legjobb lenne műtermemben / mert ott mutogathatnék is. – Min két szememen látok! jót kívánok tenni Szeretettel: ROSKOVICS IGNÁC⁴² István király Szt. Jobb kézzel védje hazánk s nemzetünket.

34. Roskovics Lohr Ferencet ajánlja az ungvári szemináriumi kápolna festésére⁴³

DAZO fond 151. opisz 3. no 553, fol. 4.

Budapest 1907 Jún. 4.

Főtisztelendő Úr!

Kedves Öcsém Uram!⁴⁴

Lohr megbízható ember; Kecskeméten, hol én falképeket festettem, s diszlet festést ő festette: Holnap d. is magamhoz kéretem s tőle megtudom az ügyet körülményesen s többet írok.

Legszívesebb üdvözlettel és szeretettel ölel híved:

Roskovics

³⁸ Tóth Elek átírata.³⁹ Hornig Károly (1840–1917), 1888-tól veszprémi püspök, 1912-től bíboros.⁴⁰ Országos Képzőművészeti.⁴¹ Ottava Ignác (1852–1914) szemész. 1879-ben a budapesti egyetemen avatták orvosdoktorrá, 1887-től egyetemi magántanár.⁴² Ezt a levelet névjegykártyája két oldalára írta, nyomtatott nevét aláírásként komponálta az írott szövegbe.⁴³ A 34. és 25. dokumentumok fényképeit Makarij Medvigy szerzetesapnak köszönöm.⁴⁴ Karczub András görögkatolikus pap, a szeminárium sprituálisa, aki a felújítást koordinálta.

35. Roskovics szakvéleménye Linhart Vilmos kéréséről**a. Linhart Vilmos kéri, hogy a Munkácsi Egyházmegyében munkára ajánlja a püspök**

DAZO fond 151. opisz 3. no 871, fol. 5.

fejléces levélpapír:

Linhart Vilmos

festő

műintézetéből

Budapest, Hunyady-utca 27.

telefon 53–83. szám

Budapest, 1908. január 27.

Nagyméltóságú

Firczák Gyula Úrnak

Püspök

v. b. t. tanácsos stb. stb. Ungvár

Mély tisztelettel alolírott azon alázatos kéresemmel fordulok Nagyméltóságod magas színe elé. Kegyeskedjék az ottani templomok festése freskok és oltárképek művészi és tartós kivitelű munkákra – czégemet nagybecsű körleveleiben megemlíteni. –

Oda fogok törekedni hogy Excellenciád áráimmal és első rendű munkáimmal kegyes pártfogását kiérdemeljem csak hogy bebizonyítsam, hogy kegyét érdemetlenre nem pazarolta. –

Régi oltárképek restaurálását is éveken át készítettem vállalkozó szellemű egyéneknek, a mit most a tisztelt Papikar utján elérhetnél – ha Nagyméltóságod óhajtja. –

Ebben bízva, fenti kérésem ismétlésével vagyok

Excellenciádnak alázatos szolgája

Linhart Vilmos (alatt címpecsét)

b. Roskovics Ignác véleménye a kérésről

Uo. fol. 7.

Főtisztelendő

Munkácsi g. k. egyházmegyei főhatóság!

629 sz. a. kérésőkre van szerencsém tudatni, hogy Linhart Vilmos urat ösmerem, czim és színházi díszletfestő:⁴⁵ nézetem szerint semmi ok nincs arra miszerint őt az e. m. főhatóság körlevelileg ajánlja. Ő mint vállalkozó ezt magának – hirdetések útján ösmerté tevéen magát – sikeres munkák végzésével szerezheti meg. Nem ajánlhatók az egyh. szerekkel kereskedők se az e. m. főhatóság által mert ezek különösen képeket Lengyel és Csehországból szállítván a képipart idegen kézhez juttatják. Kivételt tehet sőt helyesen jár el a főhatóság ha festő művészeket ajánl körlevelileg kiknek hirdetések útján ajánlani magokat nem szokás, és így zsenárt, pedig csak ösmertség útján kaphatnak munkát; esetleg ily támogatást kérőknek az e. m. főhatóság sikeres működésök után az e. m. festő czímet adhatja mint azt egykorú főnököm Vidra viselte; ily czímben többek is részesíthetők. –

Kiváló tisztelettel:

Budapest 1908 febr. 20.

hivők:

⁴⁵ Egyik közös munkájukról a sajtó is beszámolt: A Magyar Turista Egyesület 1892, szilveszter estjén a leányokból Roskovics rendezett élőképeket, amelyekhez a díszlet Linhardt festette. *Pesti Hírlap*, 14 (1892), 360. szám, 7.

Roskovics Ignác
festő művész

36. Roskovics Ignác levele a Drugeth-portréval kapcsolatban Koronghi Lippich Elekhez

OSZK, Kézirattár, Levelestár

Budapest 1912. nov. 21.

Kedves Barátom!

Dr. König Gy. m. f. úr Kecskemétre hol a földrengés által meg rongált falképeimet javítottam – még Májusban tudatta velem; hogy az állam le akarja festetni velem H. Drugeth György arcképét az Ungvári Kath. gymnasium részére s azt a kérdést tette lefestem e? Le szívesen volt válaszom. Ezt az Ungvári gym. igazgatójával is tudattam; ki arról értesített hogy Drugeth Gy.-nek Homonnán az Gr. Andrássyéknál van képe satb. König úr utólag ezt a kérdést intézte hozzám: „Ámde az V. ügyosztály tudni óhajtja, hogy az általa e célre szánt 500 kor. honorárium meg felel e?” Erre – König úr nincs Bpsten – neked adom meg a választ; ez absurdum. –

Az V. ü. o. mint a művészeté tudja, hogy egy élet nagyságú képet kerestül 500 koronáért nem festenek satb. –

Én az Ungvári gym. növendéke voltam s így szívesen festem meg a Drugeth képet a gym. 300 éves fenállásának ünnepségére, de az állam is tegye meg mi őt illeti. Ez ügyet leghelyesebben intézhetjük el szóval; mikor beszélhetek veled? legkedvesebb lenne ha te keresnél fel műtermem VI. Vörösmarty u. 34/a bármely időben be várnálak értesítésedre, úgy is rég nem voltál nálam.

Kér és szeretettel köszönt

régi híved:

Roskovics Náci

37. Az újonnan kiadandó görögkatolikus liturgikus könyvek illusztrálásával kapcsolatos iratok⁴⁶

a. Vályi János eperjesi püspök levele Firczák Gyulához⁴⁷

DAZO fond 151. opisz 2. no 946. fol. 61.

6025. sz.

Nagyméltóságú Püspök Úr!

A kiadandó új szerkönyvek, kiváltképen pedig a Lyturgikon kezdő és záró képeit a három egyházmegye területén létező nevezetesebb templomok, egyházi fölszerelvények stb. fényképeiből óhajtánám összeállíttatni.

Van szerencsém azért Excellenciádal f. évi aug. hó 4-én 3590. sz. a. kelt átiratom kapcsán, ismételten tisztelettel fölkeríteni, méltóztassék egyházmegyéje lelkészkedő papságát fölhívni: szíveskedjék a régiségüknél vagy más körülményeknél fogva értékesebb templomok, keresztek, körmenetek stb. lehetőleg éles fényképeit összegyűjteni. A mostani téli időszak, hóborítottaigaival, kiváltképen alkalmas szép és hangzatos felvételek eszközlésére. Városokban vagy a városhelyek közelében fekvő parochiákra könnyen kivihető egy hivatásos fényképész s a mellett mindenütt akad a vidéken is egy vagy több amatőr fotografus, aki igen szívesen lefényképezi a templomot, vagy más dolgokat, épületeket, egyházi fölszerelvényeket stb.

⁴⁶ A 37. pontban található dokumentumokat Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna gépelte át.

⁴⁷ Megjelent: MAROSI 2019, 288–289.

Végül tisztelettel fölkérem Excellenciádat, méltóztassék a gyűjtést záros határidőre s a sürgető körülményekre való tekintettel mielőbb és kötelezőleg elrendelni, az úgy egybegyűlt anyagot pedig kegyeskedjék aztán további eljárás végett főhatóságomhoz beküldeni.

Fogadja Nagy méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Eperjes, 1908. évi decz. hó 28.-án

Vályi János

eperjesi püspök

Nagyméltóságú

Dr. Firczák Gyula Úrnak

v. b. u. m püspök

Ungvár

b. Firczák Gyula válasza

Uo. fol. 63.

95. sz.

Nagymélts. és Főtiszt.

Püspök Ur!

Mult évi december hó 28-án kelt 6025. számú nagybecsű megkeresésére válaszolva, van szerencsém Excellenciádat mély tisztelettel értesíteni: hogy egyházmegyém sok régi fatemplomának és több figyelemreméltó körmenetnek fényképeit még mult évi november hó folyamán elküldöttem volt, Budapestre Roskovics Ignác, festőművésznek.

Hogy pedig még néhány érdekesebb régi fatemplomot lefényképeztethessünk, az azon is úgy történhetnék, ha Excellenciád ezen célra bizonyos összeget volna szives kiutalványozni a magas minisztérium által felajánlott pénzüsszegeből, mert lelkészeimet saját költségükre ilyen áldozatra el nem kötelezhetem.

Ha azonban Nagyméltóságod őket általam a fölmerülő költségek megtérítéséről biztosítja, ezen esetben remélem, hogy érdekes fölvételek lesznek eszközölhetők.

Kiváló tiszteletem őszinte kifejezésével vagyok.

Ungvár, 1909. január 10.

Excellenciádnak

alázatos szolg.

munkácsi püspök

Nagymélts. és főt.

Dr. Vályi János Urnak

eperjesi püspök, v. b. t. t.

Eperjes.

c. Az ungvári szentszék határozata fényképek készítéséről az illusztrációk előkészítésére

Uo. fol. 64.

Az 1909 évi február hó 13-án Ungvárott tartott sz. sz. ülés jkvi kivonata. –

993. szám. –

Roskovics Ignác festő művész az ujonnan kinyomtatandó Lyturgikon s egyházi szerkönyvek díszítésére való felhasználás céljából egyh. megyei templomaink fényképeit összegyűjteni kéri.–

Határozat.–

Körlevélben felhivatik a lelkeskedő papság, hogy azon hitközségek templomainak fényképét – melyek régiségüknél fogva s érdekes stíljüknél fogva figyelemre keltők – ha módjában van, minél előbb szerezzék meg és a korábbi eljárás céljából terjessze be az e. m. kormányhoz. –

K. m. f.

Gyula

püspök

Méltóságos és főtisztelendő

Papp Antal Urnak

pápai [...] püsp. irodaigazgató

Ungvár. –

d. Püspöki felhívás a parókusokhoz fényképek készítésére

Uo. fol. 65.

II.

Czimek!

A munkácssegyházmegyei ntő Uraknak!

1909. sz. Roskovics Ignác, festőművész az ujonnan kinyomtatandó egyházi könyvek díszítésére való felhasználás végett az egyházmegyéinkhez tartozó templomok fényképeit kérvén, – felhívom a nt. lelkész urakat, hogy azon hitközségek templomainak fényképét, amelyek régiségüknél-, vagy stíljüknél fogva figyelmet keltők, – ha az egyház pénztára a költséget fedezni képes, – minél előbb készíttessék el – és terjesszék be hozzám.

Ungvár, 1909. február 13.

e. Firczák Gyula levele Roskovics Ignáchoz a fényképekről

Uo. fol. 106.

7252 sz.

Nagys.

Roskovics Ignác Urnak

festőművész Budapest.

Nagyságod ajánlatára tett 6879/1910. számú megkeresésem folytán az eperjesi megyés püspök ur a munkácssegyházmegye területén a szerkönyvek díszítéséhez való felhasználás végett eszközrendő fényképfölvételek céljaira hozzám részletes elszámolás kötelezettsége mellett, 600 K., azaz hatszáz korona összeget küldött.

Erről Nagyságodat oly tiszteletteljes fölkéréssel van szerencsém értesíteni: sziveskedjék velem sürgősen közölni, hogy a szóalatti összeg felhasználásával a kívánt fényképfölvételek mikép, kik által, mely helyeken és mikor eszközrendők?

Őszinte tisztelem kifejezésével vagyok

Ungvár, 1910. okt. 21.

munkácssegyházmegyei püspök

f. Firczák Gyula levele az eperjesi püspökhöz, hogy a fényképek készítésére küldött pénzt megkapták

Uo. fol. 117

7173. szám.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur!

Hivatkozással f. évi szeptember hó 29.-én kelt 5015. számú becses átiratára, van szerencsém tisztelettel értesíteni Nagy Méltóságodat, hogy a Nagyméltóságodnak 1910. évi 4593. számú rendeletével kiutalt s ugyanazon évi október hó 18-án a liturgikonba szükséges templomi fényképek betérjesztésére meg küldött hatszáz (600) korona a munkácségyházmegyei főhatóságához beérkezett és az alapkezelőségi hivatal által bevételeztetett.

Kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítása s felszentelt Jobbjának csókolása mellett vagyok

Ungvárott 1911. évi október hó 6.-án

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája

püspöki [...]

Nagyságos és Főtisztelendő

Dr. Vályi János Urnak,

v. b. t. t. eperjesegyházmegyei püspök stb.

Eperjes.–

38. Roskovics Ignác liturgikus könyvek illusztrálásával kapcsolatos előmunkálatainak sorsa**a. Melles Emil Rózsák téri parókus jelentése a minisztériumnak**

GKPL III–3–1. (161/1916.)

161/1916.

Nagyméltóságu V. B. T. Tanácsos,

Vallás és Közoktatásügyi N. Kir. Miniszter Ur.⁴⁸

Kegyelmes Uram!

Ez évi márczius 28-án kelt 36363/1916 számú kegyelmes intézkedése folytán néhai Roskovics Ignác festőművész özvegyétől átvettem a gör. kath. szerkönyvek elindulására alakult bizottság számára a szerződésileg megrendelt és a nevezett festőművész hagyatékában maradt, az itten mély tisztelettel bemutatott jegyzőkönyvben felsorolt metszvényeket, vázlatokat, tanulmányokat, rajzokat és fényképeket, és van szerencsém azokat mély tisztelettel (Nagyméltóságodnak,) a jelen soraimmal egyidejűleg beszállított két csomagban beszolgáltatni.

A megboldogult festőművész úgy látszik a nála megrendelt dolgokból éltében a bizottságnak semmit sem szolgáltatott be. A mit átvett és a csatolt a jegyzőkönyvben felsorolt munkálatokban viszont a megrendelt dolgot, úgy vélem, nagy metszvényhez előkészítve, vagy csak a festőművész eredeti képei után készült fényképekben, vagy vázlatban és tanulmányban majdnem teljes számban megvannak, úgy, hogy ha a könyvek kiadására tényleg sorkerül, megfelelő művészi erő a még szükséges munkálatokat a Roskovics gondolatai és eszméi után könnyen elkészítheti.

Az átvett és beszolgáltatott készletben van sok ismétlés, sok felesleges, oda nem tartozó darab is. Jó volna, ha a könyvkezelés szempontjából, a szerződés által [...] ⁴⁹ kivánalmaknak megfelelőleg a kérdéses könyvek kiadására alakult új bizottság az egész anyagot átrendeztetné, és úgy előkészítené az elvitel számára.

Magán uton szerzett értesülésem szerint a Roskovics Ignác intencióját és eszméinek kivételére a legalkalmasabb volna Gerster Károly festőművész, (Budap 5. Kelenhegyi – út 32. fr. a) aki a megboldogultnak bizalmasa,

⁴⁸ 1913 és 1916 között Jankovich Béla volt a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

⁴⁹ Olvashatatlan szó.

megértő barátja, és stílusának hű követője volt, és kit éppen ezekből a szempontokból bátor vagyok Nagyméltóságodnak magas figyelmébe ajánlani. A közleményeket tisztelettel visszaszármaztatom.

Kiváló mély tiszteletem nyilvánításával vagyok. Budapesten 1916. április 8.

Nagyméltóságod alázatos szolgája:

Másolat.

Jegyzőkönyv, felvétel Budapest X. Villám u. 26. sz. alatt 1916 évi április 8-án a nagyméltósági m. kir. vallás és közoktatásügyi Minisztérium ez évi március 28-án kelt 36963/1916. sz. intézkedése folytán a néhai Roskovics Ignác festőművész hagyatékában maradt és a gör. kath. szerkönyvek kiadására alakult bizottság tulajdonát képező vázlatok és más díszítési előmunkálatok átadása, illetőleg átvétele tárgyában. Jelenvoltak az alulírottak. Melles Emil budapesti gör. kat. apátplébános a fentemlített helyen Özv. Roskovics Ignáczné lakásán megjelenvén bemutatta a Nagyméltósági Minisztérium fentebb idézett intézkedését eredetiben és kérte a festőművész özvegyét a jelzett munkálatok átadására. Özv. Roskovics Ignáczné a felkérésnek, mint már a magyar királyi kincstári jogügyi igazgatósághoz március 12-én intézett levelében is jelezte, teljes készséggel előadta a kezénél levő munkálatokat és a megjelentek azokat darabonként átnézve a következőkben foglalták leltárba:

- 1.) 10 drb. kész templomokról készített klissé;
- 2.) 28 db fénykép, vázlat, színes rajzok és 1 drb nyomtatványminta,
- 3.) A klissével ellátott 10 drb templomkép előkészített átrajzolt fényképe,
- 4.) 3 drb szentföldi kép;
- 5.) 4 drb rajz: paténa, kereszt és a szentföld címeréről;
- 6.) 13 drb tollrajz;
- 7.) 3 drb vázlat: Szt János, Vazul, Gergely;
- 8.) 2 drb fénykép: Krisztus a Gethsemáni kertben és Péter apostol átveszi az egyház kulcsait;
- 9.) Műmellékletben készített vázlat;
- 10.) 4 drb. fénykép; Szt. Péter és Pálról;
- 11.) 4 drb. fénykép a 4 evangélistáról;
- 12.) 1 drb fénykép rajzzal kiegészítve a címképhez;
- 13.) 1 drb fénykép: Atyaisten metszvényhez előkészítve;
- 14.) 1 drb fénykép: urvacSORA;
- 15.) 1 drb fénykép metszvényhez készítve: Szt. István hirdeti a kereszténységet;
- 16.) 1 drb feszület vázlat;
- 17.) 3 drb (vázlat) fénykép az úr Jézusról;
- 18.) 3 drb. vázlat a 3 püspökről;
- 19.) 4 drb. fénykép az evangélistákról;
- 20.) 5 drb. vázlat a püspöki címerekről;
- 21.) 1 drb. fénykép átrajzolva az evangélium címlapjára;
- 22.) 1 drb. fénykép átrajzolva: Szeplőtelen fogantatás;
- 23.) 1 drb. ószlávnyelvű szentírás szöveg;
- 24.) 31 drb. rajz, tanulmány és klissékhez átigazított fénykép az evangélistákhoz;
- 25.) 12 drb. fénykép és vázlat: Szűz Mária és Krisztus képtanulmányhoz;
- 26.) 20 drb. vázlat és tanulmány;
- 27.) 15 drb fénykép és vázlat az evangélium és misekönyv készítéséhez;
- 28.) 11 drb. templomfénykép;
- 29.) 50 drb. különböző fénykép;
- 30.) 50 „ „
- 31.) 93 drb. kisebb alaku különböző fénykép;
- 32.) 50 drb. különböző fénykép;

33.) 23 drb. nagyobb alaku fénykép;

Özv. Roskovics Ignácné kijelenti, hogy a most átadott és itt felsorolt munkálatokban mindazt átadta, amit néhai férjének hagyatékában idevonatkozólag talált és nála ezekből a munkálatokból semmi sem maradt. Melles Emil apátplebános mint a szerkönyvek kiadására alakult bizottság kormányhatóságilag kijelölt megbízottja a 33 tétel alatt felsorolt munkálatokat átvette. Egyben a festőművész özvegyét megnyugtatta, hogy annak az átadási jegyzőkönyvnek hiteles másolatát az ő számára minél előbb meg fogja küldeni. Miután több előterjeszteni valója egyik félnek sem volt, a jegyzőkönyv felolvastatott és aláíratott. K. M. F. özv. Roskovics Ignácné mint átadó s. k. Melles Emil s. k. apátplebános mint átvevő. Előttünk: Gerster Károly, E. Krajnyák Gábor s. k.

A másolat hitelül
Budapest 1916. ápr. 8.
Melles Emil
apátpleb.

161/1916.

b. Melles Emil kísérőlevele Roskovics Ignácnénak az átadási jegyzőkönyvhöz

Uo.

Nagyságos Özv. Roskovics Ignácné
urasszonynak
H. X. Villám u. 26.

A gör. kath. szerkönyvek kiadására alakult bizottság tulajdonában levő vázlatok, metszvények, tanulmányok, rajzok és fényképek átadása és átvételéről felvett jegyzőkönyv hiteles másolatát van szerencsém Nagyságodnak csatoltan tisztelettel megküldeni.

Kiváló tisztelem nyilvánításával vagyok, Budapesten 1916. ápr. 8.
alázatos szolgája:

c. A minisztérium megkéri Melles Emil, hogy a liturgikus könyvek illusztrációihoz tartozó előmunkálatokat vegye át

Uo.

36363/1916 szám.

Felkérem Nagyságodat, hogy a néhai Roskovits Ignác ingóságai közt lévő 14.000 korona előleg adásával megfizetett szerkönyvi képvázlatokat a néhai festőművész özvegyétől a gör. kath. szerkönyvek kiadására alakult bizottság nevében átvenni sziveskedjék.

Szives miheztartás végett idecsatoltan megküldöm a festőművészszel kötött szerződés hiteles másolatát és az özvegy levelét, a melyben kijelenti, hogy kezén levő, összes dolgokat, vázlatokat a bizottság megbízottjának készséggel hajlandó kiadni.

Budapest, 1916. márczius hó 28-án.
A minister rendeletéből:
Dr. Breyer István
ministeri osztálytanácsos.

Nagyságos és Főtisztelendő
 MELLESEMIL
 apát-plebános úrnak.
 Budapest.

39. Rózsa Miklós művészeti író Roskovics Ignácról szóló írása

KEMKI, 14045/60/36

1 oldal

Roskovics Ignác
 1854–1916 [sic!]

Pállik Bélát az 1892–93-as művészeti évéd idején kibuktatta a választmányából a Múcsarnok s ahogy az ma is történni szokott, kitört a művészeti „forradalom”, természetesen „elvi alapon”. Pállik „elvi” sérelmeit azonban hamarosan orvosolták: neki ítelték a Ráth-díjat s a Társulat megfestette vele idősb. Andrássy gyula gróf lovas arcképét. A vezér erre gyorsan leszerelt, de a lángoló művészcsoportok tovább folytatták bösz konventikulumaikat s józsefvárosi kocsmákban. (Akkor még nem a kávéházakban csinálták a művészeti politikát, ez már a modern kor dicsőséges vívmánya.) A Herlicska és a Morbitzer-vendéglőkben ütötte fel tanyáját a két ellenzéki párt, melyek közül az egyiket Mesterházy Kálmán, a másikat Roskovics Ignác akarta rohamra vinni a Múcsarnok ellen. A két szomszédvár urai azonban végül is belátták, hogy az erőket egyesíteni kell a döntő rohamra, de mikor egyesültek, egyben be is szüntették már akkor is (mind máig) kilátástalan ostromot a Társulat ellen. Inkább úgy határoztak, hogy külön egyesületet alakítanak. Margitay nyomban figyelmeztette az esszőesküvőket a Monte Cuccoli híres axiómájára a pénzről s mindjárt tervet is terjesztett elő a nervus rerum megszerzésére, mire mindig gyanakodó és bizalmatlan Roskovics Náci (mert akkor így becézték a barátai és ennek a szónak akkor még nem volt semmi mellékzöngéje) ott helyben mindjárt és formálisan meg is eskedtette Margitayt, hogy a pénzügyi tervet meg is valósítja.

Úgy beszélte el nekem Roskovics a Nemzeti Szalon születésének titkát, hozzátéve, hogy a Szalon megalakulását kimondó közgyűlésen, melyet 1894 május havában tartottak, megjelent Munkácsy is, aki akkor hozta haza a „Consummatum est” bibliai képét s akit meg is választottak második díszelnöknek. (Az első Zichy Jenő volt, az „ipargróf” s ez a nomen – az ipar – jó ideig omenje is maradt a szalonnak.) Őszre már meg is nyílt a „Kiállító (2. oldal) helység és kaszinó” a József körút 45. szám ház első emeletén, a Baross kávéház fölött, hol, az épület sarkán még most is látható a szalon kőből faragott címere. Megnyíltak az új, „magyar stílusban” berendezett helyiségek, s csakhamar egymást követték a felolvasások, jourok és táncestélyek, hol kedélyesen lehetett flörtölni és képet eladni. (Mert hogy el ne felejtjük, a kaszinó falait képek is díszítették!)

Horváth Gyula képviselő ellenzéki lapjának, az akkor indult „Magyar Hírlap”-nak szerkesztősége ott volt a szomszédos házban s mi ifjú hírlapíró óriások szívesen jártunk át táncolni a művészekkel (nem művésznőkkel, bár a színházak tájáról is vetődtek oda néha daliás heroinák, szende naívák és táncoslábú operettsillagok), míg az örökké duzzogó Roskovics Náci le nem vitt minket a földszintre, a „Baross”-ba, hogy elpanaszolja a vérlázító igazságtalanságot, mely vele történt: a hálátlanok kihagyták őt a szalon vezetőségéből. Pedig nem rút hálátlanság volt ennek az oka, hanem a művésznek az a tragédiája, hogy majdnem egészen süket volt szegény. Hányszor szólt rám is mérgesen, amikor véletlenül kissé halkabban beszéltem az asztalnál:

– Ne suttoj, az Isten áldjon meg, hiszen tudod, hogy rosszul hallok!

De mikor az első mondat lármája megrezgettette tompa dobhártyáját s tisztán megértette, miről van szó, nyomban nekem rontott sértődötten:

– Mit ordítasz úgy velem, nem vagyok én süket!

De kegyetlen testi fogyatékosága mellett vasszorgalommal dolgozott az egész tíz-tizenkét esztendő alatt, mely ezidőtől kezdve még előtte állott, mintha érezte volna, hogy a sors még sokkal keményebb megpróbáltatást tartogat számára. És csakugyan, 1906-ban – tíz évvel testi halála előtt – meghalt benn a festő: a szerencsétlen művész megvakult.

Aztán csendben, szinte észrevétlenül meghalt a festő után az ember is, az egykor oly kedves, derűs, mulatságos Náci, akinél stoikusabb nyugalommal kevesebb hős viselte szenvedéseit.

(3. oldal) Pedig nem a szenvedés útján indult el; sikere, beérkezése gyors volt, mint az nemzedéke minden tagjé, aki a publikumnak festett és nem a – jövendőnek. A „Pici piros alma” kívánatos menyecskéje majdnem olyan ismert volt ebben az országban, még félszázaddal ezelőtt is, akár a Margitay Tihamér „Ellenállhatatlan”-ja s a többi, hasonlóan vidám tárgyú és könnyed előadású zsánerképekkel együtt nevet és tekintélyt szerzett mestérének. Holott Roskovics nem is ezekben, inkább klasszicizáló kompozícióiban élte ki festői temperamentumát; freskóin és oltárképein (a józsefvárosi, kecskeméti és sereg falusi templomban) áldozhatott reménytelen szerelmének, a monumentalitásnak, bár a valójában ezek a képek sem voltak egyebek nagyméretű biblia-illusztrációknál, ahogy viszont a Szentföldön szerzett impressziója alapján készült biblia-illusztrációi távolról sem voltak grafikai munkák, csak kisméretű képek. Ám ez volt a kor ízlése, helyesebben az ő korának még nem volt meg a szükséges kritikai érzéke ahhoz, hogy differenciált volna s Roskovics azt, amit kívántak tőle, hűségesen végrehajtotta.

Munkás életének végét a legnagyobb festőtragikum sötét felhője árnyékolta be s még csak az a vigasztalás sem aranyozta meg örök éjszakájának napját, hogy ha már ő maga nem is, legalább mások láthatták volna együtt életének oeuvre-jét. Mert a Műcsarnok csak temetésekre engedi át oszlopcsarnokát, meg hagyatékoknak. Talán igaza is van. Az élőket nem szereti. Ő mindenestre tudja, hogy miért...

40. A felsőveresmarti templom kifestéséről. Felsőveresmart község krónikája, különös tekintettel az egyházra. Összeállította és a felsőveresmarti gör-kat. egyháznak ajándékozta: Bendasz Iván gör-kat. kiérdemesült esperes-lelkész, 1942.

Kézirat a beregszászi Bendász István Görögkatolikus Könyvtár és levéltár gyűjteményében
81–82. o.

„Bővebben kell szólnom a templom kifestéséről, mert azt világhírű festő festette, Roskovits Ignác.

Az egyház előbb 1877-ben a templom festésére vonatkozólag egy Nagy József nevű szatmári szobafestővel kötötte meg a szerződést, de mivel a szerződésben kikötött napon nem kezdte meg a munkát, az egyház a szerződést felmondta és így még ugyanazon évben Roskovics Ignác kezdte meg a templom festését. A templom festése 863 forintba került, de az egyház Roskovitsnak adósa maradt 86 frt. 92 kr.-val, amiért be is perelte az egyházat. 1899-ben az akkori lelkész felkérte Roskovitsot a képek megújítására, aki azonban ezt nem vállalta, ami kitűnik Budapesten (Rökk Szilárd u. 39. sz.) 1899. augusztus 13-án kelt leveléből, amelyben többek között ezeket írja: „...most ép nálam van az öreg Weichrich János kivel együtt festettük a vörösmarti templomot, írj neki Gödöllőre, s ő oda utazik, megnézi a templomot s még az idén megtisztítja a képeket s festést mely annyi idő óta megkopott, különösen ahol kell megújítja...”

Ugy látszik akkor nem került sor erre a megújításra, mert 1906-ben Kádár Géza máramarosszigeti festővel (akinek társa Némethy Miklós volt) kötött szerződés melynek főbb pontjai a következők: 1.) ... felvállalom a templom belsejét, beleértve a temperával festett képeket, fal ornamentikai festését teljesen újonnan, régi minta, rajz és szín szerint kifesteni, világosabb kivitelben. 2.) Az összes képek a jelenlegi rajz szerint lesznek tempera anyaggal művészi kivitelben teljesen újjá festve csupán a bejáratnál lévő két kép lesz olajban festve. 3.) A képek eddigi számán felül, kötelezem magam a templom hajójának két oldalán két új képet tempera anyaggal festeni. 4.) Az ornamentikai részek temperával régi rajz és színben...” Az újjá festésért 2400 – koronát fizetett az egyház. Egyedül azon csodálkozom, hogy az egyházmegyei főhatóság beleegyezését adta ezen átfestéshez, hisz Roskovits akkor már neves festő volt.”

215. Vázlat a *Kulcsok átadása* című képhez. SZM – MNG, GRO 1916-16 © Szépművészeti Múzeum, Budapest

216. Vázlat a *Kulcsok átadása* című képhez. SZM – MNG, GRO 1916-17 © Szépművészeti Múzeum, Budapest

RÖVIDÍTÉSEK

- AGKA – Archív gréckokatolického arcibiskupstva, Prešov
BFL – Budapest Főváros Levéltára, Budapest
BTM – Budapest Történeti Múzeum, Budapest
DAZO – Derzhahsky Arkhiv Zakarpatskoi Oblasty, Berehovo
GKEMGY – Görögkatolikus Egyházművészeti Gyűjtemény, Nyíregyháza
GKPL – Görögkatolikus Püspöki Levéltár, Debrecen
HOM – Herman Ottó Múzeum, Miskolc
IM – Iparművészeti Múzeum, Budapest
KFL – Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, Kalocsa
MKE – Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest
MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
MNM TK – Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok, Budapest
NM – Néprajzi Múzeum, Budapest
NYEL – Nyíregyházi Egyházmegye Levéltára, Nyíregyháza
SZM – KEMKI ADK – Szépművészeti Múzeum – Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet Archívum és Dokumentációs Központ, Budapest
SZM – MNG – Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

FELHASZNÁLT IRODALOM

- B. SZABÓ László 1999, *A két Lohr*, (Zuglói füzetek), [Budapest].
- BAGI László 1903, *A kecskeméti róm. kath. nagytemplom története és belső díszítésének kalauza*, Kecskemét.
- BAKÓ Zsuzsanna 1999, Adatok a Székely életmű kutatásához, in *Székely Bertalan (1835–1910) kiállítása. Kiállítási katalógus*, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 13–58.
- BAKÓ Zsuzsanna 2009, Történelmi festészetünk és a müncheni Akadémia, in HESSKY–KÁRAI–VESZPRÉMI 2009, 67–83.
- BARDOLY István (szerk.) 2002, *A magyar királyok koronázási palástja*, Veszprém–Budapest.
- BELLÁK Gábor 2001, *Benczúr*, Budapest.
- BICSKEI Éva (szerk.) 2005, *Székely Bertalan elfeledett portréi a Magyar Tudományos Akadémián. A Kisfaludy Társaság arcképcsarnoka*. Kiállítási katalógus, Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjtemény, Budapest.
- BIRÓ Aurél–SEREMETYEFF-PAPP János 2017a, *Szűz Mária-ábrázolású zászlók 2. Templomi, cserkész és iskolai zászlók 16–21. század*, Pápa.
- BIRÓ Aurél–SEREMETYEFF-PAPP János 2017b, *Szűz Mária-ábrázolású zászlók 3. Céhes, ipartársulati, ipar-testületi és egyleti (kulturális, hagyományörző) zászlók 1696–1952*, Pápa.
- BLASKÓNÉ MAJKÓ Katalin–SZÖKE Annamária (szerk.) 2002, *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig*, Budapest.
- BODA Zsuzsanna–KISS Erika 2002, A Pázmáneum művészi értékei, in ZOMBORI István (szerk.), *A bécsi Pázmáneum*, Budapest, 357–377.
- BORBÁS György 2017, *A Millennium szobrása. Zala György*, [Budapest].
- BOROVSKY Samu (szerk.) 1904, *Abauj-Torna vármegye és Kassa*, (Magyarország vármegyéi és városai), Budapest.
- BOROVSKY Samu (szerk.) [1912], *Torontál vármegye*, (Magyarország vármegyéi és városai), Budapest.
- BOTLIK József 1997, *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig, 1646–1999*, Budapest.
- BRÓDY Sándor–JÓKAI Mór–RÁKOSI Viktor 1898, *Ezernyolczszáz-egyvennyolcz. Az 1848/49-iki magyar szabadságharc története képekben*, Budapest.
- CENNERNÉ WILHELMB Gizella 1981, „Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben” illusztrációi és illusztrátorai, *Folia Historica*, 9, 59–77.
- CZAGÁNY István 1978, Hauszmann Alajos művészetének stílusváltozásai, *Művészettörténeti Értesítő*, 27, 225–255.
- CS. LENGYEL Beatrix 1989, Az Országgyűlési Múzeum (1923–1949), *Folia Historica*, 14, 109–154.
- CSALA Ildikó 2019, Roskovics Ignác oltárképének restaurálása, *Múzeum Café*, 13, 72. szám, 61–65.
- CSÉFALVAY Pál–KONTSEK Ildikó (szerk.) 2000, *Magyar szentek tisztelete és ereklyéi. Kiállítás a Keresztény Múzeumban 2000. június 17. – október 1.*, Esztergom.
- CSEFKÓ Gyula 1948, Szólások, közmondások, *Magyar Nyelvőr*, 72, 128–130.
- CSOMBOR Erzsébet 2013, A kőbányai Szent László Plébánia, in BEKE Margit (szerk.), *A katolikus Budapest. Általános történeti szempontok. Plébániák II.*, Budapest, 698–713.
- CSORBA Géza–SZÜCS György (szerk.) 1996, *Nagybánya művészete. Kiállítás a nagybányai művésztelep alapításának 100. évfordulója alkalmából*, Magyar Nemzeti Galéria 1996. március 11. – október 20., (Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 1996/1), Budapest.

- CSORBA, László 1995, Fondazione dell'Istituto Storico Ungherese a Roma (1895–1922), in UÖ (ed.), *Cento anni al servizio delle relazioni ungaro-italiane. Gli istituti ungheresi scientifici, culturali ed ecclesiastici di Roma (1895–1995)*, Budapest, 7–18.
- D. SZEMZŐ Piroska 1980, Díszpolgárság egy album kiadásáért, *Magyar Könyvszemle*, 96, 168–175.
- DÁVID Gyula 2013, Pákei Lajos (1853–1921) emlékezete, *Műemlékvédelem*, 57, 306–321.
- DÉRY József 1927, Amateur-fotografiai kiállításunk, *Turisták Lapja*, 39, 116–117.
- DIVALD Kornél 1904, *Eperjes templomai. Adatok Rombauer János festőről*, Budapest.
- DOBOS András 2020, *A magyar nyelvű liturgia emlékei*, in TERDIK 2020b, 386–391.
- DUPKA György 2016, *Magyar művészet Kárpátalján. Kultúr- és művészettörténeti vázlat*, Ungvár–Budapest.
- DUPKA György–FUCHS Andrea 2017, *Kárpátaljai magyar képzőművészek arcképcsarnoka*, Ungvár–Budapest.
- E. CSORBA Csilla 1999, A halhatatlanság suttogásai. A Petőfi-illusztrációk történetéből, *Magyar Napló*, 11, 7. szám, 16–18.
- Emlékkönyv*, 1901, *Emlékkönyv a görög szert. katolikus magyarok római zarándoklatáról*, [Budapest].
- ENTZ Géza (szerk.) 1987, *Szabolcs-Szatmár megye műemlékei II*, Budapest.
- FARBAKY Péter 2001, A budai királyi palota a historizmus korában, *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 19, 241–265.
- FARBAKY Péter–FARBAKYNÉ DEKLAVA Lilla et alii (szerk.) 2015, *Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013). Kiállítási katalógus*, Budapest.
- FARBAKYNÉ DEKLAVA Lilla 2015, A Mátyás-templom kifestése, in FARBAKY–FARBAKYNÉ DEKLAVA 2015, 417–431.
- FARKAS László (összeáll.) 1998, *A kecskeméti római katolikus plébánia története*, Kecskemét.
- FEJŐS Zoltán 2010, Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben, in KIRÁLY Erzsébet–RÓKA Enikő–VESZPRÉMI Nóra (szerk.), *XIX. Nemzet és művészet. Kép és önkép. Kiállítási katalógus*, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 293–295.
- FERENCZI Zoltán (szerk.) 1913, *A magyar irodalom története 1900-ig*, (A műveltség könyvtára 11), Budapest.
- FIEBER Henrik 1914, *Modern művészet*, Budapest.
- FLEISCHER Gyula 1935, *Magyarok a bécsi Képzőművészeti Akadémián*, Budapest.
- GÁBOR Eszter 1990, Az epreskerti művésztelep, *Művészettörténeti Értesítő*, 39, 22–67.
- GARAY János 2013, A terézvárosi Szent Teréz plébánia, in BEKE Margit (szerk.), *A katolikus Budapest. Általános történeti szempontok. Plébániák I.*, Budapest, 594–602.
- GASSAMA-SZABÓ Bernadett 2009, Roskovics Ignác – Egy méltatlanul elfeledett festő legkiemelkedőbb munkái, in KERNY Terézia–TÜSKÉS Anna (szerk.), *Omnis creatura significans*, Budapest, 279–283.
- GATRALL, Jefferson J. A.–GREENFIELD, Douglas M. (eds.) 2010, *Alter Icons. The Russian Icon and Modernity*, Pennsylvania.
- GELLÉR Katalin 1995, Szent László-ábrázolások a 19. század végén és a 20. század elején, *Ars Hungarica*, 23, 300–303.
- GERGELY Attiláné Baktai Julianna 1979, Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat a művészeti élet irányító intézménye (1880–1900), *Ars Hungarica*, 7, 283–309.
- GERŐ Ödön 1905, *Modern magyar festőművészek. A modern magyar festészet fejlődése*, Budapest.
- GÖDÖLLE Mátyás–PALLOS Lajos (szerk.) 2014, *Szent István lovagjai. A legrangosabb magyar kitüntetés 250 éve. Kiállítási katalógus*, Magyar Nemzeti Múzeum, 2014. május 5. – augusztus 31., Budapest.
- ГРЕШЛИК, Владислав 2017, Творчість Гната Рошковича, *Вісник Закарпатської Академії Мистецтв*, 8, 169–173.
- GRÓH István 1931, Roskovics Ignác, *Görög Katolikus Szemle*, 3, 19. szám, 1–2.
- GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (red.) 1967, *Súpis Pamiatok na Slovensku I*, Bratislava.
- GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (red.) 1968, *Súpis Pamiatok na Slovensku II*, Bratislava.
- GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (red.) 1969, *Súpis Pamiatok na Slovensku III*, Bratislava.
- GYERGYÁDESZ László, ifj. 2005, *Kecskemét. A főtér és környékének művészeti emlékei és gyűjteményei*, Kecskemét.

- GYÖRGY Aladár 1880, Az egyházi festészeti pályázat, *Egyházművészeti Lap*, 1, 129–132.
- HAUSZMANN Alajos 1900, A budai királyi vár Szent István-terme, *Vasárnapi Ujság*, 47, 265–266.
- HERUCOVÁ, Marta 2015, Listy, osudy a diela Klimkovičovcov, *Acta Musaei Scepusiensis 2012–2013*, Levoča, 19–34.
- HESSKY Orsolya 2008, A trónörökös könyve. Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben 1885–1902, in D. DÓZSA Katalin–FALUDI Ildikó (szerk.), *Rudolf – a reményvesztett imádó. Kiállítási katalógus, Gödöllő Királyi Kastély*, Gödöllő, 36–45.
- HESSKY Orsolya 2009, Az Akadémiától a modernizmusig. München és a magyar művészet 1850–1914 között, in HESSKY–KÁRAI–VESZPRÉMI 2009, 21–37.
- HESSKY Orsolya–KÁRAI Petra–VESZPRÉMI Nóra (szerk.) 2009, *München magyarul. Magyar művészek Münchenben 1850–1914. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2009. október 1. – 2010. január 10.*, Budapest.
- HODINKA Antal 1900, A rutének, in JÓKAI 1900, 401–417.
- IVANCSÓ István 1999, *Az 1879-es hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság és tevékenysége*, (Athanasiana Füzetek 1), Nyíregyháza.
- IVANIŠEVIĆ, Goran 2000, *Grkokatolička katedrala Presvetoga Trojstva i biskupska rezidencija u Križevcima*, Zagreb.
- J. DANKÓ Katalin–VAMOS Katalin (szerk.) 2007, *Szent Erzsébet tisztelete. Emlékkiállítás a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeumában 2007. május 26. – december 31.* [Katalógus.] Sárospatak.
- JAJ CZAY János 1942, Árpád-házi Boldog Margit a művészetben, *Szépművészet*, 3, 271–282.
- JÉKELY Zsombor 2021, Cserény. Szent Márton-templom, in JÉKELY Zsombor–KOVÁCS Gergely, *Falfestészeti emlékek a középkori Zólyom vármegye területén*, Budapest, 149–237.
- JÓKAI Mór (szerk.) 1888, *Magyarország 1.* (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben, 3), Budapest.
- JÓKAI Mór (szerk.) 1891, *Magyarország 2. Az Alföld*, (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben, 7), Budapest.
- JÓKAI Mór (szerk.) 1893, *Magyarország 3.* (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben, 9) Budapest.
- JÓKAI Mór (szerk.) 1900, *Magyarország 6. Felső-Magyarország 2.* (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben, 18), Budapest.
- JÓKAI Mór (szerk.) 1901, *Magyarország 7. Délkeleti-Magyarország. Erdély és a szomszédos hegyvidékek*, (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben, 20), Budapest.
- ЈОВАНОВИЋ, Миодраг 1998, *Упов Предућ*, Галерија Матице српске, Нови Сад и Златна грана, Сомбор.
- JULA, Florin 2007, *Catedrala Sfântul Nicolae – Oradea*, Oradea.
- K. E. [KAZÁR Emil?] 1895, Roskovics Ignác, *Vasárnapi Ujság*, 42, 297–299.
- KACZIÁNY Ödön 1903, A kecskeméti nagytemplom falfestményei, *Művészet*, 2, 127–134.
- KARLINSZKY Balázs–VARGA Tibor László (szerk.) 2011, *Aedes jubilat. Tanulmányok a veszprémi székesegyház 1910. évi újrászentelésének tiszteletére*, Veszprém.
- KAUSER Lipót 2009, *A Kauser saga*, Pécs.
- KAZÁR Emil 1895, A Józsefvárosi templom falfestményei Roskovics Ignácztól, *Vasárnapi Ujság*, 42, 299–302.
- KECSKÓCZI Ödön 1893, Ifj. Roskovics Ignác festőművész, in MELLES Emil (szerk.), *A Szent Kereszt naptára az 1894. közönséges évre*, II. évfolyam, Ungvár, 77–80.
- KELECSÉNYI Kristóf Zoltán 2017, *Az Országház szobrai*, (Országházi séták), Budapest.
- KELÉNYI György 1976, *Franz Anton Hillebrandt*, Budapest.
- KELÉNYI György 2005, *A királyi udvar építkezései Pest-Budán a XVIII. században. Hatalom és reprezentáció; a hivatalos építészeti formaváltozásai*, (Művészettörténeti Füzetek 28), Budapest.
- KEMÉNY Mária 2010, *A Szent István-bazilika. Építészet, város, történelem*, Budapest.
- KERNY Terézia 2000, Historia Sancti Ladislai. A kerlési ütközet ábrázolásairól, in MIKÓ–SINKÓ 2000, 188–196.
- KERNY Terézia (szerk.) 2007, *Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének 1000 évfordulója alkalmából*, Székesfehérvár.

- KERNY Terézia 2018, Historia Sancti Ladislai. A kerlési ütközet ábrázolásairól, in UŐ, *Uralkodók, királyi szentek. Válogatott ikonográfiai és kultusztörténeti tanulmányok*, Budapest, 228–249.
- KERNY Terézia–SMOHAY András (szerk.) 2013, *István, a szent király. Tanulmányok és kiállítási katalógus Szent István tiszteletéről halálának 975. évfordulóján*, Székesfehérvár.
- KINCSES Károly 1990, Magyar fényképezetek A-tól Z-ig: Jelfy Gyula, *Fotó*, 37, 455–459.
- КОБАЛЬ, Йосип 2008, *Ужгород відомий та не відомий*, Львів.
- KORHECZ RAPP Zsuzsanna 2016, *Than Mór képesalbum*, Szabadka.
- KORHECZ RAPP Zsuzsanna 2019, Jakobey Károly délvidéki oltár- és falképei, in *Katolikus Kincses Kalendárium: Urunk születése utáni 2020. esztendő*, Novi Sad, 125–144.
- KOVAČEV NINKOV Olga 2007, *Eisenhut Ferenc élete és művészete (1857–1903), születésének 150. évfordulója alkalmából*, Szabadka.
- KOVÁCS Ágnes 1996, A müncheni Királyi Képzőművészeti Akadémia az 1890-es években, in CSORBA–SZÜCS 1996, 101–107.
- KOVÁCS Dénes 1903, Roskovics Ignác falfestményei a kecskeméti nagytemplomban, *Vásárnapi Ujság*, 50, 230.
- KOVÁCS Eszter 2008, *A magyarországi jezsuiták kapcsolatai a cseh rendtartománnyal a kezdetektől 1773-ig*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Doktori (PhD-) értekezés, Budapest.
- KOVÁCS Éva 1974, *Árpád-kori ötvösség*, Budapest.
- KOVÁCS Éva 1998, III. Béla és Antiochiai Anna halotti jelvényei, in UŐ, *Species Modus Ordo. Válogatott tanulmányok*, Budapest, 116–135.
- KÖVÁRY László 1897, *A Millenium lefolyásának története és a Millenáris emlékkalkotások*, Budapest.
- KÜRTHY Emil 1890, Roskovics műtermében, *Pesti Napló*, 41, 266. szám, 1.
- L. [LYKA Károly] 1915, Roskovics Ignác, *Művészet*, 14, 448–451.
- LAKATOS Andor 2019, Tudomány és művészet egy kiemelkedő 19. századi főpap életében. Haynald Lajos (1816–1891), a tudományok művésze és a művészetek tudósa, in FATA Ildikó–KISSNÉ BUDAI Rita (szerk.), *Kaleidoszkóp. Jubileumi tanulmánykötet a Tomori Pál Főiskola fennállásának 15. évfordulója alkalmából*, (Tudományos Mozaik 17), 48–70.
- LÁRMÁS ÖRMESTER [MILODANOVITS Simon] 1896, Roskovics Ignác műtermében, *Pécsi Figyelő*, 24, 80. szám, 2.
- LÁSZLÓ Csaba 2019, A porvai pálos kolostor temploma, in KATONA Vilmos (összeáll.), *Középkoron innen és túl. Építészettörténeti írások Guzsik Tamás emlékére*, Budapest, 109–119.
- LENGYEL Beatrix–KEDVES Gyula 2016, Az Országgyűlési Múzeum egykor és ma, *Aetas*, 31, 173–186.
- LEPOLD Antal 1938a, Szent István király ikonográfiája, in SERÉDI Jusztinián (szerk.), *Emlékkönyv Szent István király halálának 900. évfordulóján III*, Budapest, 113–154.
- LEPOLD, Antal 1938b, *L'iconografia del Re Santo Stefano*. (Etudes sur l'Europe Centre-Orientale – Ostmitteleuropäische Bibliothek 13), Budapest.
- LOVAY Zsuzsanna 1997, Thék Endre szerepe a budai királyi palota Szent István termének berendezésében, *Ars Decorativa*, 16, 155–159.
- LUPIS, Vinicije B. 2013, Szent István állkapocs-ereklyetartója, in KERNY–SMOHAY 2013, 36–39.
- LUPIS, Vinicije B. 2015, *Dubrovačke srednjovjekovne zlatarske teme*, Dubrovnik.
- LUX Kálmán 1916, A kecskeméti róm. kath. nagytemplom, *Építő Ipar – Építő Művészet*, 40, 213–215.
- LYKA Károly 1982a², *Magyar művészet Münchenben 1867–1896*, Budapest.
- LYKA Károly 1982b², *Közönség és művészet a századvégen*, Budapest.
- LYKA Károly 1982c², *Festészeti életünk a millenniumtól az első világháborúig*, Budapest.
- МАКАРІЙ, Ієромонах 2021, *Цегольнянський іконостас у Сторожниці та три ікони від Рошковича в ужгородському кафедральному соборі*, Ужгород.
- MÁRKI 2018, *Márki Sándor naplói II. 1893–1903*. Szerk. és s. a. r. ERDÉSZ Ádám, Gyula.
- MAROSI István (szerk.) 2019, „...a Munkácsi Egyházmegye fejedelme...”. *Tanulmányok és források Firczák Gyula munkásságának megismeréséhez*, (Collectanea Athanasiana I/8), Nyíregyháza–Budapest.

- MATAKIEVA-LILKOVA, Teofana 2001, *Christian Art in Bulgaria*, Sofia.
- MAYER Mária 1977a, *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910*, Budapest.
- MAYER Mária 1977b, Adatok a századforduló ruszin (kárpátukrán) értelmiségének elmagyarosodásához, *Történelmi Szemle*, 20, 260–279.
- МЕДАКОВИЋ, Дејан 2010, *Фрушкогорски манастири*, Нови Сад.
- MESTER Éva 2002, *Az építészeti üvegek iparművészeti értékei, magyarországi üvegfestmények és díszüvegezések*, Budapest.
- MICHELA, Miroslav 2017, Cirill és Metód kultusza a Csehszlovák nemzetállam kiépítésében, 1918–1938, in SZARKA László (szerk.), *Párhuzamos nemzetépítés, konfliktusos együttélés. Birodalmak és nemzetállamok a közép-európai régióban (1848–1938)*, Budapest, 306–325.
- MIKÓ Árpád–SINKÓ Katalin (szerk.) 2000, *Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2000. március 17. – szeptember 24.*, (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2000/3), Budapest, 2000.
- MILLISITS Máté 2013, Az erzsébetvárosi Árpád-házi Szent Erzsébet-plébánia, in BEKE Margit (szerk.), *A katolikus Budapest. Általános történeti szempontok. Plébániák I*, Budapest, 542–550.
- MOLNÁR Antal 2009, *Lehetetlen küldetés? Jezsuiták Erdélyben és Felső-Magyarországon a 16–17. században*, Budapest.
- MOLNOS Péter (szerk.) 2010, *Szenvedély és tudás – Bedő Rudolf gyűjteménye*, Budapest.
- MUHORAY György 1989, Helytörténet képeken: „Felvette Dósa Kálmán amateur Kocséron...”, *Fotó*, 36, 406–411.
- MURÁDIN Jenő 2022, A történelmi Unió-kép kálváriája, *Artmagazin*, XX/4 (133.) szám, 46–51.
- NÉMETH Lajos (szerk.) 1981, *Magyar művészet 1890–1919*, 2. kötet, Budapest.
- NÉMETH, Thomas Mark–SYNEK, Eva 2021, Zur Kulturträgerschaft der orthodoxen und griechisch-katholischen Kirche, in GOTTSMANN, Andreas (Hrsg.), *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, X/1, Das kulturelle Leben, Akteure–Tendenzen–Ausprägungen*, Wien, 527–568.
- NÉMETHI Györgyi 1971a, Egy utazó kép nyomán... *Ország-Világ*, 15, 11. szám, 3–4.
- NÉMETHI Györgyi 1971b, Még egyszer Gajzágó Salamon portrójáról, *Ország-Világ*, 15, 19. szám, 22.
- NEMES Márta 1980, A kőbányai templom története, *Ars Hungarica*, 8, 135–147.
- NEMES Tamás 2020, FÁNK – „A Wampeticsbe járok vacsorázni”, *Budapest*, 43, 9. szám, 17–19.
- OSZTROVSZKIJ, Grigorij–ANYIKIN, Michail–PRIHOGYKO, Jelena–SLABAJEVA, Vera–SELESZT, Dmitrij 1988, *Mányoktól Aba Nováig. Magyar képzőművészek a Szovjetunió múzeumaiban*, Budapest.
- ПАП, Стефан 1992, Икони њ иконописання на Закарпатти, *Analecta Ordinis S. Basilii Magni*, Sectio II. XIV (XX), Romae, 123–151.
- PAPP Gábor György 2007, *Gerster Kálmán (1850–1927) munkássága*, Doktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Budapest.
- PAVLÍK, Štefan 2011, *Ignác Roškovič*, Diplomová práca, Prešovská Univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešov.
- PEREGRINY János 1915, *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagai IV*, Budapest.
- PEREHÁZY Károly 1990, Id. és ifj. Berkes Kálmán budapesti múlakatosok, *Műemlékvédelem*, 34, 107–114.
- PÉTER I. Zoltán 1992, *Nagyvárad római katolikus templomai*, Nagyvárad.
- PETNEKI Áron 2017, „A kép többi része a csata gomolygása”. Matejko és a magyarok, in SÁRMÁNY-PARSONS Ilona–SZEGŐ György (szerk.), *Az Osztrák–Magyar Monarchia mint művészeti színtér II. A festészet párhuzamos narratívái*, (mucsarnok.hu 04), Budapest, 108–123.
- PETROVICS Elek 1934, Festészetünk fejlődésmenetéhez a XIX. század második felében, *Budapesti Szemle*, 235. kötet, 177–190.
- PIRIGYI István 1987, A magyar görögkatolikuság történetének kiemelkedő személyiségei, in TIMKÓ Imre (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye jubileumi emlékkönyve 1912–1987*, Nyíregyháza, 193–225.

- PRÉM József 1889, Klimkovics Ferencz (Ötvenéves jubileumára), *Vasárnapi Ujság*, 36, 273–274.
- ПРИЙМИЧ, Михайло 2014, *Иконостаси Закарпаття*, Ужгород.
- ПРИЙМИЧ, Михайло 2017, *Церковний живопис Закарпаття. Станковий та монументальний живопис Закарпаття до першої половини ХХ ст.*, Ужгород.
- ПРОКОП Gyula 1979, A prímási levéltár Ipolyi-gyűjteménye, *Levéltári Szemle*, 29, 585–652.
- PUSKÁS Bernadett 2008, *A görög katolikus egyház művészete a történelmi Magyarországon. Hagyomány és megújulás*, Nyíregyháza.
- PUSZTAI László 1986, Roskovics Ignác Szent István-arcképe egy Zsolnay-kerámián, *Művészettörténeti Értesítő*, 35, 79–80.
- RADELJ, Petar Marija 2000, A dubrovniki Szent István-ereklyék (ford. BENCZE Lajos), *Híd*, 64, 1032–1048.
- RÉVÉSZ Emese 2005, *A magyar historizmus (stílusok - korszakok)*, Budapest.
- RÉVÉSZ Emese 2009, Csók István: Báthory Erzsébet (1895). Egy „mestermű” fogadtatása és utóélete, *Művészettörténeti Értesítő*, 58, 283–312.
- ROMSICS Ignác 2020, *Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században*, Budapest.
- RÓNA József 1929, *Egy magyar művész élete I–II*, Budapest.
- ROSKOVICS Ignác 1897, Betlehem. Szentföldi útinaplómból, *Vasárnapi Ujság*, 44, 877–879.
- ROSKOVICS Ignác 1907, Jeruzsálemi sírok, *Vasárnapi Ujság*, 54, 245–246.
- ROSTÁS Péter 2009, A budavári palotában 1900 körül kialakított „Történelmi” dísztermek, *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 34, 149–172.
- ROSTÁS Péter 2021, A Szent István-terem. A Budavári Palota déli összekötő szárnyának helyreállítása, *Rubicon*, 32, 8. szám, 4–11, 14–15.
- ROUSSEVA, Ralitsa 2017, Cyril and Methodius in Historical Iconography, in Lino BIANCO (ed.), *Celebrating the legacy of Cyril and Methodius with special reference of Historical Iconography*, Valetta, 61–90.
- RÓZSA György 1972, Petőfi arca a képzőművészetben, *Kritika*, 1, 11. szám [348–349].
- ROZSNYAI József 2018, *Meinig Arthur*, (Az építészet mesterei), Budapest.
- SÁRMÁNY Ilona 2007, Tárgyilagosság és esztétizálás: Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben című könyvsorozat néprajzi témájú illusztrációi, in SZEMERKÉNYI Ágnes (szerk.), *Folklór és vizuális kultúra*, Budapest, 363–381.
- SÁRMÁNY-PARSONS Ilona 2009, München szerepe a modern magyar festészeti szemlélet és stílus megteremtésében, in HESSKY–KÁRAI–VESZPRÉMI 2009, 149–170.
- SÁRMÁNY-PARSONS Ilona 2016, Festészet Ferenc József korában, in BÁN András (szerk.), *Az első aranykor. Az Osztrák–Magyar Monarchia festészete és a Műcsarnok*, Budapest, 14–195.
- SÁRMÁNY-PARSONS Ilona 2019, *Bécs művészeti élete Ferenc Józsefkorában, ahogy Hevesi Lajos látta*, Budapest.
- SCHOEN Arnold 1936, Budapest ikonosztázisai, *Magyar Művészet*, 12, 329–335.
- SCHOEN Arnold 1938a, A budapest-józsefvárosi róm. kat. plébánia-templom, *Történetírás*, 2, 311–328.
- SCHOEN Arnold 1938b, A budapest-terézvárosi róm. kat. plébánia-templom, *Történetírás*, 2, 200–215.
- SEENGER Ervin 1938, Kratzmann Ede első budapesti üvegfestő és működése, *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 6, 190–195.
- SEENGER Ervin 1943, A fővárosi templom építészet stílusváltozása 1892–1932 között, *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 10, 256–262.
- SINKÓ Katalin (szerk.) 1995, *Aranyérmek, ezüstkoszorúk – Művészkultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 1995. június–november*, (A Magyar Nemzeti Galéria Kiadványai 1995/1), Budapest.
- SINKÓ Katalin 1996, Az alapítók biblikus képei és a századvég antihistorizmusa, in CSORBA–SZÜCS 1996, 216–236.
- SINKÓ Katalin 1997, Lohr Ferenc freskója a vajai vár lovagtermében, in MOLNÁR Sándor (szerk.), *Százéves a vajai freskó. Tudományos ülésszak, Vaja 1996. április 19.*, Vaja, 7–13.

- SISA József (szerk.) 2014, *Lechner: Az alkotó géniusz*, Budapest.
- SISA József–PAPP Júlia–KIRÁLY Erzsébet (szerk.) 2018, *A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet*, Budapest.
- SOMOGYI Miklós 1912, Magyarok a müncheni Képzőművészeti Akadémián 1824–1890, *Művészet*, 11, 178–188.
- SÜMEGI György 2016a, *Katona József arcmásai*, [h. n.].
- SÜMEGI György 2016b, Kísérlet egy fénykép meghatározására, *Cumania, A Kecskeméti Katona József Múzeum Évkönyve*, 27, Kecskemét, 279–282.
- SZABÓ Barbara 2015, *A Budapest-Terézvárosi Avilai Szent Teréz-templom története*, Budapest.
- SZABÓ Kálmán 2005, *A hős város anekdotáinakcse (1935)*, szerkesztette SZÉKELYNÉ KÖRÖSI Ilona, Kecskemét.
- SZABÓ Tamás et alii 2011, *Újjászületett mesterművek. Válogatás Szabó Tamás restaurátorművész 30 éves munkásságából. Katalógus 1980–2010*, Szeged.
- SZANA Tamás 1887, *Magyar művészek. Műtörténeti vázlatok képekkel*, Budapest.
- SZANA Tamás 1900, A Szent István-terem falképei Roskovics Ignáctól, *Vasárnapi Ujság*, 47, 245–247.
- SZANA Tamás 1901, *Száz év a magyar művészet történetéből 1800–1900. Festészet, szobrászat*, Budapest.
- SZALAI Olga 2003, A Hauszmann-féle budavári palota Szent István-terme, tekintettel a Zsolnay-kerámia burkolatra és kandallóra, in „Pollackos” TDK Füzetek 3, Pécs, 177–193.
- SZARKA Józsefné 2006, *A Budavári Palotában születtem*, Budapest.
- SZEGHY, Gábor 2013, Katedrálly chrám košických gréckokatolík, *Pamiatky a múzea*, 61, č. 3, 40–45.
- SZEGHY, Gábor–JAMBOR, Peter 2007, *Košickí gréckokatolíci, dejiny farnosti v rokoch 1797–1950*, Košice.
- SZÉKELY Miklós 2012, *Az ország tükrői. Magyar építészet és művészet szerepe a nemzeti reprezentációban az Osztrák–Magyar Monarchia korának világtárlásain*, Budapest.
- SZÉKELYNÉ KÖRÖSI Ilona 2017, Kecskemét városépítő polgármesterei. Lestár Péter, Kada Elek, Sándor István, in BRUNNER Attila–MÉSZÁROS Márta–VERESS Dániel (szerk.), *Szecesszió az Alföldön. Dolgozatok a régió művészet- és várostörténetéről*, Kiskunfélegyháza, 208–225.
- SZENTPÁLY-JUHÁSZ Miklós 2021, *Szent István-terem. Találkozás a történelemmel*, Budapest.
- SZÉPHELYI F. György 1981, Vallásos festészet, in SZABÓ Júlia–SZÉPHELYI F. György (szerk.), *Művészet Magyarországon 1830–1870. Katalógus I*, Budapest, 79–93.
- SZILÁRDFY Zoltán 2008, *A magánhívat szentképei a szerző gyűjteményéből III. Alkalmazott szentképek (16–21. század)*, (Devotio Hungarorum 12), Szeged–Budapest.
- SZÍVÓS Erika 2009, *A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867–1918*, (Habsburg Történeti Monográfiák 7), Budapest.
- SZMRECSÁNYI Miklós 1910, Visszapillantás az Orsz. M. Képzőművészeti Társulat 50 éves múltjára, *Művészet*, 10, 97–158.
- SROCZYŃSKY, Krystyna 1993, *Matejko. Obrazy olejne. Katalog*, Warsaw.
- ŚWIĄTEK, Adam 2013, „Loch serdeczny” Jan Matejko a Rusini, Kraków.
- SZATMÁRI Gizella 2009, Ispánki József Szent István- és boldog Gizella-szobra, *Veszprémi Szemle*, 11, 2. szám, 42–47.
- SZÉKELY Gábor 2001, Jókai Mór Kecskemétről, *Honismeret*, 29, 83–85.
- SZENDE László 2013a, A vári Nagyboldogasszony főplébánia, in BEKE Margit (szerk.), *A katolikus Budapest I*, Budapest, 399–418.
- SZENDE László 2013b, A józsefvárosi Szent József Plébánia, in BEKE Margit (szerk.), *A katolikus Budapest. Általános történeti szempontok. Plébániák II*, Budapest, 629–639.
- SZILÁGYI Mária–Anica TUFEĐĐIĆ 2014, *Zaboravljeno nasleđe: Graditeljsko nasleđe imanja Žombolj porodice Čekonjić / Elfeledett örökség: A Csekonics család zombolyai uradalmának épített öröksége/Vergessenes Erbe: Das Bauerbe des Csekonics-Gutes in Hatzfeld*, Novi Sad.

- SZILÁGYI Mária–Anica DRAGANIĆ 2016, *Moștenirea Csekonics – Das Csekonics Erbe – Csekonics-örökség*, Székesfehérvár.
- SZILÁGYI Rita 2015, *Игнац Роскович / Roskovics Ignác*, Budapest.
- SZINNYEI József 1906, *Magyar írók élete és munkái XI*, Budapest.
- SZŐKE Annamária 2002, A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig. Az intézmény története 1871 és 1921 között, in BLASKÓNÉ MAJKÓ–SZŐKE 2002, 319–332.
- SZVOBODA DOMÁNSZKY Gabriella 2001a, *Régi dicsőségünk... Magyar történelmi képek a XIX. században*, Budapest.
- SZVOBODA DOMÁNSZKY Gabriella, 2001b, Az újkori budavári palota belső díszítése, *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 29, 411–454.
- TAKÁCS Gábor 2012, *Műgyűjtők Magyarországon a 18. század végétől a 21. század elejéig*, Budapest.
- TARCAI György [DIVALD Kornél] 1903, A kassai múzeum, *Művészet*, 2, 163–172.
- TELEPY Katalin 1963, *Benczúr*, Nyíregyháza.
- TERDIK Szilveszter 2004, A templom művészete, vagy a művészet temploma. Az 1908-as egyházművészeti kiállítás recepciója, *Pannonhalmi Szemle*, 12, 91–106.
- TERDIK Szilveszter 2008, „Kitűnő munka, kiváló versenyképesség és nagybanitermelés”. Réтай és Benedek egyházi műiparintézete, *Fons*, 15, 325–360.
- TERDIK Szilveszter 2011, „...a mostani világnak ízlése, és a rítusnak módja szerint”. *Adatok a magyarországi görög katolikusok művészetéhez*, (Collectanea Athanasiana, I/5), Nyíregyháza.
- TERDIK Szilveszter 2013a, Görögkatolikus templomtervek a 18. századból, *Ars Hungarica*, 39, *Supplementum*, 89–95.
- TERDIK Szilveszter 2013b, Szent István király tisztelete a görögkatolikus egyházban, in KERNY–SMOHAY 2013, 188–204.
- TERDIK Szilveszter 2013c, Egy XIX. századi ikonográfiai kísérlet I. Szent István „emlékszerű” portréja, in KERNY–SMOHAY 2013, 171–177.
- TERDIK Szilveszter 2013d, Egy XIX. századi ikonográfiai kísérlet II. Roskovics Ignác Szent István-képei a budai várban, in KERNY–SMOHAY 2013, 178–183.
- TERDIK Szilveszter 2014a, *Görögkatolikus püspöki központok Magyarországon a 18. században. Művészet és reprezentáció*, (Collectanea Athanasiana VI/1), Nyíregyháza.
- TERDIK Szilveszter 2014b, Fábíánháza. Görögkatolikus templom, in TERDIK Szilveszter–BARA Júlia, „...kincseiből újat és régít hoz elő”. *Válogatás a történelmi Szabolcs és Szatmár vármegye görög- és római katolikus szakrális emlékeiből – „...scoate din vistieria sa lucruri vechi și lucruri noi”. Din patrimoniul eclesial greco- și romano-catolic al fostelor comitate Szabolcs și Sătmar*, Nyíregyháza, 181–208.
- TERDIK Szilveszter 2017, Roskovics Ignác (1854–1915) festőművész emlékezete, *Görögkatolikus Szemlélet*, 4, 4. szám, 46–47.
- TERDIK Szilveszter 2020a, *A Munkácsi Egyházmegye festészete a 19. században*, (Collectanea Athanasiana VI/2), Nyíregyháza.
- TERDIK Szilveszter (szerk.) 2020b, *Orcád világossága. Görögkatolikusok Magyarországon*, Debrecen.
- TERDIK Szilveszter 2020c, A 19–20. század művészet tendenciái és a görögkatolikusok, in TERDIK 2020b, 350–365.
- TÍMÁR Árpád 2002, A Nemzeti Szalon alapítása. Cikkek, híradások a korabeli sajtóban, *Ars Hungarica*, 30, 411–428.
- TÓTH Enikő 2021, *Czigler Győző*, Budapest.
- TÓTH Károly 2021 (2022), Gerő Ödön (1863–1939), *Enigma*, XXVIII, 109. szám, 18–37.
- UDVARI István 1991, Hodinka Antal: 1864–1946, in HODINKA Antal, *Ruszin–magyar igetár*, Nyíregyháza, IX–XXIII.
- UXA József [1934], *A budavári királyi kápolna s a „M. Kir. Udvari és Várplébánia” története*, Budapest.

VÉGHSEŐ Tamás 2013, Budapesti görög katolikus paróchiák, in BEKE Margit (szerk.), *A katolikus Budapest II*, Budapest, 1167–1173.

VÉGHSEŐ Tamás 2015, *Görögkatolikus papok történeti névtára I*, (Collectanea Athanasiana V/I/1), Nyíregyháza.

VÉGHSEŐ Tamás (szerk.) 2019, *Hajdúdorog, 1868–2018. Tanulmányok és források a magyar görögkatolikusok történetéhez*, (Collectanea Athanasiana I/10), Nyíregyháza.

VÉGHSEŐ Tamás–KATKÓ Márton Áron (szerk.) 2014, *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1, 1778–1905* (Collectanea Athanasiana II/4/1), Nyíregyháza.

VÉGHSEŐ Tamás–KATKÓ Márton Áron 2019a, *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez 2, 1906–1912*, (Collectanea Athanasiana II/4/2), Nyíregyháza, 2019.

VÉGHSEŐ Tamás–KATKÓ Márton Áron 2019b, *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez 3, 1906–1912*, (Collectanea Athanasiana II/4/3), Nyíregyháza, 2019.

VÉGHSEŐ Tamás–TERDIK Szilveszter 2012, „...minden utamat már előre láttad”. *Görögkatolikusok Magyarországon*, Strasbourg.

VENDE Ernő (összeáll.) 1905, *A magyar irodalomtörténet képekben II*, Budapest.

VIRÁG Zsolt (szerk.) 2005, *Jász-Nagykun-Szolnok megye kastélyai*, (Kastélylexikon 7), Budapest.

WICK Béla 1941, *Kassa története és műemlékei*, Kassa.

YBL Ervin 1938, *Lotz Károly élete és művészete*, Budapest.

217. *Hegyi táj faluval.* SZM – MNG, GRO 1902-1109 © Szépművészeti Múzeum, Budapest

218. *Gólyafészek.* SZM – MNG, GRO 1902-1172 © Szépművészeti Múzeum, Budapest

The Painter Ignác Roskovics

A Forgotten Oeuvre

Ignác Roskovics was born in Slavkovce (*Szalók*), Zemplén County, on 28 September 1854. His father, Ignác Roskovics Snr (1822–1895), was ordained a Greek Catholic priest in Uzhhorod (*Ungvár*) in 1848. Roskovics Snr's first place of service was Slavkovce, from where he was transferred to Nyírkarász in 1856 and, subsequently, to Hajdúböszörmény in 1862. It was there that he completed and published his most important work, *Óhitü imádságos és énekeskönyv* [Old-believers' book of prayers and hymns] (issued in Debrecen in 1862, with a number of reprints to follow). His wife also died here at a young age. With his six half-orphaned children, he moved to Nyírpilis in 1866. In 1875, he was transferred to Uzhhorod to teach various theological subjects at the Seminary. Later he was made canon and subsequently arch-provost; he died there in 1895.

Ignác Roskovics Jnr, along with his other male siblings, was taught by his father at home. Having become an artist, he would only recall his years in Nyírpilis and Uzhhorod in his diverse writings. In Nyírpilis, he fell gravely ill, which left him hard of hearing for the rest of his life. He completed his secondary school studies partly as a private student under the supervision of his father, but he also attended the Grammar School of Uzhhorod for a few years. At the latter institution, his art teacher was Ferenc Heverdle, of whom he would later paint a half-figure portrait as well. In the summers, he would work under the professional guidance of painter Ferdinánd Vidra (c. 1815–1879). From the 1850s to his death, Vidra was an accredited painter of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo (*Munkács*) and lived in Bilki (*Bilke*), Bereg County, despite being born in a Roman Catholic family in Veszprém.

Roskovics began his higher-level art studies at the Hungarian Royal Drawing School and Art Teachers' College, Budapest, in 1876. In all, he enrolled for four semesters as an art student. In those years, he already worked for Greek Catholic churches: He produced four sovereign-tier icons for the iconostasis in Büdszentmihály (today's Tiszavasvári) and two for the church of Uzhhorod-Tsehol'nyans'ka (*Ungvár-Ceholnya*), while painting all the icons of an entire iconostasis in the church of Krasna (*Tarackraszna*) in 1879.

Thanks to financial support from the foundation of Lajos Haynald, Archbishop of Kalocsa, he would pursue his painting studies in Munich from October 1880 but completed only one term at the Academy and then rented a private studio in the city. Minister of Religion and Education Ágoston Trefort intended him to master the craft of glass painting as well, but his accomplishments in this area are unknown. From Munich, he participated in competitions targeting the renewal of ecclesiastical painting. The Chair of the Committee advertising the competition and assessing applications was Arnold Ipolyi, Roman Catholic Bishop of Banská Bystrica (*Besztercebánya*), with whom Roskovics maintained friendly ties. Of his altarpiece drafts, the Descent of the Holy Spirit even received an award. He proceeded to paint it, and the picture was installed in the Roman Catholic church of Porva, where it is still to be found. His altarpiece drafts of Saint John of Nepomuk, the Assumption of the Virgin Mary, the Holy Trinity and Saint Joseph were also made in Munich.

Parallel to his studies in Munich, he began to paint the murals of the Greek Catholic Cathedral of Prešov (*Eperjes*) in 1880, but – presumably due to financial disputes – some of the paintings remained unfinished. This is also indicated by Roskovics's signature on the north wall of the Cathedral, in the bottom left corner of the mural depicting Christ on the Mount of Olives: *Félbe hagyatott 1881: Dec. 16. Roskovics* [left incomplete; 16 December 1881; Roskovics]. Nevertheless, archival sources suggest that he continued to work here as late as 1882.

From 1882, he spent two years in Rome. It was there that he painted the large-size altarpiece of Saint Joseph for the Piarist church of Levice (*Léva*). He also painted flag images for the local Hungarian artists, as well as a small-scale *Patrona Hungariae* composition. Already in Munich, he started making genre paintings mainly representing themes from the everyday life of ordinary people in a style fashionable in the period; he signed one of his drafts in the Eternal City in 1884.

Afflicted by a minor creative crisis after his return from Rome, he lived in Uzhhorod for a year and subsequently moved to Budapest to spend the rest of his life there.

His art-related experience acquired in Munich would dominate his entire life. In Budapest, he would regularly participate at the exhibitions of the National Society of Hungarian Fine Arts. Several of his works attracted attention at that time: In 1885, his painting entitled *The Little Red Apple* won the Society's First Prize (600 Forints); in the following year, in 1886, Franz Joseph bought his picture *Before Lunch* (both paintings have been lost or are kept in unknown locations). Besides his genre paintings popular in his day, of which only a few were admitted into public collections, his portraits of contemporaries and historical figures proved to be particularly successful. He painted a full-length portrait of Lajos Kossuth for the City Hall of Szeged, as well as for the County Hall of Pest (1894–1895). He would regularly enter his portraits of officials for the Society's exhibitions. In the meantime, of course, he painted altarpieces as well (e.g. Saint John of Nepomuk, Saint Anne and *Patrona Hungariae* for the Roman Catholic parish church of Snina [*Szinna*]; Saint John of Nepomuk for the chapel of the Csekonics Mansion in Jimbolia [*Zsombolya*]).

In addition, he also took part in the nationwide competitions associated with the 1896 Millennium celebrations. Though failing to win a prize with his draft made for the city of Szeged commemorating the visit of Franz Joseph at the time of the Great Flood, the city would purchase the draft. In 1895, however, the city of Cluj (*Kolozsvár*) commissioned him to paint a picture of the union of Hungary and Transylvania proclaimed in 1848. Although he worked on the large-size canvas painting (4 × 7 m) (13.12 × 22.96 ft) for long, he did not complete it before his death. In 1916, the painting was transported to Cluj, then – completing an adventurous journey – it made its way from Transylvania to Hungary, and finally reached the Museum of the Hungarian Parliament in the 1920s. From there, it was handed over to the Museum of Fine Arts in 1950, but the painting, long thought to be lost, resurfaced only in 2020.

From 1885 to 1900, Roskovics made a large number of illustrations for various publications. Many of his drawings are included in the series *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* [The Austro–Hungarian Monarchy in words and pictures], with his series of Rusyn peasants representing remarkable aesthetic standards.

In the field of mural painting – following his unfinished work in Prešov – he was given major assignments a decade later, bestowing considerable accolades on the artist. In 1894, he worked on the wall-paintings of the parish church of Józsefváros in Budapest and, in 1901, of the main church of Kecskemét. For the latter, in 1902, he received the Lotz Award, which was conferred on him by Károly Lotz still alive at the time.

Of his altarpieces, the painting for the high altar of the Franciscan pilgrimage church of Radna (*Máriaradna*) (Annunciation, 1892), as well as – in Budapest – two altarpieces from the Kőbánya church of St Ladislaus (Saint Ladislaus and Saint Margaret of Hungary, 1894) and one of the altarpieces of St Elisabeth's Church at Rózsák Tere (Crucifixion, 1910) deserve special mention. The most substantial assignment in this genre was the large altarpiece, showing King Saint Stephen with his son, Saint Emeric, to be painted for the Chapel of St Sigismund in the Castle of Buda. He received the request in 1900 but was unable to finish the work before his death. The painting was installed in its proper place only in 1930, after Kornél Spányik had completed it. (It was destroyed in World War II.)

He was given one of his most important commissions at the turn of the century, when he could take part in the design of the interior decoration of St Stephen's Hall as part of the reconstruction of the Royal Castle of Buda overseen by Alajos Hauszmann: He painted Hungarian rulers and saints, as well as two scenes from the life of King Saint Stephen on canvas, executed by the Pécs Zsolnay Factory in ceramics. Unfortunately, the latter pieces were almost completely destroyed in the war, but a significant portion of the canvas pictures have survived. These forgotten works were conserved in 2001. The reconstruction of St Stephen's Hall began

in 2015 and ended in August 2021. As part of the project, the ceramic images were also reconstructed on the basis of Roskovic's canvas pictures.

In conjunction with the compositions in St Stephen's Hall, he painted his series of Hungarian Saints for the parish church of St Theresa of Avila in Budapest in 1914 and 1915.

In Budapest, Roskovic consciously participated in the work of the National Federation of Hungarian Greek Catholics, joining their fight for the sanctioning of Hungarian as a liturgical language and for the establishment of an eparchy of their own. He painted a small-size picture of Our Lady of Hungary for the cover of the decorative album commemorating the 1900 pilgrimage of the Hungarian Greek Catholics to Rome. He would paint the same composition again on a large scale, on canvas, in 1905 for the first Hungarian Greek Catholic church of Budapest, located at Rózsák tere. For the same church, he also created the major icons of the iconostasis a few years later: the Theotokos with the Child, the Teaching Christ (1907) and the Last Supper above the Royal Doors (1909).

Roskovic's activities were regularly reported in the contemporary Greek Catholic press as well. As a noteworthy piece of data, he published an announcement asking the clergy to send photographs of the antiques and valuable works of art of their churches, as well as of objects of folk religion characteristic of individual regions so that, by studying these, he might prepare the illustrations of the new liturgical books envisaged at that time. This effort also remained inconclusive, but, after his death, the submitted photographs and the half-completed illustration sketches were received by the workers of the Ministry of Religion and Education from his widow.

From 1906, he suffered from a severe eye disease and even lost his sight for some time. In February 1914, he married; his spouse's name was Alojzia Schütz; she was a housewife. Roskovic died in Budapest on 29 November 1915; he was buried in the Fiume Road Graveyard on 1 December. An exhibition of his legacy was organised in the Budapest National Salon in 1916. His plain, black granite tomb was erected by the City Council of Budapest on the initiative of the National Federation of Hungarian Greek Catholics; it was blessed in October 1931.

Ignác Roskovic was better known by his contemporaries than by posterity. His genre paintings of religious and historical themes earned him several professional acknowledgements, but his academic style and his thematic selection fit for salons appeared to be less modern after the turn of the century. In search for a reflection of our own tradition in his works of art of religious themes, it becomes obvious that in no way did he substantially differ from painters of the time with Byzantine roots (i.e. chiefly Serbian and Russian artists), for whom evoking Byzantine painting traditions consisted in nothing but the use of Greek letters and a subdued gold background. In the late 19th and early 20th century, what is nowadays considered as Byzantine painting did in fact lie dormant, and nobody could make themselves independent of academic painting. Demanding Byzantine traditions from Roskovic would thus be rather anachronistic. Ignác Roskovic was, however, the first Hungarian Greek Catholic artist to achieve nationwide popularity and recognition during his lifetime.

Apart from a few researchers, the memory of the late painter is only kept alive by priests' families counting members of the Roskovic Family among their ancestry. His popularity has been greatly enhanced by St Stephen's Hall reconstructed in the Buda Castle, where his series of the rulers of the Árpád Dynasty were reproduced as Zsolnay ceramics based on cartoons of the original.

(Translated by Dávid Veljanoski)

